MIHAIL SADOVEANU

FRAȚII JDERI

***

MIHAIL SADOVEANU

FRAŢII JDERI

ROMAN ISTORIC

BPT
Editura Minerva
1975

Volumul al treilea

Oamenii Măriei Sale

1942

Capitolul I

Pe bătrînul Manole Păr-Negru îl dor şalele

Pe bătrînul Manole Păr-Negru îl dor şalele. De cînd măria sa Vodă a binevoit a-i îngădui hodină în sălaşul lui de la Timiş, dăruindu-i şi imaşurile cele mari de la Prut, în ţinutul Iaşilor, comisul îşi simţeşte încheieturile scîrţîind şi mai ales îl dor şalele. Căci nu mai stă hojma în şa ca altădată, şi nu se mai supără şi nu se mai frămîntă, şi nu mai dă porunci cu străşnicie, şi nu mai are griji zi şi noapte pentru herghelie şi harmasarii domneşti. Acuma bacii umblă cu oile de la munte la bălţile Prutului şi scutarii îi dau samă de toate, înfăţişîndu-se la poruncile sale din trei în trei luni; şi vatamanii lui de la tamazlîcurile de boi din aceleaşi păşuni dintre gîrlele Jijiei îi aduc aşijderea sămi cuviincioase şi-i dau socoteală pentru marfa gata să purceadă în tot anul cătră tîrgul cel mare al nemţilor, la Danţig. Îi vine ştire bună şi despre peştele închis în Bălţi în fiece primăvară, pe care măjerii îl prind apoi cu hărnicie în cap de vară la Sînpetru. Toamna, află şi cîte sloiuri de ceară se pot neguţa în prisăcile ce are la apa Moldovei cît şi la apa Prutului. Şi numai un drum se nevoieşte a face, fie la Suceava fie la Liov, ca să-l întîlnească pe Dămian, feciorul său, mare neguţător în ţară străină, şi să primească gălbinii ce i se cuvin. Căci pentru negoţurile sale cu limbile străine se îngrijeşte acest vrednic fecior al său. Însă avînd toate, şi toate umblîndu-i cu îmbielşugare, primindu-şi banii pe ciurde, şi dulceaţa oilor, şi mierea albinelor, şi vama morilor, şi peştele sărat, şi toate bunătăţile de care l-a învrednicit mila lui Dumnezeu şi a lui Vodă, îşi simte puterile scăzînd, îl dor şalele şi cu zîmbet mîhnit îşi aduce aminte de zburdăciunile tinereţii.

Uneori îi vine cîte-o supărare gîndindu-se că încă nu i se cuvenea asemenea rînduială la care l-a supus hotărîrea măriei sale. L-a văzut de cîteva ori pe Vodă, după bătăliile din Ţara Românească şi de la Cetatea Dîmboviţii. La aceste fapte de arme s-a învrednicit şi el însuşi a lua parte, şi nu s-a putut spune nici o clipă că sabia sa a fost mai puţin harnică decît a feciorilor săi. Tocmai din pricina asta s-a bucurat măria sa cu gînd bun asupra vechiului său slujitor. Miluindu-l, măria sa a socotit că-i face dreptate. Aşezîndu-l pe Simion comis la herghelia domnească, măria sa a fost încredinţat că-i face bătrînului său credincios de

două ori dreptate. Şi dîndu-i şi lui Jder cel mic slujba ce avusese Simion, Vodă chibzuise că mulţămirea bătrînului va fi sporită. Într-adevăr, mulţămirea îi fusese sporită lui jupîn Manole Păr-Negru; şi îndîrjirea nu-i venea decît cînd vedea pe alţii poruncind şi rînduind acolo unde el rînduise şi poruncise atîţia ani. Porunceau şi rînduiau feciorii săi; totuşi nu-i era îndămînă să audă pe alţii poruncind, iar el să tacă. Decît să se mai suie la grajdurile domneşti, să-i vie supărare, nu-i mai bine să-şi vadă de ale sale treburi la curtea sa din Timiş? Dar aici toate merg bine pe de o parte; iar pe de altă parte aici porunceşte altă putere, pe care domnia sa nu s-a simţit niciodată în stare s-o domolească şi s-o împuţineze. În curtea de la Timiş e mare şi tare jupîneasa Ilisafta. Măria sa Vodă Ştefan la Suceava, iar jupîneasa Ilisafta la Timiş. Să se ducă la oi în munte ori la şes, lui jupîn Manole nu i-i îndămînă, căci domnia sa în toată viaţa s-a îndeletnicit cu altele. Să se aşeze la tamazlîcurile de boi iarăşi nu i se părea îndeletnicire cuviincioasă. Se duce numai să-şi arate slugilor obrazul, şi se întoarce. Drumurile de negoţ iar îi sînt puţine, la soroace rînduite. Vînătorile măriei sale, iarăşi, s-au împuţinat de cînd măria sa a început a bate războaie, deci nici din partea asta domnia sa n-are mulţămire. Îi rămîn vechile sale harţuri cu jupîneasa Ilisafta. Lehamite i-a fost de ele totdeauna şi i-i lehamite şi acuma. Aşa că s-a înfăţişat în vremea din urmă de vreo două ori la Vodă, cu gînd să ceară o izbăvire. Dar cum să spuie că măria sa n-a săvîrşit o faptă bună şi dreaptă? Văzînd pe vechiul său slujitor, Vodă se bucura; şi găsea de cuviinţă şi jupîn Manole să se bucure, uitîndu-şi îndîrjirile.

Din rînduiala asta nouă i se trăgea comisului durerea de şale şi, de cum înflorise în şesul Moldovei primăvară nouă, domnia sa cugeta cum să facă şi să dreagă ca să-şi meremetisească fiinţa. Nu voia cu nici un chip să se deie biruit vîrstei. Cu cît se dezvălea primăvara, cu atît domnia sa era mai posomorît. Şi n-avea deocamdată alt chip decît să primească războiul jupînesei Ilisafta. Cu asta-i mai trecea vremea. Asta punea în el şi destulă mînie ca să se mai abată pe la comişii cei tineri, să le dea ocol, să-i privegheze cu nemulţămire şi să cîrnească din nas cu împunsături de vorbe la toate cîte puneau ei la cale. Comişii cei tineri nu-i ţineau piept; îl lăsau să grăiască şi-şi plecau frunţile aşteptîndu-l să se întoarcă la ale sale. Ei rămîneau să facă ce ştiau şi cum ştiau, iar comisul Manole se întorcea la războiul său cel neistovit. De-un timp şi jupîneasa Ilisafta se minuna văzîndu-l

aşa de ţăpos şi cu clonţ aşa de tare.

În dimineaţa aceea de Sînpetru, după ce s-au întors de la sfînta biserică, bătrînii au avut un ceas de alinare, privind cu sufletele îmblînzite livada cu cireşii în pîrgă şi ascultînd zuzuitul albinelor care treceau ca un şuvoi înalt de la prisacă spre fînaţurile din şes şi îndărăt. Ziua era însorită, vînt nu adia; cătră munţi se împînzea o uşoară pîclă albăstrie, iar cătră miazăzi-răsărit era o depărtare adîncă sub cer de secetă.

— În Ţara-de-Jos n-a plouat de trei săptămîni... mormăi bătrînul.

Jupîneasa Ilisafta suspină, fără să privească pe soţul său:

— Cinstite comise Manole, cu puterea lui Dumnezeu nu ne putem pune.

— Asta-i numaidecît, răspunse îngăduitor comisul; mulţămesc Domnului Dumnezeu dimineaţa şi sara pentru milosîrdia sa.

— Atuncea de ce te plîngi?

— Nu mă plîng, jupînească Ilisaftă. Jijia şi Prutul au avut revărsări în primăvara asta, şi unde a stat apa, acuma-i iarba ca peria. Despre partea asta toate-s bune. Numai spun oamenii de la cîmp că-i suferinţă din partea malaiului. Sămînţa sămănată stă ca-n piatră. Dar este vreme şi pentru asta. Şi dacă dă Dumnezeu ploaie, se dreg şi celelalte pîni. În tabără la Vaslui, Vodă a poruncit preoţilor să iasă cu icoanele.

— Ce-i pasă măriei sale?

— Îi pasă; jitnicerii măriei sale cumpără păsat şi grîu. S-aude că să steie taberile acolo toată vara.

— Unde? La Vaslui?

— La Vaslui.

— Doamne, comise, stau şi mă întreb cîteodată: ce-o fi făcînd măriei sale trebuinţă atîta război şi atîta tabără?

— Îi face trebuinţă căci aşa-i pofta măriei sale. Cei care ştiu, să tacă; cei care nu pricep, să nu s-amestece.

— Aşa spui dumneata, comise?

— Aşa spun.

— Îţi trebuie domniei tale război?

— Dacă-i trebuie măriei sale, îmi trebuie şi mie; de ce să nu-mi trebuiască?

Încreţindu-şi fruntea şi încrucişîndu-şi uşor privirile, jupîneasa Ilisafta vorbi cătră stîlpul pridvorului, cu mare mirare şi clătinîndu-şi căiţa încă împodobită cu broboadă de borangic:

— Doamne Maica Domnului, oare de ce sînt aşa unii dintre

barbaţii pe care i-a făcut Dumnezeu? Mai cu samă mi se pare ciudat că poftesc războiunii care se tînguiesc ziua şi noaptea cum că i-ar durea şalele.

— Jupînească Ilisaftă, precît ştiu eu, nu se tînguiesc ziua şi noaptea. Se tînguiesc numai aşa, din cînd în cînd. Dac-a binevoi Domnul Dumnezeu, au să se tămăduiască. Au trimes răspuns la vraci; au primit răspuns, ş-are să le vie şi leacul, să n-ai domnia ta, jupînească Ilisaftă, nici o grijă.

— Ba grijă am, ca de-o soţie cu care trăiesc pedepsindu-mă de-atîţia ani, care mi-a scos peri albi, şi mă amărăşte, vai de sufleţelul meu cît mă amărăşte; am grijă numaicît mă mir ce vraci şi leacuri pot fi pentru boală de bătrîneţă. Vrere-aş şi eu să mă lecuiesc şi nu cred să pot.

— Crede, jupînească Ilisaftă, ş-ai să poţi.

— Ba n-oi crede. Şi mira-m-aş să se întîmple asemenea minune altora.

— Ai să vezi ş-ai să crezi, jupînească Ilisaftă. Măria sa are nevoie de oşteni, deci se cuvine bătrînilor să întinerească

— Vra să zică, de asta îţi trebuie război?

— De asta.

— Of! apoi atuncea, comise Manole, din războaie în războaie – căci văd că măria sa le înteţeşte –, din războaie în războaie ai să tot întinereşti şi-ai să te zburătăceşti iar, pe cînd eu am să rămîn tot la Timiş, prăpădită şi uitată. Aşa mi-a fost scris, pesemne, mai ales de cînd luminăţia sa Ştefan-Vodă a apucat cu asemenea putere domnia Ţării Moldovei. De-o vreme nu se mai satură. Văzutu-s-a şi pomenitu-s-a oare balaur mai cumplit decît luminăţia sa? Nu ştie de tihna mea, nu vrea să cunoască niciodată nevoia altui suflet. N-a tăcut un crainic în Ţara-de-Sus şi porneşte altul în Ţara-de-Jos. S-a dus şi a ridicat din Secuime pe măria sa Petru-Vodă: iaca, azi îi facem pomenirea şi ne rugăm la prea curata Fecioară să puie cuvînt pentru iertarea pacatelor pe care le-a avut. A bătut război cu Riga Matiaş. A bătut război cu tatarii. A prins a-i cărunţi părul: a pornit război cu Radu-Vodă de la munteni, ca să-şi agonisească ochi căprii…

— Jupînească Ilisaftă, mormăi cu mînie comisul Manole, muierile ar face bine să nu s-amestece în treburile barbaţilor şi domnilor.

— Aşa zici dumneata, comise Manole, – să nu se amestece?

— Aşa zic eu, jupînească Ilisaftă, să nu se amestece. Mai bine să tacă, să păzească cloştele şi să privegheze stativele.

— Aşa spun unii, se întoarse jupîneasa cătră stîlpul pridvorului, însă mi se pare că au şi femeile un suflet ş-o judecată. Pe lîngă cloşte şi stative, au a naşte în dureri şi a creşte copii. Şi aceşti copii se fac mari, şi bătrînii cu multă minte îi iau cu dînşii şi-i învaţă meşteşugul săbiei. Şi saracei mame numai îi tremură inima că acei copii se duc şi poate nu s-or mai întoarce. Dumnezeu, comise Manole, i-a făcut pentru altceva, nu pentru oştile măriei sale.

— Pentru ce i-a făcut, jupînească Ilisaftă?

— Domnul Dumnezeu i-a făcut ca să trăiască şi să se bucure şi ei de viaţă. Domnul Dumnezeu i-a făcut ca să cunoască dragostea şi să-şi găsească soţie. Stăi, nu răspunde, nu te grăbi, căci ştiu ce vrei să spui. Vrei să spui că feciorii domniei tale s-au bucurat de asemenea daruri, afară de unul pe care l-am închinat lui Hristos şi se află monah la sfînta mănăstire Neamţu. Eu ţi-oi răspunde că bucuria mea nu-i întreagă cît n-oi vedea pe mezin cu aceeaşi rînduială.

— După cît înţeleg, jupînească Ilisaftă, vorbeşti despre Ionuţ

— N-aş putea spune, comise Manole, că n-ai înţeles bine.

— Şi după cît pricep, vrei să-l însori.

— Doresc, comise Manole, după cum ţi-am mai spus. Şi i-am spus şi băietului. Acuma-i barbat, nu-i băiet. Înţelege şi el, dar se află pe lume barbaţi mai vechi care se pun împotrivă.

— Cum să-ţi spun, jupînească Ilisaftă? Se pun împotrivă, pentru c-au gustat din mîncarea asta o viaţă întreagă şi nu pot aduce mărturie de bunătatea ei.

— Ştiu, comise Manole, ştiu, saraca de mine! asta-i răsplata mea pentru lacrimile şi privegherile mele cît am fost tînără şi pentru cîte am îndurat o viaţă întreagă. Tiran ai fost şi tiran ai să rămîi şi eu nu pot pune în casa asta o vorbă înainte, fără să stai împotrivă. Ba încă te şi jîmbezi ca acuma să te uiţi la mine ca de departe, aducîndu-mi aminte că acest pui orfan de care îmi tremură mie acuma inima, nu-i pui din acest cuib. Chiar pui de cuc să fie, dar Maica Domnului l-a dat grijii mele, şi numai eu i-am fost mama care lui i-a lipsit. De aceea am şi avut pentru dînsul mai multă jale şi milă. Fiind pui săriman trimes sufletului meu, am mai multă putere asupra lui decît comişii cei vechi (nu te holba aşa la mine, comise, că nu mă sparii); mai multă putere asupra lui decît comişii cei vechi: asta s-o ştii. Comişii cei vechi ar face bine să m-asculte, după o viaţă de nacazuri ce-am trăit cu ei. Dacă nu m-ascultă pe mine, să ia aminte că, între cei doi

cireşi rotaţi care se văd înaintea noastră în livadă, tot zboară cucul cel bătrîn care a cîntat primăvara asta. A cîntat ş-a cîntat de părea că se omoară. Pînă ce s-au copt cireşele. Acuma, după ce se coc cireşele, ş-a gustat din cireşe, se tot aşează într-un prasad strîmb între cei doi pomi întru care hălăduia şi tot cearcă să cînte şi se screme degeaba, căci a răguşit de cîte cireşe a mîncat. Aşa şi cu acei comişi care se tot tînguie că-i dor şalele. Le-a venit vremea, ca şi cucului celui bătrîn. Stăi, comise, şi lasă-mă să vorbesc, că atîta mi-a mai rămas pe lumea asta. Eu vorbesc şi dumneata te pui împotrivă. Vrei domnia ta să spui că nu-i adevărat ce-am spus? Nu-i adevărat c-aţi luat un fecioraş crud la toate blăstămăţiile cîte aţi săvîrşit?

— Ce-am săvîrşit noi, ca nişte oameni ai lui Vodă, a săvîrşit şi el; asta-i legea lui.

— Ba nu-i aşa, că era un prunc cînd l-aţi dus cu dumneavoastră.

— L-am luat la învăţătură şi i-a plăcut.

— Ce putea să-i placă? Să vadă cum hăituiţi ca pe o sălbătăciune pe Petru-Vodă şi-l împresuraţi şi-l prindeţi şi-l puneţi sub sabie?

— Lasă că n-a fost, – dar putea să fie. Lui Petru-Vodă i s-a făcut judeţ, cum scrie la carte. A omorît pe fratele său Bogdan-Vodă. Cine face, face-i-se. Sînge pentru sînge. Iar după ce l-a judecat, măria sa Ştefan şi-a luat canon să ajuneze nouă ani vinerile.

— A fi, dar judeţul e al lui Dumnezeu, nu al oamenilor.

— Pe pămînt, judeţul e al lui Vodă.

— Şi bine-i, mă rog, că l-aţi dus în Ţara Muntenească, amestecîndu-l într-atîtea şi într-atîtea, de era să-şi piardă capul?

— Însă nu şi l-a pierdut, comisoaie Ilisaftă, căci are braţ vrednic.

— Nu şi l-a pierdut, căci am stat eu în genunchi ziua şi noaptea lăcrămînd şi rugîndu-mă la Maica lui Dumnezeu, să ia subt aripa sa milostivă nu numai pe cei tineri, comise Manole, ci şi pe cei bătrîni, care mă înfruntă acuma. Ce l-aţi putut învăţa acolo? Să hăituiască pe Radu-Vodă, cum aţi hăituit pe Petru-Vodă? Aţi hăituit cerb ş-aţi prins ciute. Ce i-au trebuit măriei sale Doamna şi domniţele Radului-Vodă? Putea să-i ieie averile, cum le-a luat; dar pe femei să le lese. Aşa încît s-a umplut Ţara Moldovei de doamne şi domniţe. Am auzit că domniţa Maria…

— Află că domniţa Maria e o copilă, jupînească Ilisaftă.

— Va fi fiind. Dar eu am auzit că ia aşa se uită ţintă drept în ochii măriei sale Ştefan. Apoi treabă-i asta, comise Manole? Spune şi dumneata. Adicătelea, dumneata ştiu eu ce vei spune, că te cunosc.

— De aceea nu spun nimica şi tac. Domnul meu ştie ce face şi face bine.

— Unele le face bine, comise Manole, însă altele nu le face bine. Dar asta-i altă belea. Pe mine mă dor altele. Alinte-se măria sa cu cîte doamne şi împărătiţe pofteşte, eu grija măriei sale n-o am.

— Se şi vede, Ilisaftă.

— Eu grija măriei sale n-o am, comise. Eu mă îngrijesc de pruncul sufletului meu şi doresc să-l văd aşezat la casa lui, cu soţie; pe urmă pun mînile pe piept şi închid ochii. Tac de-a pururi şi scapi de mine.

— Vin şi eu după tine, Ilisaftă, n-ai grijă, căci şi zilele mele sînt numărate. Ba încă se poate să mă înfăţişez eu întăi şi întăi în acel loc de linişte şi de tăcere după care rîvnesc.

Comisul oftă prelung şi jupîneasa Ilisafta îl privi c-o înduioşare trezită în ochii ei frumoşi.

— Ah, comise Manole, îngînă ea, nu uita de învăţătura din veac, care spune că să te temi de muierea care tace, nu de cea care vorbeşte.

— Ilisaftă, am învăţat să nu mă tem de nimica, se îndîrji bătrînul comis. Eu zic să leşi băietul pînă ce i-a veni vremea. Aşa te-ai zbătut şi te-ai frămîntat cu nora dumnitale Maruşca. Aţi dat lui Simion să beie atîtea buruieni fierte pînă ce i-a venit greaţă. Te-ai ostenit la toate schiturile din munte; ai adus, pe lîngă Chira dumnitale, toate babele meştere cîte s-au aflat în nouă ţinuturi. Ei şi? Cînd a venit vremea ş-a dat Dumnezeu, – lucrul s-a făcut, ş-ai să ai nepot. Venea şi fără atîta străduinţă a dumnitale.

— Ba numai după strădaniile, doftoriile şi rugăciunile mele s-a făcut, comise Manole. Cu strădaniile şi rugăciunile mele are să se facă şi ce doresc eu pentru Ionuţ, comise. Şi ce vreau eu, comise, află că se îndeplineşte, deoarece am sprijin pe Maica Domnului. Şi nu cuteza a fi nătîng, cinstite comise, faţă de porunca sfîntă. Şi mai multe să nu spui, comise Manole, căci iaca, se umple uliţa de lume şi ne vin oaspeţi. Cum or intra, să nu te găsească posomorît, cum ai narav să stai cîteodată. De paloşele turcilor poţi muri; de vorbele Ilisaftei, nu.

— Mulţămesc Domnului Dumnezeu… oftă comisul iarăşi.

— De ce mulţămeşti?

— Că a pus tuturor lucrurilor de pe lumea asta sfîrşit.

— Mulţămeşte-i şi pentru Ilisafta, Manole, zîmbi subţire comisoaia.

— Îi mulţămesc, comisoaie, căci astfel am primit învăţătura să preţuiesc, după multă vorbă, un ceas de tăcere.

Pe sub teii înfloriţi de la poartă, intra Nechifor Căliman, starostele. Purta, ca şi comisul, strai de şiac sur şi comanac de noaten. N-avea pe el nici un semn de oştean şi ţinea în dreapta toiag. Se închină cuviincios către cinstitul comis Manole şi către dumneaei comisoaia Ilisafta.

Foarte s-au bucurat comisul şi comisoaia de sosirea unui oaspete ca Nechifor Căliman, starostele. În drum se mai opriseră cîţiva gospodari, îmbrăcaţi curat ca într-o zi sfîntă. Între ei se afla şi părintele Dragomir, cu dascălul său Pamfil, care şi ei îşi vestiseră venirea şi-şi pregăteau intrarea la curtea comisului. Acuma mai stăteau o clipă cu oamenii, grăind de vreme, de holde, de oi şi vite, şi mai cu samă de năcazuri.

Căliman starostele, după ce-şi făcu închinăciunea de cuviinţă, se aşeză pe laiţa unde avea el obicei să steie de cîte ori venea la prietinii săi comisul şi comisoaia.

— Despre ce umblă vorbele la Timiş? întrebă el cu voie-bună.

Fără a aştepta răspuns, se întoarse către comisul Manole, ca să-i dea o veste aşteptată.

— Cinstite comise Manole, urmă el, am primit ştire că-ţi vine azi doftoria.

Jupîneasa Ilisafta răsări din locul ei.

— Care doftorie?

— Doftoria cinstitului comis, răspunse rînjind starostele. Pentru durere de şale.

Comisioaia se miră nespus:

— Care doftorie? Cine o aduce?

— Jupînească Ilisaftă, se închină spre ea starostele Nechifor; numai un ceas de vreme ai s-aştepţi ş-ai s-o vezi. N-o aduce nimene ca pe o doftorie; cît numai o călăuzeşte, căci vine ea singură.

Auzind o cimilitură ca aceea, despre care n-avea ştiinţă, de şi într-o viaţă de om auzise atîtea, comisoaia Ilisafta s-a întors spre stîlpul său privindu-l cruciş.

— Cinstite staroste, întrebă ea cu grabă şi cu ascuţime;

gîcitoare să fie asta?

— Nu-i gîcitoare, ci doftorie; ai s-o vezi ş-ai să te bucuri, jupîneasă Ilisaftă, se veseli starostele Nechifor. Mai mult decît atîta nu pot spune, căci îmi porunceşte comisul Manole să tac ca pămîntul.

— Bine cunoaşteţi toate şi bine vă înţelegeţi, îi întoarse cuvînt aprins jupîneasa. Eu stau aicea ca într-o sălbătăcie, tac şi nu ştiu nici nu spun nimic, iar domniile voastre bărbaţii ştiţi şi vorbiţi toate. Poate ştii ceva, staroste Nechifor, despre Ionuţ? N-ai auzit că-i vorba să-l însurăm?

— Ptiu, drace! Eu socot, jupîneasă Ilisaftă, că un holteiaş ca Ionuţ mai poate aştepta pîn' ce-or trece războaiele, ş-apoi s-a aşeza după aceea, dacă i-a veni gust.

— Asta nu-i gust, staroste; asta-i datorie de creştin.

— Aşa-i, jupîneasă Ilisaftă; dar eu ţi-oi spune dumnitale că, dacă-i prea devreme, e cu suferinţă; dacă-i prea tîrziu, e cu oftări. Asta-i pozna cea mai mare, oameni buni.

— Cum grăieşti dumneata, staroste? Se ascuţi spre el jupîneasa Ilisafta. Îţi face semne comisul?

— Îmi face, răspunse cu supunere Nechifor Căliman; dacă-mi face de ce-aş spune că nu-mi face? Domnia ta, precît înţeleg, vrei aşa, iar domnia sa vrea altfel. Unul îl trage într-o parte altul în alta, şi băietul stă pe loc.

— Nu-i băiet, staroste, e barbat.

— Cine-i barbat? Ionuţ? Asta-i altă poznă, oameni buni: ptiu, drace!

Comisul se veseli în jilţul său, comisoaia zîmbi şi ea cam acru. Cucul cel bătrîn începu să gîrîie răguşit în prasad.

— Îl auzi, comise? întrebă jupîneasa Ilisafta.

— Îl aud, Ilisaftă... oftă bătrînul Manole Păr-Negru. Văd că vine pe sub păretele de-afară o femeie din sat de la Timiş, o aduce Chira. Are vreo nevoie de-un ajutor ori de-un sfat, jupîneasă Ilisaftă.

— Atuncea să îndrăznească a păşi aici... hotărî ascuţit comisoaia. Eu am sfat cu domnia voastră, nu vă pot lăsa singuri. Aştept şi pe părintele Dragomir, şi pe dascalul Pamfil: văd că mîntuie vorba cu gospodarii şi şi-au răsucit grumazurile într-acoace. Ce vrei, nevastă? Tu eşti Călina lui Gheorghieş Alistar?

— Eu sînt, dragă nînaşă; văd că nu m-ai uitat şi te milostiveşti a-ţi aduce aminte de mine.

— Nu te-am uitat: spune ce nacaz ai.

Femeia era încă tînără, curat îmbrăcată cu catrinţă şi iie. Se sfia, cu mîna la gură, de obrazurile bărboase ale boierilor din pridvor. Ea nu era decît o fiinţă din mişei, nevastă a unui argat de pe moşie. Cu toate acestea, avea un suflet şi o suferinţă – şi căta sfat unde ştia că-l găseşte. De la pragul jupînesei Ilisafta nu se întorcea nimenea nemîngîiat. Nu se afla în acea parte de ţară suflet mai blajin decît al comisoaiei.

— Nu te sfii, Călină; îţi dau eu deslegare să grăieşti. Femeia urma să tacă.

— Te asupreşte Gheorghieş Alistar? Ori te ucide?

— Sărut dreapta, nînaşă. Ba.

— Nu-ţi dă ce-ţi trebuie? Nevasta îşi strînse mai tare buzele.

— Şi-a încurcat cărările prin alte părţi?

Călinei lui Gheorghieş îi zbucniră deodată lacrimile, în tăcere, fără nici un cuvînt, fără nici un suspin. Îşi plecase fruntea către umărul stîng, ruşinată. Comisul şi starostele priveau ca de departe, răsturnaţi în speteze, la locurile lor.

Jupîneasa Ilisafta urmă a ispiti pe nevastă.

— Ai făcut ceva?

— Ba. Am venit să cer sfat, murmură femeia. Zice că-i bine să mă duc să dau acatist şi să mă rog la Sfîntul Onofrei, la un schit care se chiamă Sihăstria.

— Într-adevăr, răspunse domol şi cu luare-aminte jupîneasa Ilisafta; se află un schit Sihăstria şi este acolo o icoană a lui Sfîntu Onofrei. Iar eu nu te sfătuiesc, fină, să te duci să te rogi la un bărbat, oricît de sfînt ar fi el. Corb la corb nu-şi scoate ochii: vorba asta s-o ştii de la mine. Pentru suferinţa ta du-te la Neamţu şi roagă-te Maicii Domnului, făcătoarea de minuni.

Muierea se închină suspinînd şi sărutînd cu buzele ţuguiate dreapta jupînesei Ilisafta. Se întoarse spre nana Chira, care încuviinţa cu şoapte pripite sfatul, şi amîndouă se traseră înapoi spre cuhnie.

Comisoaia n-avu vreme să se bucure de izbîndă. Privi numai o clipă pe potrivnicii săi şi îndată după asta fu nevoită să iasă întru întîmpinarea sfinţiei sale părintelui Dragomir, care venea domol, cu dascălul Pamfil în urma sa.

Mare uimire a cuprins iarăşi pe jupîneasa Ilisafta, cînd dascălul Pamfil, după închinarea de bun-sosit, şi după ce s-aşezat pe laiţă lîngă staroste, a deschis gura şi a clămpănit ciudate vorbe pe care le mai auzise:

— Cinstite comise Manole, s-a primit înştiinţare că vine doftoria.

— Bună veste, s-a bucurat bătrînul Manole Păr-Negru.

Vorba a rămas aici – ca un ou răsclocit: stă netrebnic şi n-a mai ieşi din el pui pînă la învierea a doua, şi nici atunci. Să nu crăpi de năduh? se muncea în sine cu gîndul jupîneasa Ilisafta. Au cîteodată barbaţii aceştia cîte-o taină în care nu poţi intra, cum nu poţi pătrunde în stîncă. Nu-i departe dumneaei de a crede că să fie o punere la cale a lor, numai aşa, ca s-o fiarbă pe ea. Să nu mai aibă astîmpăr, să nu mai aibă hodină, pînă ce n-a afla.

Dar de la cine să afle? Poate pe Ionuţ să-l ispitească, de vreme ce trebuie să cadă la curte şi Ionuţ pînă la vremea amiezii.

Ce spune şi părintele Dragomir? Doamne, iartă-mă: şi popa ista parcă n-ar fi în toate minţile.

— Eu socot să fie aici înaintea amiezii... grăieşte moale părintele Dragomir.

E vorba tot de acea doftorie; şi bătrînul Manole se bucură şi de vorba asta. El se bucură şi alţii se învenineză. Dar fie ce-a fi! Fie taină, fie minciună, fie punere la cale, – nu-i întreabă şi nu mai cere lămurire, să ştie de bine că moare într-acest ceas!

A început să adie o boare uşoară dinspre munte. Partea aceea de lume învăluită ca în hobot albastru s-a mai luminat parcă şi s-a mai apropiat. Pe cînd depărtările de la şesuri se tulbură ca-ntr-o bură de cenuşă. Dascălul Pamfil se uită cu luare-aminte într-această schimbare a stihiilor; trage din chimir gromovnicul său învălit în ştergar alb, îl desface şi-l cercetează.

Cartea dascalului Pamfil e altă taină, cu slove ca furnicile şi cu chipuri pe care nu le poate pricepe şi desluşi nimeni altul decît el. Pe cît lămurea uneori părintele Dragomir, acel gromovnic a fost alcătuit de un schivnic de la Sfîntul Munte Aton; iar un frate al dascălului Pamfil, monah trăitor acolo, l-a cumpărat de la schivnic cu preţ de doi harmasari buni. Cînd a venit la noi în ţară acel monah, frate al dascălului Pamfil, a lăsat aici gromovnicul şi l-a învăţat pe Pamfil cum să-l înţeleagă. Luînd de la Pamfil doi căluţi tretini răscumpărare, s-a dus, ş-apoi a şi murit acolo la Aton în sfînta mănăstire a Pantocratorului. De atuncea se foloseşte o parte din omenirea din Ţara-de-Sus de înţelepciunea scrisă în acel gromovnic. Ce-o fi fiind asta, cum va fi fiind scris, şi cum poate ceti dascălul Pamfil – care nu-i decît un biet mişel ca toţi mişeii – numai unul Dumnezeu poate şti. Se află

pe lume, pesemne, asemenea ciudăţenii de care se folosesc cei slabi, ca să aibă har şi căutare la domni şi boieri.

Arată cu mare pricepere dascalul Pamfil, bătînd cu dosul palmei în gromovnicul deschis, mai întăi şi mai întăi, că – dacă se schimbă vremea din secetă în ploaie la sfîrşitul lunii iunie în zodia racului – apoi are să tot ploaie vreme de patruzeci de zile.

Rău a fost că nu plouă peste năcăjiţii din Ţara-de-Jos. N-are să fie bine că plouă prea mult, pentru năcăjiţi din Ţara-de-Sus. Căci

Cînd se umplu fîntînile
Scad prisăcile şi stînile.

Aşa-i cumpăna: dacă se înalţă într-o parte, se coboară în cealaltă.

— Adevărat, adevărat scrie la carte... oftează părintele Dragomir, care nu-i deloc cărturar şi, precum se cunoaşte, a învăţat pe derost sfînta slujbă şi tipicul. Se poate să nu fie cărturar nici dascălul Pamfil; însă cartea lui e carte, cartea e în stăpînirea lui, şi în ea se află cuprinse toate înţelepciunile de la Solomon-Împărat şi de la Iraclie-Împărat.

— Dacă plouă, nu-i rău, căci aşa vrea Dumnezeu, urmează dascălul Pamfil; şi filosofii au spus că nu s-a văzut niciodată foamete după anii ploioşi. Iar dacă plouă, muntenii de la noi n-au a se plînge, căci

Şi din iarbă rea se poate scoate fîn bun.

Deasemeni plugarii cei buni ştiu că

După Sîngiorz
Nu se mai samănă orz.

Iar cine n-a apucat a sămăna orz, să samene malai. În Ţara Moldovei,

Cu vin şi cu malai
Poţi trăi o sută de ai.

Să cunoască pivnicerii de la podgorii că

Ploile de Sîntămărie
Vinul îl subţie.

Se mai scriu în gromovnic şi alte adevăruri. De pildă că: „Toamna se numără bobocii şi se măsură grîul”. Vorba asta îi place, nu ştiu de ce, părintelui Dragomir. Jupîneasa Ilisafta se miră – căci vorba asta e de cînd lumea şi nici nu-i nevoie să mai fie scrisă şi zugrăvită.

Dascălul Pamfil mai găseşte ceva în bucoavna lui:

După iarnă suparată,
Vara rîde...

Dacă lepezi cojocul la Crăciun,
Îl îmbraci la Paşti.

Iaca, asta i s-a întîmplat şi dumneaei să cunoască, nu numai o dată într-o viaţă de om. Înţelepte lucruri scrie la gromovnic. Bine ar fi să se afle scris în acea carte veche ceva despre zodia lui Ionuţ şi despre casa vieţii lui Ionuţ, adică despre însoţirea pe care o rîvneşte pentru dînsul cu atîta neastîmpăr comisoaia.

— Se arată în gromovnic zodia lui Ionuţ, dascale Pamfil? întreabă dumneaei, cu puţină îndoială.

— Sărut dreapta, jupîneasă Ilisaftă, răspunde cu supunere dascălul; se arată; de ce să nu se arate? În gromovnicul meu se arată şi se proroceşte toate cîte sînt pe lumea asta. Ţi-am arătat şi domniei tale zodia în care te afli şi s-a dovedit bună zodie. Am să-ţi spun şi despre zodia lui Ionuţ, al dumneavoastră, de ce să nu spun?

— Cum ai crede dumneata, dascale, că s-ar arăta scris în carte acea zodie a lui Ionuţ? întreabă cu glas scăzut şi repezit comisoaia Ilisafta. S-ar putea să nu i se arate căsnicie?

— S-ar putea; căci unor oameni li-i scris pe obraz, şi-n ochi şi-n frunte, că n-au a zidi casă şi nici vor avea feciori, să-i pomenească, după cum se spune şi-n cîntarea de la sfînta mănăstire Neamţu pe care o cîntă monahii:

O, prea frumoasă pustie,
Poftesc să te am soţie...

Însă, eu pe cît am putut cunoaşte în ochii lui Jder cel mititel

şi-n toate ale sale, n-are să cînte niciodată asemenea viers. Mai degrabă s-ar vedea din toate ale lui că are să biruiască două şi trei femei.

— Aşa crezi dumneata, dascale? Să nu te-audă comisul.

— Ba eu îl aud, jupînească Ilisaftă, se veseli comisul Manole din jîlţul său; şi-mi place; dar să ştii că asta-i altă căciulă.

— Ştiu, ştiu, oftă jupîneasa Ilisafta; asta a fost scris şi-n ochii altora. A dat Dumnezeu însă şi s-au însurat. Aşa va da Dumnezeu să se însoare şi Ionuţ. Iar dumnitale, dascale Pamfil, dacă vii cînd e băietul aici, şi-mi spui întocmai ce doresc eu, să ştii că-ţi dăruiesc un bărbăcuţ noaten, de soi de la Crîm.

După aceste vorbe, jupîneasa Ilisafta Jderoaia n-a mai întîrziat. S-a sculat cu grăbire şi s-a dus să deie poruncă de colăcei proaspeţi, miere limpede şi apă de izvor, pentru oaspeţii săi. Pe cînd se întorcea iar în pridvor, a băgat de samă că bătrînii stăteau cu capetele întoarse cătră colnic, de unde cobora poteca de la grajdurile domneşti. S-a oprit ca fulgerată, stînd şi dumneaei cu luare-aminte, ca să vadă – încă departe – călăreţ sprinten venind în pas domol pe cal murg. Cînta din frunză.

— E Ionuţ... a şoptit ea c-o bucurie de tinereţă.

Încă privea într-acolo, cucerită cu totul de bucuria sa, cînd s-a stîrnit zarvă de cîni la curte; şi-n poartă s-a oprit Zailic Uzum de la Dumesnic, cu ursul cel mare negru, pe care îl purta îmblînzit la iarmaroace de vreo douăzeci de ani.

Ţiganul, deşirat şi mai înalt decît poarta, se purta încă semeţ şi cu plete negre, măcar că împlinise şaptezeci de ani. Cu glas răguşit şi răstit îşi îndemna ursul să se închine cătră boieri:

— Ploconeşte-te frumos, Vasile, la cinstitul comis. Ursul s-a ridicat în două brînci, alături de stăpînul său Zailic, şi s-a închinat cătră pridvor.

Comisoaia părăsise din vedere pe Ionuţ şi se întorsese cătră minunea de la poartă. Cinstitul comis s-a sculat din locul său, a ieşit din pridvor, ş-a strigat poruncă la argaţi să stăpînească bine cînii. După aceea s-a dus împotriva ursului, care se lăsase iar în patru brînci şi intra cuminte pe portiţă, după ţigan.

Neaşteptată vedenie i s-a arătat apoi jupînesei Ilisafta. Cinstitul comis s-a lăsat dintrodată pe pajişte, cu pîntecele la pămînt şi cu braţele împreunate sub frunte. La porunca ursarului, Vasile a păşit cu mişcări line în spatele comisului ş-a început a-l călca, pipăindu-l oarecum, de la şale spre grumaz şi iar la şale. Oaspeţii din pridvor se ridicaseră şi se uitau, muşcînd colăceii

proaspeţi, cum se mişcă iscusit doftoria vie deasupra ciolanelor bătrîne ale comisului…

— Iaca, asta încă n-am văzut-o, a mărturisit cu umilinţă jupîneasa Ilisafta. De auzit am fost auzit; dar încă n-am văzut. Se va fi spăriind durerea de asemenea dihanie fioroasă? Totuşi văd că-i un urs blînd şi înţelept. Va fi avînd el meşteşug să deie bătrîneţii iarăşi macar o parte din puterile tinereţii? Dacă vrea Dumnezeu, se poate şi asta.

Jupîneasa Ilisafta îşi ridică ochii spre cerul amiezii, pocni din palme, apoi îşi făcu cruce clătinîndu-şi căiţa naltă împodobită cu borangic…

Însă, cu toată uluiala ei de-o clipă, nu putea uita pe cel care venea călare legănat şi cîntînd din frunză, pe sub fagi. Ionuţ al ei, puiul străin, mai drag decît copiii durerii sale drepţi, cei care erau carne din carnea sa şi sînge din sîngele său. Cum îşi tot întorna ochii spre poartă, aşteptîndu-l din clipă în clipă, îl şi văzu sosind, cu dreapta în şold şi cu gugiumanul pe-o sprînceană. Ajuns în dreptul porţii, îşi strunise calul poprindu-l şi se înălţase în scări, ca să vadă mai bine ce adunare de oameni şi ce petrecere s-a iscat la curtea marelui comis. Într-o clipă înţelesese şi i se arătase pe obrazul ars de soare zîmbetul lui, după care se prăpădea jupîneasa Ilisafta. Ptiu! ptiu! Şopti ea într-ascuns. Să nu fie de deochi! Falnic barbat creşte din Ionuţ. Rîdea cu toţi dinţii, sub mustaţa îngroşată. Îşi arcuise sprîncenele. Pe urmă avusese o căutătură în laturi, cercetînd ca într-o fulgerare ce se petrece împrejuru-i. Jupîneasa comisoaie răsări ca de-o sfială: acea căutătură lăturalnică, repede aruncată şi tot aşa de repede ascunsă, era aidoma cu căutătura lui Vasile, doftoria vie care punea în rînduială ciolanele dureroase ale lui jupîn Manole Păr-Negru. Acuma îşi dădea sama bine că mai ales la acea căutătură de om a sălbătăciunii îmblînzite se uimise dumneaei. Să fie şi asta vreun semn?

Nu-i nici un semn. Ori, dacă este semn, nu poate fi decît semn bun. Dumnezeu a pus în acest fecior toate darurile sale, întru care ea nădăjduise. Bărbăţia şi puterea lui îi erau scrise în obraz şi-n trup. În acea vară a anului 1474, Jderul cel mezin nu mai avea nimic din pruncul de odinioară. Lat în umeri şi subţirel în mijloc, părea mai nalt decît alţi oameni cînd, după ce descălecase, intră pe portiţă cu frîul calului în dreapta. Cu stînga îşi trase de pe plete gugiumanul şi se ploconi uşor către părintele său comisul, care-şi sucise spre el grumazul, rînjind de jos în sus

de subt urs.

— Mă tot dureau şalele... încercase domnia sa să lămurească băiatului.

Dar Ionuţ se întorsese spre măicuţa sa cea bună, care urma să-l privească şi-l aştepta aproape, cu fruntea înclinată ca şi cum ar fi vrut să-l împungă şi cu bărbia îndesată asupra sînului.

„Răule şi urîtule!” ar fi poftit dumneaei să strige. Însă îi era ruşine de atîta lume.

Capitolul II

Aicea şi comisul Manole dă sfaturi mezinului său

Vîntul care adia de cătră amiază a spălat putoarea ursului. Cînii de la Timiş şi-au contenit zăpăiturile; lumea din privelişte s-a astîmpărat îndrumîndu-se încolo şi încoace la ale sale. Atuncea şi sfinţia sa părintele Dragomir s-a sculat ducîndu-se agale, hai-hai, avînd în urma şi în laturea sa ca pe un mînzoc pe dascălul Pamfil. După ce şi starostele Nechifor a poftit sănătate bună cinstitelor gazde, şi s-a auzit şi în urma domniei sale portiţa de la drum trîntindu-se în clampă, jupîneasa Ilisafta a răsuflat prelung af-aff! şi s-a întors cătră Ionuţ al ei.

Dar se mai afla de faţă şi comisul Manole.

— Mi-ar plăcea, comise, a zis dumneaei, să ne aduci o leacă de fagure proaspăt, ca să-ndulcim tinereţa asta. N-a fost pe la noi de cinci zile, şi, după cît pot eu ceti pe obrazurile oamenilor, acuma văd că are acrimea unei griji.

— Ce grijă poate avea un fecior desmierdat ca Ionuţ al dumnitale? a răspuns mormăit bătrînul Manole foindu-se din şolduri şi din umeri, unde simţea furnicîndu-l doftoria ursului.

Comisoaia a zîmbit:

— Aşa eşti dumneata, comise Manole; după ce te-ai pus la cale ca să-ntinereşti iar, nu-ţi mai pasă de nacazurile altora. Dumneata nu vrei să crezi că o mamă are totdeauna de ce se teme, şi un fecior ca Ionuţ, ale sale gînduri. Uită-te şi vezi ce i-i scris în ochi.

— Mă uit, comisoaie, şi nu văd nimica. Dacă are ceva băietul, să spuie. Întîmplatu-s-a ceva pe la domniile voastre sus, comise al doilea?

— Nu s-a întîmplat cine ştie ce, tătuţă, a răspuns Ionuţ învăluind cu zîmbet prefăcut pe bătrîn.

Comisul Manole a păşit spre mezinul său şi şi-a pus palma sa dreaptă pe umărul lui stîng.

— Ce este?

Jupîneasa Ilisafa şi-a pălit fruntea:

— Să ştii că-l chiamă iar la Domnie! Băietul acesta, sărăcuţul, fost-a zămislit, pesemne, pe zbucium şi pe grabă. Nu i se isprăveşte una şi începe alta. Oare nu l-aţi dus în Ţara Muntenească, purtîndu-l în primejdie? Cine era, cine era în frunte la toate? Ionuţ al lui Manole Păr-Negru! Cine a bătut cu straja săbiei în poartă la Cetatea Dîmboviţii şi a strigat să-i vie cheia de aur, pe tabla, ca s-o primească şi s-o ducă măriei sale Ştefan-Vodă? Cînd s-au jîmbat turcii la el, îndemnîndu-l să vie s-o ieie, – n-a descălicat? si nu s-a dus s-aducă scară, ca să se suie singur la meterezuri după cheie? Mă rog, cine-l învaţă? Îl învaţă acei bătrîni care nu se mai astîmpără şi care au nevoie de puterea sălbătăciunilor ca să purceadă iar la alte blăstămăţii.

— Jupînească Ilisaftă, dă la o parte cele trecute şi nu mai vorbi de ele, căci s-au săvîrşit; iar pe cele viitoare nu cuteza să le judeci, căci le porunceşte măria sa şi are asupra lor putere numai unul Dumnezeu. Spune, copile, ce este?

— După cele ce-l puneţi să săvîrşească, copilul nu-i el. Pe cît m-ajută ochii şi înţelegerea, eu îl socotesc barbat în toată puterea.

— Atuncea, jupînească Ilisaftă, lasă pe barbat să vorbească şi dumneata taci macar cît tace picuşul.

— Bine, a oftat comisoaia; barbaţii să grăiască, iar nevestele şi mamele să asculte.

— Aşa, a urmat cu sprînceana încruntată comisul Manole. Spune, băiete.

— Apoi ce să spun, tătuţă? a zîmbit cu ochii pe jumătate închişi Jderul cel mititel. Mai întăi am venit să vă văd, căci îmi era dor de domniile voastre. Şi să vă sărut mîna. Sărut mîna, tătuţă; sărut mîna, muţă. Şi vă aduc deasemenea închinare de la bădiţa Simion. Cu osebită dragoste se închină cumnata Maruşca la dumneaei soacră-sa, şi se roagă să nu fie uitată, căci are nevoie de sfaturile dumnisale cum are nevoie prigoria de apă.

— Apoi dac-ar avea aşa de mare nevoie, ar fi aicea şi dumneaei. N-am văzut-o cine ştie de cînd.

— Conteneşte, jupînească Ilisaftă, s-a îndîrjit jupîn Manole; n-ai văzut-o de alaltăieri. Aţi stat, ş-aţi vorbit, ş-aţi vorbit şi iar aţi vorbit, de la prînz pînă la asfinţitul soarelui. M-am dus peste

Moldova ca să văd cositorii; m-am întors ş-am umblat după alte treburi; iar m-am dus şi m-am întors, şi dumneavoastră tot n-aţi fost isprăvit cele ce aveaţi a vă spune. Acuma îţi trebuie iar: ca să le luaţi toate de la capăt.

Ionuţ Jder păşi între bătrîni luîndu-le mînile şi sărutîndu-le iar.

— Aşa că dinspre partea asta toate-s bune, tătuţă şi mămuţă. Ne-a sosit poruncă de la măria sa, ca să pregătim harmasarul cel alb cu ţintă în frunte. Noi am mai fost avut veste că acel cal are să facă trebuinţă măriei sale şi nu l-am lăsat să se îngraşe. L-am tot încălicat şi purtat cînd eu, cînd bădiţa Simion. Noi ne gîndeam aşa că să-l ducem pe toamnă la Suceava. Acuma calaraşii care au venit ne-au spus că măria sa pofteşte să-l încalice cît se află în petrecere în tabăra de la Vaslui. Atuncea – mă gîndesc eu – zvonurile care umblă în lume se adeveresc; păgînii ar fi gătind iar război. Spun aceşti răzăşi că, la Vaslui, faurii bat potcoave. Atuncea măria sa aşteaptă să iasă cu oştile după ce s-or pune poduri de ghiaţă pe ape.

Comisul Manole se încruntă fluturînd din cap; pe cînd comisoaia se căina tăcut, clătinîndu-şi fruntea la dreapta şi la stînga.

— Lasă asta; parcă ştim noi ce are să facă? Ştie numai măria sa. Şi mai mult decît măria sa ştie Dumnezeu. Ce-i cu Vizir? E poruncă să-l duci tu?

— L-aş fi dus. Însă încă nu-l putem trimete.

— De ce nu-l puteţi trimete?

— Tătuţă, de cîteva zile, Vizir are ceva. Nu se poartă bine; e fără linişte. Cînd şi cînd i se nazare. Uneori suflă greu şi-l simţesc sub mine mai trudit decît s-ar cuveni.

— Ei şi? rînji bătrînul; nu sînteţi domniile voastre comişi acolo? Nu cunoaşteţi rînduielile pe care le-aţi învăţat de la mine? Bătrînul era priceput; însă comişii cei tineri sînt şi mai pricepuţi, căci de-aceea i-a pus măria sa stăpîni la Timiş. Am auzit eu cu urechile mele spunîndu-se că nălbar ca Simion Jder comisul nu se află în toată Ţara Moldovei. Stricnele aveţi? Spînţ aveţi? Ce vă mai trebuie?

— Avem, tătuţă. Bădiţa Simion a făcut cele ştiute, precum a fost învăţat de la domnia ta. Calului nu i-i mai rău. Dar nu-l putem trimete săptămîna asta. Trebuie să-l priveghem pînă ce se priboleşte, şi apoi după aceea mai avem a-l încălica şi a-l purta, ca să-l înfăţişăm măriei sale întru toată puterea şi frumuseţa lui. Aşa cal rar se vede. Samănă întru toate lui Catalan bătrînul; e tot

aşa de aprig şi parcă ceva mai cuminte.

— Asta nu se întîmplă numai cailor, ci şi oamenilor… suspină repede şi subţirel jupîneasa Ilisafta.

Comisul se holbă pieziş asupra ei. Pufni şi se întoarse la Ionuţ.

— Ş-acuma ce poftiţi dumneavoastră de la mine, cinstiţilor comişi?

— Tătuţă dragă, răspunse mezinul cu glasul său cel mai dulce, te poftim, eu şi cu bădiţa Simion, să te osteneşti pînă la deal la noi, la grajdul harmasarilor domneşti. Unde ştim noi una, domnia ta ştii zece. Domnia ta i-ai crescut pe cei vechi şi le-ai ştiut toate metehnele. Cînd a fost nevoie, i-ai doftorit cu mare iscusinţă, de care nici pe departe nu sîntem noi în stare. Numai cît te-i uita la Vizir şi cît vei pune un deget asupra lui ş-ai să şi ştii ce este de făcut. Ne porunceşti şi noi urmăm întocmai. Ca să aibă măria sa bucurie şi noi să nu rămînem de ruşine.

— Aşa crezi tu?

— Aşa credem eu şi bădiţa Simion; şi noi din cuvîntul domniei tale n-am ieşit niciodată, tătuţă… Şi chiar şi slujba asta de la Timiş, ne-a încredinţat-o măria sa numai cînd domnia ta ai lepădat-o. Dîndu-ţi-se o cinste mai mare, noi nu ne-am învrednicit de mila Domniei, decît pentru că sîntem feciori şi ucenici ai comisului celui mare.

— Crezi tu aşa?

— Cred şi mărturisesc, tătuţă.

— Crezi şi mărturiseşti, viclene, căci sînteţi la strîmtoare. Macar că am avut eu destul năduh văzînd unele din rînduielile voastre nouă acolo la harmasarii Domniei, mai că m-aş îndupleca să nu vă lăs. Eu nu sufăr să-mi cadă cuşma în tină şi numele meu în ocară. Pe urmă asta-i ş-o datorie a mea cătră Vodă, ca să nu rămîie fără calul care-i place, în războaiele sale. Din mila lui Dumnezeu şi a Maicii prea curate, Domnul şi stăpînul meu îşi înalţă sabia asupra păgînilor, care lucru toţi drept-credincioşii din lumea asta îl aşteaptă cu bucurie. Apoi pentru asemenea războaie, feciorii mei au pregătit pe Vizir, după cum părintele lor a pregătit la alte războaie pe Catalan; şi după cum alţi comişi de demult au pregătit pe Ducipal lui Alexandru-Împărat Machedon. Cum i-a fost de folosinţă Ducipal lui Alexandru-Împărat, aşa să fie Vizir lui Ştefan-Vodă. Şi cînd s-a simţi în putere Ştefan-Vodă pe Vizir, să-şi aducă aminte de Manole comisul. Însă n-are să-şi aducă aminte de Manole comisul, căci măria sa, la grajdurile domneşti

de la Timiş, are slujitori tineri.

— Tătuţă, se încolăci cu glasu-i dulce mezinul în vorbirea bătrînului, slujitorii cei tineri au să mărturisească adevărul, ca să ştie măria sa cui are a mulţămi. Căci domnia ta nu eşti numai doftor al lui Vizir, ci şi prietin al măriei sale. Şi nu atîta pentru noi mergi să doftoreşti calul, căci noi nu sîntem vrednici de cinstea asta, ci din prietinie pentru măria sa Vodă Ştefan.

Comisul cel bătrîn îşi înălţă fruntea şi zîmbi pieziş către comisoaie.

— Auzit-ai, jupîneasă Ilisaftă? grăi el cu glas moale şi subţiat. Ai putea dumneata, jupîneasă Ilisaftă, să-mi spui cine l-a învăţat pe acest fecior al dumnitale asemenea meşteşuguri diplomaticeşti?

— Îţi samănă dumnitale, comise.

— Mi-a fi sămănînd, însă de învăţat ştiu eu cine l-a putut învăţa. Află dumneata, comise al doilea Ionuţ, că am fost ca ceara în mînile dumnitale, şi mai mult decît un ceas de vreme n-a trece pînă ce mi-oi pregăti sculele şi buruienile mele, ca să ne suim la grajduri. Şi mai ales am nevoie de miere. Nu pentru comisul cel tînăr, jupîneasă Ilisaftă, he-he! cît pentru un harmasar bolnav al măriei sale. Ca să dobîndesc un fagure de la o matcă, mă grăbesc întăi să lepăd de pe mine straiele pe care le-a călcat ursul; cu asemenea amiros nu mă primesc albinele nicicacum!

— Tătuţă dragă, îţi mulţămesc şi-ţi sărut dreapta. Ş-oi gusta şi eu o margine de fagure, căci iar sînt călător. Cei doi calaraşi mi-au adus poruncă să mă înfăţişez la prea cuvioşia sa părintele Amfilohie. Aşa că, după ce suim la grajduri, eu numai pînă mîni mai întîrzii. Iau cu mine pe tatar cu lucrurile şi mă duc la tabără la Vaslui, unde-i Vodă.

Comisoaia se mişcă cu grăbire, venind să îmbrăţişeze cu lacrimi pe mezinul său.

— Vai-vai! Am cunoscut dintru început că ai scrisă pe obraz veste de drum lung. Ieri mi-a dat în bobi nana Chira şi mi-a găsit şi ea mîhnire. După cum mi-a fost o viaţă întreagă ursit, cunosc că, dacă purcede măria sa război de iznoavă, se duc nu numai tinerii, ci şi bătrînii. De aceea îşi agonisesc unii din aceştia putere cu doftorii pe care nu le-am văzut de cînd sînt: ca să se ducă şi ei. Ş-apoi rămîi, jupîneasă Ilisaftă, iarăşi singură, ca mărgeaua neînşirată. De altminteri, am avut şi vis vestitor: alaltăieri noaptea, se făcea că am a trece o apă mare şi nu găseam nici

vad, nici punte. Ieri dimineaţă, mi-a venit de trei ori să strănut, şi n-am putut strănuta. Asară, cînd să mă duc din pridvor în casă, m-am împiedecat în prag. Nu mai spun că, de la o vreme, tot simţesc că mi se bate pleoapa stîngă: mai ales din asta înţeleg că unii oameni, care bănuiesc ce se poate întîmpla, vorbesc de nacazul şi grija mea jelindu-mă. Nu te uita aşa lung la mine, comise Manole; vorba care vrei s-o spui ţine-o şi nu-i da drumul, că nu-i vorbă bună care să mîngîie pe-o mamă şi pe-o soţie. Du-te şi te primeneşte şi intră în prisacă; văd că nu-i multă vreme de aşteptat.

Ascultă, Ionuţ, se întoarse jupîneasa Ilisafta către mezinul său, după ce comisul cel bătrîn se dusese tropăind; ascultă, Ionuţ, să-ţi mai spun una... Boala asta a acelui harmasar pe care-l chiamă Vizir, tu să ştii că nu-i atîta boală, cît semn şi prevestire. Tot aşa Catalan cel bătrîn, cînd a început măria sa Vodă Ştefan războaiele sale, a dat semn. Întruna se frămînta şi bătea cu copitele în pardoseala grajdului şi rupea cu dinţii din iesle. Îndată după aceea, cînd s-a văzut ce-a fost, am înţeles că acel harmasar e cal nazdravan, precum se ştie de cînd e lumea şi de cînd sînt poveştile, că se află cai nazdravani. Iar acest cal tînăr, fiind din sîngele celuilalt, are şi el dar de a simţi şi vesti cumpenele şi răutăţile omeneşti. Vai, Ionuţ dragu mamei, totdeauna m-am temut eu de asemenea cumpene şi răutăţi! Cu rugăciunile mele şi cu multă milă de la prea curata Maică Fecioară, pînă acuma am fost izbăvită. Iar acuma iarăşi mă tem, căci grija şi întristarea stau în sufletul nostru şi rod ca un vierme neadormit. Eu, dragu mamei, înainte de toate, pe lîngă alte sfaturi pe care ţi le-am dat altădată, am a-ţi mai da unul. La mesele la care te duci, printre străini, nu gusta din mîncări pînă ce n-ai văzut pe stăpînii casei mîncînd din blidul din care ţi-ai scos tu. Şi cînd bei vin, lasă întăi pe alţii să ieie credinţa. Iar apă cînd bei, oriunde ai fi, suflă întăi asupra ei şi varsă o picătură pentru morţi; ca să împaci sufletele cele neliniştite. Iar în această clipă, stai singurel numai un pic, pînă ce aduc plăcintele moi poale-n-brîu, pe care le-am copt asară pentru tine, simţind c-ai să vii. Bucuroasă-s că ai venit; întristată-s că pleci.

Învăluindu-şi fustele creţe ca în bătaie de vînt, comisoaia Ilisafta s-a repezit la camară şi s-a întors răsucindu-se în călcăie şi punînd dinaintea mezinului său plăcinte aurii.

— Gustă, dragu mamei.

— Nu mi-i a gusta, comisoaie, se apăra Jderul cel mic rîzînd,

căci te ştiu suparată.

— Ba să guşti, dragu mamei, ca să-ţi aduci aminte de mine cînd vei fi între străini. Că oamenii care se despărţesc nu cunosc cînd au să se adune iar. Tot m-am gîndit eu, de cîte ori ai plecat, că poate să mă prăpădesc în lipsa ta şi, cînd te-i întoarce la cuib, nu mai găseşti pe nimeni. Căci şi bătrînul – batîr că l-a calcat ursul şi i-a mai dat o leacă de putere – tot trecător se chiamă că rămîne, după vorba veche că ne trecem ca florile şi ca privighetorile. Şi cînd n-a fi el, şi n-oi fi nici eu, ţi s-a părea lumea asta prea pustie.

Lui Ionuţ i se părea că înghite strîmb; şi era întrucîtva tulburat, de şi rîdea cătră comisoaie.

— Mămuţă, mi-ai vorbit de însurătoare, dar eu am socotit că-i prea devreme. Am nădejde de la Dumnezeu că, de cîte ori m-oi duce şi m-oi întoarce, te-oi găsi aicea în pridvor.

— Mîncarea de dimineaţă şi însurătoarea de tînăr, dragu mamei. Eu, drept ţi-oi spune ţie, Ionuţ, cred că ai mai putea aştepta şi amîna; sameni cu tatăl tău, căruia foarte i-au plăcut zburdăciunile. Şi dacă-ţi plac şi ţie, apoi acuma-i vremea ta. Dar tot îmi bate capul comisul Manole, că aşa şi pe dincolo, şi ar pofti dumnealui să te vadă aşezat la casa ta, după pilda celorlalţi fraţi, care toţi se află tare mulţămiţi. Chiar şi dacă se iscă într-o casă de însurăţei puţin tunet cu furtună, apoi după aceea vremea se pare mai bună şi viaţa mai frumoasă. Spun eu una, că ai mai putea aştepta; comisul Manole spune zece şi o sută; căci, după cum ştii, eu tac şi dumnealui vorbeşte şi porunceşte.

— Mămuţă, răspunse Jder zîmbind, eu toate le-am văzut şi le-am ascultat cu mare băgare de samă, şi ştiu că ceea ce spui e adevărul adevărat.

— Ah-ah-ah! văd, Ionuţule, că are dreptate comisul să-ţi spuie cum că eşti un viclean şi un rău. Iar tu, cînd va da Maica Domnului să te liniştească, cum ai de gînd să ţi-o alegi pe soţia ta?

— N-am s-o aleg eu, muţă; ai s-o alegi dumneata ca să te-asculte şi să-ţi placă. La drept vorbind ar trebui mai întăi şi mai întăi să-mi placă mie şi să m-asculte pe mine.

— Dragu mamei, a oftat comisoaia, acuma înţeleg eu cine are dreptate mai multă decît toţi. Are dreptate acel călugăr iscusit, părintele Amfilohie, care te caută întruna pentru slujbele Domnului său. Dar nu se gîndeşte acel călugăr iscusit, părintele Amfilohie, la grija şi mîhnirea unei mame ca mine. Acuma să nu mai spui nimica; vine comisul cu fagurul de miere. Lasă-l să

vorbească el, cum are narav, şi tu mai mînîncă o plăcintă.

Comisul începu a umbla cu paşi mari prin pridvor fără să-şi descleşteze fălcile. Nu era supărat; dar se strecurase în fiinţa lui grija: îşi făcuse cuib, clocea pui şi în curînd aveau să iasă şerpi cu limbi înveninate. În el toate se adînceau mai anevoie şi stăruiau apoi mai îndelung. I se părea lui, după cîte auzise, şi mai cu samă după cîte cugeta el singur, că din tabăra aceea de la Vaslui va să izbucnească primejdie pentru omenire, ca dintr-un cuibar al furtunii. C-un ceas mai devreme se bucurase, cu nădejde că sabia cu mîner în chip de cruce a Domnului şi stăpînului său se ridică pentru credinţa cea adevărată; dar nu putea să uite că, de cînd ţine lumea minte, puterea lui Antihrist s-a arătat nebiruită în acest veac. Numai cînd va binevoi Dumnezeu să-i hotărască acelui Antihrist pieirea, numai atuncea armiile creştinilor au să dobîndească putere desăvîrşită. Dar cînd fi-va oare să fie acea vreme? Cuvioşii monahi din sfînta chinovie de la Neamţu nu se sfiesc a spune că, atîta vreme cît or fi amestecaţi papistaşii în războiul împotriva păgînilor, Dumnezeu va lăsa să se aplece cumpăna de partea ismailitenilor, ca să se vădească greaţa sfinţiei sale pentru eretici. Iar părintele Amfilohie a spus de au auzit toţi şi a ajuns şi la urechile lui Vodă: cînd măria sa e numai cu oştile sale şi cu ajutorul lui Dumnezeu, războaiele sale merg bine, precum s-a văzut de curînd cu Radu-Vodă Basarab în Ţara Muntenească. I-a spîrcuit măria sa Ştefan-Vodă pe turci orişiunde i-a întîlnit. Va da Dumnezeu să-i biruiască şi să-i detune ş-acuma, căci papistaşii numaicît făgăduiesc oşti şi scriu cărţi, însă nu trimet nimica. Totuşi s-aude c-au să vie în tabăra de la Vaslui ajutoare de la Ardeal şi de la Craiul Lehiei; aşa lucru nu-i cu putinţă.

Gîndindu-se la toate acestea şi silindu-se ca să-şi adune sculele şi buruienile, intrînd în cămări şi ieşind în pridvor, iar ducîndu-se şi iar venind, jupîn Manole Păr-Negru privea ca de departe pe comisoaia şi pe Ionuţ Jder, pînă ce slobozi cîteva vorbe neînţelese.

— Venit-au ori n-au venit secuii?

Comisoaia Ilisafta privi spre soţul său cu puţină frică. Jder cel mezin îşi făcu unele socoteli în gînd, după felul său pripit de a cugeta.

— Pe cît am înţeles, răspunse el părintelui său, darul nu i-ar plăcea măriei sale decît la vremea sa. De mere crude ţi se strepezesc dinţii.

— Îhîm… mormăi comisul cel mare, urmînd a-şi pune în chimir şi în taşcă toate cîte-i făceau trebuinţă.

Comisoaiei îi venea să-şi facă cruce cu limba. Au aşa barbaţii nişte vorbe ascunse de te cruceşti, – precum s-a văzut şi-n acea dimineaţă.

— Iar e vorba de vreun urs? întrebă ea cu îndoială.

— Nu-i urs, e inorog… mormăi comisul. Dar împotriva lui se ridică leul.

— Doamne Dumnezeule… şopti comisoaia Ilisafta stupindu-şi în sîn. Ce-o fi fiind şi asta?

Îi mai rămînea o nădejde:

— Ionuţ, cînd purcezi la Vaslui, te abaţi şi pe la noi, dragu mamei?

Jder cel mic se pregătea s-aducă caii. Din pragul pridvorului, se răsuci spre comisoaie cu zîmbetul lui subţire.

— Asta numaidecît, muţă; dar pînă atunci ţi-a spune tătuţa ce-i cu inorogul şi cu leul.

Bătrînul porni a rîde cu mare plăcere:

— Comisoaie, feciorul acesta al dumnitale poate încurca un sobor de trei armeni, trei greci şi trei papistaşi.

— Dumnezeu să-l ţie! murmură comisoaia, făcînd în ascuns asupra lui Ionuţ semnul sfintei cruci.

Cei doi bărbaţi, bătrînul şi tînărul, ieşiră printre livezi, şi comisoaia îi urmări o vreme cu privirea cum suie domol poteca spre sprînceana pădurii din fund. După aceea îşi aduse aminte că-i într-o zi de sărbătoare şi n-are treburi, deci e bine să cheme în iatac, la umbră, pe nana Chira cu sita şi cu bobii. Era plină ca un stup de gînduri şi de griji şi-i trebuiau neapărat lămuriri şi mîngîieri.

Pe colnic, unde umblau călăreţii, vîntul adia mai apăsat săpînd valuri uşoare în fînaţurile prăvălatice. Iarba era înfloritǎ într-o mie de feţe şi forme minunate şi înfăţişa ochilor colori dulci. O mireasmă caldă umbla în tot cuprinsul. Deasupra călăreţilor, la mare înălţime, plutea o gaie neagră, scriind ocoluri largi. Cînd ajunse deasupra pădurii de brazi şi fagi, ţipă de trei ori. Tînărul ridică fruntea urmărind-o. Bătrînul rămase cufundat în gînduri şi lăsîndu-se legănat în şa de pasul calului. De la vultur, ochii mezinului coborîră înspre cotloanele lui cunoscute şi desmierdate care erau aceleaşi şi păreau totdeauna altele, cu fiecare primăvară nouă. Auzea şi vedea cucul. Auzea un mierloi care învăţa să fluiere. Vedea trecînd în zbor pieziş părechea de

ganguri. Vedea gaiţă şi ciocănitoare. Ş-o păreche de veveriţi cafenii, care fugeau răsucit pe-un trunchi de fag bătrîn. Deodată văzu o pasere străină, pe un clomb uscat. Nu era mai mare decît o cioară, dar era îmbrăcată cu pene brumării şi părea tristă şi singură, aşteptînd o soţie. Cînd se apropiară călăreţii la o bătaie de săgeată, îşi luă zborul.

— Ce să fie paserea asta? întrebă tînărul pe bătrîn.

— Care pasere? răsări marele comis.

Paserea se mistuise sub pădure, ca o nălucă. Ionuţ căuta să lămurească înfăţişarea ei; bătrînul înălţă din umeri.

— Cine ştie! trec aşa, din cînd în cînd, paseri stinghere. S-a fi rătăcit din vreo furtună, ş-acuma îşi caută drumul.

— Părea a-şi aştepta soţia, urmă rîzînd tînărul. Mămuţa ar spune că ş-acesta-i semn pentru mine.

— Se poate, Ionuţ, să fie şi semn; dar dac-a fost stingheră, atuncea-i semn după dorinţa mea.

— Ştiu eu ce să spun, tătuţă? Mama a vrut să-mi dovedească chiar mai înainte că ai mare dorinţă să mă vezi însurat.

— Aşa ţi-a spus ea?

— Aşa mi-a spus dumneaei.

— Şi tu ai crezut-o?

— Ba, tătuţă; ştiu eu ce să cred şi ce să nu cred. Bătrînul încuviinţă din cap:

— Am văzut, şi înţeleg că pot să am în tine o nădejde. La dreptul vorbind, ştiu eu că, dacă vrea dumneaei ceva, apoi nimica nu-i poate sta împotrivă. Cum bate şi sapă apa fără contenire, aşa bate şi sapă jupîneasa Ilisafta. Ei, dar pînă ce bate şi sapă, trebuie să treacă vreme. Şi anume vremea asta îţi trebuie ţie, ca să cunoşti mai pe urmă că ai avut tinereţă. Tată şi mamă nu găseşti; muieri, cîte vrei.

Mezinul încercă să înveselească pe bătrîn:

— Tătuţă, mai degrabă pofteşte dumneaei noră pentru sine decît nevastă pentru mine.

— Aşa-i, băiete, văd că te-ai deşteptat şi le desluşeşti bine. Aşa Vizir. Ieri nu era decît un mînz, pe urmă a fost strîjnic şi tretin; acu-i harmasar în putere. Te socoteam copil încă; văd că te arăţi barbat. Îi trebuieşte, bre omule, noră ca să istovească toate vorbele cîte sînt de vorbit pe lumea asta!

Bătrînul ridică fruntea privind înseninat spre Ionuţ, ca să cunoască în acest fecior fiinţa lui din ani destul de depărtaţi. Îşi alătură spre el calul şi-l cuprinse pe fecior de după umăr apro-

piindu-l spre sine; apoi privi în jur, să cunoască dacă n-a văzut cumva om pământean asemenea slăbăciune – cu totul rară la comisul cel mare. Nu se uitau la ei însă decît florile poienii cu mii de ochi şi mii de zîmbete.

— Ascultă, Ionuţ, zise bătrînul cu voie-bună şi cu taină, casa lui bădiţa tău Simion o vezi în fiecare zi ş-o judeci întru toată liniştea şi pacea ei. Du-te şi vezi cum umblă treburile şi la ceilalţi fraţi ai tăi care s-au grăbit să împlinească dorinţa jupînesei Ilisafta, dar fără a o mulţămi. Căci nurorile dumnisale trebuie să-i steie la poruncă, aşa cum stăm noi la porunca lui Vodă. Dacă vrei să ştii tu de la mine învăţătură, apoi eu ţi-oi spune, fără a ceti în gromovnicul lui dascalul Pamfil, că însoţirea cu muiere întru căsnicie e greu meşteşug şi silnică muncă. Asemenea treabă grea, barbatul e îndemnat s-o săvîrşească de tînăr, căci după aceea, mai tîrziu, se înduplecă cu multă silă.

Ionuţ tăcu. Bătrînul îl iscodea numai din coada ochiului.

— Tu ce zici şi ce gînd ai?

— Eu ce gînd să am, tătuţă, şi ce să spun? Eu mă gîndesc şi spun că viaţa omului are numai o primăvară.

— Aha! apoi, băiete, dacă spui tu asta şi dacă ai cunoscut tu asta, atuncea şi mai bine înţeleg că ai ajuns la bărbăţie şi ţi s-a copt căpăţîna. Ehe! unde-s primaverile mele, care-au fost şi nu mai sînt!

Comisul Manole îşi întoarse privirile spre zarea cîmpiei, unde străluceau aburii afundului depărtării şi se întruchipau umbrele de vis ale trecutului scufundat. De-acolo, din Ţara-de-Jos s-a întors sufletul unei dragoste a lui din tinereţă şi-i face această bucurie să-i steie alături într-o primăvară, în care pentru el toate încep a fi secătuite şi uscate.

Îl strînse încă o dată pe Ionuţ cătră umărul său stîng. Apoi făcu: Hah! şi înlătură cu mîna dreaptă la o parte înduioşările, aşezîndu-se iarăşi drept şi cu trufie în şa.

Ionuţ îl lăsă să se potolească deplin.

— Tătuţă, zise el apoi, vorbeşti domnia ta de jupîneasa Ilisafta şi bărăneşti şi-i găseşti cusur. Însă mie jupîneasa Ilisafta mi-a fost maică bună şi de la domnia sa am avut toată mîngîierea şi toată bucuria zilelor mele. Aşa că eu asupra dumnisale n-oi îndrăzni să stau decît cuviincios şi cu vorbe bune.

— Ai dreptate, băiete, oftă comisul. Cîteodată se întîmplă să fie tinereţa mai înţeleaptă.

— Înţelepciunea asta, tătuţă, e „dintru ale tale” cum scrie la

Alixăndrie.

Atuncea inima comisului s-a muiat de istov, pricepînd că mezinul cunoaşte ceea ce domnia sa socotea să rămîie o taină pînă la ceasul împărtăşaniei din urmă. Însă în ziua de azi copiii află toate. Ar fi poftit să-l îmbrăţişeze a treia oară şi se stăpîni totuşi, ca un bărbat în putere cum se socotea încă a fi domnia sa.

Totuşi Ionuţ îl înţelesese şi aici. S-a plecat spre mîna lui stîngă, pe care bătrînul o sprijinea de coapsă şi i-a sărutat-o, apoi s-a ridicat şi el cu mai multă trufie în şaua sa. Şi-au pus caii în trap şi au umblat aşa un timp fără să schimbe vorbe.

— Tătuţă, zise apoi Jder mezinul, înainte de a ajunge la grajduri şi la bădiţa Simion, vreau să-ţi spun că am fost cu luare-aminte şi la ceea ce mă îndemni să cercetez şi să cunosc. Am fost de atîtea ori la Liov, la bădiţa Dămian, şi am văzut că cumnată-mea de-acolo, batîr că-i rusoaică, e ca o cloşcă bună şi bădiţa Dămian e puiul ei. Îl caută şi-l ocroteşte de mi-a fost de-a mirare.

— Hm, mormăi marele comis; să ştii că muierea asta va fi fost tare asuprită de soţul ei dintîi.

— Ea spune că nu; şi pe soţul ei dintăi l-a jelit de se risipea în văzul lumii. Dar altfel nu poate fi decît cum spui domnia ta. Poate fi şi altfel: că se teme să nu-l prăpădească şi pe cel de-al doilea şi-l ţine ca pe-o scumpete.

— Hm! hm! am spus eu mai nainte Ilisaftei ce fel de negustor eşti tu. Mă poţi vinde şi pe mine.

— Marfa asta n-o am de vînzare, tătuţă. Apoi am fost ş-am văzut şi mai des pe Cristea şi pe jupîneasa Candachia. Cumnată-mea Candachia socoate că nu-i pe lumea asta viteaz mai falnic decît bădiţa Cristea, iar bădiţa Cristea la soare se poate uita, iar la Candachia ba. Aşa că fiind ei atît de fericiţi unul din pricina celuilalt, pilda lor nu poate fi bună pentru mine. Dacă ar fi după a lor pildă, s-ar cuveni să mă însor pînă mîni. Numaicît n-am vreme. Bag de samă că, în lipsa mea, au sosit la grajduri alţi doi călăreţi.

— Hm! mormăi din nou bătrînul, vei fi înţelegînd şi tălmăcind tu multe şi-mi place cum le spui. Văd şi eu urmele proaspete pe potecă. Dar tu nu ceteşti tot, de unde se vede că comişii bătrîni cetesc mai bine decît cei tineri urmele cailor.

— Eu nu îndrăznesc a crede, tătuţă, că urmele acestea sînt tot pentru mine.

— Aha! ai văzut şi asta?

— Am văzut, tătuţă, că-s urme potcovite de cai domneşti. Răzăşii noştri care sînt la rînd de slujbă nu pun potcoave cailor lor. Aşa că trebuie să fi sosit obraze mai subţiri. De obraze subţiri care vin de-a dreptul de la Domnie eu am început a mă teme.

— Şi după asta văd, băiete, că ţi s-a copt căpăţîna.

— Voi fi sămănînd şi eu cu cineva pe lumea asta, cinstite mare comise. Nu mai avem mult şi ajungem şi n-am apucat a-ţi spune de bădiţa Simion şi de cumnată-mea Maruşca.

— Apoi numai în căsnicia lui Simion nu poţi găsi tu îndemn, măi copile.

— Ba mie asta îmi place mai mult, jupîne comise.

— Mira-m-aş!

— Mie-mi place asta mai mult după vorba unui cîntec pe care îl ştii domnia ta. Te-am auzit odată cum îl cîntai. Eram prunc şi-l ţin minte de-atunci. Îmi place şi după rînduiala lui Dumnezeu, pe care tot domnia ta mi-ai tîlcuit-o odată. Frumos îi cerul după o furtună şi apa lină după o volbură. N-am uitat nici asta.

— Măi, măi! se veseli bătrînul; cui vrei să mă vinzi tu? Turcilor ori leşilor? Spune ca să ştiu şi eu. Îţi place ţie asta?

— Îmi place.

— Ei, apoi n-am ce-ţi face.

Bătrînul încă rîdea cînd intrară la curtea cea nouă a comisului Simion Păr-Negru. Rîdea cu tot obrazul şi întinerise, încît îl priveau cu uimire din cerdac şi Maruşca, cu obrazul încununat de aurul însorit al cosiţelor, şi Simion care nu se putea hotărî să cheme în ochii şi pe fruntea lui o rază de bucurie, ş-un străin, care zîmbea cu mare stăpînire de sine.

Pe acel străin, de şi încă nu-l întîlnise şi nu-l văzuse cu ochii săi, Ionuţ îl cunoscu numaidecît din vorbele auzite în anii din urmă şi din faimă.

Era un bărbat firav la înfăţişare, cu barba rară, fruntea pleşuvă şi obrazul lipsit de rumeneala sîngelui. Nu părea să aibă mai mult de patruzeci ori patruzeci şi cinci de ani. În obrazul pălit ca de vegheri îndelungi priveau cu putere ochi mari, bulbucaţi şi întunecoşi. Zîmbetul îi era blînd; Ionuţ însă ştia că blîndeţa asta a zîmbetului îl înşeală. Şi-l cunoştea pe acel bărbat din altă înfăţişare a fiinţii lui: căci avea trupul uşor strîmbat cu spetele umflat de un mont într-o parte. Era, cum îi ziceau moldovenii, „ghebosul” – dobîndit de la Radu-Vodă Basarab, împreună cu averile cucerite la Cetatea Dîmboviţii şi împreună cu Doamnele aduse de măria sa la Suceava.

Îi zicea Ştefan Meşter, boier de neamul lui, ba chiar os din Basarabi, după cît se spunea, care se bucurase de dragostea lui Radu-Vodă, fiindu-i tîlcuitor, învăţător şi sfetnic lui Radu-Vodă. Acel Voievod nu-i spunea altfel decît „nene Ştefane” – dovadă că şi-l ştia rudenie. Altă dovadă părea a fi credinţa pe care dumnealui Ştefan Meşter o arăta Doamnei lui Radu-Vodă Voichiţa şi Domniţei Maria a lui Radu-Vodă, pe care le însoţea de bună-voie în prinsoarea lor la Moldova, şi le rămăsese slujitorul lor cel mai de aproape şi mai de credinţă.

Se ştia acuma întrucîtva că postelnicul de taină al lui Radu-Vodă, dumnealui Ştefan Meşter, îl sfătuise pe Domnul său să facă altfel de cum făcuse. Căci postelnicul Ştefan Meşter îşi petrecuse o parte din tinereţă la Veneţia, unde învăţase carte latinească, şi o altă parte a vieţii o petrecuse la ostrovul Rodos. După aceea se oploşise un timp la Trapezunt în împărăţia grecilor Comneni, înainte de a pune sub sabie acea împărăţie Mehmet al doilea Sultan. Inima lui îl îndemna să sfătuiască pe Radu-Vodă Basarab a se uni cu Ştefan-Vodă împotriva ismailitenilor, şi întruna îi cetea şi-i spunea, însă Radu-Vodă îl lăsa să vorbească ascultîndu-l cu plăcere; numai cînd a venit vremea faptelor, a făcut cum socotea măria sa că trebuie să facă. Asta i-a adus căderea şi pieirea.

Din pricina curtenilor lui Basarab-Vodă, care mulţi erau în legătură cu begii de dincolo de Dunăre şi din Cetatea Brăilei şi Giurgiului, postelnicul Ştefan, toată vremea cît stătuse la Bucureşti, fusese nevoit să-şi acopere lucrarea lui, şi sfaturile şi gîndurile adevărate, arătîndu-se la ospeţe şi divanuri mai mult ca un cabaz decît ca un postelnic adevărat. De aceea nici nu era scrisă mărturia sa în condicile domneşti.

— Eu nu poftesc a răstigni pe Hristos, a zis el în divan domnesc înainte de pornirea războiului cu Ştefan-Vodă.

Nu s-a ştiut bine ce voia să spuie domnia sa cu aceste vorbe. Căci pe Ştefan-Vodă nu putea nimene, la munteni, să-l socotească drept Hristos. Cu atît mai vîrtos cu cît anume boieri brăileni scoseseră şi o carte de mare ruşine şi ocară împotriva lui Ştefan-Vodă. Atuncea postelnicul Ştefan ar fi spus alte vorbe, anume că „rîsul te rîde şi batjocura te batjocoreşte”. Mai pe urmă s-a văzut cam ce înţelege a spune acel boier, cînd s-a aflat că papa, Veneţia şi craii au trimes soli la Ştefan-Vodă pentru războiul creştinilor împotriva lui Antihrist. Atuncea şi-au adus unii aminte că boierul Ştefan a fost învăţăcel la veneţieni şi luptător

la Trapezunt.

Cum putea fi oştean un bărbat care, prin voia lui Dumnezeu, se zămislise strîmb, asta iarăşi era lucru ce dădea mult de vorbit moldovenilor. Însă, cumpănindu-l în toată înfăţişarea lui, Ionuţ Jder nu-l preţui mai prejos decît alţi oşteni, căci părea să aibă braţe vîrtoase şi picioare lungi. Încă nu-şi dădea bine samă de ce chiar îi plăcea chipul acelui boier străin.

Se mai aflase iarăşi, de cătră acei care stăruiesc şi socotesc ca să afle toate, că şi porecla postelnicului Ştefan avea un tîlc. Domnia sa era întru adevăr meşter. Îi plăcuse în tinereţă să înveţe la Veneţia nu numai carte latinească; fusese şi ucenic la un ceasornicar. Asta o dovedise în anul care urmase războiului cu Radu-Vodă. Atuncea fiind Doamnele Radului-Vodă pribege şi roabe la curtea din Suceava, nu-l aveau decît pe acel boier ca sfetnic al singurătăţii lor. Aşa că domnia sa a stat toată vremea neclintit în preajma Doamnelor. Şi neavînd ce face alta, ca să-şi mai înflorească timpul, a cerut învoire de la măria sa Ştefan-Vodă ca să întocmească şi să aşeze un ceasornic într-un turn al cetăţii. Deci dîndu-i Ştefan-Vodă bucuros asemenea învoire, postelnicul a mai cerut cîţiva meşteri nemţi de la tîrgul Bistriţei, şi, cu acei meşteri, a întocmit roţile şi zimţii, şi a potrivit celelalte meşteşuguri şi greutăţile, încît acuma ciocanele bat sferturile, jumătăţile şi ceasurile în acel turn, de se aude în toată cetatea.

Toate aceste gînduri fulgerară în lumina minţii lui Ionuţ Jder ca o rîndunică pe dinaintea ferestrei. Cum descălecase la pridvor el şi comisul mare, auzi numaidecît glasul subţiratic al postelnicului:

— Pe vel-comis Manole cine nu-l cunoaşte? Sînt bucuros acuma că văd şi pe prîslea al său, de care am eu osebită trebuinţă. Pînă acuma nu l-am văzut; acuma-l văd, şi-mi place.

— Mă închin cu plecăciune, cinstite postelnice, a răspuns Ionuţ, ploconindu-se.

— Mă cunoşti? s-a mirat boierul.

— Acum mă aflu întăia oară înaintea domniei tale. Sînt gata să te slujesc, jupîne, dacă ai o poruncă mai mare decît aceea pe care am primit-o ieri.

— Poruncă este, răspunse postelnicul Ştefan, privindu-l lung şi cu luare-aminte. Îmi dai învoire întăi să mă închin cu toată cuviinţa în faţa lui jupîn Manole vel-comis şi să mă bucur că-l văd sănătos şi în putere. Îl aşteptăm eu şi comisul Simion de mai mult de un ceas de vreme şi, înainte de a ajunge domnia sa aici,

ne-a sosit de devale ştire că a pus un doftor iscusit să-l calce. Prea bine a făcut, căci vine vremea să steie şi săbiile vechi lîngă cele tinere pentru războiul lui Hristos.

Avînd faţa luminată şi împăcată, comisul Manole s-a lăsat îmbrăţişat, cugetînd că numele său are atîta faimă încît a ajuns la marginea pămîntului, de vreme ce acest boier de departe a aflat de el. Îl cunoaşte că-i de la marginea pămîntului pentru că vede că are în îmbrăcăminte ceva deosebit de cît au boierii noştri moldoveni şi munteni. Mai întăi poartă în picioare ciubote cu turetci nalte, ciubote de iuft şi turetci de piele de cerb. Tot din piele i-i straiul scurt, sub care se gîceşte zaua de sîrmă subţire. Poartă la gît cruciţă de aur, atîrnată în lanţug.

Dar cum se face că – fără să-l fi ştiut, fără să-l fi văzut – îl cunoaşte pe nume acest demon de copil, care-i pe lumea asta numai de două-trei primăveri? N-a fi avînd în el vro năzdrăvănie? M-aş teme de el dacă nu mi-ar fi fecior, sînge din sîngele meu.

— Nu te mira prea tare, vel-comise, a zis străinul. Eu sînt Ştefan Meşter, fost boier al Radului-Vodă. Acuma mă aflu slujitor la Moldova. De cînd stau cu domniile lor la Suceava, am putut afla cîte ceva despre unii bărbaţi din această ţară.

Ionuţ Jder se alăturase de bădiţa Simion, ca să-i spuie în grabă că bătrînul a venit cu toate sculele lui de nălbar şi că, după părerea aceluiaşi bătrîn, lui Vizir trebuie să-i scoată o ocă de sînge. Au nevoie aşa, uneori, harmasarii, ca să fie răcoriţi în vremea primăverii. După aceea au să-i toarne pe gît o fiertură de romaniţă cu miere.

Simion a răspuns numai c-o singură vorbă:

— Bine.

Mezinul a trecut la Maruşca, şoptindu-i că comisoaia Ilisafta o doreşte care nu se mai află şi pofteşte s-o vadă numaidecît; şi dacă nu se poate duce jupîneasa Maruşca pînă devale, atuncea are să se ostenească jupîneasa Ilisafta pînă în deal.

— Vai, Ionuţ, a răspuns jupîneasa Maruşca învăluindu-l c-o privire iute, cum ar socoti jupîneasa Ilisafta că nu mă grăbesc să mă cobor în clipă pînă la dumneaei? aş fi întîrziat, dacă jupînul postelnic Ştefan s-ar fi arătat trudit şi flămînd, însă domnia sa vrea să purceadă numaidecît. Am şi poruncit lui Gheorghe Tataru să-ţi gătească toate.

Astfel s-a săvîrşit, în pripa cea mai aprigă, plecarea lui Ionuţ de la Timiş. Pe cînd jupînesei Ilisafta, la curtea de devale, îi cădea în bobi drum lung cu primejdii.

— Prietene, i-a zis postelnicul Ştefan Meşter lui Ionuţ, ajungîndu-l într-un colţ al pridvorului; ştiu că ieri ai primit poruncă de la prea sfinţitul Amfilohie ca să te înfăţişezi la tabăra de la Vaslui. Îndată ce-au fost purces călăraşii, am ajuns şi eu în tabără, cu carte de la Doamnele mele. Atuncea măria sa Ştefan, sfătuindu-se cu părintele Amfilohie, mi-a dat mie împuternicire şi carte, ca să te ridic şi să te duc la Suceava, pentru slujba Doamnelor.

Iar după asta mergem amîndoi în tabără, la porunca măriei sale.

Jder şi-a repezit cu degetele o pală de păr pe după urechea dreaptă şi a apucat cu stînga cartea domnească. I-a cunoscut pecetea, înclinîndu-se asupra ei şi sărutînd-o.

— După cîtă slovă am învăţat eu la Neamţu la mănăstire, a zis el apoi, cunosc că porunca pe care domnia ta mi-o aduci e întocmai precum scrie aici. Încalic într-o clipeală ş-apoi numai o ţîră zăbovim devale la comisoaia Ilisafta, ca să-i sărut mîna, şi ca să iau de la domnia sa şi să pun la ciochine nişte plăcinte moi anume pregătite, care ne fac nouă trebuinţă pe cale.

Capitolul III

În care se arată ce fel de om e dumnealui postelnicul Ştefan Meşter

Al doilea călăreţ, pe care-l cunoscuseră Jderii din cercetarea potcoavelor pe drumul grajdurilor, era un slujitor scurt, îndesat, smead şi peste samă de sprîncenat. Se înfăţişase cu doi roibi bine înşăuaţi, unul cu tacîm mai scump, şi părea că nu se uită la nimic şi la nimeni. Poate mai degrabă pîndea la toate cîte erau în juru-i şi mai cu samă la toţi. Cînd a venit de faţă şi Gheorghe Tatarul, Ionuţ Jder s-a încredinţat îndată că slujitorul postelnicului Ştefan şi-a găsit însfîrşit o aşezare statornică a privirilor. La asemenea cercetări stăruitoare, Tatarul se dovedea cu desăvîrşire nesimţitor.

Întrebînd pe boier, Jder a aflat că, de neamul lui, acel slujitor e alvanit şi-l chiamă Grigore Doda. Postelnicul îl avea pe lîngă sine de treisprezece ani; îl găsise într-un port din Dalmaţia şi-l scosese dintr-o primejdie, cînd seniorii veneţieni pofteau să-l înalţe în furci nu pentru fapte de laudă.

Întîmplarea i-a povestit-o postelnicul Ştefan lui Ionuţ chiar în

clipa plecării, înainte de a bea cîte-un pahar de vin înfăţişat pe tabla de jupîneasa Maruşca, şi cînd stăteau gata să iasă din pridvor şi să încalece.

A întrebat postelnicul:

— Dumneata îi dai vin slujitorului dumnitale?

— La drum, niciodată, a răspuns Jder.

— Faci bine, a încuviinţat boierul. Eu nu-i dau, pentru că-şi ia el singur cît îi trebuie de două ori pe an. Din asta i s-a tras şi păţania lui de la Cataro. Se afla coborît de la munte în acel liman; era însetat şi nu văzuse de mult oameni. Atuncea i-a venit hachiţa. A intrat la o osterie în marginea tîrgului, la malul mării, şi a poftit vin dulce negru. Care vin era mai dulce şi mai tare pe acela l-a poftit. Avea în chimir puţine parale mărunte de argint şi a băut vin de acele parale. I-a priit, dar nu s-a săturat. Atuncea a ieşit în uliţă şi şi-a căutat căluţul şi desagii. A poruncit neguţătorului să vie să-i vadă marfa – adică acel cal muntenesc şi burdufurile de brînză. Cîţi bani buni i se poate da pe cal şi burdufuri? a întrebat Gore Doda. Un galbăn venetic ş-un sfert de galbăn, zice neguţătorul. — Şi cît vin negru de care am băut îmi poţi da dumneata pe un galbăn venetic ş-un sfert de galbăn? — Îţi dau cît poţi bea pînă la miezul nopţii, i-a răspuns neguţătorul. Atuncea Gore Doda a dat în mîna stăpînului osteriei marfa, s-a descălţat, s-a desfăcut la gît, şi-a suflecat mînicile, şi s-a pus să-şi stingă arşiţa pe care o avea în el. Cînd au început a i se încrunta ochii, s-a uitat împrejuru-i pe sub sprîncene. Mai erau în osteria aceea destui muşterii. Atuncea Grigore Doda a întrebat dacă se află acolo de faţă cineva mai mare şi mai tare decît el. Oamenii au rîs; el s-a supărat. A rupt în dinţi ulcica din care bea, măcinînd-o în măsele, şi a venit asupra tuturor cu grumazul încordat şi cu fruntea plecată. A fost o bătălie nemaipomenită. Scaune, mese şi ulcioare sfărîmate. Asta nu-i nimica: ci braţe şi picioare rupte, capete sparte. Cînd a venit straja, Grigore Doda a sărit asupra străjii. L-au prins şi l-au vîrît sub turnul cetăţii, la umezeală, ca să se răcorească. După ce s-a răcorit, judele i-a lămurit ce făptuise, cîte oase rupsese, cîtă pagubă făcuse. Dacă n-are bani ca să se răscumpere, nu-i rămîne alta decît să plătească cu viaţa. Atuncea m-am amestecat eu, fiind în petrecere în acea vreme la Cataro.

— Dacă-mi îngăduie senioria să-l răscumpăr eu, sînt gata a-l răscumpăra după ce stau cu dînsul de vorbă un pătrar de ceas.

— Bine, mi s-a răspuns; dacă ridicăm asemenea marfă într-o

creangă de copac, nu cîştigăm nimic. Dai senioriei peste socoteala pagubei trei bani şi robul e al dumnitale; numaicît în două zile să-l scoţi din pămîntul Veneţiei.

— Să stau întăi de vorbă cu dînsul, am zis eu. Am cerut un sfert de ceas.

— Îţi dăm un ceas întreg.

— Vă foarte mulţămesc, prea cinstiţilor seniori, am adaos eu.

Domniile lor au rîs şi m-au învoit să intru la Gore Doda. L-am găsit pe Gore Doda liniştit, aşteptînd ştreangul. Mi-a spus cum îl chiamă şi de unde-i; că a fost oştean al Veneţiei şi pe urmă cioban. Că-i vine cîteodată fierbinţeala asta de dă tot ce are pe vin; şi pe urmă se cuminţeşte; pîn' ce-i vine iar. Aşa l-a rînduit Dumnezeu. Dar acuma şi-a încheiat veleatul, căci nu mai are vreme de trăit decît pîn' ce-a fi soarele la amiază. Atuncea are să se înalţe şi are să scoată limba la ceilalţi necăjiţi care rămîn să se chinuiască pe astă lume.

— Ţi-i dragă viaţa?

— Mi-i dragă, dar m-am săturat de dînsa. Am o nebunie şi nu pot scăpa de ea.

— Dar în Dumnezeu crezi, Grigore Doda?

— Cred în Hristos şi în prea curata lui Maică.

— Dar un jurămînt ştii să faci, Gore Doda?

— Ştiu; care jurămînt?

— Să nu mai bei.

— Nu, asta nu pot.

— Atuncea să faci un jurămînt să nu mai bei decît o dată, cînd se înoieşte anul, la luna lui septemvrie zintăi. Dacă juri aşa, te răscumpăr.

— Nu pot nici asta; feleşagul meu e să mă îmbăt batîr de două ori; şi dacă am stăpîn, stăpînul a şti ce să dreagă ca să mă ferească de blăstămăţiile pe care le săvîrşesc; sînt robul său şi are putere asupra mea; să mă lege, să mă puie în butuc, să-mi aşeze străji care să mă privegheze.

— Bine, să fie aşa, am încuviinţat eu. Te învoiesc de două ori pe an, avînd asupra fiinţii tale stăpînire, să-ţi las ori să nu-ţi las viaţa. Şi să fii om al meu de credinţă. Dacă juri aşa, pe cartea sfîntă, pe care o am la mine, şi pe cruciţa asta de aur, eu te răscumpăr de la seniorie.

A jurat şi de-atuncea mi-i slujitor cu credinţă. Nu am a mă plînge de el; numai cînd îi vine vremea, îl las slobod, cîte trei zile şi-l priveghez cu alţi oameni ai mei, fără să ştie el. Însă nu

săvîrşeşte ticăloşii totdeauna în aceste zile slobode ale lui. Cîteodată se veseleşte, ori plînge şi arată mare prietenie oamenilor şi cailor; şi pe unii şi pe alţii îi adapă amestecat din vinul lui.

Jupîneasa Maruşca a rîs subţire şi n-a mai îndrăznit să înfăţişeze al doilea pahar oaspetelui său. Vel-comisul Manole s-a veselit rîzînd gros de o întîmplare ca aceea. Unde va fi fiind Veneţia? unde va fi fiind Cataro? Tocmai la marginea pămîntului. Atuncea avea dreptate domnia sa cînd l-a judecat pe acest boier că-i străin şi vine de departe. Însă e creştin ca şi noi şi pare barbat vrednic. Să fie sănătos!

— Să ne vedem cu bine şi cu sănătate, vel-comise, i-a zis venind asupra sa boierul cel străin.

— Dac-a da Dumnezeu, ne-om mai vedea, a răspuns cu îndoială jupîn Manole.

— Domnul Dumnezeu vrea toate cele bune, vel-comise, Dumnezeu îmi dă tovărăşie pe un fecior al domniei tale care văd că ţi-i drag; rînduiala este să ţi-l aduc înapoi.

Plăcută vorbă. S-a luminat puţintel şi obrazul lui bădiţa Simion.

— Trebuie să binevoiască şi măria sa, s-a îndîrjit totuşi jupîn Manole.

Postelnicul i-a atins braţul:

— Pentru Manole Jder şi feciorii săi mila măriei sale e ca o rouă prielnică. Ştii şi dumneata asta, vel-comise; ţi-o spun şi eu. Slujba întru care merge comisul Ionuţ e cea mai plăcută măriei sale. Asta n-o ştie nimeni, însă domniei tale ţi-o pot spune.

— S-o spui şi jupînesei Ilisafta comisoaia, unde ne oprim ca să luăm plăcintele, a rîs Ionuţ.

— Am înţeles; am să mă închin şi dumnisale ş-am să-i spun.

Ionuţ se gîndea: Să vedem cum se descurcă postelnicul de vorbele comisoaiei?

Într-adevăr, după ce-au purces ş-au mers pe sub pădure ş-au coborît la curtea veche de la Timiş, mezinul Jderilor a prins a fi cu luare-aminte, căci jupîneasa Ilisafta îi aştepta în poartă. Îndată a aflat dumneaei că-i slujbă grabnică; îndată a înţeles că nu-i vreme de prăpădit şi s-a întristat; iar cum a aflat de plăcinte, i s-au luminat ochii. Are ochi frumoşi comisoaia Ilisafta, se gîndea Ionuţ, priveghind toate. Şi mai ales glasul i-i ca o strună de argint. Nu vorbeşte repezit cum i-i obiceiul şi ascultă cu luare-aminte ce-i spune postelnicul Ştefan.

— N-avem vreme de descălicat, muţă, hotărîse Ionuţ, ca să facă pe plac soţului său de drum.

Însă postelnicul Ştefan descălecase în pripă şi pusese dîrlogii calului în laba păroasă a lui Gore Doda. După aceea postelnicul Ştefan îşi trăsese de pe mîni nişte mănuşi mari tot din piele. Întăi se mirase de acele mănuşi, pe cale, Jder; acuma se mira comisoaia, încît deocamdată i se legase limba şi era numai ochi.

Dar îndată jupîneasa Ilisafta a boldit ochii de altele.

— Eu am auzit de domnia ta, jupîneasă Ilisaftă, a zis postelnicul. Te văd întăia oară şi sînt bucuros; dar de ştiut te ştiu mai de demult, Eu, dragă jupîneasă Ilisaftă, am umblat în toată lumea asta; şi cît pămînt a dat Dumnezeu oamenilor l-am văzut tot. Cum am ajuns ş-am stat în Ţara Moldovei, m-am uitat la dreapta, m-am uitat la stînga ş-am aflat toate. Mie mai ales mi-s dragi oamenii ş-am aflat îndată ce oameni cu stare şi cuviinţă trăiesc în acest ţinut. Puţini oameni cu stare şi cuviinţă, pe care-i miluieşte măria sa; i-am aflat şi i-am putut număra pe degete. Mai mult decît degetele de la amîndouă mîinile nu mi-au trebuit. Te-aş pofti, dragă jupîneasă Ilisaftă, să nu te osteneşti, căci noi sîntem călători în slujba lui Vodă. Om sta un picuţ în pridvor, dar plăcintele le-a pune Gheorghe Tatarul în desagii lui. Are şi Gore Doda, omul meu, cîte ceva; ce duce el nu-i aşa de bun, totuşi se poate mînca fără să ne primejduim dinţii. Vom sta măcar cît stă apa la bulboană, cum binevoieşti a spune domnia ta; pe urmă încălecăm şi ne-am dus, dar de uitat să ştii domnia ta că tot avem să ne uităm înapoi. Cum ne-a fost vorba în deal, în pridvorul lui jupîn Simion comis, mult n-am a-l ţinea cu mine pe acest comis tînăr; mai curînd ne-om duce, mai curînd ne-om întoarce. Nu rîde, jupîneasă Ilisaftă, şi crede ce-ţi spune un bărbat cu frica lui Dumnezeu. Nu mă duc cu acest comis în tabără la Vaslui, dragă jupîneasă Ilisaftă; mă duc în altă parte; dacă pofteşti numaidecît şi numaidecît, am să-ţi spun numai domniei tale şi să nu afle nimeni altul, că-l duc la Suceava, unde am cu el treabă, ca să luăm Doamnele de-acolo să le mutăm la Cetate la Neamţu. Aşa-i porunca măriei sale. Îl duc la Suceava ca să vadă lume mai aleasă. Acolo, la Vaslui, în tabăra lui Vodă, numai oşteni. Nu-i chip să vezi ochi şi sprîncene care să-ţi placă. Numai şi numai oşteni. Ş-apoi de la o vreme măria sa îi ţine pe toţi în mare strînsoare şi nu le dă voie decît o dată pe săptămînă să bea vin, iar zaruri nu le dă voie deloc să joace. Dacă vrei să ştii domnia ta de ce nu le dă voie să joace zaruri, ţi-oi spune-o şi

pe asta. Nu le dă voie din pricina alvaniţilor, care n-au noroc la cîştig, şi a nemţilor, care au prea mult noroc; din care pricină alvaniţii s-au stîrnit a-i bate şi a-i tăia pe nemţi. Îţi mulţămim pentru toate, dragă jupîneasă Ilisaftă, mai ales pentru vorbele bune, şi doresc să te găsim sănătoasă.

Jder zîmbea în sine şi-i plăcea cum se petrecuseră toate. Sprinten călăreţ, acest ghebos al Radului-Vodă! Poate că spune prea multe şi mărunte, dar le spune bine.

Acuma tace şi se gîndeşte. La ce s-o fi gîndind? Au ieşit amîndoi, urmaţi de slujitori, în şleahul cel mare care duce spre Cetate şi spre mănăstire. Au călărit repede, fără să se mai uite înapoi; după acea toană repezită, acuma umblă în pas.

I se pare obrazul postelnicului Ştefan umbrit de gînduri.

— Ce zici, comise Ionuţ, îl găsim pe pîrcalabul Arbore sus?

— Socot că-l găsim; dar nu ştiam că avem a sui la Cetate.

— Să mă ierţi, prietene, că nu ţi-am spus chiar din cea dintîi clipă; dar acuma îţi spun. Am la mine carte şi cătră pîrcalab, ca să ne dea slujitori pentru trebuinţele noastre. Am împuternicire ca să cer slujitori de orişiunde, cînd am avea nevoie.

— Să cerem.

— Nu aşa. Eu am nevoie, după porunca măriei sale, de două feluri de slujitori. De puţini slujitori ageri; şi eu mă mulţumesc cu unul. Şi de cîţiva slujitori cu mare virtute. Cei ageri să călăuzească pe cei cu virtute. Cărţile mele mie nu-mi folosesc, dacă domnia ta nu te gîndeşti singur să cauţi ce ne trebuie.

Jder tăcea, aşteptînd.

— Precum ai văzut, urmă postelnicul Ştefan, eu cunosc destul de bine oamenii de la curtea Moldovei. Ştiu de toate isprăvile domniei tale în multe împrejurări. Am văzut în viaţa mea destule isprăvi şi am auzit de mai multe; nu mă sperii de nimica şi nu mi se pare nimica peste fire, pentru că toată puterea şi ştiinţa şi înţelegerea ne vin de la mila lui Dumnezeu şi cît binevoieşte Domnul Dumnezeu atîta putem face. N-am să-ţi spun vorbe înflorite, cum m-ai auzit spunînd altora pînă acuma; am să-ţi spun numai că te preţuiesc cum se cuvine, după toate cîte mi s-au spus.

— Ţi le-a spus măria sa?

— Le-am auzit şi de la Săndrel-Vodă.

Jder întoarse o privire piezişă asupra soţului său şi-l văzu zîmbind.

— Pe măria sa Săndrel-Vodă nu l-am văzut de multă vreme,

răspunse Jder.

— Ştiu şi asta; însă aţi fost prieteni. Deci cunoscîndu-te întrucîtva, te-aş pofti, dacă am har înaintea domniei tale, să alegi domnia ta pe acei bărbaţi de virtute de care avem nevoie. Cartea mea face puţine parale, dacă nu-i cine să aleagă ce ne trebuie.

— Să mă gîndesc, răspunse Jder cu supunere.

— Da, comise Ionuţ, şi-n vremea asta eu ţi-oi spune ce mi-a plăcut aici în Ţara Moldovei. La noi, Radu-Vodă miluia şi punea în dregătorii pe nişte oameni de nimic. Pe cînd la curtea lui Ştefan-Vodă proştii au puţină căutare.

— Eu zic aşa, cinstite postelnice, că să cerem pîrcalabului pe doi cunoscuţi ai mei. Pe unul îl chiamă Samoilă Căliman şi pe celălalt Onofrei Căliman. Dacă-s de rînd la Cetate, să ni-i deie; dacă nu, să ne lese să-i luăm de la casele lor.

— Oameni tari?

— Bărbaţi după cum îi arată porecla, cinstite postelnice: unul e Strîmbă-Lemne şi altul e Sfarmă-Piatră.

— Înţeleg; şi-s buni, mai ales dacă-s feciorii starostelui Nechifor.

— Vra să zică, zîmbi Ionuţ, domnia ta îl cunoşti şi pe staroste?

— Îl cunosc din ce-am auzit; că şi-a făcut de mulţi ani sicriul; ş-acum acel sicriu slujeşte drept corlată cailor.

— Aşa este; şi dintre cîţi feciori are, aceştia-s cei mai vrednici. Cînd or pune ei umărul la o greutate, apoi se cunoaşte.

— Atuncea să-i căutăm şi să-i luăm cu noi. Deocamdată cred c-ar fi de ajuns, adăugind şi cei doi slujitori ai noştri…

— Tataru-i şi mai bun, se mîndri Ionuţ.

— Atuncea Grigore Doda e în fruntea tuturora, zîmbi postelnicul Ştefan. Vreau să-ţi mai spun una, comise. Mi-a plăcut jupîneasa Maruşca.

— Aşa?

— Mi-a plăcut în chip deosebit. Frumoasă şi ciudată muiere. Iar comisul Simion se poartă cu ea cum se cuvine, ca şi cum i-ar fi un juvaer scump. Bine face; şi eu i-aş da un sfat. Cînd o caută undeva, să n-o caute cum caută toată lumea; şi cînd o aşteaptă să facă ceva, să n-aştepte de la ea ce-aşteaptă de la alte muieri. Doamne fereşte, dacă ar fi să se înece jupîneasa Maruşca, în puhoiul Moldovei, apoi ar trebui căutată la deal, nu la vale. Nu te superi, comise, de vorbele mele.

— De ce să mă supăr, cinstite postelnice? Ai întrucîtva dreptate. Aş vrea să ştiu dacă mînem la Cetate, ori numai

poposim şi pe urmă călărim mai departe.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, facem popas, comise Ionuţ. Şi ne-arătăm trudiţi şi ne culcăm. Pe urmă, tot cu ajutorul lui Dumnezeu, ne sculăm cînd nimeni nu s-aşteaptă şi toţi cred că dormim. Umblăm noaptea, ne hodinim ziua şi intrăm la Suceava fără să ne vadă nimene.

— Se poate asta?

— Eu cred că se va putea, cînd ornicul va bate ceasul al patrulea.

— Bine; eu sînt sub mîna dumnitale, postelnice, şi fac cum porunceşti.

— Şi nu doreşti să cunoşti nimic? Nu doreşti să-ţi dau nici o lămurire?

— Ba da.

— Atuncea întreabă-mă şi eu am să-ţi spun toate ca unui tovarăş bun. N-am să-ţi cer taină; n-am să te leg cu jurămînt. Tainele se sparg, jurămintele se rup. Cu omul vrednic eu nu mă tocmesc; mă duc cu el şi la cîştig şi la pagubă. Ce vrei să ştii?

— Vreau să ştiu de cine te temi pentru Doamnele domniei tale.

— Care Doamne ale domniei mele?

— Aşa. Doamnele domniei tale. Vrei să le scoţi din Suceava şi să le duci mai la vale către Vaslui.

— Aşa este, şopti postelnicul; din porunca lui Vodă.

— Dacă-i porunca lui Vodă, întoarse cuvînt, tot şoptit, Jder, atuncea de cine avem a ne teme? De ce trebuie să dormim ziua şi să intrăm în Cetate la Suceava noaptea, cînd va bate al patrulea ceas? Are a se sfii măria sa de cineva?

— Măria sa n-are a se sfii de nimeni şi de nimic, prietene Ionuţ. Măria sa nu ştie nimic. Primind pe cît se vede o vestire de la Doamnele mele, a dat poruncă să li se împlinească dorinţa. Asta s-a întîmplat acuma patru săptămîni; şi dorinţa nu li s-a împlinit; prea cuvioşia sa arhimandritul m-a sfătuit să mai aştept pînă ce-mi dă sfinţia sa de ştire. Acuma măria sa a arătat nerăbdare şi nu mai putem întîrzia. După ce am avut sfat cu prea cuvioşia sa părintele Amfilohie, prea cuvioşia sa mi-a arătat că mutarea trebuie să se facă numaidecît, ca să nu se mînie stăpînul cel mare; dar mi-a dovedit că este ş-o pricină de primejdie.

— Să fie vreun podgbeaz leşesc care pîndeşte asta? N-aş crede; hotarele măriei sale sînt bine păzite.

— Într-adevăr, nu-i de crezut şi nici nu este asta.

— Atuncea să fie un duşman dinlăuntru?

— Nu-i duşman. Dimpotrivă.

Jder tăcu, uimit. Apoi se aplecă asupra postelnicului.

— De asta n-are voie Săndrel-Vodă să se ducă la Suceava? Şi de asta Vodă i-a hotărît să-şi aşeze curte la Bacău?

— Poate să fie şi din pricina asta.

— E o nebunie a lui Săndrel-Vodă?

— N-aş crede. Trebuie să-ţi mai spun că porunca lui Vodă te-a hotărît de la început pe domnia ta ca să ridici şi să duci la Cetatea Nouă pe Doamnele mele. Nici porunca asta a măriei sale n-o putem înlătura. Deci trebuie să duci pe Doamne. Dacă le-ar duce altcineva, cred că n-ar fi primejdie; poate ar fi dacă Săndrel-Vodă şi-a pierdut mintea şi sufletul. Însă dacă le duci domnia ta, e primejdie. Se pare că sînt oameni năimiţi, gata să te lovească.

— Are ceva cu mine? Vrea să-mi ia viaţa?

— Nu; mai degrabă – socotim noi – vrea să te umilească şi să te ruşineze.

Jder îşi încruntă sprînceana şi-şi opri calul. Postelnicul îi apucă mîna.

— Nu te tulbura, comise, şi ascultă pe un prieten al dumnitale mai vîrstnic. Nu-i aşa că v-aţi prins fraţi de cruce? V-aţi prins fraţi de cruce: asta a fost greşeala. V-aţi spus toate tainele. Mai cu seamă ţi le-a spus Vodă Alexandru pe ale sale. Aţi umblat drumuri de dragoste, aţi sărit gardul în grădini unde numai dumneata ai avut norocul să culegi flori…

— Se ştie asta? şopti cu înfiorare Ionuţ.

— Se ştiu toate; au fost oameni care le-au înţeles şi le-au mărturisit lui Săndrel-Vodă, nădăjduind de la măria sa un cîştig. Pe lîngă asta, aţi ieşit amîndoi la oaste odată şi e greu să se socotească măria sa mai puţin viteaz decît dumneata. Totuşi dumneata ai avut noroace şi izbînzi şi-n războiul tatarilor, şi-n războiul Radului-Vodă, cît s-a zvonit pretutindeni; numele lui Ionuţ Jder bîzîie ca un bondar în toată Moldova. Acest bondar trebuie dat la o parte, căci supără. Cearcă să-l deie la o parte cu vorbe şi nu izbuteşte, căci măria sa Ştefan-Vodă îşi cunoaşte şi-şi preţuieşte oamenii. Vremea trece şi zavistia se adînceşte în sufletul omului ca o drojdie înveninată. Atuncea va fi venit cineva să-l sfătuiască cum ar fi mai bine să înlăture trufia şi laudele dumnitale. Nu te supăra. Vorbele astea nu le spun eu, vorbele

astea le spune măria sa. Acuma ştiu că ai vrea să înţelegi de ce a ales acest copil tocmai asemenea împrejurare şi se ţine de ea cum se ţine musca de-un cal sîngerat. A ales-o pentru că mintea măriei sale Săndrel nu-i coaptă, şi pofteşte măria sa să facă ş-o vîlvă urîtă în ţară, să împroaşte această vîlvă şi asupra părintelui său care nu-i face un gust atuncea cînd binevoieşte să-l aibă; şi să se vadă că pofala lui Ştefan-Vodă nu-i fără cusur. Astfel se otrăveşte singur acest prunc domnesc şi din asta a ieşit că avem nevoie de Strîmbă-Lemne şi Sfarmă-Piatră. Mai vrei să cunoşti ceva?

— Îmi ajunge... oftă Jder cu năduh.

— Nu putem ocoli greutatea, urmă postelnicul. Am stat eu şi arhimandritul ş-am cugetat ş-am vorbit. Stăpînului nu-i putem mărturisi nici într-un chip; mai bine să pierim noi decît să-i dregem asemenea pahar. Atunci trebuie să prindem pe făptaş în mreaja pe care ne-o întinde şi să-l ţinem aşa, ca să nu mai făptuiască. Şi nici Vodă să nu ştie nimic. Ha-ha! Te-ai întristat.

— M-am întristat, cinstite postelnice.

— Nu te întrista, căci din prieteniile mari ies duşmăniile cele tari.

La aceste cuvinte înţelepte, Jder îşi înălţă fruntea către bolta albastră unde sălăşluieşte stăpînul din veac a toată zidirea. Felurite gînduri îl frămîntau. S-au zbătut în el cu ascuţime îndoieli despre faptele lui de altădată, cînd n-a fost cu credinţă şi dreptate fratelui său de cruce Săndrel-Vodă; însă îşi scutură acele îndoieli, unde era amestecată umbra subţirică a Nastei cu vicleniile dragostei, şi le acopere cu faptele ce săvîrşise, cînd şi-a pus acest cap pentru slujba Domnului şi prietinului său. O desmierdare trece, cum trec aceşti nouri care învăluiesc cerul dinspre munţi; însă credinţa lui a fost statornică şi dreaptă, putînd să-i aducă pieirea, ş-atunci n-ar mai fi ajuns această zi, ş-acest ceas, ş-această clipă, cînd stă şi cugetă cum să-şi apere fiinţa de o mare primejdie.

Nourii care se ridicau dinspre munţi nu treceau uşor şi repede, cum socotise el dintru început, de cînd îi băgase de samă. Încununau cu ceţe despletite anumite piscuri pe care el le cunoştea din copilărie, iar asta însemna că-i cu putinţă să vie împotriva călătorilor o ploaie grabnică. Slujitorii, care se opriseră în urmă la douăzeci de paşi, descălecaseră, şi Jder înţelegea că Gheorghe Botezatu îndeamnă pe Gore Doda să tragă din desagă dulama pentru stăpînul lui. El se grăbea s-o şi tragă pentru al

său.

Se simţea cum sporeşte vîntul din acea parte unde se pregătea şuvoi de ploaie. Tîrgu Neamţu se afla aproape, la o bătaie de săgeată pe drum drept, şi puteau găsi adăpost cu uşurinţă. Însă drumul lor era la Cetate. Nici Cetatea nu era departe; se zărea desluşit cu turnurile şi meterezurile ei în brădet, sub vulturii care hojma o străjuiau. Jder ştia drumul cu ochii închişi: ocolesc pe după tîrg, înspre Oglinzi, ş-apoi prind a sui o potecă trăgănată şi nişte cîrjoaie care-i duc pînă sus.

Întrebarea era, deocamdată, ce caută el acolo şi de ce-l priveşte pe furiş, în asemenea chip, acest boier străin? Plăcut e la vorbă şi toate pare a le spune bine, dar acuma acei ochi mari şi bulbucaţi i se par înşelători. Poate nu-s înşelători; dar e mai cuminte să-şi tragă măsurile. Poate-l duce sus, ca să-l lepede în Cetate. De ce să-l ducă sus şi să-l lepede în Cetate şi-n vreo tainiţă, cînd el Ionuţ Jder e credinciosul cel mai credincios al Domniei? Poate fi şi asta numai dacă postelnicul va fi avînd vreo tainică legătură chiar cu Alexăndrel-Vodă. Vorba a fost dată oamenilor ca să înţeleagă unul ce spune altul; a ajuns însă a fi şi prefăcută şi înşelătoare. Dar dacă acest boier ar fi fost să aibă vreo taină legată cu pruncul domnesc, n-avea nevoie să-i înşire toate cîte i-a înşirat. Ca să-l adoarmă şi să-l lege mai bine?

Dintrodată îl văzu pe postelnic rîzînd cu dinţi ascuţiţi şi rari, şi avu ca o sfială, pe care îndată şi-o stăpîni strîngîndu-şi fălcile. Postelnicul rîdea şi-l privea drept.

— Ai dreptate, comise Ionuţ, să ai gînduri şi îndoieli; gîndeşte-te bine, ca să te scuturi de nedumeriri.

— Mă lăs în sama lui Dumnezeu, răspunse Jder întunecat.

— Eu zic să te laşi în seama lui Dumnezeu după ce îţi rînduieşti pază, căci de-aceea a pus Dumnezeu minte în fiinţa noastră.

— Potrivit cuvînt.

— Ce facem? Suim la Cetate?

— Suim la Cetate; însă pe urmă nu mai putem ieşi; la un ceas după asfinţitul soarelui se închid porţile; iar noi era vorba că ieşim şi ne ducem mai departe.

— Ieşim şi ne ducem, comise; cărţile mele sînt chei care descuie toate porţile. Deocamdată văd că stăm pe loc. Dacă ar fi să fiu viclean cătră măria sa Ştefan-Vodă, ar însemna că sînt viclean cu Doamnele mele. Dacă n-aş fi credincios pînă la moarte Doamnelor mele, nu m-aş afla în acest ceas în Ţara Moldovei.

Doamnele mele fiind sub mîna şi sub prietenia lui Vodă, eu nu pot cunoaşte drept stăpîn decît pe măria sa Ştefan. Ce spun eu acuma se chiamă rînduială loghicească. Gînditu-te-ai la asta de cînd te tot uiţi la acei nouri?

— M-am gîndit.

— Bine ai făcut. Şi să te mai gîndeşti la alta. După cît venin a clocit zavistnicul dumnitale, dacă braţul meu ar fi în slujba sa, atunci cel mai lesne ar fi fost să pun în lucrare acest junghi subţire şi ager, pe care-l port sub cingătoare. Lovindu-te din dreapta, n-aveai cînd să te aperi, fiindcă eşti stîngaci. Această armă au iscodit-o italienii tocmai pentru asemenea slujbă, cînd domnii lor poftesc să-şi împuţineze prietenii.

Cu aceste vorbe, postelnicul trase scurt stiletul şi-l înfăţişă zîmbind lui Ionuţ:

— Ţi-l dăruiesc domniei tale. Poate-ţi va fi vreodată de folos.

Ionuţ primi arma şi, zîmbind, o cîntări în palmă. Apoi şi-o trecu în chimir.

— Mulţămesc, cinstite postelnice. Cît am grăit eu, cît ai grăit domnia ta, cît s-au îmbulzit nourii, eu am stat şi m-am gîndit. Cîte îndoieli voi fi avut, toate am să le dau pe apa Ozanei. Nu mi-a mai rămas decît teama de primejdia care mă ameninţă şi vreau să mă apăr de toate.

— Se vede că la domnia ta teama, cum îi spui, şi hotărîrea merg deopotrivă. Între ele, se alege îndrăzneala.

— Văd eu că mă cîntăreşti bine şi mă preţăluieşti. Aşa încît iată ce m-am gîndit eu, cinstite postelnice. Cu poruncile pe care le ai la mînă şi cu slujitorii aceştia doi, domnia ta binevoieşte a sui cît de degrabă la Cetate, cerînd acolo pîrcălăbiei pe feciorii lui Nechifor Căliman cu numele Onofrei şi Samoilă. Eu, în vremea asta, mă reped la un frate al meu mai mare, părintele Nicodim, monah la sfînta mănăstire Neamţu. Mă sfătuiesc cu el şi nădăjduiesc şi-n el sprijin. Cel mult în trei ceasuri sînt înapoi şi domnia ta m-aştepţi cu slujitorii într-un loc pe apa Ozanei care se chiamă Bradu Mare. Acolo te găsesc şi acolo ne-a fi masul. Dormim un somn bun cît or paşte caii în prund şi s-or hrăni, şi cătră miezul nopţii, cînd răsare luna, ne mişcăm spre Suceava.

— Aşa să fie, răspunse postelnicul Ştefan; dar domnia ta ia-ţi slujitorul; poate să-ţi facă trebuinţă.

— Îl lăs zălog… zîmbi Jder.

— Ca să mă privegheze?

— Atuncea-l iau. Se dovedeşte că cerbii cei vechi sînt mai tari

decît suliţarii. Gheorghe Botezatu ţi-a arăta numai calea, şi pe urmă vine după mine.

S-au veselit privindu-se cu voie bună, apoi au stat un timp ca să vadă cum se înalţă o măreţie de nouri asupra soarelui.

Pînă la asfinţit mai erau patru ceasuri. Jder încălecă şi porni spre sfînta mănăstire. Postelnicul Ştefan mai aşteptă un timp urmărindu-l din ochi cum se duce, apoi, zîmbind încă de plăcerea pe care o simţea pentru acel june, făcu semn Tatarului s-o ia înainte şi se îndrumă spre Cetate.

Capitolul IV

Călătorii de noapte

La Cetate, pîrcalabul Arbore era lipsă. Ieşise de la amiază coborînd la Vînători, ca să facă sfat cu starostele Nechifor pentru o lucrare de parcane deasupra rîpii de către Ozana, unde se arătaseră risipituri într-un corn de zid. Era nevoie de oameni, de cai şi de căruţe, ca pentru o asemenea lucrare domnească, la care gospodarii din Vînători, ca oameni ai Domniei şi ai Cetăţii, erau îndatoraţi.

A ieşit la poartă ajutorul pîrcălăbiei, dumnealui şatrarul Neculai Mereuţă de la Pipirig, om mititel şi rotunjor, cărunt şi cuviincios. A poruncit să se lese puntea pe lanţuri, a trecut la oaspete, i-a cunoscut îndreptările şi l-a poftit la arhondaric.

Postelnicului i-a plăcut priveliştea dintre ziduri. A văzut străjile de nemţi la toate turnurile şi a cunoscut toate rînduielile cetăţilor tari, ca şi cum ar fi fost vorba de război într-un ceas. Însă era vreme de pace, slavă Domnului Dumnezeu, şi şatrarul Neculai a făcut numaidecît dovadă de această stare binecuvîntată, poruncind slujitorilor de la cămările oaspeţilor s-aducă în pripă pită, brînză şi vin.

Nişte năcăjiţi slujitori de cetate, care întruna stau treji şi cu grijă, nu se pot lăsa leneviei mîncărilor şi iscusinţei cuhniilor: aveau numai dulceaţă gata de la oi, lanuri şi vii. Această dulceaţă o aveau însă cu îmbielşugare, şi postelnicul Ştefan nu s-a lăsat poftit de două ori. După aceea şi-a arătat din nou dorinţa şi porunca.

— Şatrare Neculai, te poftesc să cunoşti de iznoavă acele două lucruri pentru care am venit eu aice, să le înştiinţez pîrcălăbiei.

— Am înţeles, cinstite postelnice. Sîntem gata să primim, după porunca luminăţiei sale, pe măriile lor Doamnele Radului-Vodă. Avem două cămări văruite şi repezim ştire să ne vie două ţigănci de la Dumesnicu.

— Au şi măriile lor slugi.

— Ştiu, altfel nici nu se poate. Iar pentru cei doi slujitori, Onofrei şi Samoilă a lui Căliman, cată să văd întîi dacă-s de rînd, fiind amîndoi slujitori cu schimbul, alăturea de nemţi, care aceştia nemţi stau obştit între ziduri. Numai cînd şi cînd ies, ca să se îmbete în tîrg. Atuncea fac oarecare zarvă, dar pîrcălăbia îi ţine strîns.

— Atuncea vezi, şatrare Neculai, dacă-s aicea acei doi slujitori.

— Vrei să-i iei cu domnia ta?

— Îi iau cu mine. Ţi-am arătat porunca pentru slujitorii de care aş avea nevoie.

— Am văzut şi m-am închinat, numaicît ar fi bine s-aşteptăm şi pe dumnealui jupîn Arbore pîrcalab.

— Să-l aşteptăm, nu zic ba; am plăcere să-l văd; dar pînă la asfinţitul soarelui eu trebuie să fiu ieşit dintre ziduri, aflîndu-mă pe drumul Sucevii. Înţelegi domnia ta?

— Înţeleg; altfel nici nu se poate. De venit, vine.

— Aşa. Atuncea, şatrare Neculai, eu aştept pînă ce dovedesc bucatele ce ai binevoit a-mi pune dinainte şi pînă ce beau o cupă de vin în sănătatea domniei tale. Şi pînă ce s-a da orz cailor.

— De cai am avut eu grijă chiar dintru început, cinstite postelnice. Iar vin poţi să bei şi două cupe, avînd gust să nu rămîn eu mai prejos, şi poftind să închin şi eu, pentru oaspete.

— Cît om bea a doua cupă, să fie aicea în pridvor Samoilă şi cu Onofrei, ca să-i cunosc.

— Apoi da, altfel nu se poate. Dacă-i pe grabă, s-a face şi asta.

Cînd, după a doua cupă, s-a poruncit feciorilor lui Căliman să se înfăţişeze la domnia sa postelnicul Ştefan, s-a văzut că pragul de sus al uşii era prea scund pentru ei şi, cînd s-au închinat postelnicului, se frecau la frunte cu palmele.

Postelnicul i-a privit lung. A clătit din cap. A zis:

— Bine. Pregătiţi-vă cai, straie şi arme.

— Da’ de ce? A îndrăznit a întreba Onofrei.

— Căci am venit cu poruncă să vă ridic în slujba Domniei.

— Apoi om merge, a grăit tot Onofrei cu glasu-i gros.

Samoilă a adaos subţire, parcă-şi prefăcea glasul într-adins:

— Armele le-avem; dar caii şi schimburile-s devale la tătuca.

— Vă coborîţi acasă la tătuca şi le luaţi. Vă poruncesc să faceţi asta într-o clipeală. Şi să vă înfăţişaţi la Bradu Mare pe Ozana, unde v-aşteaptă comisul Ionuţ Jder. Cînd a asfinţi soarele, să fiţi acolo.

Cei doi Călimani şi-au întors nasurile unul către altul şi s-au bucurat arătîndu-şi dinţii.

— Auzi, bădică, a mormăit Onofrei, că mergem cu comisul Ionuţ.

— Am auzit, că doar nu-s surd. Place-mi şi bine-mi pare. Are să se bucure şi tătuca.

Cînd să se întoarcă ei şi să se ducă, postelnicul a poftit să le mai puie o întrebare:

— Care-i Strîmbă-Lemne?

— Eu, s-a fudulit Samoilă.

— Atunci Sfarmă-Piatră e Onofrei.

— Aşa-i, s-a bucurat Onofrei, mirîndu-se că acel boier străin l-a gîcit aşa de bine. Apoi de-acu nu mai aşteptăm, bădică; să ne ducem să-l găsim pe comis.

— Întîi să vă gătiţi toate şi pe urmă să vă duceţi, că dumnealui nu-i la Brad decît după asfinţitul soarelui. Aţi înţeles?

— Am înţeles şi ne închinăm cu plecăciune, şi-a subţiat glasul Samoilă Strîmbă-Lemne.

Postelnicul a privit în urma lor şi a oftat, punînd mîna pe cupă.

— Vrednici slujitori, a zis domnia sa, slabi de minte, însă tari de vîrtute.

— Altfel nici nu se poate, aşa precum i-a lăsat Dumnezeu, a încuviinţat şatrarul Neculai Mereuţă.

După ce s-au pus în rînduială toate şi boierul pîrcalab nu s-a întors – aşa fiind socoteala celor ce se duc numai pentru prea puţină vreme – postelnicul Ştefan a poftit să plece. Şatrarul Neculai ar fi poftit să-l mai ţie; însă una din breslele boierului străin fiind ornicăria, domnia sa învăţase a cunoaşte ceasurile şi pe vreme de nour, şi pe vreme de noapte.

Trecuse o ploaie grabnică, cum sînt ploile de la munte, şi se stîrnise vînt. După cum şuşuia vîntul în brazi şi se alina, şi iar pornea şi se alina, se cunoştea că înserarea va veni cu linişte.

— E al doilea ceas, a zis postelnicul. Asfinţeşte soarele şi trebuie să mă aflu la locul poruncit de tovarăşul meu. Rămîi cu

bine, şatrare. Sănătate bună boierului pîrcalab.

Postelnicul Ştefan Meşter a coborît cît a putut mai grabnic ş-apoi a luat apa Ozanei în sus de-a dreptul prin gîrle şi scruntare, pînă ce-a văzut de departe, pe malul din dreapta rîului, un brad cum nu se găsesc mulţi pe lumea asta. Stăpînea cu streşini dese o arie cît o stînă cu tot cu ţarc. Doi cai păşteau nu departe de brad şi între ei stătea scrisă pe zare, neclintită, fiinţa tatarului.

De şi era de mai înainte încredinţat că-şi găseşte la locul hotărît tovarăşul, postelnicul Ştefan s-a bucurat şi şi-a îndemnat roibul cu vioiciune. Jder îşi trăgea pe el straiele. Se spălase în Ozana de toate îndoielile şi prinsese sub malul bulboanei şi doi păstrăvi. Îi pusese pe jăratic la focul din preajmă. Acel foc, nelipsit de la toate popasurile pămîntenilor din această parte de lume, arde cu vioiciune şi veselie, hrănit din toate vreascurile poienilor şi din toate viiturile de pe prund şi din toţi copacii uscaţi şi dărîmaţi, pe care nu-i ştie şi nu-i mai socoteşte nimeni. E un foc care usucă de toate umezelile, care te mîngîie în mîhnire şi te ocroteşte în somn.

— Am la aceşti păstrăvi, a strigat Ionuţ, şi pită mănăstirească şi vinars de la bădiţa Nicoară.

— Fii sănătos şi ferice, i-a zis voios ghebosul Radului-Vodă, privind cu plăcere acel trup ieşit ca dintr-o apă vie din unda rece a Ozanei. Nu-mi spune ce-ai făcut; ştiu că toate le-ai făcut bune. Am văzut pe Strîmbă-Lemne şi pe Sfarmă-Piatră şi pot spune că ştii alege. Dacă ar fi fost mai ageri, ni s-ar fi potrivit mai puţin, căci treburile noastre n-avem nevoie să le ştie şi să le cunoască prea mulţi.

— Adevărat; însă bădiţa meu părintele Nicodim le cunoaşte.

— Să fie şi părintele Nicodim sănătos, dacă ne vine într-ajutor.

Jder a încuviinţat din cap. Părintele Nicodim le era într-ajutor. Adăugind şi baia, şi focul şi tinereţa, era acum cu desăvîrşire înseninat. A poftit cu dragoste pe tovarăşul său la foc. Ş-au stat aşa privind cum se împuţinează lumina. Tăceau şi ascultau vîntul, din ce în ce mai domolit şi mai ostenit.

— Eu am venit de la munteni cu un tovarăş, a început într-un timp a povesti postelnicul. Eu am venit cu un tovarăş care se afla mai de mult slujitor Doamnelor. Rînduiala sa era să tacă prea puţin. Dar după obiceiul curţii Radului-Vodă acest Gavriluţă nu era obişnuit să lucreze prea mult cu mintea. Aşa că, din pricina

lui, de multe ori Doamnele mele s-au fost aflat în suferinţă. Acuma domniile lor l-au depărtat şi Gavriluţă postelnic Micşan a intrat sub pielea portarului Sucevei şi trăieşte bine, pe cît aud. Părere prea bună are acest Gavriluţă postelnic despre obrazul şi trupul său şi cum vede o muiere frumoasă, se socoate numaidecît Făt-Frumos. Şi-i cîntă Ilenii Cosinzenii verzi şi uscate. Aşa cînd a văzut în Suceava, în toamna trecută, pe Candachia cumnata domniei tale, aşa de tare s-a bucurat încît s-a pregătit s-o fure şi s-o ducă. Moare de dragoste, i-a spus el jupînesei Candachia, şi pofteşte pe jupîneasa Candachia să fie miloasă. Atuncea acea jupînească vicleană s-a învoit, numaicît l-a rugat frumos şi pe postelnicul Gavriluţă să-i aducă răvaş şi poruncă cu pecete de la Vodă. Întîi Gavriluţă a rîs; pe urmă jupîneasa Candachia l-a îndemnat să nu rîdă şi l-a poftit să-i aducă numaidecît ce-i cere dumneaei. Aşa de ruşinat nu i s-a părut niciodată lui Gavriluţă c-ar fi fost. Şi mi-a mărturisit că atuncea cînd s-a despărţit de acea jupînească nemilostivă, a simţit în nări putoare de pucioasă. Bun păstrăvul dumnitale, iar după asemenea păstrăv, vinarsu-i minune.

— Pregăteşte şi bădiţa Nicoară opt oameni şi cu cuvioşia sa nouă... a zis încet Jder, din preajma focului unde stătea întins pe dulamă.

— Prea bine, a răspuns postelnicul Ştefan Meşter.

Au stat tăcuţi după aceea în pacea înserării, întinşi cînd pe-o coastă cînd pe alta în preajma focului, ca să treacă din ei în pămînt şi-n fum truda zilei. Se apropiaseră de foc şi slujitorii. Mai tăcute momîi decît aceşti slujitori nu s-au aflat pe lumea asta. Tăcerea n-a fost decît prea puţin întreruptă cînd s-au înfăţişat Samoilă şi Onofrei, cu caii şi armele, şi schimburile la subsuoara stîngă. Chitiseră să le rînduiască în desagi, la foc, ceea ce au şi început a face cu mare hărnicie, oprindu-se şi oftînd din cînd în cînd, şi trăgînd cu coada ochiului la Ionuţ, comisul lor.

— Cum vi-i habarul? i-a întrebat Jder.

— Bun, au răspuns ei într-un glas. Ş-au prins iar a se cioşmoli şi a îndesa. Cînd s-a făcut întuneric, s-a mai auzit un cîne lătrînd undeva într-o margine de sat, departe. Pe urmă s-a întins ca o zgură pe ape, şi-n cer s-au aprins două stele între două pîlcuri, de nouri. Caii au strănutat cu putere în iarbă, unii mai aproape, alţii mai încolo, pe urmă s-au alinat, rămînînd neclintiţi. Tatarul s-a desprins de la foc, ducîndu-se nesimţit spre ei. Cînd să deie geană-n geană, furat de dulceaţa somnului, Jder a auzit glasul lui

Onofrei, care-i supunea o mare nedumerire a lui, despre o istorisire mai de demult a starostelui.

— N-ai mai aflat domnia ta ce să fi fost aceea, comise?

— Care?

— Întîmplarea aceea pe care o povestea tătuca, pe cînd se afla cu jupîn Manole în Ţara-de-Jos, la Catlabuga. Zice că pe-un cîmp lung cît lumea asta, umblau mistreţi negri, în ciurde, spre apă. După acei mistreţi negri s-au înşirat călăreţi fără cap. Apoi, după asta a trecut un zbor de corbi care a înegurat cerul. A văzut şi-o bătălie între vulturi hoitari şi pleşuvi la malul Catlabugei.

— Mai multă spaimă e pentru cele auzite, decît pentru cele văzute, a murmurat postelnicul, şi Jder a simţit că lunecă în somn.

A deschis ochii cînd, din răsărit senin, a prins a-i bate în pleoape luna înjumătăţită. Gheorghe Botezatu Tatarul se afla în picioare între el şi foc. O clădărie de jar părea o altă lună mai mare în întunericul luncii.

De sub poclada lui, postelnicul Ştefan a ridicat fruntea, cercetînd împrejurimea.

— Gata, a zis el la semnul lui Jder; pîn’ ce-a fi bine, văd că nu-i rău. Ce-ai visat?

— Am visat pe cineva care zicea că mi-i prietin şi de aceea poftea să mă mînînce de tot.

— Eu ţi-oi răspunde, comise, că sînt bune şi visurile, fiind numai înşelări şi închipuri. Doresc să aflu unde-s feciorii lui Căliman.

Răspunse Gore Doda într-o limbă trăgănată şi încîlcită:

— Aicea Căliman amîndoi; mîncat; acuma caută cală.

Numărîndu-se călăreţii şi aflîndu-se şase, au trecut înapoi prin vad Ozana, la lumina lunii. Gheorghe Botezatu a luat-o înainte pe drum bine cunoscut de el, pe sub Cetate şi pe drumul Oglinzilor. Au ieşit între nişte fînaţuri fără sfîrşit şi într-o linişte neclintită. Din cînd în cînd năluceau ape în depărtări. Ei se duceau cu grabă spre şesul Moldovei şi tăceau; mai ales Samoilă şi Onofrei îşi ţineau fălcile încleştate, avînd ştiut că-i primejdie să slobozi cuvînt la miezul nopţii. Atuncea stau înlănţuite vîrtejurile şi nu-i cuminte să le tulburi. Atuncea păşesc pe iazuri ştimele, ca nişte muieri subţiratice înfăşurate în borangicuri alburii.

Au trecut Moldova la Bogdăneşti şi s-au tot dus în răsărit, pe cînd luna rămînea în urmă tot mai cătră asfinţit. Spre ziuă au auzit cîntînd cucoşii în sat la Nimirceni şi au poposit subt o

dumbravă. Cînd s-a zărit de ziuă, au intrat sub poala pădurii celei mari şi şi-au căutat loc de hodină. Au stat nevăzuţi toată ziua, ca şi cum locul pe unde intraseră ei fusese o boltă spre alt tărîm. Apoi cum s-a învineţit şi s-a înegrit amurgul, au ieşit printr-o vîlcea ferită tot cu aceeaşi rînduială – Botezatu înainte. La al patrulea ceas al nopţii au fost în preajma Cetăţii Sucevii.

Înainte de a se apropia de porţi, s-au oprit; Jder şi postelnicul Ştefan s-au apropiat cap lîngă cap, sfătuind şoptit. După înţelegerea avută nu trebuiau să se arate la căpitanul porţii decît ei doi. Cînd bate ceasul al patrulea în turn, se înfăţişează, şi căpitanul ştie că se întoarce postelnicul Ştefan Meşter cu poruncă de la Vodă. Le dă drumul şi priveghează să se ţie poarta deschisă pînă ce ies cu Doamnele Radului-Vodă. Caii au fost pregătiţi. Este de mai înainte poruncă să fie ţinuţi gata la acelaşi ceas, în fiecare sară. Au pe dînşii tarniţi munteneşti şi poclăzi moi. S-or osteni Doamna Voichiţa şi domniţa Maria să încalece bărbăteşte, că alt chip nu-i. În paturi de atlaz purtate în părîngă de robi negri, ca la Ţarigrad, nu s-a pomenit să umble Doamnele în Ţara Moldovei; iar carăle pardosite cu scorţuri şi carîtele nu sînt bune decît pentru o ieşire scurtă de petrecere, pîn’ la o pădurice, ori pînă la o mănăstire.

Aşa că Doamna şi Domniţa au a face un drum trudnic. Întăi Doamna Radului-Vodă a stat mult la îndoială, fiind slăbită la inimă de mîhnirea şi văduvia sa. Însă domniţa Maria s-a arătat aşa de doritoare şi a ciocănit atîta pe maică-sa, încît Doamna s-a înduplecat. N-are ce face alta; trebuie să se deprindă cu gîndul că tinereţele sînt nebiruite ca şi puhoaiele de primăvară.

— Se miră Voichiţa-Doamna de asta, zicea postelnicul, însă eu nu mă mir. Ca şi Maruşca a lui jupîn Simion, e plină această domniţă de demoni ai împotrivirii. În loc să-l urască pe Ştefan-Vodă pentru că a prigonit pe Radu-Vodă tatăl domniei sale, şi i-a ridicat comorile şi i-a deşertat seraiul, domnia sa Domniţa, dimpotrivă, se uită la el cu uimire şi nu poate suferi să treacă vreme fără să-l vadă. Deci pofteşte să fie aproape de Vaslui. S-a tînguit, s-a zbătut, a trimes carte cerînd răspuns, şi s-a făcut, – după o vorbă a frîncilor: că ce vrea muierea vrea şi Dumnezeu.

I se mai luminaseră lui Jder şi alte nedumeriri. Pe cale, trebuie pază şi fereală pentru pricini înţelese şi lămurite. Dar de ce taina asta în Cetate, la vreme de noapte, cînd cîntă întîia strajă cucoşii, şi strigă nemţii din turnuri bătînd cu mînerele suliţilor în pardoselile de stejar?

Ca să nu se tulbure prea tare Doamna Maria greaca.

Postelnicul crede, însă, că orice s-ar face, muierile află tot ce se întîmplă pe lumea asta. Deci Domniţa Maria cea tînără iese rîzînd, iar Doamna Maria cea veche rămîne suspinînd.

Aşa umblă treburile în astă lume degrab-trecătoare. Dragostea nu îmbătrîneşte; numai oamenii se ofilesc şi trec. Mai spune postelnicul şi alta: după cum vinului i-i dat să-l bea numai voinicii, asemenea şi dragostele, nu priesc oricui. Însă lui Ştefan-Vodă îi priesc, fiind măria sa blăstămat aşa.

Şi mai adaogă postelnicul, zîmbind către Jder:

— Cum aş putea să dau eu cu pietre într-asemenea pom înflorit?

Cei doi boieri s-au apropiat de poartă cînd a sunat din turn ornicul cel nou. A bătut de patru ori. S-au auzit îndată şi chemările străjilor, iar luminile de la toate cămările cetăţii s-au stins.

Căpitanul Hulpe era la poartă. A cunoscut pe Ionuţ şi pe postelnicul Ştefan. Pentru mai bună încredinţare, a mai cercetat o dată, în cămăruţa lui, la lumină ascunsă de opaiţ, pecetea domnească. Pe urmă, l-a poftit pe postelnic să meargă cu el la domnia sa marele portar, care-l aşteaptă.

— Este cumva pricină de întîrziere, căpitane Hulpe? s-a îngrijat boierul Ştefan.

— Asta nu poate fi, jupîne, a răspuns dîrz căpitanul. Slujba măriei sale e fără cusur. Numaicît aşa-i rînduiala; şi pofteşte domnia sa hatmanul să-ţi deie strajă pe cale. Am gătit zece călăreţi, pe care i-am ales eu singur.

— Socoţi dumneata că era nevoie de atîta grijă?

— Nu socot eu; socoate hatmanul.

Hulpe rînjea la lumina opaiţului, şi pipăia încă o dată peceţile, avînd mutra dihăniei al cărei nume îl purta. Jder îi făcu un semn cu ochii, holbîndu-se la el, dar îndată înţelese că portarul a băut un pahar de vin înaintea culcării şi drept aceea îşi sloboade mai mult decît se cuvine limba. Se sumeţeşte mai ales, faţă de acest boier străin, după cum e uneori năravul moldovenilor.

Aştepta răspuns de la postelnic şi se bucura de mai înainte, ca de-o bună împunsătură ce se cuvenea acelui oştean buiac, care-i întîrzie.

Însă postelnicul Ştefan s-a supus numaidecît, stăpînindu-şi vipera limbii. Se pregătea să-l urmeze pe Hulpe. Îi trecu şoptit lui Jder porunca sa.

— Comise Ionuţ, pas la măriile lor, la cămările cele nouă de sub Nebuisa.

— Măriile lor aşteaptă, a rînjit iarăşi Hulpe; şi sînt gata şi caii, la scară.

— Comise Ionuţ, a adaos postelnicul, ca şi cum nici n-ar fi auzit vorbele portarului; închină-te la măriile lor şi spune-le că sînt şi eu în clipă acolo. Ajută-le să încalece. Altcineva să nu cuteze a pune mîna.

Ionuţ Jder s-a dus cu inima bătînd spre turnul Nebuisei, la cămările cele nouă. De ce-i bătea inima, înţelegea. Căci îşi avea şi el, ca măria sa Vodă, blăstămul său. În puţinii săi ani, nu i se întîmplase numai o pricină de năcaz pentru asemenea aprindere ce-i vine fără samă. Aşa-i Pehlivan, copoiul său cel cu bot zbîrlit, cînd adulmecă urma de căprioară: ţăhneşte vesel şi parcă-i pare bine. Dar Jder socoate că a ajuns acuma să aibă în el şi stăpînirea cea de trebuinţă.

Văzu limpede, prin întuneric, caii. Doi căluţi munteneşti, cu tarniţile pe ei. Un slujitor îi priveghea. O umbră era în capul scărilor la cerdac.

— Unde-i domnia sa postelnicul? A întrebat acea umbră cu glas subţire.

Era o slujitoare de la cămările Doamnelor. Pe semne că vedea prin întuneric, ca mîţa…

— Vine şi postelnicul, a răspuns potolit Jder. Să binevoiască a pofti măriile lor, să încalice.

— Dumneata eşti, comise Ionuţ?

— Eu sînt, s-a bucurat Ionuţ, fără să ştie cine anume îl întreabă. Asta-i plata dulce a oamenilor cu faimă, adaose el în sine, gîndindu-se la didahiile postelnicului. Am să ajung şi eu filosof.

— Cum ai spus, comise Ionuţ?

— Am spus să pofteşti pe măriile lor să încalice.

Însă Jder cuprinsese umbra ş-o ţinea. Acea umbră rîdea tăcut; o simţea în vîrful degetelor. Şi ca şi o umbră s-a desprins uşor şi s-a mistuit în cămări.

S-au auzit nu mult după aceea şoapte şi două momîi în hobot s-au arătat păşind repede. Şi-au aplecat capetele, ca să vadă pe comis. Au coborît treptele. Jder s-a închinat şi s-a tras lîngă cel dintîi cal punînd un genunchi în pămînt şi întinzînd braţul. Una din momîile cu hobot i-a cuprins mîna, a păşit uşor pe genunchiul său şi s-a aburcat pe tarniţă, fîlfîindu-şi îmbrăcămintea de şiac

subţire.

Asta trebuie să fie domniţa cea tînără, îşi făcea socoteală Ionuţ, căci se grăbeşte.

A îngenunchiat şi pentru a doua momîie. Apăsarea i s-a părut mai grea. Asta trebuie să fie Doamna Voichiţa.

— Gata? S-a auzit întrebarea postelnicului între urechile cailor.

Postelnicul Ştefan sosise nesimţit.

— Gata, a răspuns Jder. Putem porni.

Caii munteneşti nu erau potcoviţi şi nu pocăneau pe aria curţii. Jder i-a dus de căpestre şi i-a scos prin poarta pe unde intrase. Căpitanul Hulpe nu s-a mai arătat. Căpitanul Hulpe e la mustrarea hatmanului, a cugetat Ionuţ. A închis canaturile după el un slujitor de rînd. Pîlcul de călăreţi orînduit de hătmănie aştepta dincolo de punte. Cînd Jder a încălecat şi a cunoscut lîngă el pe postelnic şi a văzut pe Botezatu trecînd înainte, şi pe Gore Doda ocolind ca să rămîie în urmă, şi pe Călimani în laturea căluţilor, s-a simţit deodată împuns pînă în creştet de trufie. Şi în acelaşi timp parcă i s-ar fi ascuţit privirea şi mirosul, şi i s-a uşurat fiinţa. Asta era puterea lui pe care o întrebuinţase în atîtea rînduri, de multe ori cu nebunie, fără să şi-o stăpînească. Însă acuma se afla cu el un om care judeca rece, a cărui minte era ca sclipirea unui olmaz; deci trebuia să-şi privegheze fierbinţelile, dovedind că a trecut peste răstimpul buiac al juniei.

— Călăreţii hătmăniei au poruncă să ne petreacă pînă la Neamţu, i-a dat lămurire şoptită postelnicul Ştefan. Deci şi hatmanul crede că Doamnele se vor aşeza la Cetatea Neamţu. Şatrarul Mereuţă e încredinţat şi el de asta. Hotnogul cu aceşti călăreţi deasemeni. Numai o fiinţă va fi putut afla că porunca e să ne oprim tocmai la Roman, la Cetatea Nouă. Acea fiinţă e fratele de cruce al domniei tale.

— Înţeleg, răspunse Jder. Îţi pot da încredinţare, cinstite postelnice, că nu sînt cu luare-aminte numai în ceasul dintîi. Am eu un căţel de vînat cu numele Pehlivan, şi mă gîndeam mai nainte că-s ca dînsul în unele privinţi. Pehlivan nu părăseşte niciodată urma, prin ploaie, vînt, zăduf. A purtat căpriorul jumătate de zi fără a slăbi şi tot mai îndîrjit; cînd mi l-a adus ş-a căzut căpriorul, a căzut şi el. Aşa n-am să-mi aflu eu hodină pînă la Cetatea Nouă.

— Eu îmi urmez gîndul meu, comise Ionuţ, grăi liniştit şi cu acelaşi glas scăzut postelnicul Ştefan. Bănuiesc că truda noastră

n-are să fie în noaptea asta. În zori de ziuă sîntem la Neamţu. Truda noastră are să fie după ce purcedem de la Neamţu. Cum înserează, cum află pîrcalabul Arbore că oaspeţii săi domneşti nu i-au fost decît oaspeţi de-o zi. Într-un pătrar de ceas Doamnele ies de la Cetate şi sînt pe cale. Nu luăm călăreţi într-adaos cum am luat din Suceava, căci n-a fost nici o înştiinţare şi caii Cetăţii sînt în ceair şi la păşune. Şi nici nu vrem să se ştie la Neamţu, cum nu se ştie la Suceava, care va să fie popasul din urmă al Doamnelor mele. Nici noi nu ştim dacă acest din urmă popas fi-va ori nu la Cetatea Nouă. Aşa că ne ducem cu repeziciune numai noi cîţi sîntem. Cu cît ne-am ales mai puţini, cu atîta-i mai bine. Sîntem doi; slujitorii noştri sînt muţi; Samoilă şi Onofrei ca stîncile. Asta doreşte stăpînul şi aşa m-am înţeles cu părintele Amfilohie. Iar eu am să-l încredinţez pe părintele Amfilohie, ca să încredinţeze şi cuvioşia sa pe stăpîn, că, la un ceas după ce vom fi fost ajuns la Cetatea Nouă, şi eu şi domnia ta uităm cu desăvîrşire tot şi nu ne mai aducem aminte de nimic.

— Totuşi tot mai ştie cineva, cinstite postelnice, dar şi bădiţa meu părintele Nicodim are să uite.

Postelnicul strînse de braţ pe Jder.

— Însă cum ţi-am spus, mai ştie Săndrel. Cum a putut afla Alexandru-Vodă, nu pricep; dar de ştiut, ştie; şi primejdia ni se poate întîmpla numai cînd ne-om afla în puţini, pe drumul Romanului.

— De asta m-am temut şi eu, cinstite postelnice Ştefan, s-a tînguit cu viclenie Jder. Şleahul Romanului e şi mai aproape de curtea de la Bacău. Avem un pod umblător pe apa Moldovei, la Tupilaţi. Avem o strîmtoare de păduri ş-un pripor pe drumul mare, dincolo de Boureni. Mai avem şi alte locuri grele pe care le cunosc. Să deie Dumnezeu să se întîmple năcazul în asemenea locuri pe care le cunosc şi eu şi le cunoaşte şi bădiţa meu părintele Nicodim.

Şleahurile din Ţara-de-Sus sînt tot mai bune cu cît te-apropii de munte. Şi este o cale veche de la Baia, pe colnicele din stînga ale Moldovei, pe care Domnia a ţinut-o totdeauna în bună stare şi prunduită. Călătoreşti în destulă lărgime; vezi apa Moldovei; vezi munţii. Porneşti din tîrgul Băii şi-n puţine ceasuri eşti la Roman.

După două ceasuri de umblet repede, la acest şleah au ajuns călătorii. Toată vremea Doamnele au stat mute, sub hobot, în tarniţile lor. Erau uşurele; căluţii munteneşti nici nu erau asudaţi cînd au poposit în culme. Acolo sufla o adiere mai aspră.

Noaptea era încă fără lună, cu cerul spuzit de stele. Calea robilor parcă era învăluită de aburi luminoşi. În acea lucire a înălţimilor se prevedeau toate nedesluşit. Ca unul ce ştia locurile, Jder a cunoscut tîrgul cel mare domnesc, Baia, în urmă la dreapta.

Făcînd acolo popas de un pătrar de ceas, Jder şi postelnicul s-au apropiat de Doamne şi le-au poftit să descalece, ajutîndu-le. Domniile lor s-au supus fără murmur şi au coborît în marginea drumului. Cum s-au aşezat, s-a simţit miroaznă de sulcină strivită. Postelnicul Ştefan a căutat la desagii căluţilor munteneşti, unde ştia el, un ulcioraş de băutură dulce şi două bucăţele de azimă. Ulcioraşul l-a adus în dreapta; azima, pe-un ştergar întins pe palma stîngă. Domniţa a respins de către ea şi băutura şi mîncarea. Doamna a ciugulit puţină azimă.

— Domniţa doreşte să plecăm, a şoptit Jder tovarăşului său.

În acea clipă s-a văzut umbră de călăreţ pe şleah. Era Botezatu Tatarul. Jder a grăbit către el. Îndată după ce Tatarul şi-a şoptit cuvintele, comisul Ionuţ s-a întors căutîndu-l pe postelnic şi trăgîndu-l la o parte. După ce i-a lămurit cu grabă Jder cele ce se întîmplă, postelnicul s-a dus domol către hotnogul de călăreţi hătmăneşti, deslegîndu-l de îndatorire şi poftindu-l să ducă multă sănătate şi mulţămiri domniei sale hatmanului.

Călăreţii s-au desfăcut de popas şi li s-a auzit tropotul depărtîndu-se.

Doamnele au fost ajutate să încalece. Au purces încet. La o răspintene de drum de către Rîşca, postelnicul Ştefan şi Jder au dat peste tatar, descălecat. Descălecat deasemenea se afla lîngă el un muntean sprinten, cu sumăieş scurt şi cu căciulă.

— Am poruncă de la părintele Nicodim, a zis el, să-ţi spun domniei tale, comise Ionuţ, că drumul Neamţului e închis. Aştept aici de asară.

— Am înţeles, răspunse Jder.

— Mai am poruncă, a urmat munteanul, să umblu înaintea domniilor voastre pînă la Cristeşti. De acolo mă duc la ale mele.

— Fă aşa, i-a poruncit Ionuţ, şi treci înainte

Munteanul s-a zvîrlit în şa şi a pornit înainte pe cărarea din fînaţ.

Cum a pornit el, s-a rumenit zarea către dealurile cele mari din stînga. Răsărea sfertul de lună.

Jder şi-a împins calul în stînga postelnicului.

— Cu umilinţă mă închin domniei tale, postelnice, a zis el cu

glas uşor, şi te poftesc să faci după porunca lui bădiţa Nicoară. Lăsăm drumul Neamţului şi răzbim de-a dreptul la Roman, prin valea Moldovei. Rînduiala asta n-a ştiut-o nimeni, şi n-am ştiut-o nici eu pînă acuma; socot că-i sănătoasă.

— Mă aflu mirat, comise, a răspuns postelnicul Ştefan, că nu mi-a venit mie gîndul acesta.

— Mă mir şi eu. Dar nici lui bădiţa Nicodim nu i-a venit. Fărădecît el mi-a trimes cuvînt după cum ne-am fost înţeles, cum că vînătorii de care ne temem se află în acea parte, în preajma Cetăţii. Aşa că fiind slobod drumul acestalalt, bădiţa Nicodim ştie ce-am să fac. De aceea ne şi aşteaptă la vadul Timişului, lîngă Cristeşti.

— Ne aşteaptă cuvioşia sa?

— Ne aşteaptă, ca să-i sărut mîna şi să ne ştie trecuţi cu pace.

Călăreţii şi Doamnele şi-au grăbit umbletul, coborînd şleahul. Au auzit cucoşii la Drăgăneşti şi nişte cîni supăraţi la Drăguşeni. Aceeaşi pace neclintită şi tainică, pacea nopţilor din dricul verii, stăpînea locurile. Steaua Ciobanului părea a-şi creşte vîlvoarea în răsărit, întrecînd lucirea palidă a lunii.

Cînd au fost aproape de Cristeşti, într-o vîlcea, lîngă o fîntînă cu cumpănă şi într-un corn de dumbravă de stejar, Jder a tresărit cu agerime, primind în auz răcnetul slăbit al munteanului care călărea înainte pe cărarea fînaţurilor.

— Opriţi, a poruncit el.

A pălit cu palma în fruntea lui Samoilă şi-n fruntea lui Onofrei.

— Pregătiţi-vă baltagurile şi staţi de strajă aicea lîngă căluţi; aveţi de apărat o povară scumpă. Călimanii s-au frecat la ochi.

— Aţi înţeles?

— Am înţeles, comise, a răspuns Samoilă Căliman căscînd.

Şi-au scos de la şa baltagurile. Erau mai mult topoare decît baltaguri.

Postelnicul îşi trăsese sabia încovoiată de modă levantină. Cu o armă asemănătoare, se alăturase de stăpînul său şi Gore Doda. Acele săbii care luceau albastru şi alb, Jder le socoti armele cele mai primejdioase din cîte arme pot fi pe lumea asta. Retează un cap şi despică un trup dintr-o pălitură.

— Eu am rămas cu sabia mea din pruncie, se tîngui el către postelnic. E prea uşurică, însă Botezatu ştie să mi-o ascută bine. Cu ea mai ales m-am învăţat a împunge.

Tatarul avea şi el pală. Dar, după obiceiul lui, îşi ţinea

pregătit în palma stîngă cuţitul cel greu, cu plăsele uşoare pe care ştia să-l arunce cu anumit meşteşug.

Abia îşi rînduiseră apărarea si lovitura vînătorilor de oameni s-a şi deslănţuit. Au venit asupra lor iurăş, măturînd drumul.

Cîţi erau? Noaptea se subţiase si Jder îşi stăpînea înfiorarea aşa încît să poată număra duşmanul şi să-şi poată da samă cu cine are de-a face. Nu i se părea că puterea pe care o are cu sine ar fi neîndestulătoare. Însă înţelese că pe Călimani trebuie să-i puie numaidecît în bătaie.

Ce le-a spus, cum le-a spus, cum i-a urnit, cum i-a dus cu el – postelnicul nu şi-a dat samă, ca şi cum toate ar fi fost ca într-o scăpărare. Călimanii s-au prăvălit jos de pe cai şi a pălit fiecare de două ori în năvala care le venea împotrivă. Au căzut trei din vînătorii de oameni. Cinci au descălecat cu repegiune, lăsînd caii slobozi să fugă spre dumbravă; cu săbii lungi s-au pus în apărare şi s-au mişcat înainte. Erau oameni vrednici. Le poruncea un bărbat înalt şi spătos, cu glas răguşit, care nu mai părea tînăr. Ionuţ a luat în braţe pe rînd Doamnele, coborîndu-le în pripă între el şi postelnic. Caii munteneşti nu s-au speriat. S-au tras mai la o parte ca să pască.

Lovirea se săvîrşise fără chiote şi fără strigăte de ameninţare. Numai poruncile răstite şi răguşite ale oşteanului celui bătrîn zbucniseră şi nu mai conteneau. Jder încerca să-şi aducă aminte unde mai auzise acel glas. Cu luareaminte trecu înainte, dînd două împunsături acelora dintre neprietini care îndrăzniseră să se îmbulzească prea înainte.

La un strigăt mai aspru şi mai uscat al acelui staroste de lotri, deodată se îndreptă din şale Gore Doda. A răspuns numai o vorbă, ca şi cum l-ar fi pălit numai pe el strigătul. Şi s-a destins c-o săritură de pardos, dînd o lovitură iute şi piezişă cu sabia încovoiată. Acea sabie a lucit o clipă ca o lună nouă. Starostele lotrilor a strigat, mîncîndu-şi cuvintele şi limba laolaltă. Jder a fost numaidecît din cealaltă parte asupra lui, încălecîndu-l în cădere. Postelnicul a lovit şi el o dată cu tărie. Au mai rămas doi fugari, care s-au tupilat sub dumbravă şi întuneric, căutînd caii. Din jos, dinspre Cristeşti, se îndemnau strigăte. Munteanul lovit, sau care chiuise numai vestirea, aducea ajutoarele.

Oşteanul cel bătrîn, căzut sub Jder şi Gore Doda, gîfîia şi stupea sînge. Mai spunea două-trei vorbe şi iar gîfîia şi stupea.

— Acesta-i Atanasie Alvanitul, se mira de el, privindu-l de-aproape şi cercetîndu-l, Jder.

Atanasie, oşteanul cel vechi care purtase în braţe pe Săndrel-Vodă, se zbătu încă o dată sub braţele de criţă ale lui Ionuţ Păr-Negru.

— Spune, Atanasie, ce cauţi tu aici şi în ce slujbă eşti?

— N-am a spune nimica, gîfîia Alvanitul. Daţi-mi drumul, lăsaţi-mă să mă duc; n-am nimic cu domniile voastre.

— Atanasie, eşti în puterea noastră; avem să te ducem în mîna măriei sale, căruia trebuie să-i răspunzi.

— Nu mă duceţi, nu mă duceţi măriei sale, se ruga Alvanitul, slăbind şi lăsîndu-se pe-o coastă.

Jder îl slobozi din strînsoare. Alvanitul se încordă, încercînd a sări din locul lui. Gore Doda îl păli în frunte cu straja săbiei.

— Nu-l omorî, Doda, porunci postelnicul. Ştiu ce vrei să-i ceri, comise Ionuţ, se întoarse el spre tovarăşul său. Întreabă-l şi porunceşte-i să-ţi spuie cine l-a trimes în asemenea slujbă, la asemenea faptă.

Oşteanul cel bătrîn tăcea, astupîndu-şi buzele cu mîna dreaptă şi privind holbat la cei doi boieri. În acest răstimp soseau ajutoarele de la răscrucea drumurilor Timişului şi Jder văzu cu bucurie pe bădiţa său părintele Nicodim, plecîndu-şi barba asupra rănitului.

— Părinte Nicodime, strigă el deodată, mărturiseşte-l şi dă-i deslegare să moară împăcat.

Atanasie Alvanitul deschisese ochii şi părea a se linişti.

— Mărturisesc, grăi el cu glasu-i răguşit, fac mărturisire, ca să mă ierte acest popă. Dar făgăduiţi-mi, domnilor şi boierilor, şi legaţi-vă pe sufletele domniilor voastre şi pe trupul lui Hristos Dumnezeu, că nu mă lăsaţi mort în drum, nici nu mă duceţi mort la judeţul Domniei. Juraţi-mi asta şi mărturisesc.

— Să mărturiseşti cine te-a trimes la această faptă, îl îndemnă Jder.

— Mărturisesc cine m-a trimes la această faptă, ca să pălesc straja asta şi să duc la mănăstire la Pîngăraţi pe Doamnele Radului-Vodă şi să le dau în sama stăreţiei, fără a le aduce vreo sminteală. Pe cei care vor fi cu domniile lor Doamnele, să-i stric fără să le iau viaţa; asta a fost porunca. Şi soţii ce-am năimit n-au fost decît nişte mişei din pustie, care n-au ştiut ce anume au de făcut. Numai eu ştiu.

— Cine ţi-a poruncit?

— Juraţi domniile voastre să faceţi cum am spus, şi mărturisesc înaintea morţii. N-am pe nimeni pe lume; am fost

singur şi sînt singur ş-am slujit măriei sale cu credinţă. Nu poftesc altceva decît să nu mă duceţi la măria sa; iar dacă pier, să mă astrucaţi, uitînd locul unde am pierit şi unde-oi fi îngropat. Cum juraţi, cum mărturisesc şi aveţi să înţelegeţi domniile voastre de ce vă fac această rugăminte. Căci am un suflet. Şi nu vreau să rămîie ruşinată pomenirea mea.

— Ascultă, Atanasie, vorbi Jder cu blîndeţă. Jur în faţa lui Dumnezeu şi a Maicii Preciste să fac cum porunceşti. Dacă n-oi face cum porunceşti şi cum jur, sufletul meu să fie la un loc cu al lui Iuda. Acuma spune numele acela pe care noi îl cunoaştem.

— Îl spun numai popei.

— Spune-l.

— Şi pe urmă mă astrucaţi?

— Te astrucăm şi-ţi facem şi pomenirea de patruzeci de zile, Atanasie.

— Iau pomenirea acestui oştean singur şi orfan în sama mea, a rostit părintele Nicodim, punînd mîna pe fruntea zdrobitului.

Apoi îşi plecă urechea şi primi mărturisirea. Cu glasu-i răguşit, Alvanitul a rostit numele stăpînului ce-l trimesese.

— Acuma faceţi ce-aţi jurat? întrebă gîfîit oşteanul.

— Facem.

— Şi să nu se ştie de către măria sa nici ce-am făptuit, nici unde dorm pînă la învierea din veac. Atuncea împăratul cel mare va binevoi să mă ierte de toate.

— Aşa să fie, încuviinţă monahul.

Atanasie Alvanitul aşteptă un scurt răstimp, ca să se aline şi să-i vie puterile. Atuncea se răsuci pe-o coastă şi-şi puse în dreptul inimii jungherul pe care-l ţinea strîns în mîna stînga. După ce se străpunse, avu o învăluire mare a trupului; viaţa şi sîngele curseră în ţărîna din marginea drumului.

La patru paşi, Doamnele plîngeau şi se închinau îngenunchiate, cerînd îndurare Domnului Dumnezeu pentru acel suflet păcătos.

Capitolul V

În tabăra şi paraclisul măriei sale de la Vaslui

Măria sa Ştefan-Voievod luase obicei de cîţiva ani să cheme la vedere oştile sale la tabăra întocmită în preajma tîrgului Vaslui, între Ţara-de-Sus şi Ţara-de-Jos. Măria sa avea aşezare

statornică pentru sine în tîrg, în case domneşti. O parte din lefegiii săi îi stăteau aproape, chiar pe dealul tîrgului, deasupra văii unde curgea apa Bîrladului. În culmea acelui deal se afla şi palatul măriei sale. Lefegiii erau aşezaţi în bărătci şi săivane cu cea mai straşnică rînduială.

Dincolo de şesul cel mare al Bîrladului şi al Racovei, se clădiseră alte taberi, pe dealul Cetăţuii.

Acolo, în pisc, în cetăţuia de pămînt şi parcane de lemn, se aflau rînduite puştile, cu nemţii. Boii care purtau acele arme grele de bronz, pe căruţe joase cu roate scunde, păşteau în imaşurile apelor, cu bouarii şi haidăii lor. Jugurile, proţapele şi tînjelile erau înşirate la odăile Cetăţuii. Cînd primea căpitanul de nemţi poruncă de mişcare, apoi un pristav anume rînduit dădea glas din surlă, din vîrful dealului, şi bouarii prindeau a mîna boii porumbi spre drumul care se chema al puştilor.

Într-o lature a dealului Cetăţuii, spre asfinţit, la Valea Grajdurilor şi în Poiana Cailor, făcea popas cu rîndul călărimea domnească din Ţara-de-Sus. Înspre Chiţoc, se perindau călărimile din Ţara-de-Jos. Pe pîrăul Vasluiului, în sus, îşi căutau loc slujitorii boiereşti.

Unde-şi vor fi găsind loc, în preajma lui Vodă, acei boieri care veneau cu slujitorii lor la vederea măriei sale, era greu de înţeles chiar în acea vreme. Numai cel care vede cu ochii lui poate pricepe cîtă lume se poate strînge la un loc într-un tîrg ca Vasluiul. Cîte case durate poate avea tîrgul Vasluiului? Tîrgul Vasluiului poate avea trei sute de case. Din aceste trei sute de case, multe sînt dugheni, pe uliţa care se chiamă a neguţătorilor. Din vechi zile, de cînd nu mai ţine nimene minte, aceste dugheni s-au fost întemeiat cu neguţători de strînsură, fiind aice loc de popas pentru oierii care trec de la munte la şesuri şi pentru muntenii care vin să caute pîne, precum şi iarmaroc pentru gospodarii din tot ţinutul. Aici îşi aduc prisăcarii mierea şi ceara; şi răzăşii caii şi vitele cornute; şi păcurarii brînza şi seul şi lînile oilor. Şi plăieşii draniţa; şi olarii oalele; şi lingurarii lingurile şi scafele. Aicea vin coropcari de la Cetatea Albă cu mărunţişuri scumpe, mărgeanuri, hurmuzuri şi cercei. Aicea-şi fac loc neguţătorii de marfă pe picioare, care cumpără boi moldoveneşti să-i ducă cine ştie unde în Ţara Nemţască, dincolo de Ţara Lehiei şi Litvă, la mama dracului. Aici vin neguţători de la Levant cu arme de preţ şi surguciuri. Şi braşoveni cu stofe, cuşme şi arme de rînd.

Dar negustorii de mied, vin şi vinars şi bere, unde credeţi domniile voastre că-şi caută aşezare pe două-trei săptămîni în vremea acelui iarmaroc mare de la Sînziene? Şi cu toate aceste mai încap şi boierii măriei sale, şi răzăşii chiaburi, şi mulţi alţii, care sînt în trecere avînd de-a face cu logofeţia domnească, şi şoltuji şi pîrgari care vin la poruncile lui Vodă, şi pricinaşi care se strîng la judeţele Divanului măriei sale.

Ca să ajungeţi la tîrgul Vasluiului, trebuie să cunoaşteţi domniile voastre ţinutul Vasluiului şi drumurile acestui ţinut.

Nu este pe lumea asta ţinut mai frumos, credem noi, vasluienii. Dealuri cît lumea asta: parcă te sui în cer; şi văi, parc-ar fi să te cobori la iad. Dealuri cu păduri şi văi cu ape line. Pe aşezături potrivite, sate. Pe costişe, ogoare, în şesuri, imaşuri bogate. Intră răzăşii în marginea codrului şi fac poieni pentru prisăci. Cît poate omul zvîrli cu barda de jur-împrejurul său, din locul ce şi-a ales, atîta curătură face. Din scorburile copacilor întocmeşte ştiubeie. Din trunchiuri, temnic, bordei şi şopron. Ş-apoi se vede la tîrg ce fel de miere au vasluienii, ce fel de ceară şi ce fel de mied. Nu s-a aflat de aşa ceva nici la tatari, nici la turci, nici la unguri; nicăieri pe lume nu s-a aflat aşa ceva. Să guste Maica Domnului acea miere în grădinile raiului. Şi să beie acel mied sfîntu Pahomie. Şi sfîntu Petrea să aprindă făclii împrejurul Scaunului Împărăţiei, unde stă Domnul Dumnezeu cel din veac, avînd la dreapta sa pe fiul său cel prea iubit Isus Hristos.

Care drum? Care şleah? Nu se află aicea nici un fel de drum şi şleah cum are măria sa în Ţara-de-Sus. Sînt cărări şi sînt poteci. Cînd se moaie prea tare poteca de ploi, faci mai pe la deal. Cînd se învîrtoaşă şi ameninţă să bată copitele cailor noştri, o luăm mai prin mlaştină. Unde a fost baltă astă-primăvară, acuma-i numai bine pentru copitele cailor noştri. Pe urmă să vă spun ceva. Caii noştri îs cai robaci. Te scot de la orice nevoie. Greu de umblat cu piciorul pe dealuri, văi şi rătăcăni. Dar calul, săracul, te scoate orişiunde. Iar cai avem noi de nu le mai ştim numărul. Le dăm drumul în ceairuri. Şi cînd ne trebuie, ne ducem şi-i prindem cu arcanul. Le curăţim cozile şi coamele de scai, îi mai tuşinăm în frunte, le mai dăm de cîteva ori cu şumuiacul pe spinare ca să le strălucească părul, punem pe ei tarniţa ş-apoi ne putem înfăţişa astfel şi la Vodă. Dar altfel, pentru treburile noastre mărunte, de la un sat de răzăşi la alt sat de răzăşi, ori pînă la sfînta biserică pe celalalt, deal, ori în pripor la ţintirim, ori

peste vale ca să ne-aducă un copil sita cea deasă de la cumătra – ce nevoie mai avem de tarniţă şi pocladă? Încălicăm de-a dreptul pe păr; ne ducem, ne întoarcem şi ne-am făcut treaba.

Grăiesc unii şi alţii că măria sa Ştefan-Vodă a luat obicei să-şi facă taberele sale aicea la noi, pentru nişte gînduri anumite ale măriei sale. Aicea, ai noştri oşteni în leafă şi slujitori de ţară ne mişcăm cu uşurinţă şi-n voie, cunoscînd cotloanele, rîpile, poienile, rătăcănile, ascunzătorile, printre nişte codri merei pe care nici noi nu-i cunoaştem întru totul lui tot; pe cînd o oaste străină, cum ar fi ordiile ismailitenilor, nu poate umbla fără primejdie prin asemenea loc. Ce-ar putea păgînii să facă şi să aleagă dintr-asemenea maţe încurcate? Vodă cu ale sale oşti s-ar afla în asemenea ţinut ca într-o cetate. Greu să vii la cetate; primejdios s-o ocoleşti lăsînd-o în urmă.

Dar noi vasluienii credem că nu-i adevărat că întocmai asta ar fi socotinţa măriei sale. Alta nu poate fi – decît că-i place măriei sale aicea la noi. Îşi pune măria sa tabăra cînd se rumenesc căpşunile în poieni şi iese urda dulce de la stîni. Stă pînă ce se coc merele domneşti şi iese must nou, carele sfîrîie în gură cînd îl bei după pastrama de bărbăcuţ noaten.

Mai este şi alta, că are măria sa aicea îmbielşugare pentru oştile sale. Are pită, brînză şi carne, cîtă pofteşte. Pe lîngă ce are ţinutul nostru, se împlineşte cu de toate din sus şi din jos. Din sus, pentru că oierii au poruncă să nu ocolească taberele sale; şi din jos pentru că bîrlădenii şi grînarii de la marginea pustiei ştiu că marfa lor are preţ mai bun aicea decît aiurea. Vistieria măriei sale Ştefan-Vodă nu-i niciodată, goală. Oier, plugar, pescar, podgorean – fiecare ştie că-şi primeşte dreptul său în bani buni.

Lucru vrednic de văzut este la vistieria măriei sale cînd vin căpitanii să ieie lefile şi cînd se înşiră după aceea curtenii, nemţi, panţiri, dorobanţi, lipcani, tataraşi, hînsari şi alergătorii la cetăţi, de-şi primesc banul domnesc. Se închină toţi cu cuşma în mînă la căpitan, îşi primesc simbria, se închină iar şi se duc. În acea zi îmi place mie să văd cum beau nemţii bere, şi moldovenii vin, şi cazacii şi tataraşii mied. Cum se veselesc şi cîntă care de care, pînă ce se îmbată de rămîn chiori şi surzi. În acea zi nici un oştean n-are voie să poarte la sine fier ascuţit.

Ci şi mai mult îmi place cînd vin călăreţii din plai şi de sub munte, de-şi încură caii dinaintea măriei sale şi măria sa iese şi-i priveşte, ş-apoi îi întreabă de una, de alta, ş-apoi le cercetează armele. Aceşti plăieşi, ca şi toţi ceilalţi răzăşi moldoveni, nu

primesc lefi de la vistieria măriei sale, şi nici nu le trebuiesc lefi; căci ei au scutiri şi foloase, primesc moşii, şi au şi alte socoteli cu măria sa, fiind oameni de baştină în această Ţară a Moldovei.

După ce s-au arătat măriei sale, aceşti răzăşi îşi scot din desagi fedeleşele şi merindea. După ce ospătează şi închină în sănătatea măriei sale, apoi aduc în pajiştea unde au făcut popas pe unul de-al lor cu cimpoiul; şi întemeiază danţ şi petrecere, după cum li-i feleşagul muntenilor mai ales. Nu se duc la crîşmă, căci şi-au adus al lor; nu le trebuie ţigan cu ceteră, căci au cimpoier. Dac-aş fi neguţător, nu mi-ar plăcea. Dar fiind şi eu răzăş de la Prut, de dincolo de Bîrlad, îmi place, căci şi la noi, pe valea Ialanului, aşa a fost datina din neam în neam: să ne deprindem a lua, iar de dat să nu dăm decît la mare nevoie. Se spune despre unii dintre noi că punem brînza în sticlă şi dăm oţet mîţii, dar asta nu-i adevărat. Oricît de cărpănoşi am fi, asta nu facem. Ne place viaţa dezmierdată, dar cu cuviinţă. Iar la iarmaroace nu ne place să ieşim în frunte cu beţie şi chiote, fiindcă sîntem neamuri şi ne ruşinăm s-ajungă zvon de asemenea fapte la urechile măriei sale.

— Cum te chiamă pe domnia ta? Văd că eşti de neam şi ai slujitor.

— Mă chiamă Ionuţ.

— Să fii sănătos. Iaca, aicea, la moara asta a mea pe apa Bîrladului, stau în popas unu şi alţii, ducîndu-se la Domnie, ori venind de la Domnie. Îi văd, îi aud vorbind, şi m-am deprins a-i deosebi, care-i aşa şi care-i aşa. Pom şi pom; om şi om. Vei fi fiind flămînd? Nu pari.

— Ba-s flămînd, moş Irimie.

— Ştii cum mă chiamă? Iaca asta mi-i de mirare.

— Ştiu, căci n-am uitat de cînd am mai fost aicea, acuma cîţiva ani, cu părintele meu.

— Aşa? Atuncea-i bun. Socoteam că să fii vreun vrăjitor: dar eşti prea tînăr. Care-i numele părintelui domniei tale cu care zici că ai poposit cîndva aici?

— Comisul Manole Păr-Negru.

— Ei, atuncea te ştiu. Dar dacă nu mi-ai fi spus, nu te-aş fi cunoscut. Erai un copil ş-acu eşti bărbat. Vei fi fiind acela căruia îi zice şi Jder, fecior al lui jupîn Manole.

— Eu sînt ş-acela, moşule.

— Hm! Apoi iaca. Îmi pare bine că te văd, după cîte am auzit. Văd că le pare bine ş-acestor gospodari răzăşi cu care stai la

taifas. Eu zic aşa: că să pun deoparte un mertic din fruntea făinii. Om cerne şi prin sită ş-om pune în ceaun. Aista-i mălai din sămînţa tatarască; pot zice că n-are coajă; face mămăliga ca aurul. Aceşti gospodari or priveghea să fiarbă bine şi eu mă pun în ciobacă şi mă duc într-un loc pe iaz unde îmi am vîrşele. Aduc vreo cîteva plătici şi vreo cîţiva caraşi. Îi spintec, îi curăţ, le dau sare şi-i pun pe cărbuni. Ce zici?

— Ce să zic, moşule? Zic bine. La asemenea bunătate, oi fi eu cel mai harnic.

— Apoi aşa om face. Pîn-atuncea, ia şi domnia ta o leacă de brînză ş-o bucată de pită de la aceşti gospodari. Şi să-ţi spun cum îi în ist an tabăra măriei sale. S-au sporit oştile; şi s-aude că să vie şi ungureni, şi leşi.

— N-aş crede.

— Ba să crezi. Căci s-au tot purtat solii, ba din colo, ba din colo. Acu două săptămîni am auzit de unul care a mai fost. Îi zice Suhodolski. S-aude că să vie şi de la Veneţia un popă papistaş. Acela aduce eu dînsul şapte căruţe cu şapte antale, dar nu cu vin, ci cu galbini de aur.

— Mai degrabă şapte poloboace de vorbe, moş Irimie.

— Ba să ştii că ai dreptate. Tot s-aude că vin oşti şi bani de la crai şi împăraţi, ca să sprijine pe Ştefan-Vodă; căci lui Ştefan-Vodă i s-a arătat în vis Maica Domnului şi i-a poruncit aşa: „Scoală, Ştefane-Voievoade, şi apucă sabia pentru fiul meu prea iubit!” Şi de-atuncea Ştefan-Vodă a apucat sabia şi a bătut război cu păgînii în Ţara Muntenească. I-a răzbit şi s-a întors cu mare dobîndă. Acuma-şi creşte puterile, îşi sporeşte oştile şi s-a duce iar. Ce nevoie are să împartă cu alţii cîştigurile? Bate Ţarigradul şi-l pradă şi pe urmă nu-i mai trebuie nimica. Eu aş zice să mai iei şi de la istalalt gospodar un picior de găină friptă, pînă ce-oi aduce eu peştele. Dar mai întîi trebuie să dau la o parte făină şi s-o cern. În ist-an măria sa şi-a aşezat curtenii drept în coama dealului. Ş-apoi cînd bat dobele şi sună surlele, eu ies în prag şi-i văd de-aici. Atuncea ştiu că a ieşit măria sa calare. Se duce la Cetăţuie, ori aşteaptă să vie boierii să i se închine. Fiecare boier cu pîlcul său. În urmă, cînd sună iar surlele, ştiu că măria sa se întoarce, şi stolnicii se bat cap în cap la palat, ca să-i întindă masa. Peşte dulce ca în iaz la mine, nu ştiu dacă mînîncă măria sa. Am să prind odată anume pentru masa domnească. Dar de-atîţi curteni ştiu că n-ajunge nici pe-o măsea măriei sale. Trebuie să mă duc eu singur şi să i-l pun în mînă lui Vodă. Mai ia

de dincolo ş-o plăcintă, jupîne Ionuţ; ţi-a prinde bine. Ce nu s-a întemeiat, ist-an, acolo în preajma curţilor măriei sale? S-au adîncit beciurile ca să încapă vinul. Au venit din ţinut toţi ceteraşii; se iau la întrecere care de care. Ş-apoi nu ştiu de unde s-a pripăşit ş-un bărbier talian. În fiecare dimineaţă se duce la măria sa şi-l ferchezuieşte. Apoi în dughenile cele vechi, s-au adaos neguţători veniţi din Ţara Ardealului. La aceia să vezi domnia ta cuţite şi săbii. Dar mai ales şi mai ales a ieşit de la Domnie o poruncă să vie aici la tabăra de la Vaslui, cîţi fauri sînt; ş-apoi au venit cîţi fauri ţigani sînt pe lumea asta şi au întins foile şi suflă din foi; dac-ar fi noapte ai vedea vetrele şi jarurile lor ca stelele, înşirate pe coborîşul dealului mai la vale de nemţi. Şi pe fiecare nicovală bat ciocane şi barosuri, de nu se mai aude nici în cer, nici în pămînt. Bat şi fac vîrfuri de suliţi şi săgeţi, şpăngi şi săbii, pinteni şi zăbale – mă rog, cîte nu trebuiesc la o oaste ca asta? Şi s-au adaos şi alţi neguţători veniţi de la Iaşi, cu straie şi podoabe pentru feciorii de boier, ca domnia ta; şi meşteri de la Bistriţa care-i lucrează ceva în taină măriei sale, – nu se ştie ce.

Iaca, acuş cătră sară, este un ceas cînd intră măria sa la rugăciune, în paraclisul curţii. Atuncea bate clopotul la paraclis şi stau toate în tîrg şi în tabără. Talianul îşi pune briciul deoparte. Ţiganii îşi acopăr vetrele cu spuză. Crîşmarilor le-a săcătuit izvorul băuturii. Oştenii nu mai umblă. Toate stau pe loc un sfert de ceas ori o jumătate de ceas, pînă ce bate clopotul iar. Atuncea toate pornesc din nou.

Chiar aşa de grăbit vei fi fiind domnia ta? Parcă ziceai că ţi-i foame. Atuncea, dac-a binevoi Dumnezeu, a fi pe altă dată. Altfel ce să zic? Frumos murg ai şi-l grijeşte bine slujitorul domniei tale.

În vreme ce moş Irimia se învîrtea cu astfel de vorbe împrejurul lui Jder, la moara Caprei, în siliştea tîrgului Vaslui, în vreme ce apa curgea din lăptoc şi roata cu cupe se învîrtea şi rîşniţa hîrîia, întovărăşind descîntecele meşterului morar, – la curtea domnească din tîrg, în chilia de lîngă paraclis, prea cuviosul părinte Amfilohie stătea la sfat de taină cu dumnealui postelnicul Ştefan Meşter.

Din cele ce-i spunea postelnicul, părintele arhimandrit înţelegea că întîmplările se desfăşuraseră cam aşa cum bănuise cuvioşia sa.

— Mi-ar fi părul mai bine să nu fii nici domnia ta proroc, postelnice.

— Bucuros aş fi fost şi eu să nu fiu, cuvioase părinte

Amfilohie. Însă de cînd îl văd şi-l cercetez pe măria sa Alexandru-Vodă, am putut băga de samă la el cîteva lucruri ciudate. Nu s-a putut uita în ochii mei, drept, niciodată.

— Asta o are de cînd era mic.

— Se-nţelege; cu asta s-a născut, părinte Amfilohie. Cum se află în sămînţa grîului toate puterile de a răsări, a înflori şi a rodi, aşa în sămînţa omenească se află puteri ori scăderi; cum zice şi învăţătura din veac: „ce mi-i scris în frunte mi-i pus”. Asta e o taină pe care Dumnezeu n-a dezvălit-o încă oamenilor şi nu putem şti de ce i-i dat lui Ştefan-Voievod să n-aibă noroc la pruncii săi, pe cînd măria sa se bucură de toate harurile împărăteşti. Are pe obrazul său măria sa Alexandru-Vodă semne: mai întîi i-s dinţii rari, mărunţi şi galbeni; al doilea i se vede în marginea ochiului drept, sub frunte unde începe nasul, o pată albăstrie căreia moaşele îi zic „muscă”. Aceste amîndouă semne arată slăbiciune a trupului. Din obrazul măriei sale se vede că din orice îşi „face sînge rău”, cum zice prostimea. Faţa obrazului său e veştezită de fiere. Aşa că tot lăuntrul i se hrăneşte din amărăciunea asta. N-are linişte a sufletului său cum n-are linişte apa. De mirare mi s-a părut că s-a putut împrieteni asemenea fire cu Ionuţ Jder.

— N-a fost prietinie, postelnice.

— Într-adevăr; s-a văzut asta.

— Eu, însă, adăogi călugărul, n-am crezut, totuşi, că va îndrăzni să lovească pieziş în chiar părintele său.

— Aicea s-a părut că am fost eu proroc. Dar n-am fost proroc. Este un prag, din sufrageria de aici înspre cămara Domnului. După ce se scoală de la masă, Vodă trece întîi pragul şi îndată după dînsul urmează Săndrel. Am băgat de seamă că măria sa Săndrel-Vodă se împiedică de prag. Neavînd luare-aminte, n-are nici legătură în judecăţile sale şi nu poate cumpăni ce faptă cumplită pune la cale. I s-a năzărit asta, – s-a şi grăbit să puie la cale asta.

— Da-da, îngînă părintele Amfilohie; astfel a pierit Alvanitul, care a fost ani şi ani caraulă la iatacul stăpînului. I l-a cerut măriei sale acuma şase luni, cînd s-a aşezat la Bacău. Cu aşa vorbe dulci s-a împleticit în jurul părintelui său, încît măria sa i l-a dat. Acuma Vodă are să afle că Atanasie Alvanitul nu mai este. Ce-avem să-i răspundem? N-avem să-i răspundem nimic, ori avem să-i răspundem o minciună, şi ne-a ierta Dumnezeu. Şi dac-ar fi numai asta! Dacă l-ar opri o spaimă ori frica de

Dumnezeu! Ameninţarea rămîne, pînă ce Vodă, cunoscînd şi văzînd, ar putea fi cuprins de scîrbă ca de moarte. M-am gîndit să înlătur din calea acestui prunc ispita. Săndrel n-are linişte mai ales din pricina lui Ionuţ Jder, care mie mi-i cu osebire drag, postelnice Ştefane. De ce mi-i cu osebire drag, poate ai să afli şi domnia ta într-o zi. Mă gîndesc să i-l scot din cale; să nu-l mai vadă o vreme; aşa poate i s-a alina zavistia şi ura. Aşa, cum îi iese înainte Jder – Alexandru-Vodă parc-ar fi un taur ş-ar vedea roş. Cred c-aţi făcut cele de cuviinţă mortului.

— I se fac toate după jurămînt; a rămas în seama monahului. Nici n-ar putea face altfel, căci altceva mai de preţ decît sufletul n-avem.

— Da-da. Mă gîndesc, postelnice, că s-au strîns împrejurul măriei sale dregători şi oşteni de credinţă. Pe unii i-a aflat măria sa, după darul pe care-l are de a cunoaşte oamenii, orb fiind numai pentru sînge din sîngele său. Pe alţii ştie să-i cunoască; pe Săndrel nu-l cunoaşte. Pe unii, deci, i-a aflat măria sa; pe alţii eu şi i-am agonisit măriei sale. Toţi aceşti credincioşi ai Domniei sînt ca nişte braţe ale măriei sale. Dacă stîrpeşti un asemenea credincios, stîrpeşti din puterea măriei sale. Azi înlături pe unul, mîni înlături pe altul, – măria sa rămîne tot cu mai puţini, tocmai acuma cînd are nevoie să fie sprijinit de toată suflarea. Îmi poate veni rîndul şi mie, să fiu şi eu stîrpit.

— Părinte Amfilohie, mîhnirea cuvioşiei tale te duce prea departe cu gîndul.

— Ştiu, însă la carte scrie aşa: „Cei răi n-au pace”.

Postelnicul Ştefan a suspinat şi n-a mai dat răspuns.

În tăcerea ce s-a întins în chilia arhimandritului, s-a auzit de alăturea, din paraclis, pasul eclesiarhului care se ducea să aprindă candela de la icoana unde se ruga în toate zilele Vodă. Era o icoană din dreapta altarului: Maica Domnului cu pruncul la sîn, şi tot în laturea stîngă a naosului un sfîntu Gheorghe străpungînd balaurul, zugrăvit anume pe un prapor pentru măria sa. Acel prapor, sub care umbla totdeauna Ştefan-Vodă în bătălie, se afla aşezat în acelaşi loc sfinţit, cu candelă aprinsă în preajma lui. Printr-o ferestruică ce despărţea chilia arhimandritului de paraclis, se puteau vedea şi urmări mişcările domoale ale eclesiarhului. Amîndoi bărbaţii au stat nemişcaţi tot timpul cît s-a îndeplinit această slujbă. Slujitorul bisericesc a lăsat paraclisul luminat de steluţele candelelor şi s-a dus.

— Vodă e în palat? a întrebat postelnicul.

— Ba e dus la plimbare pînă la Rediu. Vede acolo pe căpitanii de răzăşi şi mazili de la Lăpuşna. La vremea rugăciunii se întoarce.

S-a auzit zgîriind cineva la uşa scundă a chiliei. Eclesiarhul care luminase paraclisul şi-a vîrît numai o clipă capul prin deschizătură.

— Sărut dreapta, părinte. Înştiinţez, după porunca ce mi-ai dat, că a venit şi aşteaptă comisul cel tînăr.

— Pofteşte-l să intre, părinte Emilian.

Jder a păşit cu grăbire din umbră, ca să sărute mîna arhimandritului. Postelnicul Ştefan s-a ridicat în picioare şi i-a ieşit întru întîmpinare. Cînd s-a desfăcut de arhimandrit, Jder s-a simţit cuprins şi sărutat. Înălţîndu-şi fruntea, i-a privit pe rînd şi le-a zîmbit. Arhimandritul îl măsură de la picioare şi pînă la creştet, clătinînd din cap. Cresc copiii şi se fac bărbaţi şi mîni vor fi şi ei cărunţi.

— Te duci, postelnice? întrebă cuvioşia sa cu glas moale.

— Mă duc şi mă întorc mai tîrziu.

— Da. Mai avem de vorbit.

Ştefan Meşter înţelegea că trebuie să plece. Pe obrazul arhimandritului părea că s-a lăsat o ceaţă şi în glas îi suna ca o coardă a întristării.

După ce au rămas singuri, părintele Amfilohie a început a se plimba pe dinaintea lui Jder prin chilie. Uneori se oprea; apoi îi dădea ocol. Însfîrşit îi puse mîna pe umăr şi-l duse la un jilţ, îndemnîndu-l să steie.

— Ascultă, Ionuţ, de cîtăva vreme am o întristare şi trebuie să vorbesc cu tine.

Jder se îndreptă din şale în jilţul în care stătea. Pentru întîia oară arhimandritul îi vorbea aşa, ca unui prunc pe care l-ar fi avut totdeauna lîngă sine. Era ca o apropiere şi ca o îmblînzire în acel cleric pe care Jder îl socotise totdeauna închis în sine ca o cetăţuie. Acuma către acea cetăţuie se lăsa o punte. Şi dincolo de punte zărea un zîmbet.

— Spune-mi cum a fost întîmplarea cu Doamnele Radului-Vodă, la Cristeşti. Să nu uiţi nimica.

— Spun întocmai, părinte arhimandrit

S-a aşezat şi cuvioşia sa Amfilohie în alt jilţ, în apropierea lui Jder, aşa ca să-l poată priveghea şi ceti dintr-o lăture.

Ionuţ Păr-Negru a spus tot.

— Aşa, a încuviinţat părintele Amfilohie. Acuma să-mi spui,

Ionuţ, ce-ai socotit tu.

— N-aveam a socoti nimica, părinte Amfilohie. După ce mi-a deschis ochii dumnealui postelnicul Ştefan, am înţeles că trebuie să-mi apăr fiinţa. De aceea l-am ţinut în viaţă pe Alvanit pînă ce s-a mărturisit.

— Bine, Ionuţ. Asta-i faptă creştinească, să nu leşi să se prăpădească, aşa, un suflet de creştin.

Jder rămase mut, cu fruntea întunecată.

— Nu-i aşa cum spun eu, Ionuţ?

— Nu pot minţi, părinte Amfilohie, mărturisi cu umilinţă Jder. Nu i-am îngăduit mărturisirea pentru asta. Ci am vrut să mă apăr. Am fost acolo, de faţă, cu părintele Nicodim, trei boieri. A fost un muntean, Gavril Bîrliba, care i-a pus mîna sub ceafă Alvanitului. Au fost şi slujitorii noştri: al meu – Gheorghe Botezatu, şi al postelnicului: unul Grigore Doda. Toţi aceştia au cunoscut şi ştiut că Atanasie Alvanitul a fost caraulă de credinţă luminăţiei sale Ştefan-Vodă, iar acuma de cîtăva vreme e la curtea din Bacău, în slujba lui Alexăndrel-Vodă. Chiar dacă nu se va fi auzit ce anume a rostit la urechea părintelui Nicodim acel Alvanit, şi tot era uşor de înţeles că nu poate vorbi decît de stăpînul său, pe care l-a purtat în braţe şi pe care-l slujeşte ca un cîne credincios. Era destulă dovadă şi asta: că l-a mărturisit pe acel cineva, care nu putea fi decît stăpînul său, cum că l-a pus şi l-a îndemnat şi i-a poruncit să lovească straja Doamnelor; dar şi Bîrliba, care-l sprijinea de sub ceafă, şi alţii care erau în preajmă, au auzit desluşit numele lui Săndrel-Vodă, încît nu mai poate fi nici o urmă de îndoială. Părintele Nicodim e legat de taina mărturisirii; dar ceilalţi sînt slobozi a spune ce au auzit.

Părintele Amfilohie se ridică din scaunul său şi veni cu mare nelinişte în faţa lui Jder.

— Ce vrei să faci tu cu dovada asta? Ce nevoie este de asta? Ca să se afle şi s-ajungă la urechile măriei sale! Să cadă măria sa la pămînt, nebunit de greaţă şi ruşine? N-ai văzut ce-a făcut Alvanitul, ca să i se prăpădească fiinţa şi fapta? Tu vrei să ridici urgia asta asupra Domnului tău? Ca să vadă că nu mai are nici o nădejde în întîiul său născut? Mai mare pedeapsă nu poate fi pentru un voievod creştin decît să i se stîngă pomenirea în ruşine.

— Părinte arhimandrit, se răsuci Jder în locul său, fapta mea n-am făcut-o pentru asta. Nu vreau să ştie nimeni altul şi nici măria sa. Şi eu şi toţi cei care au mai fost de faţă acolo ne-am

legat să nu scoatem cuvînt. Numaicît măria sa Săndrel trebuie să afle că ştim. Ca să se liniştească şi să putem şi noi hălădui.

— Copile, crezi tu că se linişteşte?

— Am eu credinţă, părinte arhimandrit, că are să-i fie frică.

— De unde ai tu încredinţarea asta?

— Părinte arhimandrit, eu îl cunosc.

— Fie cum spui; curînd am să aflu anume ce poate ieşi de aici. Am socotit pînă ce-oi afla ce poate ieşi de aici că ar fi nimerit lucru să înlătur prilejurile. Trebuie să pleci de la vederea lui Săndrel-Vodă şi să ieşi din ţară.

— Să fug?

— Nu să fugi.

— Atunci mă izgoniţi? tresări Jder. Asta-i plata ce mi se cuvine? Te rog cu umilinţă, prea cuvioase părinte, să mai îngădui. Poate pot să fiu bun la ceva măriei sale.

— Ascultă, Ionuţ, grăi blînd arhimandritul; totdeauna ai fost bun la ceva măriei sale. Iar măria sa a cunoscut unele fapte săvîrşite de tine, pentru că le-a văzut singur, ori pentru că a fost cine să le aducă la cunoştinţa măriei sale. Tu n-ai ştiut pînă acuma că s-a aflat cineva lîngă Vodă, care a privegheat fiinţa ta cu luare-aminte.

— Să fie asta cu adevărat? întrebă cu îndoială Jder.

— Adevăr adevărat.

— Atunci pot înţelege că folosul meu e mai mic, deoarece i-a fost sporit preţul faţă de măria sa.

— Eşti semeţ, Jder. Ai tu destul preţ; însă domnilor şi crailor e bine să li se deschidă ochii, ca nu cumva să nedreptăţească. Dacă puterea domnească nu se aşează pe dreptate, atuncea e ca şi cum s-ar aşeza pe năsip. Am fost eu deseori lîngă măria sa, trăgîndu-i luarea-aminte spre tine. Cu dreptate; însă şi pentru altă pricină pe care nimene n-a cunoscut-o. Acuma a venit vremea s-o cunoşti tu. Nu te-ncrunta. Nu vrei s-o cunoşti?

— Ba sînt doritor s-o cunosc, părinte arhimandrit.

— Atunci ai s-o cunoşti. A venit vremea, căci ai ajuns la bărbăţie. Îmi place cum te porţi, cum mă cercetezi şi mă priveghezi cu îndoială. A venit vremea, căci am nevoie să te încredinţezi că plecarea pe care ţi-o cer purcede tot din dragostea mea. Între mine şi tine este o legătură de sînge.

Jder rămase neclintit, fără să pară mişcat. Arhimandritul urmă, privind dintrodată în depărtare şi-n trecut.

— Noi Şendreştii din viţa lui Haralambie Şendrea am fost la

casa părintească şase. Cinci băieţi ş-o copilă. Eu şi soră-mea Oana eram cei din urmă născuţi. Oana era mezina. După obiceiurile boierilor, tatăl nostru vornicul Haralambie a înzestrat pe fraţii noştri cei mai mari. Dintr-a cincea parte a averii, pe care şi-a tras-o deoparte, a făcut rînduială pentru sufletul său, pentru mine şi pentru soră-mea Oana. Pe noi amîndoi domnia sa ne-a hărăzit lui Hristos şi vieţii monahiceşti. Pe mine m-a trimes la ascultare la Sfîntu Munte al Atonului şi am învăţat carte la Sfînta mănăstire Vatopedi, unde s-a aflat ucenic şi măria sa Ştefan-Vodă, pe cînd era fecior tînăr şi părintele său Bogdan încă n-ajunsese a apuca moştenirea Moldovei. Amîndoi am învăţat la Vatopedi şi de-atuncea am rămas prietin statornic al măriei sale. Iar cînd a venit timpul să vie măria sa la dreptul său, m-a chemat şi i-am fost sfetnic. I-am rămas pînă în ziua de azi sfetnic, cum se vede. Soră-mea Oana a fost trimeasă la o mănăstire de maici, în rîpa Nistrului, în ţinutul Lăpuşnei. Se vede că bietei soră-mea i-a fost rămas dragă lumea cu ale sale încîntări şi i-a venit greu să se supuie hotărîrii vornicului. Dar n-a avut ce face, fiind părintele ei stăpîn asupra fiinţii şi vieţii ei. În tulburările acelei vremi, bătrînii noştri s-au prăpădit, şi soră-mea Oana, după numele de monahie Olimpiada, s-a desfăcut de mănăstirea unde îşi luase metania şi a nimerit la o altă mănăstire, mai în pustie, cătră părţile tătărăşti. Acolo s-a întîmplat să cunoască pe un oştean, care i-a fost drag, şi Dumnezeu, care are toată mila asupra făpturilor sale, i-a îngăduit să păcătuiască, fiindcă pustiirea ei fusese hotărîtă în silă. Totuşi, după acea puţină bucurie de dragoste, a rămas ruşinată şi întristată şi i s-a zdruncinat sănătatea. Pruncul pe care l-a născut în durere şi umilinţă ai fost tu. De aceea tu ai fost orfan de maică din ceasul naşterii tale; iar maica ta s-a grăbit să treacă acolo unde nu mai este nici bucurie, nici întristare. Ştiind că i se apropie ceasul morţii, a dorit să mă vadă pe mine şi mi-a trimes răspuns la Aton, printr-un călugăr pribeag. Poate încă nu ştii că este o rînduială în mănăstirile noastre răsăritene, că umblă monahii fără încetare din loc în loc, pentru canon ori slujbe poruncite. Se duc, se-ntorc, poartă veşti şi cărţi, aduc ştiri din ţările cuprinse de puterea lui Antihrist, şi lucrează pentru izbînda creştinătăţii, pe care Domnul Dumnezeu o are poruncită. Deci a venit monahul şi m-a înştiinţat la Aton că soră-mea Oana mă doreşte, nemaiavînd multă vreme de petrecere în această lume. Am venit, am căutat-o şi am găsit-o. Mi s-a mărturisit şi mi-a cerut iertare. Şi mi-a spus că pruncul său

se află în Ţara-de-Sus, şi Dumnezeu l-a priveghea ca să ajungă sub braţul părintelui său. Am îmbrăţişat-o şi ne-am despărţit pentru totdeauna în lumea pământească. Şi de atunci, de departe ori de aproape, am avut grijă de tine. Porţi numele de fecioară al mamei tale şi-mi eşti nepot. Te-ai arătat din pruncie destoinic la meşteşugul armelor şi prin asta ţii de tatăl tău, comisul Manole. Dar mintea o ai de la neamul mamei care te-a născut.

Arhimandritul Amfilohie tăcu. Se-ntoarse oarecum de departe către nepotul său.

— Mama mea a fost jupîneasa Ilisafta, murmură Jder fără a-şi îndulci privirile şi trăsăturile feţei.

— Ştiu, Ionuţ, urmă cu blîndeţă arhimandritul. Ai avut de la comisoaia Ilisafta toată mila. Dumnezeu are să-i ţie în samă fapta cea bună, la judecata din urmă. Dar fiinţa ta e a acelei păcătoase iertate, care te-a zămislit din dragoste şi a pus în tine tot ce ai tu bun. Cînd rîzi ori plîngi, cînd făptuieşti ori cugeţi, se află în tine o parte din fiinţa ei. Naşterea ta se cuvine să rămîie taină, ca să nu ruşinăm pomenirea morţilor; însă eu şi cu tine e bine ca s-o ştim.

Jder clătină din cap;

— Da.

Părintele Amfilohie îl privi cu îndoială.

— Aş dori să simt în tine ceva din sufletul bietei mele surori.

Jder rămase privind tot în gol, cu luminile ochilor umbrite. Apoi îşi întoarse privirile către arhimandrit, părînd a se lumina. Se sculă din jîlţ şi veni la sfinţitul Amfilohie, luîndu-i mîna dreaptă şi sărutîndu-i-o.

— Ionuţ, zise încet Amfilohie Şendrea, nu-i privirea care mi-ar trebui mie. Să ştii că poate mai multă nevoie am eu acuma de tine, decît ai avut tu pîn-acuma de mine.

Nepotul se dăduse înapoi doi paşi. La aceste cuvinte se întoarse mirat către unchiul său.

— Mîhnită şi pustie mi-i această viaţă aici pe pământ, murmură sfinţitul Amfilohie. În ziua cînd mi-am închinat fiinţa mea lui Hristos Dumnezeu, cînd am spus vorbele cele de despărţire de toate ale lumii pentru slujba Domnului Dumnezeu, s-a fost săvîrşit una din nelegiuirile lui Mehmet-Sultan. Biruind pe creştini în Rumelia si căsăpind oştile grecilor, a poruncit hogilor să se suie în toate turnurile din tîrgurile şi ţinuturile creştine şi de-acolo să strige că Hristos a fost călcat în picioare. Să cunoască toţi ghiaurii că măritul Mehmet nu va avea hodină pînă

ce n-a cuceri şi n-a dărîma Constantinopole. „Astăzi, strigau hogii, e 13 al vostru noemvrie, şi la anul, în aceeaşi zi de 13, măritul Mehmet se va afla biruitor în Constantinopole şi va lăsa oştile sale să prade şapte zile averile autocratorilor, şi va da jos toate crucile bisericilor şi în locul crucilor va pune semnul lui Mahomet proroc.” Întru această întristare a creştinătăţii am primit eu metania mea de monah, în ziua de 13 noemvrie 1450. Nu s-a întîmplat plinirea ameninţării la anul, cum au fost strigat hogii; ci după trei ani. Sufletul meu a fost tot aşa de sîngerat. Am puţin somn, de cîte cugete chinuite mă împresoară. Depărtez de la mine mîncarea şi băutura, fiind nevrednic de ele. Dau ticălosului trup cît îi trebuie ca să nu piară cugetul. Şi acest cuget stă treaz, întru lucrarea Domnului Hristos. Pentru Domnul Hristos lucrez eu, slujind pe luminăţia sa Ştefan-Vodă. Cu cît mă încredinţez că creşte puterea luminăţiei sale stăpînul meu, cu atîta mă răcoresc în pojarul amărăciunii mele. Cu cît vedeam vrednicia ta sporind, cu atîta nădăjduiam încă un adaos puterii stăpînului meu.

Ai aflat ş-ai mai auzit de la mine că Ştefan-Vodă şi-a supus şi el fiinţa pămîntească acestei jertfe. În măria sa Ştefan-Vodă a pus Dumnezeu puterea sa, ca să înceapă iar a se lumina întunericul răsăritean. Nu-i alt gînd la măria sa, nu-i alt gînd la mine decît răscumpărarea Cetăţii Împărăteşti, ca să punem iar la loc crucile căzute în scîrnăvia păgînilor. Am vrut să cunoşti şi tu mai bine mîhnirea mea, ca s-aduci o rază. În pustia mea să mai am macar o legătură cu lumea, printr-un nepot al unei surori ce-am iubit.

Se întinsese un răstimp tăcere. În răstimpul acestei tăceri se auzi bătînd de trei ori clopotul din turnul paraclisului domnesc. Era vestirea pentru tabără şi tîrg că toată lumea trebuie să-şi contenească orice lucrare, deoarece măria sa intră la rugăciune.

— Vine măria sa, şopti sfinţitul Amfilohie. Îi aud paşii zăngănind. Fii cu luare-aminte.

Cu toate simţurile încordate, Jder îşi plecă urechea şi auzi paşii lui Vodă. Părintele Amfilohie îi făcu semn spre ferestruică; el rămase neclintit, cu ochii aţintiţi acolo. În umbra paraclisului, candelele abia puteau pune atîta lumină cît să desluşească umbra Voievodului, care înainta cu pas rar, cu fruntea plecată şi cu palmele împreunate subt inimă. Îşi lăsase sabia şi gugiumanul în mînile copiilor de casă. Însă îşi păstrase brîul, pintenii şi haina scurtă de atlaz verziu. Înaintă pînă la Maica Domnului şi lîngă

prapor şi-şi puse amîndoi genunchii pe lespezi, aplecîndu-se cu tot pieptul şi aşternîndu-se cu umilinţă, sub privirea prea curatei Fecioare. Se îndreptă rămînînd în genunchi şi stătu cu fruntea plecată murmurînd o rugă.

Atunci Amfilohie Şendrea cuprinse de mînă pe nepotul său şi-l duse spre uşa chiliei. Scoţîndu-l din chilie, îl împinse cu sine în paraclis şi-l aşează fără de nici un cuvînt într-o strană. Îşi luă şi el loc într-o altă strană, alături. Cînd măria sa îşi conteni de murmurat rugăciunea, întoarse puţin fruntea, ca să se încredinţeze că arhimandritul e la locul său, ca totdeauna la acel ceas al după-amiezii.

Amfilohie Şendrea îi dădu semn că se află la locul său, c-un glas blînd rostit. Spunea, pentru măria sa, unul din psalmii plăcuţi măriei sale, pe care se ostenise altădată la Vatopedi a-i tălmăci de pe scripturile eline în limba moldovenească.

Din toată inima mulţămescu-ţi, Doamne;
Povesti-voi toate minunile tale.
Bucura-mă-voi şi veseli întru tine,
Cînta-voi numele tău, Prea Înalte!
Cînd vrăjmaşii mei îndărăptează,
Fă să se poticnească şi din faţa la să piară.
Căci în jîlţul tău ai stat, dreptule judeţ,
Făcîndu-mi judecată şi dreptate.
Dojenit-ai popoarele, zdrobit-ai pe nelegiuiţi
Şi numele lor în veci l-ai stîrpit.
Căzut-a vrăjmaşul, ruină de-a pururi;
Cetăţile i le-ai smuls;
Şi amintirea lor a pierit.
Ci Dumnezeu stăpîni-va în veac,
Pentru judeţ, scaunul său statornicind.

Deodată, în acel paraclis în care erau numai trei fiinţi pămînteşti, Jder simţi că se petrece ceva ce-i strînge inima.

Domnul suspină sub privirea Prea Curatei; în ochii sfinţitului Amfilohie erau lacrimi. Nu-şi putu înfrînge nici el tulburarea, şi cu greu, strîngîndu-şi cu putere măselele, îşi birui plînsul. Cu toate acestea nu se rostiseră decît cîteva cuvinte. Însă erau subt acele cuvinte tot ce-i spusese arhimandritul despre sine şi despre măria sa, despre jertfele lor închinate lui Hristos. Se socoti mic şi nevrednic, şi-şi veni încet-încet în fire, aşteptînd un cuvînt ori un

semn de la măria sa, hotărînd în sine să se ducă, de va fi nevoie, peste mări şi ţări într-a noua împărăţie, pentru slujba maimarilor săi.

Îşi plecase fruntea. Amfilohie Şendrea îşi lunecase iar mîna spre umărul său.

— Sărut dreapta, uncheşule, murmură Jder fără să-şi puie buzele, cum i se părea că trebuie, pe acea mînă albă şi subţire.

Domnul se întoarse spre ieşirea paraclisului. Păru puţintel mirat văzînd pe Jder, apoi îi zîmbi, şi-l lovi în trecere de două ori cu palma pe umăr. Sub palma Domnului, Ionuţ se mişcase şi pusese un genunchi în pămînt.

— Să te duci, Jder, unde spune părintele Amfilohie... a zis măria sa.

— Pentru măria ta, a răspuns Ionuţ Păr-Negru cu îndrăzneală, mă duc şi pe tărîmul celalalt.

— I-ai spus? întrebă şoptit Domnul pe sfetnicul său de taină.

— Încă nu, Doamne.

Măria sa a rîs:

— Unde ai a te duce, Jder, nu-i departe de unde spui. Am nădejde în tine.

Abia de data asta, la acel glas pătrunzător, mezinul Jderilor şi-a simţit pleoapele înfierbîntate şi n-a mai văzut limpede înaintea ochilor. A sărutat mîna întinsă spre el a măriei sale şi a rămas în picioare în acelaşi loc.

— Am treabă cu Vodă, i-a şoptit uncheşul său Amfilohie; să vii la mine desăra, la aprinsul lumînărilor.

— Bine, aşa am să fac, a răspuns Jder înghiţindu-şi cu greutate uscăciunea gurii.

Capitolul VI

Istorisirea unui vechi om de ispravă

Ionuţ a ieşit din paraclis într-un pridvor strîmt, pe urmă pe sala copiilor de casă. A dat la lumină pe o uşă care răspundea în ograda de dindos. Acolo îl aştepta Gheorghe Tataru. Se ţeseau în toate părţile slugi ale palatului, oşteni în leafă şi călăraşi, care soseau cu veşti de la ţinuturi. Dinspre saivanele şi bărătcile nemţilor răzbea murmur şi zvon, căci oamenii îşi lepădaseră armele şi curelele, şi se pregăteau de ceasul cinei. Umblau sacagii cu antale mari trase de boi pe ulicioarele trăgănate ale

corturilor, umplînd ciuberele de la răspîntii cu apă. Mulţi dintre slujitori se grămădiseră în fundul văii, la izvoarele copcite în budăie, lepădînd de pe ei sudoarea şi colbul. La acest ceas uliţa negustorimii se domolise şi negustorii stăteau pe lăicioare, lîngă obloanele de lemn sprijinite în popi, care în vremea nopţii se ridicau închizînd magherniţile.

— Ai găsit gazdă, Botezatule? întrebă Ionuţ.

— Nu mai este loc nicăieri, stăpîne, răspunse slujitorul. Dar cît ai stătut domnia ta înlăuntru, a venit la mine părintele eclesiarh de la paraclis şi m-a întrebat dacă eu sînt omul domniei tale. Răspunzîndu-i că eu sînt, cuvioşia sa mi-a spus că are de la părintele arhimandrit poruncă să mă ducă la odăile curţii, să-mi facă loc pentru cai. În laturea odăilor, se află chilioara cuvioşiei sale eclesiarhului. Domnia ta dormi în chilioară, eu afară la prag, iar cuvioşia sa undeva, într-un pod cu fîn. Am pus caii la locurile lor, am luat de pe ei tacîmurile ducîndu-le la chilioară; eclesiarhul mi-a dat cheia şi am venit să te aştept. Cît aşteptam eu, bag de samă că se apropie cu fereală un moşneag chior şi mă întreabă dacă nu-s eu slujitorul comisului Ionuţ.

— Sînt slujitorul comisului Ionuţ, i-am răspuns. Ai moşii de împărţit cu stăpînul meu?

— Ba nu; dar am a vorbi ceva cu domnia sa.

— I-ai spus tu asemenea vorbă, Botezatule? De cînd te-ai deprins a şăgui cu oamenii? Să ştii că se face bortă în cer ori are să se cutremure pămîntul.

— I-am spus asemenea vorbă, stăpîne, căci a cutezat el, un mişel, să-şi închipuie că domnia ta ai putea sta la sfat cu dînsul. Mi s-a părut că-i şi băut.

— Ţi s-a părut că-i băut? Poate grăia şi el aşa în dodii.

— Nu, de grăit, ştia el bine ce grăieşte; s-a învîrtit în jurul meu şi m-a tot ispitit. Pare a fi un pribeag din Ucraina. Acu mă gîndesc că poate l-am mai şi văzut cîndva.

— Ţi se pare că l-ai mai văzut? Şi pe ochiul chior purta un petec negru? Şi după cum grăia, ţi se părea că-i din Ucraina? Şi ţi se părea că-i jigărit şi slab? Şi te ispitea, vorbind despre mine, ca şi cum m-ar fi cunoscut tare bine? Şi nu ţi-ai adus, Botezatule, aminte de el?

— Acum parcă mi-aş aduce aminte, stăpîne. Cu asemenea om am avut de-a face, mi se pare, noaptea.

— Atuncea spune-i pe nume.

— Asta nu pot. A veni el singur la domnia ta ş-a spune care i-i

numele.

Ionuţ Jder zîmbi gînditor şi-şi răsuci mustăcioara, umblînd în urma slujitorului său. De unde oare auzise că hoţii lui de cai, cu care avusese val cu cinci ori şase ani în urmă, şi care se mai petrecuseră cu aceeaşi repeziciune prin viaţa lui, acuma făcuseră popas în preajma Domniei? Înţelesese el de altă dată la aceşti pribegi din pustie dorinţa să intre la o slujbă de domn drept-credincios.

— Căci toată viaţa am păcătuit şi vine vremea să ne împăcăm cu Dumnezeu.

Parcă auzise asemenea vorbe, ori altele la fel, la moşneagul cel chior, tovarăşul lui Răţoi. Unde îşi va fi lepădat hoitul Gogolea? Acela a fost un voinic, căruia i s-ar fi cuvenit altă soartă.

Cineva i se pusese în cale, în preajma chilioarei eclesiarhului. Ridicînd privirile, Jder cunoscu uşor pe moşneag. Era îmbrăcat în straie destul de curate de slujitor de casă bună. Avea încălţări de piele, brîu cu jungher şi cuşmă cu pană de hultan. Dar era slab şi scofîlcit şi părea bolnav. Ori băuse prea mult vin, după părerea ce arătase Gheorghe Botezatu. Stătea în calea lui Ionuţ aşa, – încît să se poată îndăpărta la orice ameninţare.

Cum l-a cercetat, Ionuţ şi-a adus aminte de numele lui.

— Ce faci, moş Ilia? Ce lucrezi aici?

— Cu voia lui Dumnezeu, mă pregătesc să-mi isprăvesc viaţa, măria ta comise Ionuţ. Din toţi cîţi ne-ai fost ştiut, am rămas numai eu. Mai suflă şi căpitanul nostru Gogolea, – dar puţină vreme i-a mai rămas, sărăcuţu!

— Cum? Ce este? Vorbeşte. Aş fi dorit să cunosc ce i s-a întîmplat acelui bărbat dibaci. Cum i-i sfîrşitul? De ştreang ori de sabie?

— Încă nu se ştie, măria ta, răspunse cu umilinţă ucrainianul. Dacă binevoieşti a mă primi în chilia în care vrei să intri, îţi spun în jumătate de ceas tot ce pofteşti a cunoaşte.

Ionuţ îl privi lung şi-l cunoscu pe moş Ilia slăbit şi aşezat în umbra morţii. Nu atît din milă, cît din dorinţa de a afla, porunci Botezatului să deschidă uşa chilioarei şi să facă loc de trecere pribeagului.

Era o cămăruţă strîmtă, încinsă ca un cuptor de zăduful verii. O laiţă ş-o măsuţă; ş-o rantie de şiac atîrnată într-un ungher ca un spînzurat ce şi-ar fi răpus viaţa dintr-o desnădejde ascunsă.

— Lasă deschis, Botezatule, porunci Ionuţ. Poţi sta şi tu de

strajă, dar să n-auzi nimic din cîte s-or spune. Iar dacă auzi, să uiţi. Iar cînd oi porunci, să-ţi aduci aminte.

Moş Ilia Alapin îi privea cu uimire, părînd a gusta ca pe-o dulceaţă asemenea vorbe.

— Măria ta, suspină el, nu s-ar putea să rămînem numai noi singuri? Cele ce am a spune eu sînt taină mare, cu primejdia vieţii mele. Aş putea spune, măria ta, că-i şi cu primejdia altora, fie ei boieri ori mişei. Aşa că-i mai bine să nu fie ureche de om pămîntean care s-asculte.

Jder zîmbi:

— Moş Ilia, Gheorghe Botezatu nu-i om pămîntean; Gheorghe Botezatu e slujitor cu credinţă. El n-a umblat bezmetic, căutîndu-şi cîştigul cu sabia ori aici, ori dincolo, după cum îi dă simbrie unul ori altul. Gheorghe Botezatu s-a aşezat în slujba lui, la casa părintelui meu, ohavnic. De aceea acest slujitor al meu mi-i tată, mi-i mamă, mi-i frate. Să steie la locul său, să mă apere, Doamne fereşte, de vicleniile haidamacilor din sălbătăcie.

— Af şi iar af! se tîngui plîngînd moş Ilia, milostiveşte-te, măria ta, şi nu mă obijdui cu prepusuri. Dacă am gînd rău, să mor în clipă; dacă te pîndesc cu viclenie, să-mi crape şi ochiul celalalt; dacă am în mine gînd ascuns, să se prefacă gîndul meu în junghi şi să mă străpungă. Milostiveşte-te şi ascultă. Adevărat că voinicii din sălbătăcie n-au ţară şi slujba lor e după dobîndă. Dar tare amărîte zile am ajuns urmînd asemenea rînduială. Şi tare aş pofti ca măcar la sfîrşitul acestei vieţi ticăloase să am stăpîn care să-mi fie ca un părinte.

— Şterge-ţi lacrimile viclene, şi grăieşte, i-a hotărît Jder. Învăţătura mea, pe care mi-a dat-o părintele meu Manole comis, a fost să iert, dar să nu uit niciodată. Te-am iertat, poate; fără să uit. Conteneşte şi spune.

Moş Ilia şi-a înghiţit lacrimile şi a grăit astfel, cu glas plin de umilinţă, uitîndu-şi dintrodată toată jelania.

— Măria ta, cînd eram în vîrstă de nouă ani, acasă la mama şi la tata, mă tot mustra bunica, mama tatei, şi mă certa pentru răutăţile mele. „Împieliţatule şi spînzuratule, ţipa la mine bunica, să ştii că tu ai să pieri în ţară străină. Iar la judecata de apoi, cînd are să cheme Domnul Dumnezeu pe cazacii săi la numărătoare, pe tine n-are să te afle. Aşa că tu ai să rămîi prăpădit şi uitat şi n-ai să te bucuri de lumina raiului” Aşa se întîmplă, măria ta: blăstămul babei se împlineşte. Am să pier şi am să rămîn uitat.

La noi toate babele fiind prorociţe, deasemenea i-a spus o

bunică a sa lui Gogolea, că el n-are să piară de ştreang, ci de fier. Cît s-a purtat Gogolea prin lume, a avut multe năcazuri. De ştreang nu s-a temut; iar de fier ascuţit era să piară de mai multe ori. Pînă ce s-a întîmplat să fie în primejdia ştreangului, ceea ce de mare mirare este pentru noi amîndoi.

Cînd s-a vestit pînă în Podolia că luminăţia sa Ştefan-Voievod chiamă în leafă voinici pentru războiul său împotriva ismailitenilor, noi toţi cîţi eram oamenii lui Gogolea am ţinut sfat cu căpitanul nostru Grigore Gogolea Răţoi şi ne-am gîndit aşa să ne răscumpărăm sufletele de la Diavol. „Am făcut destule, zic eu, de-acu să facem pace cu Dumnezeu şi să ne ducem să batem război cu necredincioşii. De fiecare necredincios pe care l-om tăia au să ni se scadă atîtea păcate. Şi pe lîngă asta ne alegem şi cu bună dobîndă.” Ne-am dus la pîrcalabul cel tînăr de la Hotin, dumnealui Duma Brudur şi l-am rugat în genunchi ca să ne primească în oastea Domniei. Domnia sa ne-a dat carte la mînă şi ne-am înfăţişat la hătmănia Sucevii. La Suceava sînt mulţi lefegii; dar pe noi nu ne-a primit hătmănia decît în dobîndă, cu alte pîlcuri de căzăcime. Ne-am dus în războiul de la munteni şi ne-am răscumpărat fiecare atîtea şi atîtea păcate după norocul pe care l-am avut. Unii, după ce s-au răscumpărat, au pierit, precum le-a fost scris. Iar dobînda lor, cîtă au fost cîştigat-o, am luat-o noi care am fost în tovărăşie. La urma urmei, cînd au stătut harţurile, ne-am numărat iar şi din tovărăşia noastră am văzut că am rămas trei: Toma lui Bogat, eu şi Gogolea.

După ce s-a întors Domnia la Suceava, am poftit iar să intrăm în leafă, arătînd isprăvile noastre, cîte capete de ismailiteni am tăiat fiecare; dar hătmănia nu s-a bucurat prea tare de numărul de căpăţîni pe care am arătat noi că l-am fi tăiat. Eu am poftit să mă duc să mor acasă, pentru a înlătura blăstămul babei. Aveam destui galbini la chimir din dobîndă şi nu rîvneam decît la milosîrdia Domnului Dumnezeu. După cum am mai fost juruit, să durăm un sfînt schit şi să petrecem zilele care ne mai rămîn în post şi rugăciune.

Am purces din Suceava singur. Iar la poarta de cătră răsărit a Sucevii m-am oprit ş-am stătut, avînd părere de rău pentru tovarăşul meu Gogolea căpitanul şi pentru tovarăşul meu Toma. Am intrat într-o cuviincioasă crîşmă şi m-am îmbătat pentru dragostea lor. După ce m-am trezit, m-am întors ca să-i caut. Nu i-am găsit, căci şi ei îşi luaseră lumea în cap, şi mă căutau şi ei pe mine. Aşa ne-am căutat unii pe alţii, cheltuind toată dobînda.

Bine am cheltuit-o şi cu multă băutură m-am îndulcit. Cînd nu mi-a mai rămas nimica, a dat Dumnezeu să ne întîlnim iarăşi.

Aşa a fost; iar în primăvara asta crainicii măriei sale au făcut de iznoavă strigare de oaste. Atuncea ne-am grăbit să ne înfăţişăm iarăşi hătmăniei, şi ele data asta hătmănia ne-a primit. Deocamdată ne-am văzut sătui şi îmbrăcaţi cuviincios. După ce ne-am văzut sătui şi îmbrăcaţi cuviincios, într-o zi Gogolea a stat şi s-a gîndit şi nouă nu ne-a spus nimica. A aflat că vine pe trei zile la Suceava, la porunca părintelui său, Alexandru-Vodă de la Bacău. A pîndit ceasul şi i-a ieşit întru întîmpinare, căzînd în genunchi. Nu ştiu bine ce i-a spus, căci el cunoştea mai mult decît noi toate cîte se întîmplă pe lume. După ce-a grăit cîte a grăit cu măria sa Alexandru-Vodă, s-a întors la noi la gazdă şi ne-a spus:

— Haidamacilor şi fraţilor mei! să ştiţi că Grigorie Gogolea a găsit o comoară.

Întreb:

— Ce fel de comoară?

— Am îngenunchiat, zise el, la măria sa Alexandru-Vodă, şi i-am adus aminte de cîte valuri a avut măria sa cînd era fecioraş, şi i-am spus eu unele lucruri pe care nu le ştia măria sa Alexandru-Vodă.

— Ce i-ai spus?

— Nu i-am spus să-i placă, ci i-am spus ca să aibă credinţă în mine. Şi m-am plecat la mila măriei sale, arătîndu-i că poftesc să-l slujesc cu vrednicie la orice ar avea nevoie.

Atuncea m-am uitat eu la căpitanul nostru Grigorie Gogolea Răţoi şi nu mi-au plăcut asemenea vorbe. Zic:

— Ce fel de slujbă e asta? Şi ce fel de folos ai?

— Folosul e după cum ştii să-l neguţezi, zice Gogolea rîzînd; iar slujba-i după gusturile măriei sale.

Am stat şi m-am uitat la Gogolea. Fac cruce şi încredinţez c-am stat şi m-am uitat la el cît am băut noi tustrei cîte o măsură de vin.

Întreb:

— Tu ce zici, Toma lui Bogat?

— Eu ce să zic? Unde se duce căpitanul Grigorie, mă duc şi eu.

— Ba eu iaca ce spun, căpitane Grigorie şi Toma lui Bogat. Îmi prisoseşte cîte am pătimit pînă acuma. Am ajuns la fund; dealurile pentru mine au mai crescut şi drumurile pentru mine

s-au mai lungit. Dacă nici acuma, cînd am găsit pită la linişte, nu mi-oi agonisi pentru suflet şi pentru pomenire, apoi ştiu că mă duc de-a dreptul în traista lui Sarsailă. Voi duceţi-vă la slujbe ce aţi mai avut, căci sînteţi mai tineri decît mine; eu rămîn unde sînt rînduit, la odăi, să stricnesc caii, ori să-i curăţ de ariceală, ori să-i spînţuiesc. Mă culc pe lîngă foc; priveghez cazanele cuhniilor. Eu stau aicea.

— Moş Ilia, ai ajuns în mintea bunică-ta, zice Răţoi.

Zic:

— Am ajuns la cuminţenie, căpitane. Vreau să mor ca un creştin.

Aşa. Gogolea s-a întors şi a dus răspuns măriei sale Alexandru-Vodă, cum că el şi Toma cad la mila măriei sale şi că-l roagă să-i primească în slujba anumită a măriei sale, cerîndu-i de la luminăţia sa Ştefan-Vodă, stăpînul cel mare.

Luminăţia sa Ştefan-Vodă a zis iubitului său:

— Ţi-i dau.

Gogolea şi Toma şi-au pregătit caii, şi-au pus la oblîncuri desagii, mi-au poftit sănătate şi s-au dus în slujbă la Bacău, la curtea măriei sale Alexandru-Vodă; iar eu am rămas lăcrămînd, ca unul ce mă despărţeam de tovarăşii mei cu care o viaţă am împărţit pînea.

Ducîndu-se ei la curte la Bacău, au petrecut bine, avînd de toate cu îmbielşugare. A poftit măria sa într-un rînd să se ducă în taină undeva, avînd pază săbiile tovarăşilor mei, – s-au dus şi i-a plăcut cum s-au purtat tovarăşii mei. Aşa că i-a bătut pe spate şi i-a lăudat.

Pe urmă, – ascultă ce-am să-ţi spun acuma, jupîne comise. Fă semn tatarului domniei tale, că să n-audă. Căci şi ceea ce spun eu e cu primejdie. Iar ce i-a îndemnat măria sa Alexandru-Vodă pe tovarăşii mei era şi mai cu primejdie.

Zice măria sa:

— Din ce am ştiut şi din ce aflu, văd c-am ajuns să urăsc ce-am iubit. Căci am avut un prietin care m-a vîndut. Acel prietin stă în cutare loc, la Timiş, la malul Moldovei şi se află la grajdurile domneşti comis al doilea. Poftesc a-i plăti măcar parte din cîtă obidă mi-a agonisit el mie. V-aţi dus voi odată, pe cînd eram eu tînăr buiac şi fără minte, ca să răpiţi, ori să oborîţi un harmasar al măriei sale părintelui meu; ş-atuncea n-aţi avut noroc. Ce-ar fi dacă v-aţi duce acuma, ca să izbîndiţi o faptă la fel? Vreau să se cunoască astăzi că faima comişilor cărora

Domnia le caută atîta în coarne, că asemenea faimă cade la pămînt, şi am eu bărbaţi mai tari decît măria sa. Vă poruncesc să vă duceţi spre a săvîrşi asemenea ispravă; şi răsplata are să vă fie cum nici n-aţi visat.

Căpitanul Gogolea – pe cît mi-a spus pe urmă – a stat ş-a cugetat ş-a cerut două zile de gîndire.

— Ba să te gîndeşti acuma, i-a poruncit Alexandru-Vodă; te-am luat în slujba mea ca să făptuieşti, nu să gîndeşti. De gîndit mă gîndesc eu.

Căpitanul Gogolea a oftat ş-a cîrnit din nas. Ajunsese la strîmtoarea pe care i-o pomenisem, cînd m-am lepădat de asemenea slujbă. Iaca, nu-i bun, Gogolea. Tu eşti bărbat înţelept, ştii a cumpăni toate şi bagi de samă că nu-i bine. Cînd te-ai hotărît să intri în aşa slujbă, te-ai hotărît uşor căci toată taina era cît un grăunte. Acuma din acel grăunte a crescut ş-a înflorit o mătrăgună otrăvită. Cum să îndrăzneşti a săvîrşi o faptă împotriva stăpînului celui mare? Acela numai un deget, numai un deget îl mişcă, şi gata. Sîntem sub tălpile luminăţiei sale Ştefan-Vodă ca nişte seminţe de cînepă. Cum e puricele subt unghia muierii, aşa sîntem noi sub braţul lui gîdea, – cînd a da luminăţia sa înştiinţare din coada ochiului. Dacă izbîndim, în mare primejdie ne aflăm. Dar se poate să nu izbîndim, căci acolo sînt nişte comişi cu care noi am avut de-a face. Ne-am dus cu mai multă putere şi nu ne-a mers bine. Acuma acei comişi sînt în anii puterii lor, iar noi am mai slăbit. Vra să zică, rău e într-un fel; şi tot aşa de rău într-alt fel.

— Măria ta Doamne Alexandre, zice Gogolea, noi nu ne-am tocmit pentru asemenea slujbă cu primejdie; şi tare greu ne-a fi să săvîrşim ce pofteşti măria ta.

Atuncea măria sa l-a privit lung ş-a zis:

— Bine.

Dar Gogolea băga de samă că numai bine nu-i. Căci măria sa Alexandru-Vodă se făcuse verde la obraz şi-i tremura mîna stînga pe plăselele jungherului. Poartă măria sa totdeauna la cingătoare un jungher scurt, cu plăsele înflorite cu aur.

— Îţi dau o zi de gîndire, Gogolea, a spus măria sa.

Aşa glas avea măria sa Alexandru-Vodă, încît lui căpitanul Gogolea i s-a subţiat inima.

— Am înţeles, măria ta, a răspuns el cu sfială, şi, plecîndu-se, a sărutat poala straiului măriei sale.

Căpitanul Gogolea şi cu Toma lui Bogat s-au dus la chilia lor

şi s-au aşezat cu faţa în sus pe culcuşuri. Stăteau şi se gîndeau, stăteau şi se gîndeau, dar de spus nu spuneau nimica. Dacă i-ar fi pălit cineva cu jungherul în acea clipă, din trupul lor n-ar fi curs o picătură de sînge. Ce-i de făcut? zice la urmă Toma. Să ne ducem şi să cădem la genunchii măriei sale şi să-l rugăm să ne ierte.

— Du-te tu şi fă asta, Tomo. Eu mă tem.

— Atuncea căpitane Grigorie, să ne ducem şi să-i spunem că primim.

— Asta-i mai bine, răspunse Gogolea. Spunem că primim; ne ducem şi nu ne mai întoarcem. M-am săturat de asemenea pîne. Om găsi noi un drum pînă la capătul lumii.

— Asta-i hotărîrea cea mai bună, căpitane Grigorie. Du-te ş-o spune măriei sale.

— Ba eu nu m-oi duce, Tomo. Du-te tu. Eu mă tem. Toma lui Bogat s-a ridicat din culcuş, şi-a luat inima în dinţi şi s-a dus la măria sa.

— Am venit să dau răspuns la măria sa, zice el aprozilor; daţi-mi drumul să intru; îs cu grabă.

Răspunde unul:

— Intrarea la măria sa nu-i slobodă. Mai aşteaptă şi-i intra după aceea. Acuma măria sa a chemat la sine pe căpitanul slujitorilor curţii, domnia sa căpitan Bălan.

— Dar de ce l-a chemat?

— Nu se ştie; are a-i da o poruncă.

— Atuncea eu mă duc şi mă întorc pe urmă.

— Stăi, zic aprozii; parcă spuneai că eşti cu grabă. Iaca iese şi domnia sa căpitan Bălan.

Chiar atuncea iese căpitan Bălan şi dă cu ochii de Toma lui Bogat.

— Ce este, Toma? întrebă rîzînd dumnealui căpitan Bălan.

— Am venit, răspunse Toma, s-aduc răspuns măriei sale Alexandru-Vodă.

Căpitanul Bălan a stat o ţîră în cumpănă. Era om blînd din fire.

Zice după aceea:

— Bine, Toma; intră la măria sa şi spune ce ai de spus; eu te aştept aici.

Întîi a intrat aprodul să ceară voie. Cît a stat aprodul la măria sa, Toma a tăcut aşteptînd. Deasemenea tăcea aşteptînd şi căpitan Bălan.

Iese aprodul şi-i face semn lui Toma să intre.

Măria sa Alexandru-Vodă se afla în mijlocul cămării şi a întors spre Toma numai o clipă sprîncenele încruntate. După aceea nu s-a mai uitat la el; se uita cînd spre fereastră, cînd spre un ungher al cămării, la sobă.

— Spune.

Toma a venit, a îngenunchiat şi a sărutat poala straiului măriei sale.

— Măria ta, ne-am hotărît să ne ducem.

— Aşa?

— Da.

— Eşti bine încredinţat de asta?

— Măria ta, sîntem încredinţaţi.

— Aşa? Hm! Pe tine mi se pare că te chiamă Toma. Şi pe celalalt îl chiamă Gogolea. Cînd a ieşit de aici, Gogolea s-a închinat cuviincios. De ce n-ai făcut şi tu tot astfel?

— Eu m-am închinat acuma, măria ta, ş-am sărutat poala strălucitului strai.

— Bine. Du-te şi spune lui căpitan Bălan să împlinească ce i-am poruncit eu.

Atuncea, la aceste vorbe apăsate, Toma lui Bogat a văzut doi voievozi dinaintea sa, pe urmă patru voievozi cu capetele cît stamboalele. Măria sa a bătut din palme: canaturile uşii s-au dat în laturi şi căpitan Bălan l-a luat de mîna dreaptă pe Toma. Se ştia că mîna aceea a lui Toma e mai primejdioasă decît orice. De ea s-a atîrnat şi unul din aprozi; iar celalalt a desfăcut curaua lui Toma şi i-a luat sabia.

În răstimpul cît Toma s-a fost aflat în solie, căpitanul Grigorie Răţoi n-a stat leneş. Avînd încredere în prorocia asupra morţii sale, s-a ridicat cu o grabă mult mai mare decît alte grăbi, s-a repezit la odăi, a pus şaua pe cal cît ai scăpara ş-a purces fără zăbavă. A strigat la poarta de dindos:

— Slujba măriei sale!

Şi s-a dus cum se duce bicaşul cel rotunzit din puşcă; aşa s-a dus.

În vremea asta, căpitan Bălan a dat pe Toma în mîna slujitorilor, să-l vîre sub turnul porţii în beci şi să-l puie cu picioarele în butuc. După aceea s-a dus la chilia unde ştia că are a găsi pe Gogolea. Ia-l pe Gogolea de unde nu-i! Răcnete în toate părţile, poruncă să încalice călăraşi pe păr şi să-l alunge pe fugar. Să-l ajungă numaidecît şi să-l aducă înapoi, ca să-l poată

ridica gîdea în furci alături de soţul său Toma lui Bogat.

L-au alungat astfel unii şi alţii pe căpitan Grigorie; s-au trimes pretutindeni vestitori. A avut noroc Gogolea să nimerească aicea la Vaslui tocmai cînd se aşeza măria sa în tabără pe vară. Ştia că mă are şi pe mine prietin între slujitorii Domniei. Mă trezesc cu el, trudit şi flămînd.

— Ce este, frate dragă?

Îmi spune el toate: aşa şi aşa.

— Ce vrei să faci?

— Acuma după ce mi-ai dat să mînînc, moş Ilia, şi mi-am venit în fire, cată să fac ceva, ca să-mi scap viaţa. Să mă duc să cad la picioarele luminăţiei sale Ştefan-Voievod, să-i spun lui, nu ştiu dacă ar fi bine. Tată fiind al lui Alexandru-Vodă, s-ar supăra de ce i-aş spune şi moartea nu mă mai poate ocoli. Potrivit ar fi mai degrabă să mă înfăţişez la sfinţitul Amfilohie, credinciosul cel mai de aproape al luminăţiei sale Ştefan-Voievod. I-aş spune sfinţiei sale toate cu mare luare-aminte, şi m-aş ruga să cerceteze dacă socoate de cuviinţă, spre a afla adevărul; iar pînă ce-a afla adevărul, să-mi apere viaţa. Ştiu că atîrnă asupra mea sabie ţinută numai într-un fir de păr. Nu mă tem de ştreang. Numai de sabie. Să mă ţie pentru slujba luminăţiei sale, şi pentru războiul măriei sale, ca să pier de sabie.

Zic eu:

— Gogolea băiete, nu-i bun gîndul tău. Căci şi sfinţitul Amfilohie va să apere pe Vodă de supărări şi pe feciorul lui Vodă de pîră; aşa că primejdia pentru tine e tot una; te prăpădeşti.

— Ba, moş Ilia, îmi răspunde Gogolea, eu ştiu mai multe decît tine; şi din ce-am vorbit cu fecioraşul Domniei, am înţeles şi mai multe. Eu îmi pun capul sub mîna arhimandritului.

A avut el dreptate. Aşa a făcut şi i-a priit bine. M-am bucurat deocamdată; şi pe urmă m-am mîhnit, căci am aflat veste de la Bacău, că pe Toma lui Bogat l-au ridicat în furci şi-n ştreang. Am lăcrămat pentru fratele meu Toma, că i-a fost astfel sfîrşitul, cum nu m-am aşteptat niciodată pentru asemenea bărbat vrednic. Şi de-atunci mă tem să se afle cumva că Gogolea e aici în tainiţă sub paraclis, îl ţine închis, cum se cuvine, sfinţitul Amfilohie şi-l priveghează mai ales eclesiarhul Emilian. Dar ştiu eu? Poate să afle măria sa Alexandru-Vodă. Ori primeşte veste de la Bacău, ori îi spune cineva cînd vine măria sa aici, la părintele său. Dacă se întîmplă asta, eu nu mai pot da pe viaţa lui Gogolea nici un firfiric. Ş-apoi atuncea mă pot pune şi eu la pămînt cu mînile pe

piept, împlinindu-mi veleatul. Să mă pălească gîdea la tîmplă cu măciuca, să se isprăvească toate.

Jder a ascultat cu linişte şi luare-aminte istorisirea lui moş Ilia Alapin.

A stat şi s-a mai gîndit un timp. După aceea a întrebat:

— Moşule, de unde ştii toate? Ţi le-a mărturisit Gogolea? Ai fost şi l-ai văzut?

— Am fost. A trimes el singur rugarea sfinţitului Amfilohie că vrea să mă vadă. Vrea să-şi facă diata. N-are alt prietin în lumea asta; numai pe mine mă are. E şi bolnav şi numai eu îi pot scoate cu stricneaua două litre de sînge. L-am tămăduit eu şi altădată, în acelaşi fel.

— Vra să zică, toate le ştii de la el?

— De la el.

— Dar cu Toma, cu căpitan Bălan şi cu Vodă Alexandru, de unde ai aflat cum a fost?

— Acelea le ştiu de la aprozii măriei sale Alexandru-Vodă, cînd a venit la tabăra luminăţiei sale, în petrecere. Atuncea am stat de vorbă cu dînşii; şi la un pahar de vin, am aflat.

— Altcineva nu poate şti? şi nici nu poate afla?

— Cine să afle şi de unde, măria ta comise? Eu, cînd mă aflu beat, stau mut ca pămîntul. Nu pot da chezăşie pentru părintele eclesiarh Emilian; încolo de unde să se ştie? De la părintele arhimandrit?

— Nu, moş Ilia, de la sfinţitul Amfilohie nu se află nimic. Cred că şi părintele Emilian are canonul muţeniei. Dar de ce mi-ai spus dumneata mie?

— Ai dreptate, măria ta; se cuvine să-ţi arăt şi asta… Cînd am fost ş-am vorbit cu Gogolea, şi i-am scos sînge de la mîna stîngă cu stricneaua, mi-a poruncit el să te caut pe domnia ta şi să-ţi spun că i-i în primejdie căpăţîna şi te roagă în genunchi să te duci să-l vezi. Căci ştiind multe şi înţelegînd şi mai multe, ţi-a putea fi şi domniei tale de folos.

— Prea bine, răspunse Jder… Aşa am să fac, moş Ilia, am să mă duc să-l văd.

Jder n-a mai ascultat cum se tînguie şi-l blagosloveşte, învăluindu-l cu privirea ascuţită de la ochiul sănătos, pribeagul din Ucraina. I-a poruncit să-l lese singur, ş-a stat cu coatele pe genunchi în chilie, cumpănind în sine ce are de făcut.

Încet-încet, l-a cuprins umbra amurgului. Zgomotele şi murmurul curţii scăzuseră. Treceau din cînd în cînd la odăi

slujitori şi cai. Gheorghe Botezatu se desprinsese din prag de două ori şi se întorsese.

— Domnia ta nu cinezi nimica?

— Spus-ai ceva, Botezatule? răsări Jder.

— Am întrebat dacă pofteşti să te culci flămînd, stăpîne. Am pită şi brînză.

— Adă-ncoace. Aştept răspuns de la sfinţitul Amfilohie. E mai bine să mă duc la cuvioşia sa sătul. Nu l-am văzut ospătînd niciodată.

Încă mesteca încet şi cufundat în gînduri pita uscată şi brînza destul de iute, cînd s-a înfăţişat la el eclesiarhul, părintele Emilian, ca să-l cheme la prea cuvioşia sa arhimandritul. Jder a poftit apă şi şi-a potolit setea dintr-un cofăiel; după aceea s-a şters la gură cu dosul palmei şi a urmat pe eclesiarh. Străjile de nemţi erau la porţi şi-n cornurile curţii; se făcea întuneric cu cer înourat. Jder cerceta împrejuru-i tot, căutînd să-şi dea samă de toate rînduielile Domniei. N-avea nevoie să ştie numaidecît; dar avea o înclinare a firii de a-şi întipări în minte tot ce vede şi aude. În acelaşi timp alte gînduri de ale lui, neadormite, se luminau în el, cum se luminau unde şi unde stele printre îmbulzelile de nouri. Între altele îşi făcea socoteală numărînd: uncheşul Amfilohie, unul; postelnicul Ştefan, doi; el însuşi, trei; moş Ilia Alapin, patru; Grigorie Gogolea Răţoi, cinci. Dintre atîţia cîţi ştiu taina care pune în primejdie tihna lui Vodă Ştefan, în vremea cînd luminăţia sa are mai multă nevoie decît oricînd să fie tare şi să-şi păstreze cumpăna, cel puţin doi sînt adaos prea mult. E destul şi prea destul că ştiu uncheşul Amfilohie şi Ştefan Meşter postelnicul. Cei doi pribegi din pustie ar fi mai nimerit să nu ştie şi să nu fie. Acest gînd aspru începea să se statornicească în el, pe cînd pătrundea în chilia arhimandritului, lîngă paraclis.

Părintele Amfilohie îl primi cu totul altfel decît era obişnuit Jder. Îl primi ca pe un fiu, îndemnîndu-l c-o voce blîndă şi moale să se aşeze în jilţul unde mai stătuse în acea zi. De şi înţelegea că aşa se cuvine să fie primit de data asta, după cele ce se spuseseră, totuşi Jder îşi păstra stăpînirea de sine pentru cele ce aveau să urmeze.

— Stînd şi cugetînd la toate cîte ştii şi tu, a grăit părintele Amfilohie, te-am cerut măriei sale pentru o slujbă de cea mai mare taină, care ne poate aduce folos nepreţuit.

Ionuţ Păr-Negru hotărîse deocamdată, în sine, să tacă.

— Poate aduce folos nepreţuit adică măriei sale şi întocmirilor

pe care le-a pus la cale măria sa. De cînd luminăţia sa Vodă Ştefan s-a mişcat cu oştile la munteni, se chiamă că a deschis războiul cu ismailitenii, pipăindu-i. I-a bătut în mai multe părţi. Acuma se simte în stare să se măsoare iarăşi cu Mehmet-Sultan şi de aceea-şi face măria sa pregătirile pe care le vezi, şi altele pe care nu le vezi. Pune la cale unele ce cunoşti, şi altele ce nu cunoşti. Fiind măria sa ctitor la Sfîntu Munte, noi avem monahi care se duc la Aton şi vin de acolo. Acolo, la Aton, sînt şase sute de lăcaşuri sfinte şi şase mii de monahi, trăind în rînduielile credinţii celei adevărate. Cu toate că Antihrist a pus piciorul pe grumazul creştinătăţii şi pretutindeni ori a dărîmat, ori a pustiit, ori a prefăcut în geamii sfintele noastre biserici, acolo la Sfîntu Munte cetăţuile lui Hristos au rămas nevătămate. Cum se aflau sfintele mănăstiri de acolo în vremea împărăţiei creştine, aşa sînt şi acuma, avînd cărţile şi odoarele de la împăraţii vechi; numaicît clopotele au contenit, din porunca lui Belzebut; însă este învoire să sune toaca. Acei monahi nu pot fi popriţi de a ieşi de la Sfîntu Munte, şi de a intra la Sfîntu Munte. Au cercat ismailitenii să-i poprească şi să-i închidă acolo ca într-o lume deosebită, dar nu se poate. Cu voia lui Dumnezeu, slujbaşii sultanilor au prins a se îndupleca de mult, găsind ş-un folos în aceasta; ş-acuma se poate umbla destul de slobod. Aşa fiind, cuvioşii monahi care umblă prin împărăţia necredincioşilor, foastă altădată împărăţia credinţii drepte, bagă de samă la cîte se fac ori se spun de către dregătorii Sultanului. Veste de ce află ei intră la Sfîntu Munte, şi de acolo răspunde pînă la noi. Astfel putem afla cînd şi cum se mişcă oştile necredincioşilor şi care sînt pregătirile ce se fac împotriva creştinătăţii. Aflîndu-se la curtea luminăţiei sale, ca şi la alte curţi ale domnilor creştini, oameni anume veniţi care stau ca negustori, ori ca meşteri, află prin aceştia şi domnii creştini înştiinţările ce ne vin nouă. Astfel Angelo, bărbierul luminăţiei sale, pare a fi aicea numai un sărman meşter; însă el trimete veşti stăpînilor săi, la Veneţia.

Părintele Amfilohie se opri o clipă.

— Înţeleg, vorbi Jder, neclintit în jilţul său.

— Acuma, urmă arhimandritul, eu am socotit că ar fi mai bine să se ducă un oştean în împărăţia lui Mehmet. Să umble, să audă, să ajungă la Aton şi să cerceteze şi acolo, şi cele aflate şi văzute să le aducă el singur luminăţiei sale. Ca bărbat din tagma războinicilor, mai bine îşi dă sama de toate şi înştiinţările lui sînt mai de folos măriei sale.

— Înţeleg şi asta foarte bine.

— Ai să înţelegi deasemenea, Ionuţ, tot aşa de bine, căci eşti bărbat ager, de ce m-am gîndit eu tocmai la tine. S-ar fi găsit poate şi altcineva, căci vitejii şi înţelepţii nu lipsesc luminăţiei sale. Dar eu am socotit că la folosul pe care-l aduci tu stăpînului nostru se adaugă însuşi folosul tău. Pînă ce s-or pune la cale împăcările şi s-or potoli zavistiile, e bine să fii departe, precum am mai spus. Deci, după porunca luminăţiei sale, te duci la Sfîntu Munte, la mănăstirea Vatopedi, ca să cauţi acolo pe ieromonahul Stratonic, trimes de noi mai înainte acolo. După ce-l cauţi şi-l găseşti pe Stratonic şi cercetezi şi afli şi altele, te întorci fără grabă. După cît cunosc eu, oştile lui Mehmet se adună în Rumelia. Încă nu se ştie pentru ce anume se adună aceste oşti. Soliman-Beg, carele a fost pînă acum la Scutari, în războiul cu veneţienii, are poruncă de la Mehmet-Sultan să ieie sub mîna sa, cu mare străşnicie, aceste oşti ce se adună în Rumelia. Eu mă înduplec a crede că aceste oşti cu Soliman-Beg au să se îndrumeze la Dunăre şi-n Ţara Românească. Atuncea, din Ţara Românească însamnă că intră în Moldova. Ar trebui să ştim ce oşti, cîte oşti, ca să-şi puie la cale luminăţia sa toate apărările. Ai înţeles şi asta?

— Am înţeles.

— Să mai ştii că, pentru un bărbat isteţ, treaba nu-i cu primejdie. Păgînii au arătat putere pînă acuma şi au stropşit atîtea oşti ale crailor creştinătăţii, încît ei nu pot crede că poate fi cineva pe lumea asta care să le steie împotrivă. Oricît de vrednici şi viteji ar fi unii crai şi domni creştini, osmanlîii au legămînt şi făgăduinţă de la prorocul lor că nimic nu le poate sta în cale. Au să răzbească pretutindeni din an în an şi întruna pînă ce au să aibă deplin în stăpînirea lor toată creştinătatea pînă în Ţara Frîncilor. Fiind ei atît de semeţi şi bizuindu-se numai pe putere, nu sînt atît de băgători de samă la iscodirile minţii. Se tem mai mult de sabia decît de mintea creştinilor. Tu îţi leşi la Dunăre sabia şi te duci numai cu mintea. Bine ar fi, poate, ori la dus ori la întors, să cunoşti ce se pune la cale în Cetatea Brăilei, unde, pe lîngă turci, se află şi boieri munteni, duşmani ai măriei sale, precum şi Mihu, acel pribeag care a săvîrşit atîtea uneltiri la leşi, precum şi Agapie Ciornohut, acel în casa căruia s-a săvîrşit tăierea lui Bogdan-Vodă. Multă vreme nu s-a ştiut nimica de Agapie Ciornohut, fugit în Ardeal cu Petru Aron-Vodă. La pieirea lui Petru Aron-Vodă, Ciornohut a scăpat în Ţara Românească.

Oameni ai luminăţiei sale l-au căutat la munteni, fără a-l găsi, spre a-i da plata cuvenită pentru faptă. Acuma aflu că-i în raiaua Brăilei. A venit vremea pentru luminăţia sa Ştefan-Vodă să taie de pe catastiful său şi aceste două nume, ca să se aline pe ceea lume sufletul părintelui său Bogdan-Vodă.

Jder s-a închinat spre uncheşul său:

— Am să mă duc, precum mi se porunceşte.

— Ai cugetat bine, Ionuţ?

— Am cugetat destul. Cînd trebuie să plec?

— Poţi pleca într-o săptămînă, ori în zece zile, ca să ai vreme de pregătire. Nu cai, arme şi merinde; de aceste n-ai nevoie. Trebuie să te pregăteşti aşa, ca să nu te bănuiască nimeni că te duci. Nici tatăl tău, nici fratele tău să nu te ştie. Cunoscuţii să nu te mai cunoască şi nimeni să nu-ţi spuie pe nume. În toate serile să vii la mine, ca să-ţi desluşesc cîte nu ţi-am desluşit. Pe urmă să te duci; nici eu să nu ştiu cînd pleci. Am să mă bucur cînd te vei întoarce.

Jder se sculase din jîlţ. Uncheşul său îl îmbrăţişa, apropiidu-şi barba rară de tîmpla lui.

— Acuma te duci? Du-te. Mîni, te chem eu, la ascultare.

— Nu mă duc încă, uncheşule; mai am ceva.

— Atuncea spune; sînt gata să-ţi îndeplinesc orice dorinţă.

— Nu te lega uşor, uncheşule, răspunse Ionuţ, rîzînd. Căci am să cer să-l văd şi poate să mi-l dai pe Grigorie Gogolea Răţoi, care se află în închisoare aici.

Arhimandritul făcu un pas îndărăt, cu ochii crescuţi.

— Ai aflat tu asta? Ştii că am în prinsoare pe Gogolea?

— Ştiu. Acuma un ceas s-a înfăţişat la mine alt blăstămat şi mi-a dat lămurire.

— Ucrainianul cel chior?

— Întocmai. Iată doi iscusiţi care ştiu ca şi noi ce suferinţă are slava luminăţiei sale. Gogolea a şi spus lui moş Ilia că asta ar fi comoara lor. Însă bătrînul înţelege mai bine că asemenea comori sînt cu primejdie. Poate ar fi potrivit să fie coborît şi moş Ilia în beciul de sub paraclis, ca să ţie tovărăşie lui Gogolea pînă le va veni vremea să li se închidă la amîndoi clonţurile.

— Ce spui tu e destul de înţelept, Ionuţ, îngînă blînd arhimandritul.

— Da, uncheşule.

— Dar eu am socotit că asta-i dovada mea, pe care o ţin eu pentru luminăţia sa, la o trebuinţă. Încolo, ce folos ar trage

Domnia din pieirea unor mişei? Bătrînul mai intîrzie aici din dragostea ce are pentru căpitanul său Răţoi. Dacă-l slobod pe Răţoi şi-mi ridic de deasupra lui mîna, amîndoi trec iar în pustie de unde au venit şi li se prăpădesc urmele. Acolo unde s-or duce, vorbele lor n-ar mai avea putere nici noimă.

Jder clăti din cap cu îndoială:

— Aşa pare să fie, uncheşule. Dovada ce am întocmit eu, e mai bună. Zălogul ce ai e de puţin preţ. Poţi să-l leşi să se ducă, ori mi-l dai mie să-l întrebuinţez eu.

— Îţi trebuie pentru ceva? N-aş crede că ţi-ar face trebuinţă unde te duci. Oamenii de teapa asta pot fi viteji, dar fără statornicie; adulmecă numai folosul, cum fiara adulmecă prada.

Jder stătu o clipă pe gînduri.

— Cuvioşia ta te gîndeşti la toate, uncheşule, răspunse el c-un glas şiret învăluit. Gogolea mi-a trimes răspuns prin Ilia Cazacul şi mă jură pe toţi Dumnezeii să mă înduplec a-l vedea. Cunoaşte că la mine n-are mult har; de aceea mă încîntă că ar şti să-mi spuie cîte-n lună şi-n stele, pentru folosul meu. Eu cuget aşa, că să mă învoieşti să-l văd, uncheşule. După asta îţi spun eu ce preţ mai poate avea asemenea marfă. Ori să nu mai steie aici în preajma luminăţiei sale şi să se ducă să-şi caute urmele vechi la Pragurile Niprului, ori, dacă mai poate fi de folos, să-l slobozi şi să-l trimeţi cu soţul său într-o slujbă folositoare Domniei. Dacă s-or întoarce, să le fie mare dobîndă şi deplină mila domnească. Dacă nu s-or întoarce, să se cetească iertările pentru sufletele lor. Socot că nouăzeci şi nouă de zile s-ar cuveni să se cetească asemenea iertări

— Da-da… suspină arhimandritul; astfel se pot împuţina cunoscătorii de taine.

Jder îl privi pe uncheşul său cu îndoială; dar acesta îi zîmbi cu dragoste adevărată.

— Cred că nu mă înşel, începu iar într-un răstimp părintele Amfilohie; gîndul tău ar fi să-i îndemn pe aceşti bărbaţi vrednici către raia.

— Da, uncheşule, se îndulci Jder. Amîndoi l-au mai slujit pe dumnealui Mihu, neprietinul luminăţiei sale. Se chiamă că acuma scapă din prinsoare şi nimeresc la Brăila, îşi găsesc un stăpîn vechi şi se grăbesc să-l slujească iarăşi. Îi spun adevărat ori minciunos toate cîte sînt aici, la Vaslui. După aceea, cumpănind foloasele, or încerca să facă aşa cum socot eu că-i mai bine. Cam de asemenea neguţătorie aş pofti să vorbesc eu cu căpitanul

Grigorie Gogolea.

— Bine; să vie părintele Emilian, să-i dau poruncă. Te vei duce mîne dimineaţă, pe lumină. Pentru robii noştri din hrube, n-avem în vremea nopţii nici făclii, nici opaiţ de seu. Îi mai poruncesc lui părintele Emilian să-ţi mute culcuşul aicea, în apropierea mea, ca să te am la îndămînă cît mai stai în tabără. Se află de cealaltă parte a paraclisului o chilie întocmai ca asta în care ne aflăm acuma. Găzduiesc în ea oaspeţi de samă. Potrivită este şi pentru un nepot prea iubit al meu.

Sfinţitul Amfilohie bătu din palme şi părintele eclesiarh Emilian se înfăţişă numaidecît. Cuvioşia sa află cu multă bucurie că n-are să mai doarmă într-un pod cu fîn. Şi pofti pe Jder să-l ducă la chilia de oaspeţi mari.

— Aicea intră numai obraze alese, şopti el lui Ionuţ Păr-Negru, călăuzindu-l cu făclioara în încăperea poruncită. Cînd binevoieşte să vie măria sa Alexandru-Vodă de la Bacău la părintele său, apoi aicea hodineşte.

— Aicea? Se miră Jder; chiar în chilia asta? şi în acest pat?

— Aici, precum spun, jupîn Ionuţ.

— Asta-i o întîmplare mai ciudată decît toate, murmură Jder gînditor.

Îşi trimese apoi prin părintele Emilian răspunsurile şi poruncile către Gheorghe Botezatu. Şi hotărî eclesiarhului ceas pentru vederea căpitanului Gogolea.

Capitolul VII

Întîlnirea cu al doilea om de ispravă şi cunoscut vechi al lui Jder

Cu toată truda pe care o simţea în mădulările sale după o zi de umblet şi frămîntări, Ionuţ Jder mai stătu treaz încă un răstimp îndelung. Trăgea de pe el straiele şi le împingea pe un scaun, fără să le vadă; îşi lepădă o ciubotă la un capăt de pat şi alta la alt capăt. Se uita imprejuru-i cercetînd zidurile, soba şi ferestrele. Una din ferestre, mai mică, răspundea, ca şi la părintele Amfilohie, în paraclis; cealaltă răspundea în ograda curţii, deasupra unor acoperişuri de la alte clădiri mai mici decît casa domnească. După a sa socotinţă, acele clădiri duceau din una în alta pînă la odăi şi pînă la chilioara unde stătuse de vorbă cu moş Ilia Cazacul.

Gheorghe Botezatu intrase cu paşi moi şi culesese toate

lucrurile aruncate ale stăpînului său. Cînd ieşi el, Jder îl urmă pînă la uşă, cercetînd încuietoarea şi aruncînd o privire în sală, unde stăteau de veghe doi copii de casă cu săbiile goale. În sala aceea fără îndoială răspundea şi ieşirea de la iatacul Domnului.

Închise uşa tragînd zăvorul. Cînd se lăsă pe culcuş şi se întinse cu faţa în sus, văzu în bagdadie tremurul luminii de la făclia de ceară care rămăsese aprinsă pe măsuţă. Se sculă să stingă făclia şi atunci i se întoarse, din simţirea lui trează din fundul fiinţii, ca un fel de băgare de samă. Punînd luminarea de ceară în picuşul ei, pe marginea măsuţei, părintele Emilian eclesiarhul rostise mai mult şoptit, cum îi era obiceiul, cîteva cuvinte. Jder le lăsase să treacă, fiind cu auzul şi înţelegerea tulburate de trudă. Acuma însă îşi dădea samă că monahul a spus ceva care-i face lui trebuinţă să nu uite. Stătu lîngă făclie, silindu-se a-şi aduce aminte. Suflă în făclie şi o stinse şi căută prin întuneric culcuşul, aşezîndu-se cu faţa în sus. Aţîţarea îi alungase deocamdată somnul. Îl învăluia iarăşi ca un abur truda, cînd îi veni ştiinţă că părintele Emilian vorbise despre întoarcerea apropiată a lui Săndrel-Vodă de la Bacău. Acea întoarcere nu poate să fie, îşi făcea el socoteală zîmbind, decît „după o săptămînă, ori zece zile”, – aşa cum îi rînduise vremea pentru slujba sa sfinţitul Amfilohie.

— Asta voiam să ştiu, asta voiam să ştiu... oftă el întorcîndu-se pe-o coastă, cu faţa la părete, încordarea i-a trecut. A adormit.

A doua zi dimineaţă, cînd sări din aşternut şi trase zăvorul, găsi pe Gheorghe Botezatu la prag, cu straiele şi încălţările gata într-o mînă şi cu ligheanul şi ibricul în alta. Se îmbrăcă, îşi pieptănă pletele; tatarul îi bărbieri obrazul c-un brici care totdeauna era ager. Îi turnă să se spele. Se lăsă în voia slujitorului; toate le făcea părînd pe jumătate adormit, căci iarăşi era înţepat de cugetările lui din ajun.

După aceea se înfăţişă părintele Emilian, cu cheile de la beci şi c-un slujitor cu sabie. Îl lăsară pe tatar să grijească chilia. Jder, monahul şi oşteanul coborîră trepte strîmte de piatră, ca-ntr-un culbec. Numărătoarea treptelor era douăzeci şi două. De la cea din urmă treaptă şi pînă la uşa unde s-a oprit eclesiarhul erau zece paşi. Părintele Emilian a întors o cheie în broască şi a deschis uşa de zăbrele. Acolo a rămas oşteanul cu sabia trasă. După alţi patru paşi, monahul a deschis o altă uşă, căptuşită cu fier. După acea uşă l-au găsit pe Gogolea. Stătea pe spate, pe-un

aşternut de paie. Era pe jumătate întors spre o fereastră cu gratii, sus, unde nu se putea ajunge decît cu scară. Însă Gogolea părea a cugeta cum să ajungă totuşi acolo fără alt ajutor decît picioarele şi braţele sale. Abia după ce făcură cîţiva paşi în hrubă, robul de pe culcuşul de paie înţelese că n-a intrat la el numai părintele Emilian, cum avea obicei să intre în toate dimineţile, aducîndu-i ulciorul cu apă şi pita. Se răsuci şi văzu pe Jder. Se zvîrli din culcuş în picioare şi rînji cu voie-bună. Părea rînjet schimonoseala feţii lui şi voie-bună prefacerea ca-ntr-o fulgerare a întregii sale înfăţişeri. Era numai umbra lui căpitan Gogolea de altădată, aşa-s de schimbătoare vînturile şi dese valurile care bat pe meşterii din asemenea breaslă nestatornică. Nu era slab de foame şi trudă, ci de obidă, ca hultanul ce stă în lănţug.

— Mă-nchin cu plecăciune ca la sfîntu soare şi bucuros sînt de vederea domniei tale, jupîn comise Ionuţ, s-a plecat el din şale către oaspetele său.

Jder îl privea cu luare-aminte. De şi slăbit, căpitanul i se părea încă în putere şi sprinten. Părintele Emilian s-a tras îndărăt.

— Eu mă duc şi aştept la zăbrele, a zis cuvioşia sa. Jder a închis după călugăr uşa hrubei. S-a rezemat cu spatele în ea ş-a stat privind la lotru, sprijinindu-şi ca din întîmplare mîna stîngă în stiletul italienesc de la cingătoare, ce-i fusese dăruit de postelnicul Ştefan.

— Stăi la locul tău, Gogolea, porunci el, şi spune de ce ai dorit să mă vezi.

— Jupîne comise Ionuţ, se rugă lotrul, căzînd în genunchi pe culcuşul de paie, nu te uita aşa la mine. Decît să te uiţi aşa la mine, mai bine străpunge-mă şi-mi ia viaţa.

Îşi smulse într-o parte haina zdrenţuită, şi-şi descoperi pieptul lat şi păros.

— De ce m-aş uita altfel la tine, Gogolea? îl întrebă Jder, cu glas îngheţat.

Lotrul îl privi cu teamă.

— Mi-ai fost vreodată cu priinţă? urmă Ionuţ. Fost-au vorbele tale drepte? Şi faptele ce-ai săvîrşit n-au fost tot aşa de spurcate ca şi vorbele? Căci voi, cei din pustie, n-aveţi altă lege decît viclenia şi prada.

— Străpunge-mă şi-mi ia viaţa... urmă a suspina lotrul, privind totuşi cu agerime pe Jder printre genele-i pe jumătate

închise.

— Ce bine mi-ai făcut tu în această viaţă, Gogolea, ca să te străpung? Pentru un viteaz ca tine, asemenea sfîrşit e cel mai cu priinţă, căci toate păcatele tale le-aş încărca asupra mea, iar tu te-ai duce cu desaga uşurată pe cealaltă lume. E mai potrivit să stai aicea, putrezind în umilinţă. Din cînd în cînd vezi pe ferestruica aceea zăbrelită cîte-o pasere slobodă: asta-i cea mai mare pedeapsă a ta.

— Dar ce faptă aşa de blăstămată am săvîrşit, jupîne comise Ionuţ, ca să pier astfel aici, ca mişeii cei mai de rînd? Eu în viaţa mea n-am purtat sapa, ci sabia. Am purtat fierul în mînă, ca să nu am lanţuri la picioare. După ce am voinicit pe socoteala mea, după rînduiala pe care o avem noi cazacii, am venit sub steagurile măriei sale Ştefan-Vodă, ca să mă răscumpăr. Vinovat fost-am altădată faţă de domnia ta şi faţă de părintele domniei tale, dar atuncea nu te cunoşteam şi n-am avut nici un legămînt cu domniile voastre. A ales între noi puterea şi norocul. Aţi fost mai tari şi m-aţi biruit. Pe urmă ne-am iertat ca nişte viteji ce ne aflam şi nu mai aveţi a pune împotriva mea nici o vină.

— Ba am, Gogolea.

Căpitanul de lotri rămase tăcut, privind pieziş spre Jder.

— Nu mă întrebi, Gogolea, despre ce vină anume e vorba?

— Ba întreb, răspunse cu îndoială lotrul.

— Dacă mă întrebi, ţi-oi spune numaidecît că te-ai îmbiat în slujba lui Săndrel-Vodă, ca să-i strecori vorbe despre mine şi despre nişte întîmplări uitate, cînd ne-a fost dragă la amîndoi – lui Săndrel-Vodă şi mie – o jupîniţă cu numele Nasta. Că ai aflat ce s-a întîmplat între mine şi acea jupîniţă Nasta, nu-i de mirare. Dar acele lucruri s-au trecut, alintările acelor tinereţi au fost ca florile care înfloresc dimineaţa şi pînă în sară se ofilesc; jupîniţa Nasta s-a prăpădit în urgie şi pentru sufletul ei se cuvine să ne rugăm, nu să bîrfim. Ci tu ţi-ai îmbălorat gura, vîrînd în urechile stăpînului tău ceea ce se cuvenea să rămîie neştiut pînă la judecata din veac; atuncea are a cîntări numai unul Dumnezeu cele bune şi cele rele. Prihănind amintirea jupîniţei Nasta, în acelaşi timp m-ai pîrît pe mine, ca pe unul ce mi-am călcat credinţa cătră fratele meu de cruce. Dar tu, Gogolea, eşti mai vechi decît mine şi ştii cum sînt dragostele în această viaţă; cît sînt de şubrede şi de înşelătoare. Nu aicea trebuie căutată credinţa cătră fratele meu de cruce Săndrel-Vodă, ci în faptele pe care le-am săvîrşit cu dreptate, martor avînd pe însuşi Domnul

Dumnezeu, care era în inima mea, atuncea cînd m-am pus jertfă pentru Domnul meu şi fratele meu.

Lotrul bătu metanie, suspinînd:

— Aşa este, jupîn comise Ionuţ. Vinovat sînt. N-am cugetat la toate cîte spui, pe care le văd drepte şi curate ca soarele, ş-am greşit, fiind păcătos ca un mişel de rînd. Iartă-mă, frate creştine, căci îmi mărturisesc greşala.

Ionuţ îl privi un timp pe căpitanul Grigorie de sus, apoi lepădă spre el aceste vorbe:

— Te iert.

Lotrul ridică fruntea şi holbă ochii, neviindu-i a crede că a auzit bine. Totuşi acele vorbe se rostiseră, şi el se grăbi să bată metanie şi să sărute pămîntul hrubei. Ci în aceeaşi clipă cugetul lui neadormit, care scurma şi scociora în toate chipurile, îi dădu înştiinţare că bucuria i-i prea grabnică. Iertarea aceea trebuie să fie cumva legată de anume îndatoriri, şi s-ar putea ca din toate să iasă pentru dînsul o neguţătorie proastă.

— Jupîne comise, îl încercă el pe Ionuţ; lîngă păcatele mele, care sînt grele şi fără număr, se cuvine să adăogi şi puţin bine pe care ţi-l pot face domniei tale, fără nici o plată. Te pot încredinţa că nu atîta cele ce voi fi spus eu despre întîmplări trecute a zădărît pe Săndrel-Vodă; ci asta mai mult l-a întărit în zavistia ce are măria sa asupra domniei tale. Înţelegînd la măria sa că şi-a făcut nălucă şi n-are somn şi pace din pricina domniei tale, m-am alăturat şi eu cu ale mele, ca să-i intru sub piele şi să trag foloasele ce se cuvin unui sărman ca mine. Dau încredinţare că şi fără asta măria sa avea împotriva domniei tale gînd de prigoană. Avea asemenea gînduri înainte de a ne năimi, pe mine şi pe Toma lui Bogat. Dacă pofteşti, ţi-oi spune toate cîte le-am văzut şi auzit, şi unele pe care le-am înţeles, ca să-ţi aperi capul.

Jder răspunse tot de sus:

— Ştiu toate. Nu mă tem. Căci celor vicleni le stă Dumnezeu împotrivă. Alţii se chinuiesc întru neputinţa lor; eu mă învrednicesc a şedea fără frică sub dreapta luminăţiei sale. Dacă n-ar fi aşa, n-aş fi eu aici, judecîndu-te.

— Mi-ai făcut judeţ şi m-ai iertat, jupîne comise. Nu cutez a crede că vrei să mă slobozi din această robie.

— Ba da, Gogolea, cutează a crede.

— Cu ce preţ? Abia îndrăzni a întreba lotrul.

— Cu nici un preţ. În ziua hotărîtă ţi se deschide uşa asta, pe urmă cealaltă; slujitorul cu sabia te scoate la lumină şi-ţi spune:

Din mila măriei sale, căpitane Grigorie, eşti slobod.

— Cine hotărăşte ziua?

— Sfinţitul părinte Amfilohie.

Gogolea se zvîrli în picioare de pe culcuşul său şi făcu doi paşi spre lumina ferestrei. După asta se întoarse cu mare aţîţare spre Jder, şi cu lacrimi în glas.

— Nu te juca cu mine, jupîne comise, ca mîţa cu şoarecele. Spune-mi care-i preţul slobozeniei mele. Pentru numele lui Dumnezeu cel sfînt, pe sufletul domniei tale, te jur nu mă pedepsi; conteneşte a mă sfredeli cu acel jungher pe care-l ţii în mîna stîngă.

— În numele lui Dumnezeu şi pe sufletul meu, nu am a-ţi cere nici un preţ, Gogolea. Stăi pe loc, nu îngenunchia, nu suspina, nu te apropia. Ascultă şi înţelege. Ce vrei să facă măria sa cu tine? Am vorbit cu sfinţitul Amfilohie şi l-am întrebat şi pe cuvioşia sa: ce să facă c-un om fără statornicie ca Gogolea? Cruce mare, drac bătrîn. Gogolea pare a se închina, dar harul Domnului Dumnezeu niciodată nu l-a cunoscut. Om de nimic şi fără credinţă!

— Aşa este. Aşa este; toată viaţa am vrut să-mi răscumpăr păcatele, si n-am putut, săvîrşind altele.

— Deci, Gogolea, să te duci mai bine în pustia ta, de unde ai venit. Să zicem că domnia ar pofti să-ţi deie o slujbă, ca să te răscumperi, şi să ai de la luminăţia sa toate iertările şi mare milă; vite cîte să nu poţi număra din dobînzile măriei sale, şi pămînt în stăpînire cît vezi cu ochii... Ce folos! Căci n-ai puterea statorniciei. Şi măria sa Ştefan cere de la slujitorii săi mai ales statornicie. Te duci poate cu bună credinţă să săvîrşeşti, dar vîntul te bate şi te mînă în altă parte. Te-aş întreba, Gogolea, dacă te poate împiedeca cineva, după ce-i fi slobod, să te duci în lumea ta în care ai mai fost.

— Nu mă poate împiedeca nimeni, însă pot jura.

— Ce preţ are jurămîntul tău, Gogolea?

— Atuncea nu jur, dar am să săvîrşesc ce mi s-a porunci, ca să se vadă ce fel de viteaz a fost pe lumea asta Grigorie Gogolea!

Jder nu dădu răspuns. Îl privi lung. Lotrul sta în picioare sub lumina ferestrei. Îi tremurau buzele veştede şi-i crescuseră şi i se înflăcăraseră ochii sub frunte.

— Ce trebuie să fac? Ce trebuie să fac? întrebă el cu glas şoptit.

Jder îl cumpăni şi-l găsi destul de moale în stăpînirea sa.

— N-aş putea să-ţi spun, căpitane Grigorie, căci eu nu cunosc întru totul socotelile luminăţiei sale. Mai bine le ştie părintele Amfilohie. Mă gîndesc aşa, după cîte am vorbit eu cu părintele arhimandrit, şi după cît am putut înţelege de la cuvioşia sa, că măria sa ar avea nevoie de un slujitor destoinic, ca să-l trimeată la Brăila. Luminăţia sa şi-a oprit gîndul la mine, plăcîndu-i slujba mea. Dar eu am şi altele poruncite, aşa că pot lăsa altuia putinţa să fie folositor luminăţiei sale.

Ascultă ce-am să spun eu, Gogolea, şi să fii cu straşnică luare-aminte.

În cetatea Brăilei se află în ziua de astăzi trăitori doi neprietini ai măriei sale, dintre care pe unul îl cunoşti, deoarece ţi-a fost stăpîn. Dacă-i nevoie, îţi spun şi numele celuilalt. Destule neplăceri a avut luminăţia sa, precum ştii, de la jupîn Mihu. Acest boier, precum te-ai putut încredinţa, s-a pus împotriva luminăţiei sale chiar dintru început, cînd nu se ştia cum se va alege Domnia nouă. Domnia nouă s-a ales cu putere şi strălucire, şi azi stă împotriva păgînilor, deci în slujba Domnului Dumnezeu Hristos. Toată lumea a văzut şi a înţeles asta, chiar şi oamenii fără credinţă şi lotrii înţeleg asta; numai acel boier Mihu nu înţelege şi urmează a sta potrivnic Domnului său, împreună cu alţi boieri de la munteni, care îşi caută foloasele la necredincioşi. Luminăţiei sale îi trebuie acel om, ca să-l supuie judeţului său. I-ar trebui şi altul, care se află tot acolo, la Brăila, dar asta poate părea o treabă prea grea unora şi altora. Însă cine poate apuca de grumaz pe unul, îl poate apuca şi pe celalalt şi-i poate aduce înhămaţi pe amîndoi, pînă sub scara luminăţiei sale, cînd stă luminăţia sa calare, dîndu-şi poruncile.

De ce socot eu că un oarecare păcătos, însă vrednic bărbat, cu numele Gogolea, ar putea săvîrşi o slujbă ca asta? Căci el poate trece cu uşurinţă în raia ca fugar dintre curtenii Domniei Moldovei; cum ajunge acolo şi-l cercetează dregătorii turci, el arată chezaş al său pe jupîn Mihu, căruia i-a fost altădată, în Lehia, slujitor. Jupîn Mihu îl cunoaşte şi deocamdată nu se leapădă ele el. Ca să-i adoarmă orice fel de bănuieli, acel păcătos însă iscusit bărbat cu numele Gogolea îi arată toate cîte sînt la curtea de la Bacău şi la curtea de la Vaslui; îl suduie mai cu samă pe unul Ionuţ Păr-Negru, ca să-şi săreze sufletul măcar în acest chip, şi jupîn Mihu se încredinţează de toate adevărurile, căci şi domnia sa are iscoade care-i spun de cîte se petrec aici. Află jupîn Mihu mai ales că ai fugit din prinsoare şi asta i-i de

ajuns ca să înceapă a se lăsa în mînile tale.

Asemenea treburi nu se fac în pripă. Să zicem că se fac în trei luni, cam pîn' pe la Sîmedru. Atuncea, în preajma lui Sîmedru, intră cu grabă şi într-ascuns un pîlc de călărime de la Moldova şi păleşte pînă în raiaua Brăilei. Într-un chip ori altul, Gogolea are să primească înştiinţare la vreme. Dacă se potriveşte ca neprietinii măriei sale să fie aduşi în puterea călărimii de la Moldova, atuncea isprava acelui păcătos însă viteaz bărbat cu numele Gogolea dobîndeşte asemenea faimă încît se vorbeşte despre ea nu numai la Vaslui şi Suceava, ci şi la Ţarigrad şi la Crîm, şi la unguri şi la leşi, şi la litveni, în toată lumea asta. Şi ajunge vestire pînă la scaunul împărăţiei celei din veac, de aşa ispravă cum nu s-a mai pomenit, că un viteaz a făptuit ce pot făptui numai oşti legate; şi împăratul cel din veac dă din cap şi zice: „Vrednic creştin este, căci a săvîrşit acestea pentru mine. Să i se şteargă din condica îndrăciţilor toate păcatele săvîrşite cu voie ori fără de voie."

Ai înţeles, Gogolea?

— Am înţeles, răspunse Gogolea, de sub lumina ferestrei şi de lîngă zidul de care sta rezemat. Of! Şi vai! Pentru numele lui Dumnezeu căruia vreau să-i slujesc, să mă trimeată pe mine să săvîrşesc asta. Nu mă lăsa, jupîne comise Ionuţ, pune cuvînt bun şi mijloceşte pentru mine, ca să mă duc eu.

— Să vedem, să vorbesc cu părintele Amfilohie, răspunse cu îndoială Jder; a cumpăni cuvioşia sa cum e bine. Eu zic aşa: întîi să-ţi deie drumul să te duci calare şi cu armele pînă într-o pajişte, ori pînă subt o streşină de codru, şi după ce-i trage pe nări miros de flori şi umezeală de izvoare, să te întorci tu de bună voia ta, să ceri intrare la cuvioşia sa, să cazi în genunchi şi să ceri singur asemenea slujbă. Oi fi de faţă şi te-oi sprijini. Deocamdată, te lăs; ş-oi mai veni pe-aici.

— Cînd?

— Poimîni.

— Nu mă lăsa, jupîne comise; pînă poimîni e prea mult.

— Nu-i prea mult. Să-ţi treacă întîi ferbinţeala, să vedem dacă şi judecata răcorită te-o îndemna la fel.

— Fii încredinţat că altfel nu fac.

— Bine; s-a vedea.

— Of şi vai! Nu mă lăsa. Însetatu-s să fiu iar om.

— Bine; atuncea oi veni mîni.

— Şi pînă mîni e mult, comise Ionuţ, dar oi aştepta. Ce-am să

fac? Oi aştepta şi pînă mîni. Dar mîni să vii numaidecît!

Jder l-a lăsat pe păcătos să-şi frămînte fiinţa şi mintea ş-a ieşit, chemînd pe părintele Emilian ca să închidă uşa grea căptuşită cu fier. Ca un capac de sicriu era acea uşă. Cînd a împins-o părintele eclesiarh cu umărul, ea a făcut buf! fără nici un răsunet sub bolta scundă. Călugărul a întors cheia, opintindu-se asupra ei ca asupra unui sfredel.

Acuma, îşi făcea socoteală Ionuţ, Gogolea aşteaptă să mă-ntorc. Stă şi se uită la uşă ca un hăbăuc; ascultă cum ni se depărtează paşii şi aşteaptă. Aşteaptă. Numără clipele ca pe nişte mărgele de ghiaţă. Se-ntoarce la ferestruica zăbrelită şi aşteaptă să se întunece de amurg. Pe urmă aşteaptă strigătul străjerilor şi cîntecele cucoşilor. Trece aşa noaptea încet-încet şi vine dimineaţa. Însă jupînul comis Ionuţ nu se întoarce, căci îşi are socotelile sale. Îl mai lasă pe căpitanul Grigorie Gogolea să se mai frigă pe grătar încă o zi ş-o noapte, ca să-i fie vedeniile mai tari şi nădejdile mai aprinse. Se poate întîmpla să se aleagă gîndul către care a fost ademenit acel voinic cu multă îndrăzneală şi cu puţină cumpănire. Jder a păstrat în el amintirea unor laude ce le-ar fi rostit în plăcerea beţiei Gogolea: că numai un viteaz ca dînsul ar fi în stare să aducă în sac, legat ca pe un fedeleş, pe jupîn Mihu, să-l închine plocon luminăţiei sale Ştefan-Vodă. Din această amintire slabă s-a hrănit şi a crescut gîndul lui Jder, cînd l-a împresurat pe căpitanul Grigorie Gogolea.

Asemenea ciudate gîngănii zac în fundul fiinţii noastre ca într-o fîntînă afundă de întuneric. Stau acolo fără să avem ştiinţă de ele şi, din ce pricină nu se ştie. Deodată îşi iau zborul în zig-zaguri şi rotocoale spre înţelegerea noastră.

Aşa de cînd am trecut prin tîrg şi am stat în privelişte la trecerea luminăţiei sale; ş-am văzut cum purced panţirii în zale, cu săbiile şi suliţile; şi ne-am oprit la un neguţător bîrlădean, poftind o cupă de mied, scos atuncea de sub patruzeci de trepte, ca să ne răcorim şi să ne înfierbîntăm în acelaşi timp; şi de cînd am stat în taifas un ceas şi mai bine cu părintele arhimandrit uncheşul nostru spunîndu-i unele şi altele despre lotru; şi de cînd ne-am întors în chilie şi stăm întins pe divan cu faţa în sus, am rămas aţintit la alte gîngănii care fulgură în fîntîna afundului nostru.

Am aflat că Săndrel-Vodă vine în cîteva zile la porunca luminăţiei sale părintele său. Înainte de a sosi Săndrel-Vodă, noi om fi fost pornit pe lungă cale, fără să ştie nimeni, fărădecît

numai părintele arhimandrit Amfilohie, uncheşul nostru. Ne ducem cum se duce paserea, fără să lese urmă.

Iată că suie spre noi un licurici al aducerii-aminte. Nu ştim pentru ce; poate avem să înţelegem mai pe urmă.

La noi la Timiş, într-o toamnă, cînd ne ridicam noi fecioraş, începînd a umbla la vînătorile tătuţei, a fost venit un boier din ţinutul Sucevii, pe care nu mai ştim cum îl chema. Nu mai era tînăr; purta un bărboi cărunt cît o mătură şi avea o putere ş-un glas de-a mirare. Ne uitam la el cu mare plăcere cum bea vin, căci era beţiv vestit şi lăudat, şi-l ascultam cum povesteşte de nişte întîmplări ce nu s-au mai pomenit. Acel boier dormea în odaia tătuţei, şi tot în odaia tătuţei, într-un pătuc, dormeam şi noi. Noi, cel mititel ne culcam mai devreme; ne închinam şi ne rugam şi muţa făcea asupra noastră semnul sfintei cruci. Tătuţa şi cu acel boier, batîr că erau trudiţi de vînătoare şi de ospăţ, intrau la hodină mai tîrziu. Cum intrau domniile lor, noi cel mititel ne trezeam şi stăteam cu ochii sfecliţi ascultîndu-i ce grăiesc. Într-o sară, zice acel boier cătră tătuţă:

— Jupîn Manole, am eu un frăţîn cu care am venit la vînătorile dumnitale. Nu se află în Suceava bărbat mai lăudăros decît domnia sa. L-ai auzit şi domnia ta, cum spune, de te cruceşti. Şi se crede cel mai viteaz între toţi vitejii.

— Vrei să vorbeşti de pivnicer? A întrebat tătuţă. Noi nu ştiam atuncea ce-i aceea „pivnicer”. Dar vorba ne-a rămas de la cea oară.

— De pivnicer, da, – răspunde boierul „cel bărboi” cătră tătuţă. Vreau eu, dragă jupîn Manole, să-i fac una, să se ducă veste pînă-n Ţara Ungurească. Pivnicerul – zice iar bărboiul – hodineşte în odăiţa de-alături. Mîne sară, cînd om fi noi la masă, înainte de a ne trage la cămările noastre, fă domnia ta o treabă aşa precum te învăţ. Du-te şi caută un cucoş negru la găinărie; fereşte-l sub contăş să nu vadă nimene şi intră cu el în cămara de-alături. Vîră cucoşul tocmai în fund în sobă şi închide portiţa la gura sobei. Pe urmă, lasă aşa şi vină unde-om fi noi.

— Ei, şi ce-i dac-oi pune în sobă cucoşul? a întrebat tătuţa pe bărboi.

— Ai să înţelegi mîne sară, după ce ne-om aşeza cu toţii la hodină, fiecare în cămările noastre.

— Bine, îi întoarce cuvînt tuţa; dar vreau să ştiu şi eu mai înainte ce-are să fie.

— N-are să fie nimica rău, numaicît să te culci încins cu

chimirul.

— Spune-mi, omule, ce-i cu acel cucoş? Şi de ce să fiu încins cu chimirul?

— Nu-ţi spun; ai să vezi. Da' de chimir pot să-ţi spun, că să te încingi cu el, ca să nu crapi de rîs. Deasemenea îţi mai pot spune despre cucoşi, că nici un filosof, de cînd îi lumea asta, n-a putut afla de ce cîntă cucoşii. Parc-ar fi ceasornice, aşa cîntă străjile. Fie nour şi ploaie, fie vînt, fie senin, cînd li-i poruncită clipa, cucoşii încep a cînta, şi cîntă. Ar spune unii cum că ei aud şi oamenii n-aud pe cucoşul cel sfînt din grădina raiului, din cer; dar acestea-s basme. Alţii zic că aşa i-a potrivit Dumnezeu pe cucoşi să fie astrologi, căci ei cîntă ş-a ploaie, ş-a vreme bună, de fiece dată într-un chip anumit. Dar ce fel de astrologi cucoşi?

— Iaca-s astrologi, şi-s mai buni decît ceilalţi care-s fără aripi… a rîs tătuţa.

— Aşa este, a rîs şi bărboiul; şi iaca nimene nu ştie şi nici n-are de ce şti, pentru că aicea nu este altceva decît puterea lui Dumnezeu. Cînd i-a veni clipa, cucoşul din sobă are să cînte. Dacă-i bătrîn, cîntă el din ştiinţa lui; dacă-i tînăr, aude pe altul şi se îndeamnă şi el.

— Asta este? a zis tătuţă, căscînd. Om vedea ce-a fi şi asta.

— Vei vedea, şi să nu uiţi să te-ncingi.

După ce-am auzit asta noi cel mititel, am pus tîmpla pe pernuţă ş-am adormit. Am visat cine ştie ce, am amestecat cele visate cu cele auzite, ş-am uitat.

În sara cealaltă, aţipisem. Au venit tătuţa şi boierul sucevean. Grăiau în şoaptă şi se îndemnau la ceva; pe urmă tăceau şi aşteptau.

— Pe cine-or fi aşteptînd? Ne-am întrebat noi, cel mititel.

N-aşteptau pe nimeni. Bărboiul a poftit ceva. Tătuţa, aşa cum se afla, desculţ, s-a dus şi i-a adus. M-am sculat în aşternut şi am văzut că i-a adus o cupă de vin. Întîi a gustat tătuţa, precum e obiceiul, şi pe urmă i-a dat cupa, şi celalalt tot sorbea încet. Şi tot îi făcea semn tătuţei c-un deget. Şi aşteptau. Iar tătuţei îi asfinţeau ochii şi căsca.

Numai iaca, – s-aude.

Ce s-aude? Căci noi, cel mititel, ne-am spăriat. S-aude trîmbiţa îngerului Gavril. Unde s-aude? În cer? Ori sub pămînt? Şi cît de departe? Cine ştie unde, şi totuşi parcă sună la doi paşi; ori parcă-ţi sună în tîmplă. Tace o clipă şi iar izbucneşte. De aşa spaimă am fost cuprins, încît am sărit în picioare ş-am ţipat. Tuţa

ne-a cuprins şi ne-a învălit capul cu poclada. Dar tot auzeam. Însă ne-am adus aminte de ce-au grăit boierii c-o sară mai nainte şi ne-am liniştit. Am scos capul de sub pocladă şi numai ne străluceau ochii, ca la un drăcuşor.

Soba de alături e în părete cu cămara noastră. S-aude la noi trîmbiţa Arhanghelului sau a lui Caraoschi, cum s-aude şi dincolo. Ce-o fi făcînd pivnicerul?

Pivnicerul nu făcea deocamdată nimica. Încremenise de mare spaimă în aşternut. Pe urmă, la răstimpuri, s-a sculat şi a început a căuta, ba pe pat, ba pe după dulapuri. A deschis uşa ş-a pîndit dacă nu-i ceva în tindă. S-a făcut linişte; cucoşul şi-a împlinit datoria şi a tăcut; suceveanu şi cu tătuţă se tăvăleau pe jos de rîs.

Cînd a fost la straja a doua, bucuria suceveanului a fost şi mai mare; căci spaima cea fără nume şi fără cunoaştere l-a trezit pe pivnicer dintr-un somn mai adînc.

De ce se va fi suit din afundul nostru gîngania asta a amintirilor?

Acuma ştiam de ce. Căci Săndrel-Vodă va să vie să găzduiască şi să hodinească în această chilie în care ne aflăm acuma noi.

Cufundîndu-se astfel în sine şi-n trecut şi grăind cu sine însuşi, Jder nu pierdea din vedere cele de faţă şi cele viitoare. S-a ridicat din locul în care sta şi a privit toate din juru-i mai cu luare-aminle. Soba era clădită într-un colţ despre paraclis. Hogeagul sobei suia pe lîngă părete, în pod. Un bărbat ca Ionuţ, care pofteşte să ştie toate, nu poate lăsa podul casei domneşti necercetat.

E ceasul al cincilea al dimineţii; măria sa încă nu s-a întors; copiii s-au tras într-o cămăruţă. Aşa că sala unde fac ei obişnuit paza e goală. Jder se învîrte priveghind spre un gang, apoi spre alt gang. Se întoarce şi pătrunde în paraclis, închinîndu-se cuviincios spre iconostas.

Ocoleşte în laturea stîngă şi cearcă uşa de la scara turnului. O găseşte deschisă. Suie în turn; vede tîrgul; vede curtea domnească; vede odăile şi acoperişurile şindrilite ce vin de la odăi pînă sub fereastra cămării unde i s-a rînduit găzduirea. Şi din cămară, a cercetat, pe aceeaşi fereastră, acoperişurile. De la acoperişuri un om sprinten poate face un salt cu uşurinţă pînă în prichiciul ferestrei.

Coboară din turn pînă la scara jumătate, unde se află o ocniţă

ce răspunde în podul casei domneşti. Ştia de mai nainte că trebuie să caute şi să găsească asemenea trecere.

Intră în pod; trece pînă la o bagea, ca să vadă unde-i soarele şi unde-s acoperişurile cele scunde de la odăi. Astfel poate găsi uşor hogeagul ce suie din laturea cămării sale. Nu-i camara sa, zîmbeşte Jder, e camara lui Săndrel-Vodă. Nu-i un hogeag; e o zidire piezişă care se chiamă „ursoaică" în Ţara-de-Sus. Ursoaica e un hogeag mai mic, adaos, care trage fumul de la o sobă lăturalnică şi-i dă drumul într-un hogeag mai mare. Deci Jder lasă hogeagul cel mare şi se întoarce la zidirea uşoară a ursoaicei. E uşor să desprindă dintr-un loc potrivit două cărămizi, ca să aibă răspuns în jos, spre soba cămării sale. Însă nu e camara sa; în camara asta va să hodinească Săndrel-Vodă.

Deci se va întoarce unde se află acuma, avînd cu sine mai multe scule într-un săculeţ, sub strai.

Una din acele scule e un ciocan de pietrar. A doua sculă e un răzuş de fier. Cu pliscul ciocanului de pietrar înlătură tencuiala. Răzuşul îl pune în rostul cărămizilor. Apasă răzuşul, prinde cărămizile cu pliscul ciocanului. Dacă înlătură două cărămizi, i-i de ajuns. Trage din săculeţ o frînghioară subţire pe care a măsurat-o de mai înainte, ca să aibă măcar zece coţi. Leagă o zburătură de cărămidă în capătul frînghioarei şi-i dă drumul pe hogeag, pipăind în jos să înţeleagă unde ajunge. Acea bucată de cărămidă trebuie să ajungă pînă în poliţa întîi a fumurilor sobei. După ce a socotit şi ştie că bucata de cărămidă a ajuns în poliţa întîi a fumurilor sobei, scoate din săculeţ ce i-a mai rămas din cele pregătite: cucoşul. E un cucoş care poate să nu fie negru, căci nu-l poate deosebi nimeni acolo în poliţă. Leagă cucoşul lîngă cărămidă şi-l trimete la locul său, cu fereală, ca să nu-l vatăme. Să steie acolo şi să-şi deie semnele cît va fi trebuinţă, ş-apoi să iasă iar la lumină, în pod; din lumina podului în săculeţ. În săculeţ, la oblîncul şăii stăpînului său, s-a tot duce cale lungă înspre Ţara-de-Jos, la Dunăre şi mai departe, spre slujbele stăpînului celui mare.

După ce a prubuluit toate acestea, Jder se întoarce la ocniţă şi la scara turnului, pogorînd în paraclis. Din paraclis în sală. Tot gol în sală. Vodă nu se întorsese încă. Unde-i Gheorghe Botezatu Tataru? Acest slujitor, decît care mai cu credinţă nu se află altul în toată lumea asta, a stat neclintit în laturea de la uşa cămării. L-a văzut pe stăpînul său ieşind; l-a văzut că se duce – poate să se închine, poate la alte-cele, – şi-l aşteaptă să vie înapoi.

Priveşte, mut. Acesta-i feleşagul lui.

Ionuţ îl trage după sine în camară şi-i spune de ce are domnia sa anume trebuinţă.

Are trebuinţă domnia sa de un ciocan de pietrar; de un răzuş ori o daltă; de o frînghioară de zece coţi şi de un cucoş. Poate fi porumbac, poate fi negru, poate fi alb: cucoş să fie. Să fie viu şi să cînte frumos.

Dacă ar socoti careva că Gheorghe Botezatu s-a mirat de ce i se cere să agonisească şi să aducă, apoi s-ar înşela.

— Bine, am s-aduc, măria ta, încuviinţează Gheorghe Botezatu Tataru, fără să clipească.

— Însă nu mi le aduci acuma, Gheorghe. Mi le aduci cînd spun eu. Noi mai stăm aicea, la curtea luminăţiei sale, două-trei zile; pe urmă ne-am dus nu se ştie unde şi ni se prăpădeşte urma. Toate cîte îţi cer, tu să le ai la tine.

— Cînd ţi-or trebui, stăpîne, îţi dau cucoşul porumbac şi toate celelalte.

— Nu numaidecît porumbac: poate fi şi negru.

— Te-aş ruga, stăpîne, să-mi spui cum anume.

— Negru.

— Bine, măria ta; am să-l aleg negru, a răspuns cu nepăsare tatarul.

În ziua aceea Jder a văzut din nou pe Vodă şi s-a bucurat de o privire bună din partea luminăţiei sale. Sara, după aprinsul lumînărilor, a intrat la părintele Amfilohie, ţinînd sfat cu cuvioşia sa. La acest sfat Jder a aflat că Săndrel-Vodă soseşte în tabăra de la Vaslui în ziua de sîmbătă 9 iulie. Deci vineri, în 8, el însuşi trebuie să fie plecat.

— Să fii cu luare-aminte în toate şi nu te grăbi, i-a dat îndemn uncheşul Amfilohie Şendrea, şi să-ţi aduci aminte de toate cîte îţi spun acuma şi de cîte am să-ţi spun mîni şi poimîni. Vineri, intră dis-de-dimineaţă la rugăciune, şi-n ziua aceea vei posti. Am să fac slujbă anumită pentru tine, rugînd pe Fecioara prea curată pentru izbînda ta.

— Aşa am să fac, sfinţite părinte şi uncheşule, a răspuns Jder cu smerenie. Însă pînă atuncea te-aş ruga pe cuvioşia ta să te mai gîndeşti la cîte-am vorbit şi să hotărăşti în privinţa lui Grigore Gogolea căpitanul, dîn-du-mi-l mie.

— Să-i dau drumul?

— Binevoieşte a-l slobozi, sfinţite părinte şi uncheşule, ca să se ducă în lumea lui. Eu socot că s-a duce unde îl îndemn eu.

Dac-am greşit, nu-i pagubă şi mi-a rămînea mie sarcina pe care vreau s-o pun pe umerii săi.

— Ţi-am făgăduit, Ionuţ, să-ţi dau ce-mi ceri şi cuvîntul meu eu nu-l lepăd.

— Atuncea, uncheşule, să leşi pe cazacul cel bătrîn şi chior să puie jos armele Domniei, să se ducă după Gogolea. Bătrînul se poate duce şi singur, dar Gogolea nu poate trăi fără el; poate mintea bătrînului să fie de folosinţă lui Gogolea.

— Am să fac şi asta, tot pentru un nepot al meu, a suspinat părintele Amfilohie.

În ziua de joi, comisul al doilea Ionuţ Păr-Negru s-a coborît, împreună cu părintele Emilian, în hruba unde putrezea căpitanul Gogolea.

Căpitanul Gogolea slăbise de nesomn şi aşteptare. Cînd a înţeles că intră la el Jder, a dat în genunchi şi a bătut metanie. Intrînd, Ionuţ l-a lăsat întîi să se închine. După ce i-a spus că-l sloboade, l-a lăsat să-i sărute poala straiului. N-a socotit că trebuie să înceapă de la capăt vorbele.

— Du-te, căpitane Grigorie, i-a spus. Nici măcar nu-ţi cer să-ţi aduci aminte de cele ce-ai auzit din gura mea.

— Am auzit vorbe sfinte, s-a închinat Grigorie Gogolea. Şi mi-am bătut în frunte piron, ca să-mi aduc aminte că am a aştepta vestire şi semn cătră sărbătoarea Sîmedrului.

— Bine, căpitane al lui Vodă, îţi poftesc sănătate şi izbîndă. Şi cînd om ajunge la lumina zilei, ţi-l dau şi pe moş Ilia Alapin, să-ţi ţie de urît.

Astfel s-a despărţit Gogolea de întunericul întru care zăcuse. S-a bucurat de băutură dulce sub sfîntul soare, s-a tăvălit pe pajişte, a dormit un somn bun ş-a aşteptat pe moş Ilia Alapin s-aducă doi cai. S-au întors cu faţa cătră zarea răsăritului închinîndu-se. Au încălecat, s-au dus şi duşi au fost.

A zîmbit cătră nepotul său sfinţitul Amfilohie:

— Eu socot că pe aceşti doi voinici n-avem să-i mai vedem decît în ziua de apoi, la judeţul cel din veac.

Vineri dimineaţă, Jder mezinul s-a mărturisit la genunchii arhimandritului şi a primit sfînta cuminecătură. A postit cu mare asprime în acea zi, ca să fie spălat de toate relele şi greşalele. Fiind curat şi luminat ca dintr-o baie din Ozana, şi fiindu-i cu desăvîrşire deşartă traista de păcate, – putea să-şi îngăduie, fără primejdie prea mare pentru sufletul său, „şaga cucoşului celui negru”, cum poreclea el în sine fapta pe care o pregătea.

După rugăciunea Voievodului şi după ce a primit din nou binecuvîntare de la sfinţitul părinte Amfilohie, cînd s-a îngînat ziua cu noaptea, Jderul cel mezin a purces la drum, ca să se prăpădească de lume, aşa cum îl povăţuise uncheşul său. A pus calul în trap şi nu s-a mai uitat înapoi. De-acu n-are hodină deplină, pînă ce n-a ajunge cine ştie unde, la marea caldă, la Sfîntu Munte, unde cîntă şi se roagă monahii în şase sute de biserici. Gheorghe Tataru călăreşte în urma lui, ducînd cu grijă atîrnată lîngă scara stîngă o traistă care i-a fost poruncită şi cu care nu se pricepe ce să facă.

Pînă la popasul cel mare de la Sfîntu Munte, Jder are a se opri în multe alte popasuri mărunte. Cel dintîi popas mai mărunt ar fi potrivit în siliştea tîrgului Vaslui, la moara lui moş Irimia.

Are el acolo o făgăduială a cărei împlinire vrea s-o ceară. Făgăduială asta e privitoare la o mămăligă fiartă bine din ometiţa făinei de mei şi la nişte plătici şi caras prins la vîrşe pe baltă, în marginea stufului. Moş Irimia ştie să cureţe peştele şi să-i dea sare; iar de zvîrlit pe cărbuni s-a pricepe să-l zvîrlă şi Gheorghe Botezatu Tataru.

— Ce duci tu acolo în traistă cu atîta grijă, Gheorghe?

— Cucoş negru… răspunde Botezatu cu voce potrivită, nici prea tare, nici prea moale.

— Dar caras şi plătică ştii să frigi pe cărbuni?

— Ştiu.

Asta a fost vorba lor, pe care au putut-o auzi oameni şi oşteni de pe drum. Vîntul înserării a suflat-o într-o parte. Cei ce-au fost auzit-o au uitat-o. Şi despre cei doi călăreţi, stăpînul şi sluga, nimene n-a mai ştiut nimic.

Dar sîmbătă noaptea, pe un întuneric de furtună, Jder a fost înapoi, în loc pregătit de el, la gardul dinspre odăi. Acolo avea loc ferit de trecere. Era îmbrăcat în straie proaste, ca un slujitor de rînd, şi a umblat domol fără să se uite nimene la el către grajduri, ducînd o traistă. S-a suit în podul cu fîn, ca să doarmă pesemne. Din podul cu fîn s-a strecurat pe brînci pe acoperişul de draniţă, fără să lese de la umărul stîng traista. De pe acoperişul de draniţă şi-a găsit o cale ferită în podul cel mare al casei domneşti, la ursoaică. A pipăit spărtura; a legat cucoşul cu frînghioara, adăogind o bucată de cărămidă şi le-a lăsat să lunece pînă în poliţa de sus a fumurilor sobei. Pe urmă a venit înapoi pe acoperişul de draniţă; s-a tras ca o mîţă în marginea acelui acoperiş, la zid. S-a furişat pînă la fereastra de el ştiută. A

pipăit-o ş-a găsit-o în rînduiala pe care i-o făcuse; desprinsă din cîrlig şi înţinată ca să stea bine la locul ei.

Rezemîndu-se cu spatele în părete, sub fereastră, a stat aşa aşteptînd. Nu-i era teamă şi grijă de nimic. Se afla ca într-un basm al copilăriei. Se simţea în stare să sară pe grumazul balaurului de nouri, care acoperea stelele încordîndu-se şi mişcîndu-se asupra tîrgului.

Fereastra s-a luminat un timp de flacăra făcliei aprinsă în chilie de cătră slujitorul lui Săndrel-Vodă.

S-au auzit şi glasuri.

Deci Săndrel-Vodă a venit la hodină.

S-a auzit o strigare veselă.

Deci Săndrel-Vodă s-a îndemnat a bea o cupă de vin dulce. Este un vin dulce de Chipru, care-i place tare măriei sale Săndrel-Vodă.

Glasurile au tăcut. Slujitorul s-a tras îndărăpt.

Într-un timp a pîlpîit lumina ca o aripă şi fereastra a rămas neagră.

Măria sa Săndrel s-a întins la hodină, şi-a tras poclada peste cap întorcîndu-se cu faţa la părete, după cum i-i obiceiul, şi aşteaptă hodina. Se închină în gînd; se roagă de visuri bune; astfel l-a deprins domnia sa Domniţa Chiajna; ş-adoarme.

Adoarme coconul domnesc. Însă umbra sură de sub fereastra chiliei stă trează, ca şi cum în clipa asta ar răcori-o zorile. Nourii negri scutură ploaie un răstimp. Apoi trec şi rămîne numai ca un abur subţiat asupra stelelor. Trece-un ceas; vin alţi nouri, c-o ploiţă mai subţire, învăluită de vînt. Apoi iarăşi rămîne în înalt aburul alburiu.

Au prins a bate din aripi cucoşii la odăi, chemîndu-se. Se trezesc din piroteala lor şi străjile, dînd strigăte prelungi:

— Berdo!

— La poartă, bine!

Jder le-aude pe rînd; dar stă cu urechea trează ca să audă altceva.

Aude. Aude slab, de pe tărîmul celălalt, o buciumare a morţilor. O dată; de două ori.

La a treia buciumare, coconul din fundul patului şi-a zvîrlit din cap poclada ş-a fost în picioare în mijlocul cămării, împungînd cu capul înainte spre uşă. Nesimţit, s-a desprins canatul ferestrei. Jder a săltat şi a păşit peste prichici. Cuprinde pe cel spăimîntat cu dreapta şi cu stînga îi înăbuşă răcnetul. Îl ţine aşa ca într-o

minghine, pînă ce-l simte tremurînd şi slăbind.

Încă o dată a buciumat în pămînt, în Domnia morţilor.

— Suflet al lui Atanasie Alvanit! S-aude suspinînd în tăcerea grea a odăii.

Pruncul domnesc mugeşte prin palma care i-a încleştat şi-i stăpîneşte fălcile.

A dat în genunchi. Îşi pierde o clipă simţirile. Jder îl călăuzeşte prin întuneric la pat. Îl ţine încă strîns şi-l culcă.

— Mîni ai să crezi că ai visat, îl ameninţă el şoptit; dar să nu crezi c-ai visat, căci eşti treaz, ai auzit şi vezi. Atanasie Alvanit a pierit pentru tine şi strigă la Dumnezeu împotriva ta. A mărturisit ce i-ai poruncit să săvîrşească, şi asupra ta stă ameninţarea mărturisirii lui. Este un frăţîn al tău pe care-l prigoneşti. Boala ta e legată de boala lui; moartea ta de moartea lui. Visezi ori nu visezi?

— Nu visez, clănţăni cu înfricoşare Săndrel. Se simţea intrat în spaimele de altădată, din pruncie.

— Închide ochii, ca să nu fii străpuns.

Jder întrebuinţă o clipă, uşurel, stiletul pe care îl avea dar de la postelnicul Ştefan Meşter.

Săndrel se cutremură sub pocladă şi se ghemui cu capul sub perină.

Chemarea morţilor de sub pămînt şi a bietului Atanasie oşteanul luminăţiei sale a mai sunat o dată slab şi de departe. Jder stătea în picioare priveghind mişcările coconului. Gemea încet şi ofta, bolborosind rugăciunea Domniţei Chiajna.

Cruce-n casă, cruce-n masă,
Cruce-n patru colţuri de casă...

Ionuţ Păr-Negru s-a tras ca o mîţă spre fereastră. După ce a ieşit, a pus la loc clenciurile. A păşit pe drumul pe care venise, ocolind prin pod şi trăgînd din poliţa sobei cucoşul. Întunericul nopţii înourate fiindu-i prielnic, a fost îndată în fînărie. Din fînăria odăilor a coborît şi s-a tupilat pînă la zaplaz. Dincolo, îl aştepta tatarul.

— Ţine, Botezatule, traista asta, a zis el în şopot. Cucoşii negri îs buni ca să ne cînte deşteptarea în toate dimineţile. Avem cale lungă pînă la împărăţie.

Capitolul VIII

Unde comisul cel bătrîn şi monahul ies la lume

— Cine ţi-a spus una ca asta, cuvioase părinte Nicodime? Cine să fie fără linişte ziua şi noaptea? Dumnealui comisul Manole Păr-Negru?

Da' de unde! Acestea-s vorbe de-ale femeilor, ca să nu se bage de samă că ele nu mai au astîmpăr cît e picul.

Domnia sa jupîn comisul îşi vede, ca şi pînă acuma, de multe şi mărunte treburi.

Cum mă-ntrebi cuvioşia ta, aşa l-am întrebat eu. Şi cum îţi spun, aşa mi-a spus.

Domnia sa cunoaşte că, la o Domnie ca a lui Ştefan-Vodă, cum a fost altădată la împărăţia grecească, se află slujbe şi slujbe; unele le ştim, altele nu. Cele mai multe nu le ştim, şi la acelea fac trebuinţă bărbaţii cei mai destoinici. Mai ales acuma, de cînd s-au sporit oştile măriei sale şi de cînd îi vin cărţi şi soli de la crai, şi de la venetici, şi de la Rîm, de la vlădica cel mare al papistaşilor, şi din toate părţile, – atîtea treburi s-au încîlcit şi atîtea slujbe s-au iscat, care nu se mai află pe lumea asta cîte treburi s-au încîlcit şi cîte slujbe s-au iscat…

Zic eu: mare poznă, oameni buni! Unde are s-ajungă măria sa?

Măria sa Ştefan-Vodă acuma e ca acel bărbat carele s-a însurat c-o muiere frumoasă. Plăcutu-ia să puie cunună şi să aibă cu sine ce i-i drag. Dar domnia cu care s-a cununat măria sa e muiere cu nacafale. I se poate spune şi măriei sale că şi-a vîrît cap sănătos subt Evanghelie. Decît ce să facă măria sa? Aşa i-i moştenirea şi partea.

Într-atîtea treburi încîlcite, s-a găsit şi pentru comisul nostru al doilea Ionuţ una mai încîlcită; şi măria sa i-a poruncit să se ducă s-o descîlcească.

Cînd s-a, dus? Nu s-a aflat. Unde s-a dus? Nu se ştie. Ce face acolo unde se află? Asta poate s-o cunoască numai măria sa. Cînd are să se întoarcă? Ptiu, drace!

— Jupînească Ilisaftă, zic, asta nu mă întreba domnia ta pe mine. Asta o ştie Dumnezeu.

Dumneaei prinde a lăcrăma cu mare jale.

— Lăcrămez şi mă zbat, zice, căci de cînd nu se mai ştie nimica de Ionuţ, comisul Manole nu mai are hodină.

Se scoală comisul Manole şi începe a răcni, cum îl ştii cuvioşia ta că răcneşte cîteodată.

— Da’ de unde! Da’ eu nici nu mă gîndesc la asta! Comisul al doilea e dus în slujba măriei sale şi gata! Să nu mai aud vorbind! Să nu mai aud scîncind! Toată ziua umblă femeile, aicea la Timiş, cu visuri, descîntece, bobi şi vrăji. Da’ lăsaţi-mă-n pace! nu mă mai întrebaţi nimica. Eu am altele!

Mare poznă, oameni buni!

Starostele Nechifor, contenind puţintel, clipi din coada ochiului drept cătră părintele Nicodim. Stăteau pe lăiţi, în cerdacul chiliei, şi se uitau asupra ogrăzii. Fratele Gherasim adăpa calul înşăuat al starostelui, scoţînd apă din fîntîna cu cumpănă şi turnînd din găleată în jghiab. Soarele părea oprit asupra muntelui cu brazi; mai era un ceas pînă la slujba de sară.

— Şi ce anume face tătuţa? întrebă cuviosul Nicodim, cu faţa dintrodată umbrită.

— D-apoi ce să facă? Se duce-n prisacă şi-l mai înţeapă cîte-o albină, de se uită la lumea asta numai c-un ochi. Încalică după aceea şi se suie la grajduri. Adicătelea să ţie sfat cu comisul Simion. Tace unul; tace şi celalalt; se chiamă că aşa ţin sfat. Dacă n-ar fi jupîneasa Maruşca, apoi jupîn Manole s-ar întoarce acasă fără să-şi descleşteze fălcile.

— Tătuţă, zice jupîneasa Maruşca, fii fără grijă.

— Da’ n-am nici o grijă.

— Atuncea are Simion.

— Da’ n-am nici eu.

— Ei, atuncea-i bine, rîde jupîneasa Maruşca. Dacă n-aveţi domniile voastre grijă, are măria sa. Jder e omul măriei sale.

Părintele Nicodim se miră.

— Aşa vorbeşte ea?

— Întocmai: precum mi-a spus comisul Manole, Domnia sa comisul rîde şi-i place.

— Aşa-i zice ea? Jder?

— Nu spune altfel. Are să facă una, de avem să rămînem cu gura căscată.

— Cine spune asta?

— Tot jupîneasa Maruşca, despre cumnatu-său.

— Aha!

— Părinte Nicodime, eu ţi-oi spune că aşa-s femeile. Jupîneasa Maruşca-i grea; şi se încîntă de Ionuţ, ca să nască prunc viteaz ca şi cumnatu-său. Deasemenea acuma, după cît

spune jupîn Manole, jupîneasa Maruşca e mai cu toane. Alte jupînese-s cu toane la început; dumneaei e mai cu toane după luna a cincea. Că ar face bine să se ducă şi alţi comişi la Rusalim. Asta-i împunsătură în comisul Simion.

— Da’ de ce?

— Aşa. Căci Ionuţ ar fi fost trimes s-aducă aşchie din crucea răstignirii. Şi ceilalţi comişi să se ducă şi ei acolo, să-i fie într-ajutor. I s-a arătat ei semn, că numai asta poate fi. Se-ndeamnă a crede întru acelaşi fel şi jupîneasa Ilisafta. Dar jupîneasa Ilisafta încă n-a cutezat să alunge la Rusalim pe bătrîn. I s-a arătat în vis jupînesei Maruşca mare război cu păgînii; deci, după cît s-a sfătuit cu soacră-sa şi cu maică-sa, trebuie numaidecît lemn sfînt, ca să-l puie înalt prea sfinţitul mitropolit în aghiasmă, cînd a binecuvînta apa şi-a stropi oştile în ziua bătăliei.

Asupra văii în care-i aşezată mănăstirea, curge ca un rîu nevăzut o adiere lină şi zăduful zilei de august scade. Cîntă în otava de pe costişe prepeliţi şi cîrîie cristei. Aceiaşi vulturi, care au stăpînire asupra văzduhului de aici, se rotesc sub cerul curat, la mare înălţime. S-aude într-un răstimp un clopot în turnul cetăţii care împresură biserica înălţării. Pe urmă clopotul tace şi rămîne asupra sfintei aşezări o pace care pare mai tihnită şi mai veche, căci e aşezată pe vieţi trecătoare şi pe rînduri de morminte.

— Apoi eu, de-acuma, părinte Nicodim, oi fi călător.

— De ce te grăbeşti, staroste Nechifor?

— Mă grăbesc, ca să ajung acasă. Cine ştie ce-oi găsi în gospodărie! Căci eu de alaltăieri lipsesc.

— Vra să zică, nu vii de la Vînători?

— Nu. Eu vin, părinte Nicodime, de unde-a dus surdu roata şi mutu iapa. Mare poznă!

— Da’ ce se-ntîmplă?

— S-a întîmplat, părinte, că mi-a venit vremea să mai scot o măsea. Şi ţiganul nostru de la Vînători, care mi-a mai scos una acum cinci-şase ani, nu se mai află între cei vii. A pus fruntea la pămînt şi s-a prăpădit, iar sufletul i s-a duce în raiul ţiganilor. Era vrednic meşter; avea cleşte potrivit şi mînă uşoară. Cînd a venit vremea să mă doară asta de-acuma, atuncea am văzut eu cîtu-s de singur; parc-aş fi rămas a doua oară fără tată şi fără mamă. Ce fac eu? Fecioru-său Matahală are cleştele; dar de priceput nu se pricepe. Să te ferească Dumnezeu de durere de măsea,

într-alt chip nu te-oi binecuvînta, părinte Nicodime. Ştii cum îi? Îţi vine să te zvîrcoleşti, să te pui la pămînt şi să păleşti cu călcîiele în torţile cerului. Şi alta nu este de făcut, ca să ţi se mai domolească durerea, decît ca să bei vinars. Dar după ce te dezbeţi, iar te-apucă. Ş-am mai găsit o babă în Lunca, peste apa Nemţişorului, care m-a învăţat să ţin capul, cu gura căscată, în abur de măselariţă, fiind învălit de jur-împrejur cu pocladă deasupra oalei. Am făcut şi asta; s-a părut c-ar fi căzut în oala cu fiertură de măselariţă un vierme cît un vîrf de ac; dar nici asta nu mi-a folosit nimica; ş-atuncea c-o mînă purtam calul de dîrlogi şi cu una mă ţineam de falcă; umblam prin iarmaroc la tîrg şi întrebam de oameni. Ce să fac, unde să mă duc? Tocmai la Baia am găsit alt cleşte, care să fie în stăpînirea unui meşter. Bun meşter! Mi-a dezbătut-o, mi-a dat-o afară şi gata. Acu trăiesc altă viaţă şi lumea mi se pare mai bună. Cînd te-a durea măseaua, numai acolo la Baia să te duci, la dascălul Precup Mortîntei. E un slăbănog şi-un spîn de nu dai două parale pe dînsul; să-l sufli şi să-l prăvăli jos; dar iaca-i bun meşter de măsele.

— Atuncea du-te cu sănătate, staroste, şi mă rog să-mi dai vestire de la Timiş.

După ce-a plecat starostele Nechifor, s-a auzit bătînd iar clopotul de vecernie.

Părintele Nicodim şi-a adus aminte că-i într-o sîmbătă şi s-a pregătit să se ducă la slujbă mare. Şi-a pus rantie nouă şi camilafcă, şi-a împletit între degete metaniile şi s-a dus pe gînduri, către zidurile sure ale cetăţuiei. A intrat pe sub turnul clopotniţii, fără să audă ţîrîitul de sară al lostunilor, care-şi învăţau puii la zbor; a intrat la sfînta Înălţare şi, cufundat în gînduri, s-a aşezat în laturea stîngă aproape de analoghion şi de cîntăreţi, cu auzul oarecum închis, dar cu vederea deschisă spre acea întru totul vestită şi lăudată icoană a Maicii Domnului, care a fost zugrăvită de Luca Evanghelistul.

Iaca, august e în toi, se gîndea cuvioşia sa, şi de-acu vara-i călătoare – ca şi starostele Nechifor, care a venit, a stat o ţîră şi s-a dus.

Nu s-ar putea spune că monahii, care-şi aleg ca rînduială a vieţii singurătatea, pot pune oprelişte desăvîrşită simţirii lor, legăturilor şi amintirilor. Unii aşa au făcut, pustiindu-se cu desăvîrşire în Tevaida: aceia şi-au agonisit fără scădere bucuria cea fără de amurg. Însă mulţi rămîn slabi; şi cînd ajung pînă la ei veşti din lumea părăsită, li se moaie inima către voie-bună ori

mîhnire.

De cînd n-a văzut cuvioşia sa pe cei de la Timiş?

De mult nu i-a văzut. Tocmai de la începutul lui martie, de la cîrneleagă. Atuncea a fost poftit cu mare stăruinţă de muţa, ca să binecuvînteze ospăţul de lăsat de sec. A venit şi l-a luat Ionuţ. De-atuncea n-a mai fost la Timiş şi n-a mai văzut pe nimeni, fărădecît tot pe Ionuţ, la Sînpetru.

Are acest frate iubit al Jderilor un dar să-i stîrnească pe toţi din cînd în cînd. Aşa atuncea, la Sînpetru, a venit cu repejune să se mărturisească, să ceară sfat şi sprijin; şi n-a fost chip să nu-l urmeze în toate rugăminţile lui. Mai cu samă, cînd se roagă, ştie cum să se uite cu ochii lui de coloarea castanei. Acuma spune mai bine ce are de spus, căci a ajuns bărbat în putere; dar cu ochii se uită cum se uita şi altădată, cînd era cu fruntea numai pînă la cingătoarea fraţilor celor mari.

A fost, se vede, trimes acuma într-o slujbă ascunsă. După zvonurile ce i-au venit de la Timiş prin starostele Căliman, bătrînii stau subt îngrijorare ca subt un nour; nu ştiu nimica; n-au auzit nimica; n-au primit nici o veste; Ionuţ n-a dat nici într-un chip semn.

Dacă s-ar fi întîmplat ceva, Doamne fereşte, atuncea s-ar fi aflat. Căci nu-i veste rea care să nu străbată ca săgeata, şi nu-i moarte care să poată rămînea ascunsă în întuneric. La timp, Ionuţ va da de ştire, şi atunci toate inimile se vor linişti.

Bine ar fi, se gîndeşte părintele Nicodim, să se ducă s-o vadă pe muţa. I-a vedea şi pe ceilalţi, şi-i va potoli, împuternicindu-i cu duhul răbdării. Trebuie să îndemne şi pe femei, atît pe cele bătrîne cît şi pe cele tinere, să se lese de năravul vedeniilor.

Cînd a ieşit de la sfînta slujbă, avea luată şi hotărîrea de a se duce pe cîteva zile în lumea părinţilor şi fraţilor săi după trup. Deci s-a abătut şi pe la stareţul său sfinţitul Silvan egumenul, ca să ia binecuvîntare.

A doua zi dimineaţa a lăsat pe fratele Gherasim să se usuce şi să se întunece şi mai tare în chilia de la Neamţu, iar cuvioşia sa a pornit iarăşi călare, ca să iasă în lume. Nu i se întîmpla asta întîia oară şi ştia că are să i se mai întîmple şi altă dată. După cum spune sfîntul apostol Pavel nu ştiu unde, – credinţa fiecăruia după puterea sa. Cuvioşia sa Nicodim s-ar fi pustiit întru totul lui tot la Tevaida, sub soarele eghiptean, dacă Dumnezeu i-ar fi alcătuit într-aşa chip firea, încît să nu poată trăi altfel decît în acea singurătate a singurătăţilor, în cuptorul lumii. Dar Domnul

Dumnezeu a binevoit a pune în făptura părintelui Nicodim o tărie mai mică decît stînca de la muntele Sinai; a pus o tărie ca a munţilor noştri care se macină de puhoaie; şi în cuvioşia sa urmează a suna şuietul pădurii şi zvonul apei de munte; şi toate păcatele legate de slăbăciunea pămînteanului cuvioşia sa încă nu le-a putut scutura; şi Dumnezeu se milostiveşte totuşi asupra sa şi-l va ierta, căci părintele Nicodim slujeşte cu inimă de samarinean şi cu osîrdie pentru credinţa cea adevărată.

Cînd a ajuns cuvioşia sa la curtea comisului celui bătrîn la Timiş, inima i s-a veselit îndată ce-a văzut pe gard cîntînd un cucoş porumbac şi vestindu-i sosirea. Argatul care i-a deschis poarta a dat din cap că jupîn Manole nu-i acasă. E sus, la grajdurile domneşti. Da-i acasă comisoaia.

Ieromonahul Nicodim a găsit în pridvor pe jupîneasa Ilisafta şi, lîngă jupîneasa Ilisafta, pe Candachia. Şi, între jupîneasa Ilisafta şi jupîneasa Candachia, pe nana Chira, cămărăşiţa.

— Vă poftesc bună dimineaţa şi bine v-am găsit! s-a închinat cuviincios monahul; şi îndată a descălecat, lepădînd frîul.

— Bine ai venit şi mare bucurie ne faci, cuvioşia ta... a vorbit jupîneasa Ilisafta, tresărind de la locul său, de lîngă stîlpul ştiut, şi venindu-i întru întîmpinare.

Tustrele femeile i-au sărutat pe rînd cuvioşiei sale mîna. Iar monahul s-a închinat cu osebire către maica sa, punîndu-şi cu ochii închişi barba pe tîmpla ei sură.

Pe măsuţa din pridvor, călugărul cunoscu dintr-o privire îndeletnicirea pe care o avuseseră cele trei femei înainte de sosirea lui. Nana Chira se grăbi să arunce asupra măsuţei o pînză subţire de borangic. Se afla acolo începută o lucrare pe care părintele Nicodim o lega cu amintiri din pruncia lui, cînd pe aceeaşi măsuţă veche degetele jupînesei Ilisafta frămîntau cu răbdare ceară, închipuind păpuşi cu ochi de semincioare de mac. Tot nelipsită de lîngă ea era ş-atunci nana Chira. Iar acele păpuşi cu ochişori de mac închipuiau pe jupîn Manole, pribeag în locuri depărtate, cine ştie unde în Ţara-de-Jos. Femeile vechi, cum e nana Chira, ştiu să rostească în asemenea împrejurări descîntece şi chemări, trimeţînd menire dulce ori amară asupra celui de departe – necredincios ori iubit.

În ochii călugărului s-a înegurat o nemulţămire pentru acel eres străin de rînduiala credinţei adevărate. Acel eres stăruieşte tăinuit în lume, de la slujitorii capiştilor idoleşti. Totuşi în sufletul părintelui Nicodim a rămas sufletul acelui copil pe care l-a

chemat cîndva Nicoară.

— Foarte sînt grăbit, zice cuvioşia sa, ca să aflu pe vel-comis.

— Ai să-i dai vreo veste cuvioşia ta?... se miră jupîneasa Ilisafta.

— Îmi face trebuinţă ca să vorbesc cu domnia sa unele şi altele.

— Atuncea îl găseşti sus; se duce aşa, ca să i se mai potolească harţagul. Iaca, a trecut atîta vreme şi nu s-a aflat nimica de Ionuţ. Dacă crezi cuvioşia ta că am linişte şi somn şi-mi pot vedea de treabă, atuncea te afli în mare greşală, căci nu mă lasă comisul Manole. Stă asupra mea ca un nour: tot fulgeră şi tună.

— N-aş crede una ca asta, muţa... a şoptit cu glas blînd monahul.

— Ba să crezi, dragu mamei, şi du-te şi-l sfătuieşte şi adă-l aicea ca să spuie ce are de spus şi să audă şi de la mine, şi de la alţii vorbe cum că feciorul nostru se află subt acoperămîntul Maicii Domnului, acolo unde se află.

— Mă duc şi mă întorc cu el, se închină monahul, doritor să se depărteze cît mai grabnic de lucrarea tăinuită a femeilor.

Cum a încălecat şi a ieşit pe poartă părintele Nicodim, cele trei femei numaidecît s-au strîns iar cap lîngă cap; nana Chira a dezvălit uşor măsuţa, înlăturînd borangicul, şi a văzut iar lumina soarelui de dimineaţă, în pridvor la Timiş, păpuşa lui Ionuţ. Mititel şi nelămurit, ţeapăn de nesimţire şi culcat pe-o coastă, acel Ionuţ părea ochilor care-l priveau numai micşorat în depărtare şi-n timp. Era el însuşi adus de faţă, pe măsuţa veche, ca s-audă zvonul păserilor şi descîntecul babei Chira, cămărăşiţa.

S-a făcut ca o tăcere în sufletele celor trei muieri de vîrste felurite şi lumina soarelui a părut a se împuţina. Cea mai ageră ca s-asculte vorbele ce aveau să se rostească era jupîneasa Candachia. Îi rămăseseră neclintite inelele cerceilor din urechiuşi şi rumeneala din obraji îi pierise sub suliman.

— Dragele nanei, dragele nanei... a suspinat Chira fără a mai ţine samă de trecătoarele deosebiri omeneşti. Căci toţi stăm sub puterile cele necunoscute. Cînd n-om mai fi, au să rămîie zidirile lui Dumnezeu ca şi atuncea cînd nu eram. Dragele nanei, dragele nanei... cînta ea cu ochii închişi, apăsîndu-şi palmele asupra tîmplelor. S-ar fi arătat în vis că pe Ionuţ l-ar fi ademenit şi cuprins duşmancele puterilor bărbăteşti. Şi-l deşartă de viaţă dacă noi n-om descînta şi nu le-om alunga.

Nana Chira îşi coborî palmele asupra păpuşii, ocrotind-o; scuipă în patru laturi, şoptind cu grăbire:

Voi, ielelor, măiestrelor,
Duşmanele oamenilor,
Stăpînele vîntului,
Doamnele pămîntului,
Care prin văzduh zburaţi,
Pe iarbă lunecaţi
Şi pe valuri călcaţi
Duceţi-vă în locuri depărtate,
În baltă şi pustietate.
Unde popă nu toacă,
Unde fată nu joacă;
Duceţi-vă în borta vîntului,
Păliţi-vă de coada pămîntului,
Ieşiţi din trup, mînă, picior,
Pieriţi în pripor,
Lăsaţi lui Onu sănătate, —
Că sabie de foc vă bate!

După ce a rostit în şopot aceste cuvinte, nana Chira a suflat iarăşi asupra păpuşii. Li s-a părut jupîneselor că închipuirea de ceară s-a mişcat. Ce-i cînd se mişcă? Cînd se mişcă e semn bun, precum se va vedea.

— Maica Domnului să-l păzească şi să-l miluiască... îngînă jupîneasa Ilisafta. Şi, după rînduială, vei descînta pînă în trei ori în trei marţi. Căci după cîte a căutat şi a înţeles în gromovnicul lui dascălu Pamfil, Ionuţ ar fi fost făcut într-o zi de marţi.

Nana Chira se împotriveşte. Ei nu-i place cartea aceea a dascălului Pamfil. De cînd ies cărţi scrise, se împrăştie în lume numai nişte înşelări. Rînduiala bună e alta: că o femeie care ştie de la altă femeie ori un om care ştie de la alt om să nu lese ce ştie – descîntec ori vrajă – decît numai unei singure fiinţi pe lumea asta; dacă-ai spus la doi, gata, ţi s-a prihănit suflet, ţi s-a prihănit putere. Deasemenea cine primeşte învăţătura într-adaos, de-al doilea, nu-i foloseşte nimic. Cine ştie descîntec ori vrajă, ca şi apa neîncepută, trebuie să se păstreze curat şi luminat, altfel din necurat nu poate ieşi nimica bun. Cine poate şti în ce zi va fi venit pe lume Ionuţ? Căci maica lui, sărmana, a păcătuit şi l-a zămislit în flori; şi cînd l-a dat lumii cu durere, n-a

ştiut nimeni, fărădecît Cel care ştie şi vede toate. Acuma să vie dascălul Pamfil să scurme şi să găsească asta în cartea lui, de mirare este. Unii s-ar mira numai, dar nana Chira chiar nu poate crede.

— Nu păcătui, nană Chiră, îi zice cu blîndeţă comisoaia, văd că iar îţi strîmbi gura şi cîrneşti din nas, cînd vorbesc eu că s-ar fi aflat în gromovnicul dascălului ziua de marţi pentru naşterea lui Ionuţ. Apoi nu ştii tu, nană Chiră, cum îi rînduiala gromovnicului? Se arată acolo planetele şi zodiile fiecărui om de pe lumea asta. Dacă ai cunoscut ziua naşterii şi anul, găseşti zodia şi planeta după an şi zi. Iar dacă nu ştii ziua – şi ştii anul şi luna – alegi ziua după lună; luna întîia a anului, ziua întîia a săptămînii; luna a doua a anului, ziua a doua a săptămînii. Şi este ş-un meşteşug cînd nu cunoşti nici luna nici ziua, însă cunoşti anul.

— Mare bătaie de cap pentru un becisnic… a lăsat să-i cadă cu un fel de greaţă vorbele cămărăşiţa, printre ştirbăturile dinţilor.

— Lasă-l, nană Chiră, urma s-o îmbuneze comisoaia Ilisafta, spune şi el după meşteşugul pe care l-a învăţat.

— Ce să zic? se amestecă jupîneasa Candachia, cu vioiciune şi plăcere; eu am fost mulţămită de ce mi-a arătat dascălul Pamfil pentru Cristea. „Va fi mîndru la chip şi prea iubit.” Aşa este, căci aşa l-a făcut maica sa jupîneasa Ilisafta, în zi de joi 15 martie, anul de la Hristos 1437.

Auzind asemenea vorbe, aşa de frumos şi de cuviincios rostite de gura nurorii domniei sale, jupîneasa Ilisafta s-a bucurat şi şi-a adus aminte cum s-a întîmplat acea naştere aşa de grea a prea iubitului său fiu Cristea. A oftat dînd din cap:

— Mă rog Maicii Domnului să facă uşor cumnată-ta, căci nevestele tinere din ziua de azi îs mai puţintele la trup şi mai slabe decît cele de demult!

În vremea asta, părintele Nicodim ajungea în deal la grajdurile domneşti, găsind acolo cu totul altceva decît se aştepta. Slujitorii se purtau încolo şi încoace. Jupîn Manole Păr-Negru nu părea tulburat de nimica; avea un glas de bună-voie care se auzea de departe. Lucru ceva mai ciudat: se auzea şi glasul lui Simion. Lîngă comisul cel bătrîn, Lazăr Pitărel, şatrarul; şi lîngă Simion – Niţă Negoiţă, omul lui Simion.

Cînd umbla întunecat Simion, umbla întunecat şi Niţă Negoiţă, omul său. Şi cînd i se deschidea obrazul lui Simion, parcă bătea o rază de soare şi-n obrazul lui Niţă Negoiţă.

I se părea numai cumva, acuma, părintelui Nicodim, ori chiar auzea şi glasul lui Niţă Negoiţă?

Deasemenea, călugărul a văzut în cerdacul casei celei nouă a lui Simion pe jupîneasa Maruşca. Şi alături, pe jupîneasa Anca, soacra lui Simion.

Toate aceste fiinţi stăteau ca într-o aşteptare. Priveau spre drumul grajdurilor, pe urmă se uitau unii la alţii încuviinţîndu-şi rostul ce au; după aceea iar se înturnau spre grajduri. Bărbaţii, din ogradă, mai răsuceau capetele către jupînese arătîndu-şi albuşul ochilor; iar jupînesele îşi stecleau dinţii.

Cînd s-a înţeles din cerdac că soseşte oaspete de devale, jupîneasa Maruşca a dat glas:

— Părintele Nicodim, iaca părintele Nicodim!

S-au înturnat şi bărbaţii şi comisul cel bătrîn a ridicat braţele.

Călugărul a descălecat şi s-a dus la bărbaţi; întîi a cuprins pe comisul cel bătrîn, amestecîndu-şi barba sa cu a lui; pe urmă l-a sărutat pe Simion; şi după asta au venit să-i pupe mîna Pitărel şi Negoiţă şi alţi slujitori care se aflau în laturea stăpînilor. Numai după asta părintele Nicodim s-a grăbit către cerdac, păşind cît putea de larg cu ciubotele cu tureatcă naltă şi pălălăindu-şi giubeaua de şiac. Comanacul îi era puţintel pe-o sprînceană, de care vedere s-a bucurat mai cu samă jupîneasa Maruşca, rîzînd cu dinţişorii ei albi, fără să spuie de ce rîde.

Un răstimp a urmat amestec de vorbe. S-a aflat că i-a venit aşa părintelui Nicodim o toană, să iasă la lume, ca să-şi vadă părinţii şi neamurile. S-a oprit puţintel la Timiş devale.

Jupîneasa Maruşca a întrebat cu grăbire:

— Cum se află soacră-mea?

— Slavă Domnului, bine; sta de vorbă în pridvor cu nora dumnisale Candachia.

— Cum aşa? Eu socoteam că geme şi suspină. Socru-meu jupîn Manole spunea c-a lăsat-o în pat, legată la cap cu ştergar ud.

— Nu, cumnată dragă, a zîmbit părintele Nicodim, eu am găsit-o în bună stare.

Jupînesele au sărutat mîna ieromonahului, după aceea s-au mirat iar de asemenea vorbe.

— Boala dumnisale voi fi fost eu, s-a amestecat comisul Manole. Cum m-am urnit eu din casă, i-a trecut.

Părintele Nicodim s-a întors înspre dreapta şi înspre stînga:

— Mă rog, pe cine aşteptaţi domniile voastre de vă uitaţi

hojma într-acolo?

— Aşteptăm să sosească paicii şi comişeii lui Vodă, a răspuns Simion Jder. Au să fie aicea într-o clipeală, ca să facă alai lui Vizir. Îl trimitem pe Vizir măriei sale la Vaslui.

— Aha! S-a bucurat părintele Nicodim. Văd că am plăcere să gust acru şi sărat, ca unul care, dimineaţa şi sara, m-am chinuit numai cu dulce.

Bărbaţii s-au zîmbit a rîde. Jupîneasa Maruşca a rîs subţirel, arătîndu-şi toţi dinţişorii. Rîdea prea mult jupîneasa Maruşca.

— I-i dor părintelui Nicodim să umble iar calare prin Ţara Leşască, a zis ea împungînd spre cleric cu sprîncenele înălţate.

Obrazul călugărului s-a limpezit de trecătoarea tulburare lumească. Jupîneasa Maruşca a primit de la maica sa mustrarea pieziş repezită a ochilor.

— Lasă, maică, a şoptit ea, cumnatul Nicodim nu se supără pe mine.

Călugărul s-a închinat cu toată înfăţişarea cuviincioasă a fiinţii lui, arătînd prin aceasta, fără cuvinte, că nu poate fi vorba de supărare.

S-au arătat pe drumul dintre grajduri doisprezece slujitori ai măriei sale, paici şi comişei, cu arcane încolăcite la oblînc, în dreapta, şi cu săbii uşoare la coapsa stîngă. Toţi purtau straie la fel, de postav albastru şi cuşme cu pană.

Pe cînd se închinau către stăpînii de la Timiş, Lazăr Pitărel s-a dus la grajdul cel mare de aproape unde avea pregătit harmasarul domnesc pentru asemenea ţeremonie. L-a adus fără şa, cu teltie de matasă neagră în spinare şi avînd la căpiţeală, între urechi, surguci de pene de coloarea teltiei. Era alb cu stea întunecată în frunte, pintenog la trei picioare. Piciorul din stînga de dinainte era curat.

Pitărel îl ţinea strîns de sub zăbale, lăsînd să fluture în adierea dimineţii, lîngă pumnul său, un fuior de matasă nestricat de vopsea. Ca şi cum ştia la ce slujbă mare e chemat între toţi caii de pe lumea asta, harmasarul domnesc venea încordat din grumaz, mestecîndu-şi zăbalele şi forăind. Juca pe picioarele subţirele, cu chişiţe mlădioase, îşi flutura coada lungă şi din cînd în cînd îşi închina surguciul.

Cei doisprezece slujitori domneşti l-au împresurat şi l-au purtat dînd ocol pe dinaintea cerdacului casei, în vederea jupîneselor, apoi au ocolit pe călugăr şi pe comişi. Cu multă umilinţă în sine, părintele Nicodim îşi simţea inima bătînd, cînd

vedea o frumuseţă ca aceea a lui Dumnezeu păşind pe dinaintea sa.

— Eu i-am fost nînaş şi doftor... se fudulea jupîn Manole Păr-Negru.

Cu aceeaşi rînduială slujitorii l-au mai purtat ocol de cîteva ori, apoi au cotit spre grajduri. Pitărel a dus la locul său pe Vizir şi vasluienii au descălecat ca să prînzească întîi şi apoi să se pregătească de drum.

Boierii au intrat în cerdac. Se afla întinsă gustare pe masă.

De la cele dintîi schimburi de vorbe între cei de faţă, părintele Nicodim a înţeles că nu se luase încă hotărîre cine anume să ducă la Domnie calul. Rînduiala firească ar fi fost să-l ducă Simion, ca unul ce se afla aşezat comis la Timiş. Însă jupîneasa Maruşca pomenea despre treaba asta încreţindu-şi cu nemulţămire fruntea. Se înţelegea şi la comisul Simion şovăire, căci ar fi să lese fără stăpîn cu răspundere ceilalţi harmasari ai măriei sale şi herghelia. Dar nu de asta pregeta mai cu samă comisul Simion, căci nu s-ar fi căzut să înfrunte pe un bătrîn comis de altădată care se găsea lîngă sine; ci era ţinut pe loc de împotrivirea jupînesei Maruşca. Aşa avea dumneaei, de data asta, gust să-l ţie lîngă sine. Pe lîngă împotrivirea femeii, comisul Simion avea ş-o grijă mare pentru starea în care se afla ea. Nu numai o dată comisoaia Ilisafta şi nana Chira îl făcuseră să înţeleagă că, începînd dintr-a şaptea lună, unei neveste poate să-i vie de năprasnă ceasul uşurării.

Totuşi slujba Domniei ar sta înaintea oricărei griji; şi Simion Jder ar fi gata să încalece, ca să călăuzească alaiul la curtea din Vaslui; n-ar fi să lipsească decît o săptămînă; dar cum este cine să rămîie la grajdurile domneşti în lipsa lui Ionuţ şi a sa, aşa este cine să se ducă la Vaslui cu Vizir. Comisul cel bătrîn se şi pregătise şi acuma se afla cu tărie aşezat în hotărîrea lui. De cînd îl ajutase la limpezirea îndoielilor, jupîneasa Maruşca îi era mai dragă bătrînului.

Călugărul a socotit că trebuie să puie şi el cuvînt, ca să liniştească deplin pe Simion Jder.

La sfîrşitul prînzării s-a sculat deci şi, binecuvîntînd pe cei iubiţi ai săi, a închinat cupa sa de vin astfel:

— Tătuţă şi cinstite mare comis, mă închin domniei tale cu fiiască dragoste şi mă rog lui Hristos Dumnezeu să te ţie în putere încă ani mulţi pe pămînt. Şi, scump frate al meu Simi-oane, mă bucur că ai pe cale moştenitor, care să-ţi lungească

pomenirea în veac. Îţi doresc şi domniei tale, jupîneasa Ancă, de la Maica Domnului uşurare de grijă cît stai lîngă fiica domniei tale, şi să deie Dumnezeu să întinereşti de bucurie văzînd nepot. Iar ţie, cumnată Maruşca, nu-ţi pot face alt dar decît îndemnîndu-l pe Simion să rămîie lîngă muierea sa, care nu mai are mult şi răstoarnă car cu povară scumpă. Iar la Domnie, cu harmasarul şi cu alaiul, s-a duce tătuţa. Lîngă tătuţa, sînt doritor să umblu şi eu, ca să-i fiu domniei sale tovărăşie. M-oi veseli şi de vederea măriei sale. Şi vă poftesc la toţi sănătate.

Cu toată ruşinea ce se cuvenea s-o aibă, jupîneasa Maruşca s-a sculat şi, fără să se cunoască deloc că-i greoaie, a venit la cumnatul său ieromonahul şi l-a sărutat pe amîndoi obrajii. Pe urmă n-a uitat că trebuie să cuprindă de după grumaz şi pe soţul său.

Comisul Simion s-a îmblînzit de istov, a băut pînă la fund cinstea, ş-a adus cupa cea mare care se chiamă harap; a umplut-o ş-a deşertat-o jumătate, dînd cealaltă jumătate fratelui său monahul.

— Acuma, cuscre şi ginere, a zis jupîneasa Anca, eu poftesc să vă iau mărturie pe domniile voastre. Am poruncit să se fiarbă la cuhnie băutura aceea turcească ce se chiamă cafea, şi pe care au adus-o de la Cafa neguţători armeni soţului meu. Cuscră-mea Ilisafta zice că nici nu vrea s-o vadă, da’ de cum s-o guste. Dumneaei zice că asta ar fi numai o linciureală străină şi nouă nu ne face trebuinţă. Cum au trăit părinţii noştri fără cafea, aşa om trăi şi noi. Zic eu: s-o vadă măcar mai întîi şi mai întîi; nu-s decît nişte grăunţe pe care le prăjeşti şi le macini. Nu vrea să vadă. Dar măcar să guste! Nu vrea nici să guste. Drept să vă spun, dacă n-am fi cuscre şi dacă n-am trăi ca surorile, m-aş supara. Sînt aşa uneori moldovenii noştri nătîngi: că li-i greaţă de strai de la alte neamuri, de mîncare străină, de băutură străină; dar alte litve vin la noi şi nu se mai satură.

S-a adus cafeaua în nişte cănăţui tot de la Cafa, dăruite tot de neguţători armeni, şi bărbaţii s-au învoit să facă cercare şi să guste.

Cum au cercat din vîrful buzelor, s-au uitat unii la alţii ş-au făcut: îhîm!… Nu le-a plăcut defel asemenea funingine fierbinte.

Înainte de a-şi pierde cumpătul jupîneasa Anca, tot ieromonahul a venit, cu duh de blîndeţă şi împăciuire:

— Jupînească Ancă şi cuscră, a zis cuvioşia sa, am gustat eu precum au gustat tătuţa şi Simion, şi ce să-ţi spun? Mie mi-a

plăcut şi le-a plăcut şi domniilor lor. După ce ne-om deprinde, are să ne placă şi mai bine. Iar după aceea, ţine minte de la mine, n-are să mai poată trăi nimene în ţara asta fără asemenea băutură. Căci mai au moldovenii noştri alt năravˆ: cînd le-a plăcut ceva de la străin, apoi se dau în vînt să dobîndească. Şi cînd li s-a lipi de inimă străin, apoi îşi dau de pe ei străinului tot, pînă la cămaşă. Acuma, după ce-am cunoscut ce-i aceea cafea, să ne clătim gura c-o leacă de băutură de-a noastră.

Aşa i-au plăcut jupînesei Anca asemenea vorbe, încît s-a învăluit şi domnia sa asupra monahului, dorind să-l sărute pe amîndoi obrajii.

A fost pe urmă un sfat mai la o parte, cu jupîneasa Maruşca.

Zice părintele Nicodim:

— Spune-mi şi mie, jupînească Maruşca, ce-i cu Ierusalimul?

— Care Ierusalim?

— Aşa am auzit c-ar fi fiind îndemnaţi oamenii de aice să purceadă la Ierusalim. După cît văd cu adevărat, nici la Vaslui nu li se îngăduie, dar încă la Ierusalim? Nu-i cu grijă lumea de aici pentru Ionuţ?

— Pentru Jder? Ba-i cu grijă; căci nu se ştie nici încotro s-a dus, nici cînd se întoarce.

— Cine-a spus că Ionuţ se va fi dus la Ierusalim?

— Nu ştiu, cumnate. Dar dumneata ştii unde s-a dus?

— Nu pot şti.

— Ei, atuncea poate fi şi la Ierusalim, după cum a visat maică-mea. Dacă visurile-s semne, a îngînat jupîneasa cea tînără căzută deodată pe gînduri, atuncea bine ar fi să se găsească cineva care să tălmăcească visul mamei. Mama a visat război; pîrjoluri care ard şi ape cruşite de sînge. Cine ştie unde s-or duce acei care acuma-s pe loc; iar acei care s-au dus, cine ştie unde se găsesc, în primejdii şi pe drumuri depărtate! Dacă vă duceţi la Domnie, vedeţi şi întrebaţi. Mai ales socrul Manole ştiu că se duce pentru asta. Să ştii că şi din pricina asta m-am pus eu împotriva lui Simion. Căci socrul Manole nu mai are stare de pace, iar soacră-mea jupîneasa Ilisafta îl scoate din casă. Numaidecît, să se ducă şi să afle; numaidecît să se ducă şi să afle. Şi fie oare trimes la împăratul nemţesc?

— Nu cred.

— Ori la Riga Matiaş, la unguri?

— Nici asta; de-atuncea s-ar fi întors. Ce-i pînă la Buda? Zvîrli pîn-acolo cu căciula.

— Nu rîde, cumnate Nicodime, s-a tînguit jupîneasa Maruşca.

Plăcută muiere! se gîndea în sine mai tîrziu, după aceea, părintele Nicodim. Nu-i frumoasă; e numai ca o creangă de salcie şi cu părul de păpădie, dar are aşa un dar de te-apucă de inimă şi rîde frumos. Pe cînd într-adevăr mîndră e jupîneasa Anca, mama ei. E naltă şi-mplinită şi pare încă tînără. S-ar putea oare cîndva s-ajungă acest mugur de muieruşcă să fie ca maică-sa?

N-ar crede. Şi-a scuturat fruntea. Comisul cel mare Manole s-a uitat la el din dreapta şi i-a zîmbit numai, fără să-l întrebe de ce flutură din cap. Va fi avînd şi monahul gînduri cum au şi alţi oameni cu griji.

Călăreau cătră Domnie, în trap domol, pe şleahul Romanului. Cinci slujitori umblau înainte; după acei slujitori, domniile lor doi; pe urmă doi slujitori îl duceau între ei pe Vizir; şi la urmă închideau alaiul alţi cinci slujitori. Porniseră la al şaselea ceas; popasul avea să le fie la Cetatea Nouă, la Fetion pîrcalab.

Ieromonahul Nicodim se afla mulţămit de ieşirea sa la lume. Petrecerea i se prelungea pînă la Vaslui, unde are a vedea tabăra măriei sale.

Pînă ce-a ajunge acolo, îşi stăpîneşte nerăbdarea. Drumurile au şi popasuri, dar au şi sfîrşit. Pînă la Roman, au oprit lîngă un deal, la şipote, subt umbră de plopi. La Cetatea Nouă au mas la odăi, punîndu-se în toate părţile străji întărite. Ş-apoi de la Roman s-a sporit alaiul, c-un steag de răzăşi de la pîrcălăbie. Neaflîndu-se la Cetate în ziua aceea diacul, jupîn Fetion pîrcalab a poftit pe cuviosul Nicodim să scrie cuvioşia sa răvaşul cătră preotul de la Avrămeni, o fugă bună de cal departe de Roman:

„Molifta ta, preute Constandine de la Avrămeni, fericită sănătate şi tot binele de folos îţi poftim de la Domnul Dumnezeu. Astăzi duminică, mi-au sosit răzăşii de la Tupilaţi, şi de la Miroslăveşti şi de la Miţeşti, pentru purcesul la tabăra măriei sale; şi să vii molifta ta îndată, ca să binecuvintezi praporul. Deci scoală-te şi vină; sminteală să nu faci, ca să nu fie pentru Vodă întîrziere.”

Dintr-asta au cunoscut călugărul şi comisul cel bătrîn că acolo la Vaslui a pornit a fierbe piatra cea scumpă, şi s-au uitat unul la altul cu înţeles. Aşa că Ionuţ va fi fiind dus într-o solie de război.

Cît a slujit părintele Constandin de la Avrămeni, în odăjdii, sfinţirea praporului, monahul a stat într-ajutor la cîntare încălărat, scoţîndu-şi din cap numai comanacul, iar răzăşii aveau şi ei cuşmele în mînă, după cuviinţă, şi se închinau pentru

sănătatea şi pentru izbînda măriei sale. A sosit în vremea cît a ţinut rugăciunea o căruţă cu doi boi; şi-n acea căruţă era încărcată o bute. A tras mai deoparte. Şi după ce s-a sfîrşit slujba către Dumnezeu, domnia sa Fetion pîrcalab a poftit pe cinstiţii oaspeţi şi pe răzăşii săi la închinarea paharului pentru luminăţia sa Ştefan-Vodă. Atuncea au chiuit răzăşii şi şi-au fluturat cuşmele. I-a plăcut asta părintelui Nicodim.

Au ajuns la tabără la Vaslui luni înaintea amiezii; şi, fiind măria sa din vreme vestit, a ieşit împotriva alaiului coborînd treptele de la cerdacul curţii domneşti şi ducîndu-se pînă în mijlocul ogrăzii. Se aflau în cerdac oaspeţi străini, pe care nici Nicodim nici Manole Păr-Negru nu i-au cunoscut. Au înţeles din vorbele de la unii şi de la alţii, că ar fi fiind între acei oaspeţi doi soli de la Cazimir-Crai al Lehiei, şi doi de la Matiaş-Crai din Ţara Ungurească, şi este ş-un popă italian de la veneţieni şi se aşteaptă pe a doua zi alt popă de la papa de la Rîm.

Cînd a ajuns măria sa Ştefan-Vodă în mijlocul ogrăzii, avînd în cap gugiuman cu pană de cocor şi în mîna stînga spada, alaiul de răzăşi s-a desfăcut; au păşit înainte, cu Vizir, numai paicii şi comişeii domneşti. Harmăsarul era hodinit şi hrănit şi strălucea ca un omăt proaspăt, avîndu-şi pe el podoabele de la Timiş. Măria sa a venit aproape şi l-a mîngîiat pe frunte şi pe ochi. Vizir şi-a supus botul la subsuoara stîngă a măriei sale.

Cînd Vodă şi-a întors ochii în juru-i, a văzut, descălecat la doi paşi aproape de măria sa, pe bătrînul Manole Păr-Negru. S-a dus la el, i-a dat mîna să i-o sărute şi l-a bătut pe umăr, cum avea obicei faţă de slujitorii săi cei buni. L-a cunoscut numaidecît şi pe părintele Nicodim. Adunînd sub dreapta sa pe comis şi pe monah, luminăţia sa le-a făcut cunoscut că se bucură de vederea domniilor lor. Atît jupîn Manole cît şi monahul au simţit în fiinţa lor o dulceaţă de vechi curteni, cînd, după asemenea cuvinte, Vodă le-a arătat numai c-un semn uşor al mînii slobode ş-a ochilor, ce griji, sfaturi şi treburi îl aşteaptă cu atîţia oaspeţi şi soli veniţi la curtea măriei sale. Căci nu sînt numai aceştia care se văd; sînt şi alţii care nu se văd.

De jur-împrejurul ogrăzii de la curtea domnească erau înşiraţi panţiri cu suliţi şi săbii; şi dincolo de oaspeţi, în cealaltă parte a cerdacului, se aflau boieri de credinţă ai măriei sale. Era o vedere cum nu i-i dat omului să aibă în multe zile ale vieţii.

Măria sa a dat poruncă să fie dus Vizir în grajdul cel nou de piatră, cu poarta zăbrelită, unde aveau a-i purta de grijă paicii şi

comişii care-l însoţiseră de la Timiş.

Întru multe griji se află domniile cele slăvite! I-a fost destul comisului Manole să se uite lung la măria sa şi a înţeles că mîhnirile i-s mai îmbielşugate decît bucuriile. Îmbulzit e măria sa de oaspeţi şi sfaturi. N-are să aibă cînd găsi un ceas pentru un slujitor vechi şi credincios; nici nu l-a putea pofti la masă; nici nu-i chip şi modru să-i lepede vreo înştiinţare despre Ionuţ.

Cîteodată are comisoaia Ilisafta dreptate cînd întoarce cîte-o împunsătură asupra luminăţiei sale, care şi-a crescut pofala ca un împărat şi se întinde de nu-şi mai găseşte loc, şi trebuie să împingă pe unii încolo, pe alţii încoace, pînă ce-a răzbi la ameninţarea Ismailiteanului. Iaca, acuma Antihrist şi-a apropiat la Dunăre oştile sale.

De la corbii cei străini care se văd în cerdacul domnesc, se poate cunoaşte că Ţara Moldovei intră sub greu cumpăt.

Acuma asta-i alta; va binevoi Domnul Dumnezeu să-i fie întru ajutor măriei sale. După semnul care-i zugrăvit pe praporul cel mare domnesc de la scările curţii, sub care a stat o clipă Vodă înainte de a coborî în ogradă. Pe acel prapor e zugrăvit sfîntul Gheorghe, cel care străpunge gîtlejul balaurului.

Lăsînd toate acestea deocamdată la o parte, ne gîndim ce vorbe anume are să scoată asupra noastră jupîneasa Ilisafta, cînd va afla că ne întoarcem aşa fără nici o ştire despre Jder cel mezin. Amărîte şi aprige vorbe; ni-i lehamite de ele!

Însă părintele Nicodim ne trage de mînică.

— Ce este?

— Tătuţă, a venit un om de la Dumnezeu şi de la părintele arhimandrit, ca să ne scoată de aici şi să ne ducă într-un loc mai prielnic. Văd că tare erai întristat; iar acuma te bucuri.

Părintele eclesiarh Emilian i-a dus la stareţul său, lîngă paraclis.

Bună mîncare şi bun pat de hodină.

Mîncare într-o chilie tihnită, la o măsuţă, unde n-au stat decît trei creştini; din care numai doi s-au îndestulat, iar al treilea s-a mulţămit cu un păhărel de vin roş şi-o felioară de pită. Hodină în chilia cuviosului Emilian, lîngă odăi.

Prea cuvioşiei sale sfinţitului arhimandrit nu-i place să iasă în adunări şi nu se amestecă în vorbele solilor. Are măria sa alţi slujitori pentru asta. Părintele Amfilohie priveghează toate din singurătatea sa, află toate vorbele şi veştile, se cufundă în sine cerînd de la Dumnezeu luminare a sufletului, şi-apoi supune cu

ascuţime măriei sale ce crede el că e hotărîre dreaptă şi bună.

Nu ştiu ce s-ar putea scoate de la asemenea om ascuns. Cu toate acestea să îndrăznim a-l cerca pe departe şi să-i dăm măcar a înţelege că mare dorinţă am avea să aflăm ce s-a făcut şi unde-i un fecior al nostru cu numele Ionuţ Păr-Negru. Cum am putea noi s-aducem vorba mai pe departe?

Bine ar fi făcut părintele Nicodim să înceapă cuvioşia sa într-un fel; dar părintele Nicodim tace.

Sfinţitul Amfilohie şi-a întors dintrodată ochii şi i-a aşezat asupra comisului Manole.

De unde s-a luminat pe acea faţă palidă un zîmbet şters?

— Bag de samă, comise Manole, că vrei să mă întrebi de-un fecior mezin ce-ai avut…

Fiinţa comisului celui bătrîn se înfioră ca de frig.

— Am vrut să întreb, sfinţite părinte arhimandrit.

— Ştiu c-ai vrut; şi te-aş pofti să nu mă-ntrebi.

— Ar fi vrut muţa lui, jupîneasa Ilisafta, să ştie dacă-i purces la răsărit ori la miazăzi, ori la asfinţit.

— Nu ţi-oi răspunde, comise.

— Măcar să ştiu dacă-i viu ori dacă-i mort.

— Nici la asta nu-i răspuns, cinstite comise. Domnia ta eşti bărbat şi mă înţelegi. Iar femeii să-i spui aşa, că este un Dumnezeu care priveghează.

Comisul a oftat cu mare stăpînire de sine. Ce să faci? De la un zgîrcit va să te mulţămeşti şi c-o traistă spartă. Totuşi este în vorba asta o fărîmă de nădejde, nu numai pentru muierile slabe, ci şi pentru bărbaţi care se socot puternici.

Capitolul IX

Se înmulţeşte neamul comisului

Aceeaşi moară afumată şi puţintel strîmbată din furci şi cosoroabe asupra iazului. Moara veche din siliştea tîrgului. Aicea fac popas călători din patru drumuri, pe lîngă ţăranii şi răzăşii care aduc la măcinat. Aicea se aleg veştile şi prorocirile. Şi morarul cel bătrîn moş Irimie nici n-ascultă; ba se dă după covată şi opreşte hadaragul şi teica atunci cînd întind mai lung gîturile unii din ascultători, ca s-audă mai bine pe cel ce grăieşte; ba sloboade hadaragul ca să toace în teică şi dă ocol pe după oaspeţi, ca să se suie la coş, să vadă cum merge mălaiul la

rîşniţă; ba, după ce-au tăcut vorbele, se duce şi abate apa de la lăptoc, oprind toată huruiala morii. Are acest morar meşteşugurile lui şi s-a deprins a se uita pieziş la oameni. Se zice că mai bine cunoşti omul şi-ţi aduci aminte de obrazul lui, dacă-l pîndeşti dintr-o parte. Şi chiar vorbeşte din cînd în cînd acest morar, dar mai cu samă cînd socoate el că trebuie. Se spune că, atuncea cînd nu-i nimeni-nimeni în moara lui, şi nu fîşîie nici vîntul prin stuful acoperişului şi numai jarul de la vatra veche se fărîmă şi clipeşte, vine acolo pe furiş cel pe care niciodată nu-l pomenim fără să ne facem cruce, şi sfătuieşte în şopot cu moş Irimie. Acel Demon ar fi un fecioraş al lui moş Irimie, pe care moş Irimie l-ar fi dobîndit clocind la subsuoara stînga, vreme de nouă săptămîni, un ou părăsit. După ce l-a scos, în lumina jarului miezului nopţii, l-a stupit să nu-l deoache şi i-a dat drumul pe gîrlă. L-a hrănit şi l-a crescut Tartorul şi din cînd în cînd i-l trimete morarului, ca să-i facă bucurie. Nimene nu-l vede, nimene nu-l aude, dar de ştiut se ştie că este.

S-a ştiut că este de la un iepure.

Gonit dintr-o pîrloagă de cătră doi copoi ai unor răzăşi de la Spinoasa, acel iepure bătrîn şi înţelept a luat-o în lungul hatului răzăşesc, care, la Spinoasa, cum se ştie, e de trei mii de stînjeni. Cînd a ajuns în siliştea tîrgului, iepuroiul a prins a face minciuni: a cîrnit la vale; apoi a pornit-o în lungul iazului şi a ocolit moara. Din fugă, s-a întors asupra sa însuşi făcînd o săritură îndărăt şi s-a strecurat în şandrama printr-o spărtură. Mai făcuse altă dată aşa un uncheş al său tot de la Spinoasa. În moară, lume ca totdeauna, şi roata cu cupe scîrţîia şi rîşniţa umbla harnic. Şi era un fum subţire ca o pîclă. S-a tupilat într-un cotlon ş-a stat liniştit; copoii răzăşilor au trecut ţăhnind prin preajmă ş-au pierdut urma. Iepurele se tupilează mai tare în salteluţa de colb, ometiţă şi cenuşă, amestecate şi adoarme. Cît au ţinut vorbele oamenilor şi vuietul morii, iepurilă s-a hodinit fără să aibă nici un bai; dar cum s-au potolit toate, a început a-şi juca nările; iar cînd a stat dintr-odată moara şi apele au fugit şuguind în bulboană, – a tresărit cu spaimă, s-a pălit de două ori cu capul în îngrăditură pînă ce-a găsit borta pe unde intrase, şi s-a dus, ca dintr-o puşcă a nemţilor măriei sale.

Aşa, cînd a stat în amurg moara din silişte, au răsărit din somn jupîn Manole şi cuviosul Nicodim. Au fost în picioare şi s-au uitat cu străşnicie în juru-le. Morarul a rînjit la ei de pe bolovanul pe care stătea, dincolo de fumegarea tăciunilor.

— Poftiţi domniile voastre mai aproape, a zis el. De cai să n-aveţi grijă; îs după uşă; le-am dat orz precum mi-aţi poruncit. Pentru dumneavoastră am copt bine mămăliga, iar plătica e numai bine friptă. Ca să nu vă supăraţi după cum v-aţi mai supărat şi să nu mai spuneţi că umblu cu minciuni. Cerc eu aşa din vorbă pe unii şi pe alţii, să văd cum merge şi cît de strîns le e nodul pungii; dar cu domniile voastre nu mă pun. Domniile voastre sînteţi boieri mari din Ţara-de-Sus.

— Fiecare e boier mare peste ale sale... a răspuns posomorît jupîn Manole.

Morarul încuviinţă cu umilinţă.

— Aşa este; dar pe boierul cel adevărat eu îl cunosc, că scoate şi plăteşte. Iar ceilalţi umblă numai în pleaşcă. Să nu-ţi fie cu supărare, cinstite jupîne Manole, eu pentru orzul cailor (frumoşi cai!) şi pentru celelalte, ţi-oi cere trei parale şi o vorbă bună.

— Plătesc cinstit, a răspuns cu semeţie vel-comisul Manole.

Morarul a tras peştele c-un beţişor lîngă fundul pe care aburea mămăliga tăiată în patru cu aţă. S-a mirat:

— Ce ban pot găsi eu la feciorul domniei tale comisul Jder? De aceea l-am îndulcit dîndu-i dintr-al altora.

— A trecut şi el pe-aici?

— Trecut.

— Spus-a încotro se duce?

— Cînd a venit, cinstite jupîne Manole, s-a văzut că-l chiamă măria sa. Dar de dus, cum să spuie unde se duce? Asta-i slujba lui Vodă. De atîţia ani, de cînd sînt aici, am învăţat rînduiala.

Manole bătrînul se posomorî iar. Morarul clătină din cap, privindu-l dintr-o parte şi clipind dintr-o geană cătră Demonul său.

— Ştii, cinstite jupîne Manole, că eu treaba asta, a Domniei, am prins a o învăţa de acuma cinci ani, cînd a început măria sa a-şi întocmi tabăra asta de la Vaslui? Mă crezi ori nu mă crezi?

— Te cred; de ce să nu te cred?

— Şi vrei să-ţi spun cum au fost toate?

— Vreau, de ce să nu?

— Să nu te superi, cinstite jupîne Manole; parcă grăieşti cu gura altuia. Ai o supărare; las-o! Cînd ţi-oi spune întîmplarea mea, ai să vezi că a dumnitale rămîne ca o nimica. Să blagoslovească asupra mea sfinţitul ieromonah, ca să pot istorisi fără a mă tulbura. Cînd îmi aduc aminte de toate, începe a fierbe

în mine veninul. Aşa că să mă blagosloveşti, cuvioase părinte.

— Dumnezeu să te miluiască, a răspuns ieromonahul înălţînd dreapta şi făcînd semnul sfînt.

— Sărutăm dreapta, părinte.

Cinstite jupîne Manole şi cuvioase părinte, aflaţi că, acum treizeci şi şase de ani, eu mă aflam cu doi fraţi ai mei la Prut, în ţinutul Fălciului, într-o moşie rămasă nouă după bătrînul nostru Mănăilă. Neamul nostru nu era de mult aşezat acolo; trecuseră numai două rînduri de oameni şi noi eram al treilea rînd. Tatăl meu Mănăilă încă îşi mai aducea aminte că venise cu uncheşii lui de sub munte, aducîndu-şi acolo la Prut oile, asinii şi slugile. Fiind aşezaţi noi acolo la Mănăileşti din porunca Domniei, ne bucuram, avînd lărgime şi îmbielşugare. Mai întîi nu vedeam tot păduri şi iar păduri. Şi nu ne stricau ogrăzile puhoaie şi iar puhoaie. Unde puneam plugul, la un grăunte ieşea spor o mie. Despre mălaiul din acel loc se spune că n-are coajă. Schimbam cîşlele ici-colo; aveau oile păşune cît lumea asta. Numai atîta spuneau alţi răzăşi trimeşi de Domnie mai de demult acolo, că toate cele bune îs şi cu primejdie. La trei ani, secetă; şi la treizeci şi trei de ani, tatarii. Dar pentru o secetă aveam două rînduri de bielşuguri; iar dinspre tatari primejdia nu era ca altădată. Domnia îşi întinsese stăpînirea pînă dincolo de Nistru. Şi noi eram aşezaţi acolo ca să ţinem strajă. Cum eram aşezaţi noi la Prut, alţii se aşezau tot mai încolo spre pustie.

Trăind noi în huzur şi fără grijă, iaca pălesc tatarii. Un ceambul la Hotin; un ceambul la Lăpuşna. Cei care au pălit în Lăpuşna au străpuns pînă la noi la Mănăileşti. Acuma ştiţi domniile voastre cu cîtă repegiune vin şi se duc acei lotri păgîni. Cînd s-a dat şfara în ţară şi am cunoscut fumul de primejdie în fundul zării, pe dealul de la Orlat, – tatarii au şi fost la cîşle, spîrcuind ca lupii. Nici n-am avut cînd fugi, nici n-am avut cînd le sta împotrivă. Cîţi am fost noi neamul lui Mănăilă, pe toţi ne-au luat de grumaz şi ne-au dus la Crîm. Eu am fost căzut rob la un mîrzac, Daud. Cum am ajuns acolo, într-un loc căruia îi zicea pe limba lor „Valea Grasă”, nu făceam alta decît că îmi dădeau mie pe mînă mînzărarii şi bacii tatari zerul rămas de la caş; ş-apoi acel zer eu îl fierbeam făcînd jintiţă, şi jintiţa o scurgeam în sedile, de scoteam urdă.

În acel ţinut al nohailor care se chiamă Crîm, nu s-a fost ştiut de urdă. Ce făceau cu zerul de sub caş acei păgîni, nu ştiu; îl lepădau la cîni.

Iar cînd a venit acel ceambul al lui Ghirai-Han asupra Mănăileştilor, s-a întîmplat să găsească Daud mîrzac la stîna mea urdă dulce. A gustat şi aşa de tare i-a plăcut, încît, cînd m-a luat rob, m-a legat la un loc cu strecurătoarea de urdă; şi mi s-a poruncit să păzesc acea dulceaţă ca ochii din cap.

După ce-ajungem cu ceambulul la saraiuri, Daud mîrzac şi-a adus aminte de robul cel cu urda şi a chemat pe un credincios al său care mă avea în stăpînire şi i-a cerut săculeţul, ca să închine acea dulceaţă lui Ghirai-Han.

Cum a gustat hanul din dulceaţa lui Daud mîrzac numai s-a oţărît ş-a stupit într-o parte.

Rămînînd ruşinat mîrzacul de darul său, a venit la mine la căruţă ş-a poruncit să mă scoată şi să mă taie. Căci am făcut ceva de-am stricat urda; de unde era dulce, acuma e acră şi înecăcioasă; ba-i şi amară şi n-o poţi pune în gură de otrăvită ce-i.

— Bine, zic eu talmaciului, să mă taie dacă mîrzacul vostru e prost şi nu ştie că urda dulce nu ţine. Ca orice lucru bun, durează puţin şi se zborşeşte. Pofteşte urdă dulce? Să mă ducă la o stînă de-a voastră, să-mi puie în mînă ce i-oi porunci, şi-i fac iar dulceaţa care i-a plăcut.

— Faci aşa, tu ghiaur? a întrebat Daud mîrzac, veselindu-se.

— Fac şi mai bună; căci aicea, precît văd, iarba-i mai frumoasă decît la noi la Mănăileşti.

— Atuncea dau la tine viaţa, ghiaur.

— Spune-i aşa, mă-ntorc eu la tîlmaci, că viaţa mea e în mîna lui Dumnezeu, nu-i într-a lui; şi el să mă trimeată la stînă, să-mi deie cîte poruncesc, şi să nu mai clămpănească din gură.

Am făcut urdă, dar n-am arătat mînzărarilor tatari cum se face. A gustat Daud mîrzac; şi-a lins buzele. Repede încalică Şi se duce într-o fugă, s-o închine lui Ghirai-Han. Gustă şi Ghirai-Han şi-şi linge şi el buzele. Cum se chiamă dulceaţa asta? întreabă Ghirai.

— Nu ştiu, răspunde mîrzacul; dar eu îi spun după numele robului. Şi de-atuncea urdei îi zic tatarii din acel loc „mănăilă”.

Aşa că m-au pus meşter la stîna aceea. Şi din răstimp în răstimp primeam înştiinţare de la Daud mîrzac, să fac o ocă ori două ocă de mănăilă. O ocă îi trebuie lui; una o închină plocon hanului. Aşa se bucură de tare hanul de mănăilă dulce, încît îi face lui Daud mîrzac toate voile.

Atuncea, dacă am văzut eu cum umblă treaba la tatari, m-am

semeţit ş-am trimes răspuns mîrzacului meu că eu fac mănăilă dulce ş-oi face-o şi mai bună, dacă-mi adaogă la tain un pahar de vin de care beau mîrzacii şi hanul. Şi aşa l-am purtat eu cu vorbele pe mîrzac pînă ce-a văzut el că un pahar de vin îmi da putere; iar eu beam treizeci şi nu mă puteam ţine pe picioare.

— Tu ghiaur, zice Daud mîrzac, tu să mă înveţi pe mine cum se face mănăilă dulce. Eu dacă mînînc mănăilă dulce în fiecare zi, nu mor; iar tu dacă bei în fiecare zi treizeci de pahare, te prăpădeşti şi nu mai poţi face ce-mi place mie.

— Da' nu mai mor, nici pe dracu! Şi ce ştiu nu spun.

— Dacă nu mori de vin, mori pentru că-ţi vine vremea, tu ghiaur.

— Bine, asta-i alta, dar de spus tot nu spun.

— Ba ar fi bine să spui, Arimi ghiaur.

Stau eu şi mă gîndesc; stau şi mă gîndesc.

De cînd fac urdă lui Daud, el a umblat ş-a cumpărat de pe la alţi mîrzaci şi tatari cîţi robi a găsit din neamul nostru Mănăilă şi alţii din acelaşi ţinut de la Fălciu. După ce i-a cumpărat, i-a dus nu ştiu unde mai departe, în nişte locuri goale şi neumblate, ş-am înţeles că i-a lăsat să moară, ori i-a dat căpcăunilor de-acolo să-i mănînce, ca să se prăpădească cei care cunosc meşteşugul. Să rămîie numai el, ca să fie în mare cinste la Ghirai-Han. Şi ca să ştie numai el, trebuie să-l învăţ eu. Iar după ce l-oi învăţa, mă omoară şi pe mine.

Zic:

— Nu vreau să te-nvăţ. Daud mîrzac.

— Atuncea, dacă nu vrei să mă-nveţi, eu tai pe tine, Arimi ghiaur.

— Fiinţa mea, zic, e sub sabia ta; dar de-nvăţat nu te-nvăţ.

— Tu ghiaur, de moarte nu te temi?

— Nu mă tem de moarte.

— Atuncea eu pe tine te slobod din robie, Arimi ghiaur.

— Să vedem, asta se poate; dar ce chezăşie îmi poţi da, Daud mîrzac?

— Îţi dau chezăşie jurămînt; mă jur pe barba mea.

Zic:

— Nu-mi place asemenea jurămînt, şi nici n-ai barbă, Daud mîrzac. Asta-i barbă? Ca grîul de-secetă: ici un fir, colo un fir. Să vezi tu, Daud mîrzac, barba lui popa Nastasă de la noi; poţi să mături cu ea o arie.

S-a ruşinat mîrzacul.

— Atuncea pe ce să mă jur?

— Să te juri aşa, zic eu. Dacă nu te ţii de legămînt, să deie Dumnezeu să n-ajungi Luna cu mîna.

— Tu ghiaur, ce fel de jurămînt e asta? Nu înţeleg.

— Asta-i jurămînt mare, Daud mîrzac, îi spun eu. E taină şi jurămînt cu primejdie.

— Bine, zice. Am să mă mai gîndesc; am să jur cum spui.

Am făcut lege pe nouă ani; cu nouă, cît mai stătusem în prinsoare, fac optsprezece. Cînd s-or încheia optsprezece ani, să mă sloboadă şi eu să-l învăţ.

Apoi aşa a fost. Mîrzacul s-a ţinut de cuvînt; şi, după ce mi-a dat el drumul, am mai rătăcit eu ani unsprezece, pînă ce-am ieşit la lume, la noi în Moldova.

Mă duc în locul unde fusese satul nostru Mănăileşti. Vai de sufletele părinţilor noştri! Nu mai era nimic, nu se mai cunoştea nimica. Toate risipite şi spulberate: sat, biserică şi ţintirim. Nu-i fîntînă, nu-i şipot. Nu mai era nici o pomenire.

Dau cu calul ocol locurilor. Văd departe, în fundul zării, sat nou. Mă duc acolo; era un sat întemeiat de puţină vreme: Cozmeşti. Întreb şi înţeleg că-i danie nouă de la Ştefan-Vodă, carele se află acuma stăpîn ţării. Am oftat ş-am lăcrămat; după aceea mă hotărăsc să mă duc să ridic plîngere la măria sa. Atuncea s-a vestit că măria sa Ştefan-Vodă întemeiază tabără oştilor sale la Vaslui.

Am venit aici la Vaslui, ş-am stat în genunchi la trecerea lui Vodă.

Întreabă măria sa:

— Ce i-i voia acelui sărman?

Atuncea m-am dus la măria sa, m-am plecat şi i-am spus tot, ş-am cerut mărturii vechi a altor sate care or mai fi rămas împrejur de locul nostru ce s-a fost chemat Mănăileşti.

— Nu mai ai nimica? Nu ţi-a rămas nimica?

— Luminăţia ta Doamne, zic, n-am rămas decît cu sufletul. Şi din mila lui Dumnezeu, cu un dar, de pot bea patruzeci de pahare de vin fără habar. Iar după aceea nu mă culc. După ce le beau acele patruzeci de pahare, pot umbla printre ouă pînă la măria ta purtînd o strachină cu zamă şi nu vărs din strachină nici o picătură.

— Lasă asta şi să vedem întîi mărturiile, porunceşte Vodă. Şi cînd a grăit măria sa aşa, eu n-am mai zîmbit şi m-am înfricoşat.

A poruncit măria sa cercetare şi înfăţişare a oamenilor de

demult şi a aflat că sînt adevărate toate cîte am spus eu. Atuncea mi-a dat luminăţia sa alt pămînt în locul celui vechi şi mi-a dăruit şi moara asta din siliştea tîrgului.

După povestirea lui, morarul s-a uitat cum avea obicei dintr-o lături, ca să vadă ce are de spus boierul cel bătrîn, ş-a făcut iar Demonului său cu ochiul. Boierul cel bătrîn îl ascultase cu luare-aminte, dar nu spunea nimic.

— Eu ştiu ce-ai vrea dumneata să cunoşti, jupîne Manole, a grăit el cu glas mai coborît; ci de comisul cel tînăr alta nu ţi-oi mai şti spune, decît că avea într-o desagă un cucoş negru, ca să-i vestească zorile.

— Purcedea pe cale depărtată... a îngînat monahul.

— Aşa m-am dus eu pînă la nohai şi m-am întors, a adaos morarul. Dacă vrea Dumnezeu ne întoarcem şi de pe celalalt tărîm. Acuma eu v-aş pofti să m-aşteptaţi pînă ce mă duc şi mă întorc numaidecît; am aproape de aici un coteţ de peşte. Văd că vă mai face trebuinţă. Spor de plată nu-i, rămîne tot trei parale şi vorba cea bună, pe care încă n-am auzit-o, să nu vă fie domniilor voastre cu supărare.

Morarul şi-a luat dintr-un cotlon ghionderul, ca să se ducă în baltă pe întuneric. Pentru treaba lui, avea destulă lumină de la stele şi mai ales de la drumul robilor, pe care-l cercetase din Crîm vreme de douăzeci şi nouă de ani ş-o lună. S-a dus, mătăhăind. Într-o vreme l-au auzit vorbind singur, ori poate cu fecioraşul său Demonul.

Jupîn Manole a oftat, după ce s-a văzut sub streşina morii numai cu monahul:

— Doamne, multe minciuni mai poate spune un om!

— Cinstite mare comise, a zîmbit cuviosul Nicodim, la acest morar minciuna umblă de mîna cu adevărul.

— Poate fi şi asta, s-a înduplecat comisul Manole, dar poate fi şi alta; că m-a stîrnit cu minciunile lui să mă duc să-mi văd pămînturile şi tamazlîcurile de la apa Jijiei.

Monahul a răspuns:

— Ca să ne găsim astîmpăr, om merge, tătuţă, şi pînă la apa Jijiei, şi ţi-oi fi tovarăş orişiunde.

Astfel se vădea încă o dată ştiinţa bobilor, pe care-i cerceta la Timiş comisoaia pentru soţul său, şi care arătau drum cotit printre primejdii, drum cu întîrziere.

— Ah! Am ştiut, săraca de mine, că la altceva nu mă puteam aştepta de la comisul Manole! Se tînguia dumneaei cătră

jupîneasa Candachia. Parc-a făcut altă dată altfel, ca să facă ş-acuma? Totdeauna e cu împotrivire asupra Ilisaftei. Că se repede numai pînă la Domnie; că în trei zile se duce, în trei se întoarce; să n-aibă jupîneasa Ilisafta grijă; aşa de grăbitu-i, încît nu mai are cînd coborî pînă devale ca să-i spuie Ilisaftei: - „mîhnită te lăs, să te găsesc bucuroasă”. Se duce ş-o lasă; ş-are să se mai ducă lăsînd-o; căci aşa-i tiran domnia sa de cînd îl ştiu. Dumnitale, dragă noră Candachie, pot a-ţi spune, căci îmi eşti ca un copil al meu prea iubit. Ne aflăm acuma în acest cerdac la Simion şi ne uităm cum umblă slujitorii; şi vedem toate cum sînt la acele grajduri ale măriei sale. A trecut mai nainte comisul Simion, cu Lazăr Pitărel şatrar, ş-au stat în preajma grajdurilor ş-a poruncit Simion să i se scoată la vedere harmasarii Domniei, cum a pus el rînduiala nouă. Iar slujitorii numaidecît au intrat la grajd ş-au scos harmasarii. I-ai văzut şi dumneata. L-ai văzut şi pe Catalan. L-am văzut şi eu; nu numai acuma; l-am văzut de mai multe ori. Draga mea Candachie, miră-te şi-ţi fă cruce, cînd ţi-oi spune că eu atîţia ani de zile, cît a fost aicea stăpîn Manole, nu l-am văzut pe acel vestit harmasar cu numele Catalan. S-a făcut din pricina lui Catalan tulburare şi s-au tăiat oamenii ca la război; unii au vrut să-l fure, alţii l-au apărat; s-au petrecut nişte întîmplări de care s-a auzit în toată lumea. Iaca, nici atunci n-a fost îngăduinţă pentru mine să văd pe Catalan. Aşa fel a fost opreliştea lui jupîn Manole, încît nici nu mai cutezam să aduc vorba despre asta. Acuma ai văzut şi dumneata, Candachie dragă, că-i un harmasar ca toţi harmasarii.

— După cît ştiu eu, a zîmbit Candachia, cu toate opreliştile, jupîneasa Ilisafta tot a văzut ce-a poftit. Deasemenea s-a învrednicit şi Candachia, căci s-au aflat şi alţi bărbaţi mai filotimi împrejurul lui jupîn Manole. Acuma, cînd nu-i oprelişte, nici nu mai are haz să vezi un cal; şi asupra lui Catalan nici nu mai este străşnicie, căci se află şi alţi harmasari din sîngele lui, şi preţul lui s-a împuţinat în ochii comişilor. Nouă ne făcea trebuinţă să-l vedem atuncea; acuma nici nu ne uităm la el.

— Într-adevăr, le arăţi toate cum sînt, dragă noră Candachie, şi văd că ştii toate cîte am pătimit. Iar de cînd e aici Simion, a înflorit locul; se văd chipuri, s-aud glasuri de femei; pe cînd atuncea era ca într-o mănăstire de călugări. Jupîn Manole a fost cu inimă tare; pe cînd Simion s-a îmblînzit şi s-a îndulcit de dragostea soţiei sale. Nu ştie cu ce să-i steie înainte jupînesei Maruşca.

— Se întîmplă şi s-a întîmplat şi altora asta, dragă jupîneasă Ilisaftă.

— Într-adevăr, Candachie dragă, s-a domolit comisoaia.

— Căci sita nouă şade în cui, jupîneasă Ilisaftă şi dragă soacră. Mai este şi alta la mijloc: Că după cît ai umblat ş-ai stăruit dumneata, ba la vraci şi femei cunoscătoare, ba la icoane făcătoare de minuni şi sfinte moaşte, cumnata Maruşca aflîndu-se în stare binecuvîntată, cu toţii stăm împrejurul ei pînă ce i-a da Maica Domnului uşurare.

— Aşa-i, a suspinat comisoaia, în asemenea vreme ţi se închină toţi ca unei doamne şi împărătese. Se află unele care nu cunosc starea asta.

— Căci nu le-a venit vremea, dragă jupîneasă Ilisaftă. Ţi s-au mărturisit; şi cînd a trebui, ţi-or cere ajutor.

Jupîneasa Candachia a sărutat rîzînd mîna iubitei sale soacre. S-a grăbit s-o sărute ca să nu-i vie s-o muşte – după cît îşi da cu gîndul comisoaia, care, fără să pară, cerceta cu multă agerime pe nora sa întru toată a ei frumuseţă. „Vai! Suspina dumneaei întru sine; frumuseţa se veştezeşte şi frumuseţa nu se taie pe talger…”

— Ce-o fi făcînd acuma jupîneasa Anca? Se îndreptă cu grăbire comisoaia către nora sa. A intrat la Maruşca şi n-a mai ieşit.

— I-a fi dînd să beie o cănăţuie de cafea… s-a bucurat subţire Candachia.

— D-apoi că numai de asta-i bună cuscră-mea. Văd că şi nana Chira întîrzie. Am uitat undelemnul sfinţit de vlădica Teoctist şi am mînat-o să mi-l aducă. I-am spus unde să-l caute şi nu l-a fi găsind, iar acuma răscoleşte prin toate părţile. Ba, slavă Domnului, o văd că vine. D-apoi bine, nană Chiră, de ce-ai întîrziat?

— N-am întîrziat, stăpînă; m-am dus ş-am venit, alta n-am făcut. Iar de căutat am căutat în racla cea de tisă şi n-am găsit nimic. Şi mai aveam eu strîns la mine o leacă dintr-acelaşi undelemn şi l-am adus. Încă nu s-aude că i-ar fi venit durerile de-al doilea.

— Nu te teme, căci ai să le-auzi numaidecît, nană Chiră.

Cele trei femei au rămas ascultînd. Nu răzbătea din lăuntrul casei nici un zgomot. Din umbra cămărilor de sus treceau cu grăbire ţigănci desculţe la odăile de jos, în ogradă. O clipă numai lucea soarele după-amiezii în salbele care li se zbăteau pe piept.

Erau îmbrăcate cu pînzeturi răsăritene aprig colorate, după moda tătărască; cele mai tinerele fiice ale sălaşului, ca şi cum ar fi dorit să se depărteze de robie, părăseau portul nestatornicilor nomazi şi îndrăzneau a trece cu catrinţă şi cu năframă pe lîngă moaşa lor care purta încă şalvari. Acele slugi negre erau dar al măriei sale, închinat jupînesei Maruşca, de casă nouă. Jupîneasa Ilisafta le arătă numai cu ochii, înălţînd puţintel fruntea şi coborînd pleoapele; iar Candachia înţelegea că acea zestre, cu care părea că se fuduleşte Maruşca, nu era pe gustul soacrei. Totuşi plăcut este să ai roabe care să te slujească, să te împresure şi să-ţi steie în genunchi. Nu s-ar putea spune că fiinţa asta cu numele de Maruşca, fata ruştei, a fost ocolită de noroc. Candachia deci a zîmbit, încuviinţînd părerea comisoaiei despre sălaşul de robi de la curtea lui Simion.

Şi ograda se arăta liniştită. Simion dăduse poruncă părţii bărbăteşti a slujitorimii să se tragă la o umbră şi mai bine să doarmă decît să se poarte de colo-colo, ridicînd, împingînd, bocănind, răcnind şi chemîndu-se. Este vremea pentru aşa treburi zgomotoase în altă zi, cînd va fi şi domnia sa mai liniştit. Acuma nu-şi află astîmpăr. Într-un răstimp a venit de cătră grajduri pînă la portiţa ogrăzii; a văzut pe jupînesele din cerdac, şi din tihna lor a înţeles că el însuşi mai are a îndura pedeapsă. De s-ar isprăvi năcazul pînă în sară, ori măcar pînă la miezul nopţii! S-a tras de la portiţă şi s-a întors la grajduri, privind în neştire ori cătră munţi, ori cătră ceaţa de zăduf a cîmpiei. Niţă Negoiţă a scos capul de după o fînărie. Îi dă poruncă lui Niţă Negoiţă cu glas repezit:

— Să-mi duci şi-n sara asta poclăzile în chilia mea cea veche; dorm tot la grajduri.

Chilia lui de pe vremuri, cînd fusese holtei şi comis al doilea, îi era şi de data asta acoperămînt la năcaz, cum îi mai fusese destul de des, cînd se înoura furtună între el şi jupîneasa Maruşca.

— Am înţeles, jupîne comise, a răspuns Negoiţă, uitîndu-se într-o parte cu ochi întunecoşi, ca să afle un duşman.

Deodată s-a auzit în cămările de sus răcnet subţire, depărtat şi stîns.

Jupînesele din cerdac au fost în picioare, învăluindu-şi fustele cătră iatac. Comisul Simion n-a făcut decît un salt înapoi la portiţă.

Nana Chira urma după stăpîne, pitindu-se şi căutînd o trecere

cînd prin dreapta cînd prin stînga, scobindu-se în acelaşi timp de jur-împrejur la brîu, ca să afle sticluţa cu undelemn sfinţit.

— Dragele nanei dragi... dragele nanei dragi... ofta şi mormăia ea, negăsind nici un chip să răzbească înainte.

Jupîneasa Maruşca sta întinsă pe spate în crivat, sub pînze albe. Era legată la cap cu grimea de matasă roşă, ca să nu se deoache. Maică-sa Anca se învîrtea împrejurul ei căutînd ceva. Nu ştia ce caută şi întreba pe fiică-sa:

— Ce-ţi face trebuinţă, draga mamei?

— Am să mor! Am să mor! ţipa Maruşca. Lăsaţi-mă în pace, n-am nevoie de nimica, duceţi-vă de aici.

Un val o izbi în măruntaie, pricinuindu-i o zvîrcolire de vierme. Ţipă iarăşi fără samă, cu obrazul chinuit de spasm.

Simion îşi arătă capul zbîrlit în deschizătura uşii.

— Nu! Nu! Nu se poate! Au răcnit toate femeile cîte erau înăuntru.

S-au adunat umăr la umăr, au pus mînile, l-au întors în loc şi l-au împins să se ducă.

— Dar eu ce-am să fac? A întrebat el c-un început de mînie. Vreau s-o văd pe Maruşca.

— Nu se poate! Las' că te chemăm noi.

— Cît am să stau aşa?

— N-ai grijă! Te chemăm noi cînd va veni ceasul. Asta i se părea cel mai ciudat lui jupîn Simion: că muierile îi porunceau să n-aibă grijă, cînd fiece ţipăt al Maruşcăi răspundea în fiinţa lui. Zvîrcolirea ei, pe care el o zărise o clipă, îl trudea pe dînsul. Îşi simţea trupul îmbrobonat de sudoare. S-a tras pînă în cerdac şi s-a rezemat acolo cu fruntea de un stîlp.

Iar răcnetul! O spintecă răcnetul de moarte...

Nu mai poate îngădui asemenea urgie. Se smunceşte de la stîlp şi se repede spre iatac. În clipa aceea ţipetele Maruşcăi au contenit.

Femeile din lăuntru au săvîrşit tot ce este de trebuinţă într-o împrejurare ca cea de faţă. Au schimbat oleul la candela de la icoana Născătoarei de Dumnezeu şi au pus feştilă proaspătă de iască; au înfăţişat jupînesei Maruşca un păhărel de vinars amestecat cu undelemn sfinţit şi au îndemnat-o să bea măcar cît ar bea o păsărică. I-au adus pe frunte ştergar ud, pe care Maruşca îndată l-a zvîrlit de la sine. Moaşa sălaşului de robi a îndrăznit să se strecoare pînă la ţîţîna uşii şi, cînd s-a deschis un canat, a căutat din ochi pe nana Chira şi i-a făcut semn, che-

mînd-o.

— Aţi trimes după popă? întreabă în şopot moaşa sălaşului, vîrîndu-şi clonţul la Chira în ureche.

— Încă n-am trimes, dar trimet numaidecît. jupîneasa Ilisafta, care aude tot, îşi pocneşte palmele:

— Cum de s-a uitat asta, cuscră dragă, eu n-oi înţelege!

— Dar ce-s eu de vină, păcatele mele! răspunde jupîneasa Anca. Mai sînt şi alţii în casa asta.

— Mai sînt, mai ales bărbaţi care nu-şi găsesc astîmpăr, se învoieşte comisoaia Ilisafta, ieşind iar împotriva lui Simion. Să încalice careva pe loc! porunceşte ea comisului; şi să ducă răspuns părintelui Dragomir: să lepede în pămînt tot şi să vie numaidecît aicea.

— Ce se întîmplă?

— Fă cum îţi spun eu şi nu întreba. Nu se întîmplă nimica, şi ce se întîmplă e bine.

Moaşa sălaşului urmează a da sfaturi nanei Chira.

— Cînd or apuca-o durerile de-al treilea, s-o coborîţi din pat.

— Da’ de ce? se întoarce comisoaia

— Căci aşa n-i dat nouă, suspină moaşa de laie, aşa ni-i dat după datina din veac, să naştem pruncul pe pămînt.

— Asta n-oi mai crede-o, se împotriveşte nu cu prea multă hotărîre jupîneasa Ilisafta. Eu am făcut patru feciori, slavă Maicii prea curate, ş-am stat în aşternut după obiceiul jupîneselor moldovence. Doar dacă n-a fi chip altfel şi s-or lungi prea mult durerile. Mai degrabă s-aduci tu, moaşă, o lespede bună învălită în ştergar, să i-o punem sub şale. Ai trimes, Simioane, după popă?

— Am trimes.

— Acu ce-am mai uitat eu, uita-m-ar relele şi năcazurile. Pregătit-ai ce ţi-am spus ieri?

— N-am pregătit, muţă. Parcă am numai atîta grijă?

— Vai, cum se poate una ca asta? Numaidecît du-te şi pregăteşte.

— Mă duc, muţă.

— Du-te şi să nu-i dai drumul pînă ce n-oi porunci eu.

— Aşa am să fac, muţă.

Simion s-a dus cu aceeaşi privire îngrijorată şi spăriată. Porunca muţei şi uitarea lui erau în legătură tot cu uşurarea Maruşcăi. Însă era ceva ce i se părea lui că n-ar fi cu priinţă unor asemenea răcnete chinuite. Asemenea răcnete mai degrabă să

le potoleşti cu blîndeţă, decît să le detuni. S-a dus totuşi cu grabă spre a îndeplini porunca muţei. Şi dumneaei, după cîte i-a mărturisit, numai cu asemenea mijloc s-a putut uşura, cînd a fost să-l nască pe Simion însuşi cel de astăzi. Nu s-a întîmplat nimica rău şi l-a născut cu bine. Însă oamenii erau mai tari în vremea aceea, se gîndeşte cu îndoială comisul Simion. Maruşca lui e numai cît o gîgîlice. Of! Multe a avut să îndure de la gîgîlicea asta! De-ar vedea-o uşurată!

Caută pe Lazăr Pitărel şatrar. Porunceşte să-i vie Lazăr Pitărel şatrar. Se sfătuieşte cu el cum să dreagă şi cum să facă.

Se află la grajdurile domneşti de la Timiş (ştie el că se află) o pivă mică pentru vestirea ţinutului, cînd vine Vodă în petrecere aicea. E ca o piuliţă de aramă în care pisează gospodinele posmag. Are în fund o bortă, largă numai cît poate intra un vîrf de sîrmă. Acea piuliţă stă înţepenită cu cerc pe un butucel de fag. Îi pui pulbere cîtă pofteşti, astupi cu cîlţi şi baţi bine cîlţii. Cînd vrei să pornească, vîri în bortă capătul de sîrmă înroşită în foc. De departe, şi cu fereală îl vîri dintr-un şfichi de prăjină.

Lazăr Pitărel şatrar ascultă cu supunere; după aceea se duce să caute pivuşca, ca să facă plăcerea comisului său.

— Dar nu-i nici o plăcere, creştine al lui Dumnezeu, se întoarce supărat comisul Simion. Vai de zilele mele! Mie nu-mi trebuie nimica.; mie îmi trebuie numai linişte; mie îmi trebuie să-mi văd soţia alinată. Nu-mi trebuie pivuşcă.

— Atuncea de ce s-o mai caut?

— S-o cauţi şi s-o încarci, căci aşa-i porunca maicei mele jupîneasa Ilisafta. Acuma dumneaei e mai mare aicea şi dumneaei porunceşte. N-o auzi?

Lazăr Pitărel se duce clătinînd din cap. Nici într-o zi întreagă, cînd e zi bună lăsată de Dumnezeu, nici într-o zi întreagă nu dă drumul comisul Simion la atîtea vorbe la cîte a dat drumul într-o clipă.

Dar ţigăncii aceleia ce-i mai face trebuinţă? Îi face trebuinţă o lespede lucie, bine potrivită aşa ca un fundişor, şi să nu fie mai uşoară decît trei ocă. Asta tot dumneaei jupîneasa Ilisafta o porunceşte, ca s-o puie sub jupîneasa cea tînără, să aibă în ce se opinti. Să se ducă numaidecît cineva, să caute asemenea lespede.

A răsărit ca din pămînt, iarăşi, comisul Simion. Căci au zbucnit iar strigătele prelungi şi deznădăjduite ale jupînesei celei tinere. Mare pedeapsă de la Dumnezeu are tagma muierilor, se

gîndeşte Lazăr Pitărel.

Iar a contenit. Dar nu trece un sfert de ceas şi acele răcnete se înteţesc din nou.

La un ceas ori două, la a nu ştiu cîtea toană de sfredelituri de glas înfricoşat prin bagdadie, jupîneasa Anca năvăleşte în cerdac la parmaclîc.

Unde-i comisul Simion? Să vie numaidecît comisul Simion. Îi porunceşte jupîneasa Ilisafta să se înfăţişeze fără întîrziere.

Dar comisul Simion nu era departe. Era acolo într-un colţ al cerdacului, în umbra amurgitului. Stătea acolo neclintit, neavînd în urechi altceva decît acel sfredel care-l străpungea. Se uita fără să înţeleagă ce vede lîngă porţile ogrăzii pe unde ieşi la grajduri. Lîngă acea portiţă, un foc mare. Şi mai la o parte de foc un meşteşug ciudat pe care Lazăr Pitărel îl cercetează şi pe o parte şi pe alta şi se năcăjeşte asupra lui.

Ce este? Cine-i porunceşte să se înfăţişeze numaidecît? Unde să se înfăţişeze?

— Vină după mine, îi zice cu blîndeţă jupîneasa Anca. Te doreşte soţia dumnitale.

Inima comisului Simion se zbate cu înfricoşare. Poate se prăpădeşte Maruşca?

— Ferească Dumnezeu, îl mustră jupîneasa Anca, nu bolborosi astfel de vorbe necugetate.

Părintele Dragomir îşi murmură rugăciunile în tinda de la intrarea iatacului. Se pleacă din toată rotunzimea lui spre comis. La lumina făcliilor, îi străluceşte aurul patrafirului.

Comisul Simion şovăie. Se împiedică în prag; se cufundă într-un ţipăt ascuţit ca-ntr-un şuvoi de munte şi se opreşte cu privirile ca de ghiaţă deasupra soţiei sale. Femeile din jur apără şi acopăr vederii soţului trupul acela care se zvîrcoleşte. Dar ochii iubitei sale îl aţintesc holbat, cît nişte străchini. Cît nişte străchini i se par acei ochi care s-au uitat la el altădată cu atîta dulceaţă. Apa lor tulbure fulgeră ca de-o nebunie. Jupîneasa cea tînără şi-a repezit în sus braţele şi, cu ghiarele, a cuprins de chică pe soţul său. Îl trage şi-l scutură. Îl lasă şi iar îl înşfacă. Apoi cade istovită în culcuş.

— Acuma du-te! Acuma du-te! îl împing femeile. Comisul Simion a ieşit în cerdac prăpădit cu firea după asemenea întîmplare neaşteptată. Face semn lui Lazăr Pitărel. Îi face un semn aşa lui Pitărel, că de-acum se poate cutremura pămîntul scufundînd în genuni pe oamenii care mai trăiesc în lumea asta.

A izbucnit pivuşca, stupind foc prin înserarea afumată. Nu s-a cutremurat pămîntul, dar au zbîrnîit geamurile de la iatacul bolnavei. Încă un ţipăt – al tuturor femeilor de la iatac.

Gata. S-a milostivit Maica Domnului. Să poftească iarăşi comisul Simion. Îi porunceşte jupîneasa Ilisafta să se înfăţişeze numaidecît.

— Poftim, cinstite comise, şi-ţi vezi feciorul, se ploconeşte nana Chira; l-a primit bunică-sa cu palmele unse de undelemn binecuvîntat.

Simion şovăie iar şi-şi simte lacrimi în priviri cînd îl cuprinde de după grumaz o Maruşcă istovită şi albă, cu ochi împăcaţi de blîndeţă.

Copilul a ieşit la lume ţipînd cu mînie.

— Are să fie bărbat vrednic ca şi bunicul său şi are să-l cheme Manole! porunceşte jupîneasa Ilisafta.

A ieşit întîi braţul stîng şi după aceea capul.

— Are să fie stîngaci... suspină subţirel Candachia. Vedeţi dacă are pata de jder.

Are şi pata de jder. Bunicii lui şi-au agonisit astfel nepot care să le ducă pomenirea într-un veac viitor.

În vremea asta, comisul cel bătrîn se afla la tamazlîcurile domniei sale de la apa Jijiei, împreună cu părintele Nicodim. Amîndoi hodiniseră în bordeiul vatamanului bouarilor şi viţelarilor, unul Jurgea Căpăţînă, şi stăteau într-o dimineaţă, privind întinderile către Prut. Se vedea înaintea lor, cît cuprindeau ochii, grind verde într-o parte; iar în altă parte, despărţită printr-un hindichi cotit, baltă şi stufuri pînă într-un afund. Cînd veneau ape mari, primăvara, de se umfla şi Prutul şi se umfla şi Jijia, – apoi acele ape se făceau una pînă în buza hindichiului şi scăpau şi în păşuni. Erau înecate toate foltanele de stuf şi nu se mai vedea atuncea decît verde de iarbă şi sclipire tulbure de valuri. Se trăgeau puhoaiele cînd începeau a sosi toate paserile străine ale bălţii. Unele treceau în cîrduri fără număr, umplînd cerul şi înegrind zarea; altele făceau popas aici, cuibînd.

La acel ceas al dimineţii de august, cînd marele comis şi ieromonahul priveau balta, toate sălbătăciunile care aveau în acel cotlon de lume domnie se deşteptau deasupra stufurilor şi luciurilor, învăţîndu-şi puiganii la zbor. Se arătau vederii, fără frică, fel de fel de dihănii aripate – de la lebede, babiţi şi gîşte pînă la cele mai mici zburătoare şi înotătoare. Mai cu samă

treceau cu şuier de vînt raţe de multe soiuri. Deasemenea erau şi păseri fără nume, unele cu plisc lătăuş, altele cu moţ ca de omăt, altele cu pene trandafirii. Erau un fel de cocori ori un fel de stîrci – comisul a stat şi s-a mirat o vreme întrebînd pe moş Jurgea Căpăţînă.

Însă moş Căpăţînă n-avea grija orătăniilor din baltă. Moş Jurgea avea treabă cu tamazlîcurile ce-i erau date pe samă. Le arăta pe fiecare unde se află la păşune şi unde li s-au întocmit ocoale şi otacuri. Fiecare fecior cu cîte patruzeci de boi ori şaizeci de viţei. Pentru acele tamazlîcuri stătea acolo depărtat de lume cîte un an, de-i creştea pînă în ochi şi pînă la brîu barba încîlcindu-se cu pletele. Cu sarica lui, cu căciula ascuţită şi cu ghioaga ferecată cu ţinte de aramă, părea ieşit de pe alt tărîm, şi nu cunoştea nici pe Vodă, nici pe boierii suceveni; el nu ştia decît de-un stăpîn, şi acela era jupîn Manole.

Avea sub mîna sa feciori, pribegi din toată lumea asta, însă vrednici bărbaţi cu care ducea războiul său. Bătea război cînd cu apele, cînd cu fiarele, cînd cu iarna. Fiecare fecior ţinea lîngă sine un cîne. Jurgea Căpăţînă ţinea doi cîni. Simbria lui era parte din vînzarea mărfii. Tainul şi-l agonisea singur cu cei nouă feciori pribegi, aducînd mălai de peste Prut.

— Cum îl aduceţi acel mălai?

— Îl aducem şi noi cum putem, însă cu dreptate. Nu s-a aflat în partea asta de lume, stăpîne comise Manole, să suferim pe lotri, după cum ştii de cînd ne-am alcătuit noi cu domnia ta. Ce să-ţi spun, stăpîne comise Manole, grea e viaţa noastră aici în pustie la Jijia şi la Prut. Mare îmbielşugare este în toate; avem nu departe stîni şi prisăci; însă puţini oameni, şi aceia tot aşa de năcăjiţi ca şi noi, şi singuri. Domniile voastre la munte trăiţi în case deasupra pămîntului; noi, aicea, trăim sub pămînt.

— Însă vă iese cîştig de bani.

— Ce folos, stăpîne comise Manole, că avem pentru trup, dacă n-avem pentru suflet! Aici nu-i nici biserică, nici crîşmă. Cînd şi cînd ne vine în popas cîte-un ceteraş, care ne cîntă ce se cîntă în lume; dar pe urmă se duce ş-acela cum se duc orătăniile din baltă. Mai greu ni-i cînd vine viforul iernii şi stăm alăturea în perdele cu vitele. De lupi şi lotri, n-avem a ne teme; dacă au îndrăzneală lotrii să intre aici, apoi nu mai calcă iarbă. După a noastră pravilă, unde îl prindem pe hoţ cu furtişagul, acolo îi săpăm mormînt. Acuma, stăpîne comise Manole, ne-am fost rugat şi anţărţ domniei tale, să pui cuvînt pe lîngă măria sa ca să

ne clădească aici între Jijia şi Prut, la un loc potrivit, biserică, şi să ne vie preot. Om dura şi noi case, om căuta muieri ş-om întemeia sat, ca să trăim ca oamenii din lumea cealaltă.

Cît au călătorit înapoi spre Ţara-de-Sus, comisul se stîrnea din cînd în cînd a vorbi cu părintele ieromonah Nicodim, despre rugămintea vatamanului de bouari şi viţelari, moş Jurgea Căpăţînă. Îi slobozise făgăduinţă şi era cu grijă dacă şi-o va putea îndeplini.

— Să ştii, dragu tatei fecior şi părinte Nicodime, suspina domnia sa vel-comisul, că jele mi-i de cîte mi-a vorbit vatamanul nostru. Mi-a mai spus el şi altădată aceleaşi lucruri, dar acuma nu mai pot suferi. Toate-s trecătoare, părinte Nicodime, şi ne petrecem şi noi ca stolurile acelea pe care le-am văzut; iară înapoi nu ne mai întoarcem. Cată s-avem grijă, ca să ne rămîie pe lumea asta o pomenire. Ţi-oi mai spune alta: că degeaba m-a călcat ursul lui Zailic. Ce-a fost verde s-a uscat.

Nicodim şi-a scuturat pletele rîzînd:

— Aşa binevoieşte Domnul Dumnezeu, tătuţă, să deie oamenilor din Ţara Moldovei o înştiinţare ca aceea pe care văd c-ai primit-o şi domnia ta. Fără asemenea înştiinţări, nu s-ar mai clădi nici fîntîni, nici biserici.

Ajungînd la Timiş, le-a ieşit înainte comisoaia cu veste mare şi pahar dulce. Iar comisul şi-a uitat neliniştile. În acelaşi timp a băgat în samă, fără să spuie nimănui altuia decît feciorului său monahul, că jupîneasa Ilisafta n-a revărsat asupră-i potopul de mustrări la care se aştepta. A pomenit de Ionuţ Jder, fără a se crămălui peste samă, şi i-a închinat pe toţi ai săi cîţi se aflau sub soare milosîrdiei lui Dumnezeu.

— Aşa am căzut eu din preţ, Nicodime, cînd aţi venit voi pe lume; iar acuma, înaintea nepotului său, scade din preţ Ionuţ al nostru cel prea iubit.

Părintele Nicodim a trecut pe la lehuză ducîndu-i rodin binecuvîntarea sa şi s-a întors la sfînta mănăstire, ca să găsească iar pe fratele Gherasim. Avea în el mîhniri ca totdeauna în asemenea împrejurare, dar mai cu samă era mîhnit că de la Jder al său cel cu ochii de castană nu i-a sosit nici o veste.

Însă înainte de a intra la sfînta chinovie, Dumnezeu a binevoit să-i trimeată şi vestea asta.

Părintele Nicodim a găsit la poarta din afară a mănăstirii, între fînaţurile înflorite a doua oară, un cuvios monah străin, care i s-a închinat cu smerenie. Era un om tînăr încă, slab şi subţiratic.

Purta un fuioraş de bărbuţă rară şi doi ochi mari şi nevinovaţi. Straiul îi era curat, de şi se vedea că fusese purtat fără încetare pe drumuri lungi. Părintele Nicodim s-a uitat la el şi l-a cunoscut după cuvîntul Scripturii, că e un fericit sărac cu duhul.

— Mă închin cu plecăciune, părinte, şi-ţi sărut dreapta, a cuvîntat cu subţire glas acel monah străin. Rogu-mă să-mi spui care-i numele cuvioşiei tale, căci eu de cinci zile aştept aici, la sfîntul Neamţu, pe părintele Nicodim.

— Prin voia lui Dumnezeu, eu sînt acela, răspunse ieromonahul.

— Dacă într-adevăr cuvioşia ta eşti acel pe care-l caut, atuncea te poftesc să-mi spui care-i porecla cuvioşiei tale.

— Porecla mea e Păr-Negru, părinte; dar asta-i porecla mea din pruncie.

— Ştiu; asemenea şi pe mine mă chiamă Ioanichie şi porecla mea e Veveriţă. Mă închin cuvioşiei tale şi-ţi spun că fiind undeva într-un loc departe, în pămînt creştinesc, m-am legat cătră un frate al meu, că, dacă fac drum în Ţara Moldovei precum am hotărît, apoi să mă abat numaidecît pînă la sfînta mănăstire Neamţu. Şi dacă ajung la sfînta mănăstire Neamţu, să caut pe un cuvios ieromonah al nostru cu numele Nicodim. Şi după ce l-oi găsi, să-i spun nişte vorbe pe care m-a învăţat a le rosti. Şi după ce i le-oi spune, slobod sînt să mă duc unde mi-i voia.

Părintele Nicodim a tresărit ş-a descălecat numaidecît.

— Frate Ioanichie, a zis cuvioşia sa cu tulburare, poftesc să aud acele vorbe. Cine ţi le-a spus?

— Un creştin. Alta nu mă-ntreba.

— Cum era la înfăţişare? Şi în ce loc te-a învăţat acele vorbe?

— Dacă nu eşti Satana şi eşti cu adevărat părintele Nicodim din neamul lui Păr-Negru, nu mă-ntreba nici asta.

— Bine, şi-a plecat fruntea ieromonahul, nu mai întreb nimica şi aştept.

Atunci părintele Ioanichie a zîmbit cu bunătate, s-a uitat cu ochii lui femeieşti la părintele Nicodim şi a rostit cîntat aceste vorbe:

Ce mi-i una?
La Crăciuna.
Ce mi-i două?
Cînd începe toamnă nouă,
La Sîmedru îl văd iară

Pe bădiţa meu Nicoară.

După ce-a spus ce avea juruit, cuviosul Ioanichie a rupt un fir de iarbă înfloritǎ, purtîndu-l între degetele lungi ale mînii sale stîngi ca pe-o făclioară. S-a ridicat, s-a închinat, şi s-a dus.

Capitolul X

Întîmplări de mirare ale comisului Jder pe drumurile Împărăţiei

De cîte ori nu i se întîmpla nimic pe drumurile pe care pornise, Jder se gîndea că n-are să aibă ce spune lui Vodă şi părintelui arhimandrit şi-i părea rău într-o privinţă.

La un popas, l-a întrebat pe Gheorghe Tataru:

— Tu ce spui, Botezatule?

— Eu nu spun nimica, stăpîne.

— Nu ţi se pare ţie că umblăm aşa ca într-o petrecere? Parale avem, slavă Domnului, de la părintele Amfilohie; hanuri la drumul mare găsim; arme la vedere nu purtăm ca să zădărîm pe alţii; ne porunceşte un slujbaş domnesc să ne oprim, ne oprim; ne porunceşte să descălicăm, descălicăm; ne porunceşte să ne arătăm îndreptările, arătăm îndreptările; se uită la noi şi vede că sîntem aşa un fel de negustoraşi, cu straie nici prea bune, nici prea proaste; avem pe ce hodini, avem ce pune pe noi cînd plouă: „Bine, duceţi-vă! Da' în ce parte călătoriţi voi?" — „Apoi noi călătorim încolo la Dunăre." — „Aveţi vreo negustorie?" — „Da, avem o negustorie! După cum s-arată în îndreptarea pe care ţi-am înfăţişat-o, cinstite slujbaş domnesc, slobozi sîntem să ne ducem unde-om vedea cu ochii." — „Bine, duceţi-vă."

Botezatu asculta în tăcere, mestecînd pită şi brînză.

— Acu, tu ce zici? urmează Jder, pe gînduri; tu zici aşa că atunci cînd slujbaşul măriei sale a rostit acele vorbe: „Da' în care parte călătoriţi voi?" – eu trebuia numaidecît să-l întreb cu blîndeţă unde şi cînd am păscut amîndoi viţeii lui tatu-său. Da-i vorba că noi avem poruncă să mergem cu supunere, şi ne ducem cu supunere pînă unde ni-i rînduit. După cît se vede, oamenii nu-s răi şi ne lasă în plata lui Dumnezeu. Zici tu: dacă nu le facem noi nimica lor, nu ne fac nici ei nouă. Ai dreptate.

Botezatu mormăie ceva neînţeles, încuviinţînd. Ionuţ se scoală, se duce şi cercetează murgul, strîngîndu-i chinga. Apoi se întoarce iar către Gheorghe Tataru.

— Dar dacă ne stîrnesc ei pe noi? Dacă sar la noi pentru că le-au plăcut caii noştri? Ori bănuiesc că avem la noi parale, văzîndu-ne că umblăm ca nişte negustori cinstiţi... Zici tu: dacă n-a sărit nimenea pînă acuma, n-aie să sară nici de-acuma înainte; ţara e liniştită; pe unii dintre vameşii de drumul mare i-am văzut spînzuraţi în furci, la pîrcălăbia Bîrladului. În domnia măriei sale Ştefan-Vodă numai oamenii de treabă huzuresc; iar celor răi nu le merg negustoriile. Ai iar dreptate, Botezatule.

Tatarul mormăie din nou.

— Acuma te întreb eu, Botezatule, ce are să fie cînd om trece Dunărea în împărăţia lui Sultan Mehmet. Ne-a merge ş-acolo tot aşa de bine? După cît mi-a dat învăţătură sfinţitul părinte Amfilohie, acolo e aşezat în fiecare tîrg cîte-un cadiu. Avem ceva cu cineva, nu sărim la bătaie cum au nărav moldovenii; ci ne ducem la cadiu şi ne ploconim şi-i spunem: iaca aşa, iaca aşa... Cu umilinţă îi spunem asta, căci sîntem ghiauri; şi-i punem două lumînări de seu pe covoraşul unde stă el cinchit. De ce-i punem pe covor două lumînări de seu? I le punem ca să vadă mai bine dreptatea noastră, zici tu. Dar eu ţi-oi întoarce cuvînt că mai bună i s-a părea dreptatea noastră cînd i-a face bucătarul un scrob ori nişte baclavale cu asemenea lumînări. Fiind deci dreptatea de partea noastră, acel cadiu zice: Aferim! Şi ne lasă să ne ducem. Ai să spui tu, Botezatule, că şi potrivnicii noştri îi duc două lumînări de seu. Am să-ţi răspund că întocmai aşa este: şi cadiul le dă drumul şi acelora să se ducă. Asta-i dreptatea în împărăţia turcească; şi nu îndrăznesc potrivnicii noştri să se mai întoarcă la cadiu; căci dacă se întorc, nu-i bine. Dar zici tu iar, Botezatule: dacă pricinaşul tău e ismailitean? Cum faci? Drept să-ţi spun, la asta nu ţi-oi putea răspunde, ş-am să mă mai gîndesc. Botezatu a isprăvit de mestecat şi ridică fruntea.

— Dacă pricinaşul nostru e turc, îngînă el, atuncea noi ne uităm întîi şi întîi împrejur să vedem dacă nu sînt alţi turci pe aproape ş-apoi ne-om pricepe noi ce să-i facem.

— Am ştiut totdeauna, încuviinţă Jder în sine, că acest slujitor al meu e bărbat înţelept.

Dacă nu i se întîmplă azi nimic şi nu i se întîmplă nici mîni, nici într-o săptămînă, se chiamă că asta e o slujbă mai bună decît celelalte slujbe pe care le-a avut. Cu asemenea slujbă se află ca subt o aripă a sfinţitului părinte Amfilohie – avînd în mintea sa şi toate poveţele arhimandritului. Însă măria sa Ştefan e măria sa cel care poartă războaiele, iar el, Jder, e slujitor cu sabia al măriei

sale.

— Ei, ce să facem? zice el, oftînd, tatarului; ne-om nevoi şi fără sabie.

— Ba-i bună slujba, grăieşte Botezatu, mie alta nu-mi face trebuinţă.

— Spun eu bine, Gheorghe, că tu eşti bărbat înţelept.

— Da. Şi mie alta nu-mi face trebuinţă; de hodinit mă hodinesc, de mîncat mînînc de poţi bate doba pe pîntecele meu; aşa mi-am făcut socoteală că, dacă ne şi ducem acolo la mănăstirile acelea de la capătul pămîntului ca să ne călugărim, apoi nu mai am ce face cu cuţitul meu pe care-l port ascuns în tureatca ciubotei. Cînd om ajunge la Dunăre, îl zvîrl în Dunăre.

— Ascultă, Gheorghe: nici prea multă înţelepciune nu-i bună.

Tatarul a rînjit:

— Ai dreptate, comise Ionuţ.

— N-aş vrea, a urmat comisul Ionuţ, să ajung iar ca atuncea cînd eram un ţînc şi mă aflam la casa starostelui Căliman, de-mi mîncau gîştele pita din sîn.

După ce au sfătuit astfel în popas la fîntînă, stăpînul şi sluga au încălecat ş-au mai umblat o bucată de drum pe şleahul Galaţilor. Văzînd soarele scăpătat de la chindie în şesul Siretului, în abur de aur, Jder a cercetat împrejurimile, şi zarea munţilor, şi depărtările mării, cunoscînd că stihiile vor sta deocamdată în bună cumpănă. Tot după rînduiala părintelui Amfilohie socotea că, pentru slujbe ca a lui, e mai bun popasul în singurătate decît la hanuri. Au ocolit cătră luncile rîului, căutînd iarbă neîncepută pentru cai.

După ce au trecut nişte scruntare şi au cercetat o margine de luncă, au găsit mal înalt al Siretului. Au urmat malul pînă la o cotitură, subt o perdea de plopi bătrîni. După acea perdea de plopi bătrîni, se deschidea o poieniţă. Au lăsat lărgimea şi au trecut după plopi, în poieniţă.

Au priponit caii în iarbă, după ce au scos de pe ei poverile, tarniţile şi poclăzile. Au aşezat o tarniţă ici, alta dincolo; şi între ele au alcătuit vatră; au purtat acolo un bolovan şi vreascurile pentru foc. Iarbă uscată se găseşte; scăpărători sînt, precum ş-un fir subţire de iască. Într-o clipă tatarul a zbătut amnarul în cremene, a potrivit iasca aprinsă în ghemul de iarbă uscată şi a suflat în el, dînd flacără. Caii s-au oprit din păscut ş-au întors capetele, să vadă şi ei minunea focului. Tatarul a ridicat fruntea, cercetîndu-i cu luare-aminte. N-au întors capetele ca să vadă

focul, ci pentru că aud, ori simt ceva. A potrivit flacăra în găteje sub bolovani, lăsînd vatra în grija stăpînului său; iar el s-a dus să dea ocol împrejurimilor. N-a lipsit decît un pătrar de ceas şi s-a întors c-o frunză mare de potbal făcută coştei. În acel coştei, a înfăţişat comisului său mure.

Cum sta întins în culcuş, Jder s-a săltat într-un cot.

— Este ceva?

— Nu-i nimica. Poate au simţit alţi cai, de cealaltă parte a apei. Ies fecioraşii în prunduri cu caii la păscut; acuma nopţile-s cu lună.

Au crescut focul şi s-au aşezat pe spate, privind cerul care se umbrea în coloarea florilor de toporaş.

Cînd s-a întunecat bine, au prins a-i supăra ţînţarii. Atuncea şi-au schimbat locul sub fum. Adierea venea dinspre miazăzi, de la Dunăre. Abia se simţea; iar fumul îi învăluia lin, apoi se încîrjoia într-un vîrtej uşor deasupra poieniţii. Cînd s-a arătat luna, aproape întreagă, în răsărit, amîndoi au cunoscut-o că avea un ţărcălan de abur.

— Porneşte vînt, a prevestit Botezatu. Cătră ziuă acei nouri ce se văd sub zarea amiezii poate să vie pînă aici şi s-aducă ploaie.

Comisul Jder a încuviinţat, după care şi-a plecat tîmpla pe braţ şi a intrat în cea dintîi somnie. Mai simţea încă pe slugă foindu-se; auzea caii ronţăind iarbă; zărea printre gene cînd şi cînd, în înălţimea lui Dumnezeu, stele pe care le cunoştea. A deschis un ochi ca să cunoască mai bine şiragul Balaurului. Cînd a închis pleoapa, l-a furat somnul şi l-a dus ca pe o apă neagră. Acea apă neagră, întinsă cît poate cuprinde privirea, nu-i decît Dunărea şi dincolo de Dunăre, pe celalalt mal, stau harapi şi turci, cu ochii stecliţi şi cu dinţii rînjiţi.

Pe apa Dunării s-a ridicat deodată o luncă, închinîndu-se spre el.

A deschis ochii şi vede perdeaua de plopi din preajmă înclinată lin de vîntul nopţii. De pe zarea prundurilor, luna albă s-a ridicat deasupra horbotei de frunzişuri în cealaltă parte a poieniţii. Caii stau neclintiţi în umbră; ascultă şi ei zvonurile liniştii. Gheorghe Botezatu doarme rezemat cu spatele în tarniţă şi cu capul înclinat într-o parte. I-a venit somnul pe neaşteptate şi l-a cuprins cu viclenie. Vîntul susură în plopi şi frunzele lor se zbat fără nici o clipă de hodină, lucind în două ape. Numai o dată comisul Jder a auzit: slom! S-a zbătut o mreană, de la adînc, spre

lună.

Însă pe adierea nopţii vine înştiinţare c-a mai pătruns cineva în acele singurătăţi unde a făcut el popas. Focul lui abia fumegă. Dar dincolo de pînza de plopi, în poiana cea mare, scînteie un jar. La acel jar veghează cineva. Ridicîndu-se într-un cot, Jder caută să-şi deie samă ce este. Veghează un om la acel jar; însă nu-i un om ci un copilandru somnoros. Alţi copilandri trebuie să fie mai departe în prund, unde s-aud din cînd în cînd sunînd piedicile de fier ale cailor. Ceilalţi copilandri de departe s-apropie vorbind prin întuneric şi s-aşează şi ei la vatra de jar. Sînt trei; şi, cu cel care priveghea, patru. S-a trezit ş-acesta, şi bate c-un băţ în foc, stîrnind roiuri de scîntei.

Acei copilandri spun o vreme ceva despre o nuntă de la ei din sat. Pe urmă tac un răstimp. Cînd încep iarăşi, rămîne statornic grăind glasul cel mai subţirel, al celui mezin dintre dînşii.

Vorbesc şi ei de ale lor, se gîndeşte Jder şi-şi aduce aminte de demult, de cînd umbla şi el în prundul Ozanei, cu caii, noaptea, împreună cu feciorii lui Căliman starostele. Îl luau sub puterea lor Samoilă şi Onofrei, ş-apoi tot aşa stăteau la foc şi spuneau poveşti.

Ce minuni şi basme vor fi spunînd aceştia patru? Şi ce-o fi scornit mezinul, de-l lasă ceilalţi şi-l ascultă cu luare-aminte?

Iese din culcuş şi se trage ca şarpele spre marginea pîlcului de plopi. Copilandrul cel cu glas subţire povesteşte ceva despre curtea măriei sale Ştefan-Vodă şi despre tabăra de la Vaslui. Comisul îşi ciuleşte urechea; simţeşte la inimă o căldură lină.

— Mai zice tătuţa, spune acel glas subţire de copilandru, mai zice tătuţa că s-ar fi aflînd la Domnie unul Jder, carele-i mare viteaz al măriei sale…

— Nici asta nu pot s-o spun lui Vodă, zîmbeşte comisul trăgîndu-se la locul său şi lăsîndu-şi iar fruntea pe tarniţă.

După ce a contenit glasul de la vatra copilandrilor, s-a auzit lătrînd departe, înspre caii din prund, un cîne. Copiii s-au frămîntat în preajma jarului; apoi alt glas decît cel care povestise s-a înălţat în liniştea luncii, chemînd cînele.

— Nea, Tărcuş, nea! Vină aicea, Tărcuş!

Cînele însă nu tăcea; lătra fără astîmpăr. Şi a strigat din depărtare, prin noaptea luminată, fecioraşul care era de rînd cu paza în preajma cailor împiedicaţi. Acolo se afla şi cînele. Copilandrii s-au sculat şi s-au dus. Comisul Jder a adormit iar şi-i bătea lumina lunii în pleoapele închise.

După ce au ocolit tîrgul Galaţilor, au apucat-o în lungul Dunării spre vadul de la Obluciţa.

Partea asta de drum comisul Jder a petrecut-o în tăcere şi posomorît, bîntuit de felurite aduceri-aminte. Căci se află acolo, undeva, între bălţile Dunării, un ostrov părăsit pe care nu l-ar mai putea nimeri. Poate l-au mistuit pojarurile, ori l-au potmolit viiturile primăverilor. Poate că acuma cuibează acolo gîştele sălbatice şi pelicanii. Ori poate mai degrabă să fi venit un vîrtej să-l rupă din rădăcinile lui, fărmîndu-l, cufundîndu-l şi ducîndu-l spre Marea. În acel ostrov care nu mai este i s-a întîmplat lui cea dintîi nebunie a vieţii, după cea dintîi dragoste. Îi pare mult de-atunci şi se ruşinează întrucîtva de sine de acea întîmplare, întru care era să se prăpădească. Nu s-a prăpădit, căci e un „soi rău”, după cum l-a judecat odată muţa. Dar ar fi putut să se prăpădească, împreună cu cei iubiţi ai săi. Astfel de om a fost el odată; şi-a pus capul pentru o dragoste de trei zile. Putea fi acuma pierit şi uitat, şi acei copilandri din prundurile Siretului ar fi vorbit, într-o noapte, despre un om mai vrednic de pe lumea asta.

Însă nu s-a prăpădit, căci a fost lîngă el şi acest slujitor. Pe cît era stăpînul de buiac, pe atîta era slujitorul de cuminte.

— Îţi mai aduci aminte, Botezatule?

— De ce să-mi aduc aminte? se miră Gheorghe Tatarul.

Nu-şi mai aduce aminte; el se socoate umblînd pe nişte drumuri nouă în altă parte de pămînt.

Privindu-l cu luare-aminte, Ionuţ Jder bagă de samă că tatarul n-a uitat nimica. Tace şi se uită cu ochii lui liniştiţi la lumea asta schimbătoare.

Comisul Jder ar pofti să spună o vorbă bună slugii sale; dar mai bine îşi înghite vorba bună şi tace.

Botezatu crede că a venit vremea să scoată din sinea sa o părere, ca să tulbure amintirile urîte şi să le alunge.

— Comise, înainte de a ajunge noi la Obluciţa, ploaia e asupra noastră.

Într-adevăr vin nouri despletiţi din susul Dunării şi se frămîntă luncile de sălcii, parc-ar vrea să se smulgă din rădăcini şi să se mute de-acolo. Trec stoluri de raţe cînd în sforul apei, cînd pieziş spre japşe mai adăpostite.

Înainte de a fi ploaia asupra lor, au oprit; şi sluga a tras de lîngă tarniţi dulamele de sumani. S-au îmbrăcat, au aplecat peste cuşme pînă în ochi glugile. Au pornit iar în galop, ca să ajungă

undeva la nişte perdele de oieri, ori la nişte saraiuri de gospodari. Însă n-au găsit nici perdele de oieri, nici saraiuri de gospodari. Grindul Dunării era pustiu în acel an, în preajma vadului Obluciţei.

Îi vorbise lui Jder despre asta părintele arhimandrit Amfilohie. Căci Obluciţa se chiamă în cealaltă parte a Dunării Isaccea; şi la Isaccea acuma-i pămînt al lui Mehmet-Sultan. Încă din primăvară au prins a trece în sus ceamuri turceşti, cu poveri pentru cetăţile Dunării. Duc ba orz şi grîu, ba seu şi pastramă, ba vite pe picioare, ba arme. Oierii şi gospodarii de pe malul moldovenesc au înţeles asemenea semne, cu care sînt ei deprinşi de lungă vreme şi s-au tras de la Dunăre mai înlăuntru, ca să fie mai departe de primejdie şi mai aproape de puterile măriei sale Ştefan-Vodă. Iar puterile măriei sale Vodă sînt la Chilia şi Cetatea Albă. Nici locurile unde au stătut acei gospodari şi oieri nu se mai cunosc. Aşa-s de grabnice în aceste ţinuturi pustiirile şi schimbările.

Cînd s-a prăvălit asupra lor ploaia cu vifor, cei doi călăreţi ajunseseră într-un cot al Dunării, de unde se vedea şi Isaccea mai la vale, în josul fluviului. Numai puţine clipe au zărit-o cît a mai fost în partea aceea zarea slobodă. A ajuns şi acolo vîrtejul ploii şi-a astupat-o. Toată împrejurimea a fost pardosită ca-n pînză cenuşie de sită.

Abia au ajuns prin freamătul ploii, şi ceamul cu pod pe el era gata să se desprindă de la mal. Lopătarii negri stăteau cu lopeţile în sus şi goi pînă la brîu în ploaie, iar ceauşul ceamului, învălit în burcă, striga la cei din urmă călăreţi ai săi de pe mal să nu întîrzie. Mai coborau în pripă rîpa cîţiva călăreţi; şi cei doi oameni domneşti s-au amestecat între ei.

— Zice că oile-s grămădite toate pe pod şi să nu mai întîrzie nimeni, tălmăcea Gheorghe Botezatu către stăpînul său.

Jder a poruncit:

— Împinge calul ca să ne suim şi noi pe pod… Cînd au trecut şi ei pe ceam cu caii de căpestre, s-au rupt nourii de trăsnet, apoi tunetul a huruit prelung decindea de Dunăre, în lunci şi bălţi.

Vîntul a contenit în scurt şi ceamul s-a desprins de la sălciile vechi de unde parîmele fuseseră încolăcite; şi, hai-hai a început a luneca pe luciu spre ţărmul dimpotrivă.

Toate se petrecuseră repede, sub biciuirea furtunii. Jder nici n-avusese vreme să cugete la hotărîrea ce luase. Dar îndată ce

se simţi în îmbulzeala ceamului, în mirosul aspru al oilor şi în preajma ismailitenilor care stăpîneau ciurda, demonul din fundul fiinţii lui a început a-şi sclipi ochii şi colţii, arătîndu-i în chip mut dar limpede că ce săvîrşise nu era bine. Plouă încă – şi acei prădalnici străini urmează a sta învăliţi în dulame şi burnuzuri; încă nu bagă de samă că numărul lor e sporit cu doi oameni lepădaţi aşa de vînt, fără să se ştie cum şi de unde; dar fără îndoială că n-are să treacă nici un pătrar de ceas şi cîţiva dintr-înşii au să se zgîiască spre acei nepoftiţi, dînd de ştire căpiteniei.

Hotărîrea lui năprasnică, luată subt aţîţarea fulgerului şi a furtunei, purcedea fără îndoială din singura grijă pe care o avea de cînd îşi începuse călătoria. Însuşi părintele Amfilohie, între sfaturile lui, îi arătase că toată greutatea e la trecerea Dunării; intrarea în împărăţia lui Mehmet-Sultan poate fi o primejdie dacă nu bagă de samă cum o săvîrşeşte.

Aşa că, fără nici o pricină, iată-l aşezat cu amîndouă picioarele în acea primejdie de care era ţinut să se ferească. Dacă intrarea lui între asemenea neprietini ar fi făcut-o pe pămînt, unde şi-ar fi simţit un sprijin dedesubt şi lărgime în laturi, – calea-valea! Dar se dăduse prins singur, descălecat şi cu apa răzvrătită a Dunării împrejur. Lui însuşi îi venea a rîde de starea ciudată în care se pusese; şi în acelaşi timp rîdea în el şi demonul său. Cînd se simţi căzut în spaimă, dintrodată, în acelaşi chip, fără de nici o cugetare, a sărit în bulboana necunoscutului, ca să iasă pe urmă la o lumină.

Începu a răcni, trăgîndu-şi într-o parte straiele şi gluga, ca şi cum ar fi voit să le rupă de pe el şi să le zvîrlă în baltă.

Fără să înţeleagă bine de ce şi cum, se îndemnă şi Gheorghe Botezatu Tatarul să se repeadă asupra stăpînului său cuprinzîndu-l de după umeri şi stăpînindu-l.

Ce-ar fi putut crede aceşti lotri, judeca în sine Jder pe cînd slobozea răcnetele-i înfricoşate; ce-ar fi putut crede aceşti lotri dacă l-ar fi descoperit ei şi nu s-ar fi descoperit el singur?

N-ar fi fost îndreptăţiţi să creadă nimica; dar totuşi doi pămînteni de la saraiuri şi cîşle părăsite pot fi slujitori ai oilor, ori stăpîni ai ciurdei.

Dacă lotrii au trecut pe furiş Dunărea şi s-au dus în pradă pe socoteala lor, atuncea slujitorii ori stăpînii ciurdei îi pot da de gol la mai-marii Sultanului, care ţin pace şi linişte la acel ţărm dunărean. Atuncea împotriva unor asemenea oaspeţi, cea mai

bună măsură este să-i împingă cu lopeţile în baltă.

Dacă prădalnicii nu-s lotri, ci slujitori de la o cetate, ori de la un buluc-baş al străjilor de hotar, şi au făcut această ieşire la malul moldovenesc după legea războiului, atunci dacă nu i-i primejduită lui Jder viaţa, îi poate fi oprit drumul, într-un fund de închisoare, după gratii.

Dă strigăte ca să cheme asupra sa nu numai pe Botezatu. Îi chiamă asupra sa pe toţi cei din juru-i, ca să-i vadă şi să-i înţeleagă ce sînt.

Nu trag hamgerele, căci drept-credincioşii lui Mahomet au milosîrdie către cei rătăciţi cu mintea.

Vin numai cu palmele întinse, ca să-l aline, îi spun felurite vorbe în limba lor şi Gheorghe Botezatu răspunde cu grăbire, bătîndu-se şi el peste cap cu desnădejde.

— Ba să tacă măcar unul, îi povăţuieşte căpitanul ceamului, făcîndu-şi loc între ei. Taci tu! îi strigă el lui Botezatu, căci tu încă n-ai nebunit; iar aceluia astupaţi-i gura; altfel se sparie oile şi se aruncă de pe pod. Numai una să se arunce şi se duc toate celelalte după dînsa în baltă. Ţineţi-l bine, legaţi-i gura c-un brîu. Cînd ajungem la Isaccea, îl ducem la cadiu!

Înţelege şi nebunul într-o privinţă că răcnetele lui ar spăria oi şi cai, de aceea, înainte de a veni cei cu brîul ca să-l cetluiască îşi astupă el singur gura cu comanacul; iar pe lîngă cuşmă, ochii lui ca vîrfuri de jungher nu contenesc de a urmări toate cîte se petrec şi se pot petrece în juru-i. Cei cărora li s-a poruncit să vie să-i astupe gura îşi înţeleg întru totul porunca. Îşi dau la o parte burnuzurile prin ploaia subţiată, îşi descopăr obrazurile negre şi rase şi dinţii ca de fildeş şi, cu braţele în grabă suflecate pînă la coate, încep să-l pipăie şi să-l caute din tălpi înspre piept; îl scotocesc în turetcile ciubotelor, în nădragi şi mai cu samă în chimir. Jder îşi răstigneşte în laturi braţele, înţelegîndu-i ce caută şi Gheorghe Botezatu Tataru primeşte în mînă comanacul care nu mai face trebuinţă nimănuia, căci nebunul acuma tace. Cînd cei doi au cercetat pe Jder şi-n sîn, fără nici un folos, s-au oprit şi s-au întors către Botezatu. Atunci acel ieşit din minte a scheunat iarăşi o dată şi numaidecît a apucat comanacul din mîna soţului său, astupîndu-şi gura. Cei doi harapi au rîs de smintit scuturîndu-şi capetele creţe şi urechile cu cercei şi s-au pus să cerceteze pe tatar cu aceeaşi amănunţime. Cînd au strigat către ceauş că n-au găsit nimica, ceauşul s-a supărat:

— Cum umblaţi, bre, aşa, fără să aveţi nimica la sufletul

vostru?

— Oi, cinstite ceauş, răspunde Gheorghe Botezatu cu întristare, am avut cîţiva galbini venetici, dar ne-am mai întîlnit astăzi cu nişte slujitori ai strălucitului întocmai ca soarele Sultan Mehmet.

— Atunci vor fi fost oamenii lui Giafar, a fost de părere ceauşul. Cine era mai mare peste ei? Nu era cumva unul cu barbă neagră şi cîş de mîna stînga?

— Ba era unul cu barba albă ca măgara, cinstite ceauş. Bărbat cu frica lui Dumnezeu, căci ne-a lăsat vieţile.

— Ce era să facă cu vieţile voastre? s-a veselit ceauşul.

Ploaia pornise iar, potop, însă fără vînt. Şi ceauş şi harapi s-au grămădit într-un cotlon, subt o streşină. Cei care trăgeau la lopeţi au silit din răsputeri ca să scape mai degrabă de atîta apă din cer şi de pe pămînt, şi ceamul cu pod s-a lipit de ţărm la Isaccea; cei cu parîmele au aruncat parîmele la pripoane; alţii de-acolo au tîrît o poclişcă pînă la ceam şi oile au fost bîrîite şi mînate la uscat, peste care curgeau ape.

Pe neaşteptate, nourii s-au rupt; o pală de nouri s-a dat într-o parte, altă pală de nouri în altă parte şi sfîntul soare s-a arătat, ca să vadă ce se petrece la Isaccea.

La Isaccea se grăbeau slujitorii ca să mîie ciurdişoara la cîşla cea mare de curînd întocmită pe grindul de la vale, dincoace de Pădurea Lupului – sau, cum i se zicea în limba stăpînitorilor noi, Curtorman. Acolo aşteptau mînzărari cu turban, ca să mulgă mînzările. Era cu bună socoteală întocmită treaba la Isaccea.

Mai era vreme pînă în sară. Din minarea, hogea amintea bine-credincioşilor osmanlîi, că nu se află alt Dumnezeu decît Alah şi alt proroc decît Mahomet. Îşi cînta vorbele prelung şi îngînat, parcă-i venea a plînge. Jder se uita la el de jos, cu gura căscată, fără a pierde însă din coada ochiului toate cîte se petreceau în preajmă. Gheorghe Tataru punea în rînduială tarniţile cailor. Ceauşul a păşit, sărind peste bălţile ploii, pînă la un tîrnaţ deschis unde stătea pe covoraş, cu picioarele încrucişate subt el, cadiul Isaccei. Era un cadiu cărunt, cu barba tuşinată rotund. Purta halat de matasă albastră cu dungi albe şi turban ca gălbenuşul de ou. Avea lîngă el, la îndemînă, rezemat de păretele de ceamur, un toiag. Acel toiag nu era numai semn al slujbei lui, ci şi meşteşug de pedeapsă al pravilei.

— Cum e treaba în pămîntul ghiaurului, Iscander ceauş? A întrebat cadiul. Stăi, nu răspunde, a adăugat el îndată şi a bătut

de trei ori din palme.

A scos îndată capul pe uşă un harap buzat.

— Adă două filigene de cafe, a poruncit cadiul; cu caimac şi dulci, a adăugit el, căci îi plăcea să nu se oprească numai la o singură poruncă. Ai auzit, bre Ali? *taatlî! caimaaclî!*

— Am auzit, stăpîne, a răspuns harapul, pălindu-se cu laba peste ureche.

Cît ai număra pînă la zece, cafelele *taatlî-caimaaclî* au fost aduse şi aşezate pe covor.

— Acuma spune, cum e treaba în pămîntul ghiaurului, Iscander ceauş? Leapădă-ţi imineii, Iscander ceauş, şi te aşează pe covor; după aceea vorbeşte.

— Treaba-i bună, s-a închinat ceauşul.

— Întîi leapădă imineii, Iscander ceauş, şi după aceea spune.

— Fac precum porunceşti, cadiule, s-a supus ceauşul. Treaba-i bună ş-am mai găsit o turmă, din care am rupt cincizeci de oi.

— Întîi aşează-te jos şi soarbe din cafe, Iscander ceauş, a poruncit cadiul, şi pe urmă arată cum a fost.

— Mă supun poruncii, Soliman cadi, şi pentru asemenea băutură scumpă îţi mulţămesc şi mă închin cu plecăciune. Am rupt cincizeci de oi, le-am abătut la ceam şi le-am adus. Dar ne-a plouat, Soliman cadi; era să ne înece. Cum ai poruncit, cadi, n-am făcut oamenilor stricăciune, căci sîntem în vreme de pace, şi noi avem ce avem cu oile, nu cu oamenii. Pe acei oameni necredincioşi i-am alungat cu harapnicele, iar pe oi le-am adus cu blîndeţă. Oi mulgătoare; din soiul cel bun. Oaia de soi se cunoaşte şi după lînă, dar mai ales după dulceaţa seului. Şi s-a mai suit cu noi în ceam un nebun. A căzut ca din cer.

— Ce-aţi făcut cu el, Iscander ceauş? Aş fi poftit să-l văd şi eu.

— N-am făcut nimica alta, decît l-am adus aici, ca să-l înfăţişez la judeţul său. Noi, fiind oşteni, nu ne pricepem la judeţe. Ori îl tăiem, ori îl lăsăm. De tăiat nu l-am tăiat, căci nu ne-a făcut nici un rău. De lăsat nu l-am lăsat, ca să-l aduc la cadiul nostru. A ţipat şi a crîşnit toată vremea cît am trecut Dunărea. După aceea s-a liniştit. Acuma văd că-i aici, în medean.

— Care-i?

Ceauşul a arătat cu degetul:

— Iată-l, dinaintea cinstitei case a cinstitului cadi.

— Cel care ţine caii?

— Nu; acela-i sluga.

— Atuncea va fi fiind cel cu capul gol. Om tînăr. Nu-i urît. Şi nici nu pare smintit.

— Într-adevăr, acuma stă cuminte şi se uită la noi.

Soliman cadi a dat cu dosul palmei la o parte tablaua cu filigenele şi a pus mîna pe toiag.

— Porunceşte-le să vie aici, a zis el lui Iscander ceauş. Ceauşul a făcut semn cu palma către cei doi străini, îndemnîndu-i să se apropie.

Chiar atunci nebunul a ridicat ochii în sus, ca să privească, între Dunăre şi soare, un stol de lari albi cu aripi negre, care se jucau în lumină rotindu-se cu sprinteneală şi dînd ţipete ascuţite ca de muieri; după ţipete, rîdeau prelung şi gîdilat aşa cum au obicei să rîdă unele fiinţi din această tagmă. Acele păseri de apă, moldovenii, după obiceiul lor rău, le-au poreclit „curvulice”.

Cel cu caii a împins de la spate pe nebun înspre tîrnaţ. A lăsat apoi caii slobozi şi a venit alăturea, ca să fie tălmaci pentru orice întrebare şi răspuns.

— Bre, cine sînteţi voi?

Cel ce ţinuse caii a şoptit ceva cu tovarăşul său.

— Cinstite cadi, s-a întors el spre judecător, eu nu ştiu nimica despre acest om decît că l-am găsit la numărătoarea oilor. Împărţea oile la ciobani, poruncindu-le să se ducă fiecare unde-a vedea cu ochii cît mai degrabă.

— Nu-i nebun?

— Nu-i nebun, cinstite cădi; e stăpîn de oi. Şi oile lui au semn o crestătură de foarfece la urechea stîngă. Cînd, din voia lui Dumnezeu, am nimerit pe ceamul acestui vrednic ceauş, el şi-a cunoscut oile după semn, şi l-a cuprins mare scîrbă, încît a voit să sară în Dunăre.

— Aşa? S-a mirat cadiul. Şi tu, zici că nu eşti sluga lui?

— Nu-s sluga lui; numaicît mi-i milă de dînsul.

— Şi ce-ai căutat la numărătoarea oilor?

— Cinstite cadi, eu m-am înfăţişat acolo ca să cumpăr cinci oi, care-mi făceau trebuinţă pentru o cumătrie în sat la noi, la Mînzăteşti. Mi-am ales cinci oi şi i le-am plătit un galbăn venetic. Am încălicat pe cai şi ne-am dus la Fîntîna lui Filip, ca s-aducem pe socru-meu cu carul, să încarce oile în car. Cînd am ajuns noi la Fîntîna lui Filip, socru-meu înjugase şi fugea peste cîmp; a dat într-o dumbravă şi nu l-am mai văzut. Numai răcnind l-am auzit, c-ar fi dat turcii. Întîi ne-am tupilat într-o rîpă, să vedem ce este.

Am ieşit apoi la un drum ş-au dat peste noi nişte luptători viteji ai lui Giafar buluc-baş; ori a tatălui lui Giafar. Le-am plătit toată vama, ca să ne lese slobozi.

Pe urmă am ieşit la Dunăre; şi Dumnezeu a vrut ca să cădem între oile acestui om. Însă eu, altfel, nu-l cunosc.

— Ş-acum ce vreţi voi, bre?

— D-apoi ce să vrem, cinstite cadi? Omul acesta e bucuros...

— Cum îl chiamă?

— Jder.

— Am înţeles. De ce-i bucuros acest ghiaur pe care-l chiamă Ijder? C-a scăpat cu viaţă?

Cadiul a rîs cu nişte dinţi lungi, însă cu duhul bunătăţii în sine, şi s-a uitat întîi la ceauş, pe urmă la Jder, şi după aceea s-a întors iar către Botezatu.

— Nu atîta c-a scăpat cu viaţă, cinstite jude, cît că i s-a întors mintea la loc. Era să-şi facă o samă!

— Asta-i bun; să se închine cu fruntea în ţărînă şi să mulţămească Dumnezeului său. Stăi, nu-i spune înainte de a arăta ce pofteşti tu.

— D-apoi eu ce să poftesc, cinstite cadi? Eu i-am dat un galbăn venetic ş-am rămas păgubaş şi de oi şi de banul meu.

Cadiul s-a sprijinit cu umărul stîng în toiag, ţinînd cu mîna de măciulie şi rezemîndu-şi fruntea de braţ. A stat şi s-a gîndit cum să facă dreptate; căci dinaintea judeţului său se aflau în acea clipă doi împricinaţi; unul vînduse şi altul cumpărase; şi cumpărătorul se afla cel mai păgubit.

— Vra să zică i-ai dat galbănul?

— I l-am dat.

— Atuncea întreabă-l: unde-i veneticul de aur? Îi poruncesc să-mi spuie numaidecît.

Tatarul s-a întors spre soţul său şi l-a întrebat din partea cadiului.

Soţul său a încuviinţat din cap şi a scos din gură un ban de aur.

Atuncea s-a dumirit şi Iscander ceauş de ce nu găsise, la cercetarea harapilor, măcar acel ban. Şi i-a spus cu glas încet cadiului, ca să se mire şi cadiul cum poate rămînea un ban de aur necredincioşilor, după ce au trecut prin mînile unor pricepuţi vameşi.

Cadiul şi-a rezemat fruntea de braţul stîng, cugetînd iar.

— Ijder ghiaur, a poruncit el. Ţi se cuvine să dai

cumpărătorului banul; pentru că ai primit banul şi nu i-ai dat oile.

Auzind hotărîrea, ghiaurul cu numele Ijder s-a închinat după rînduiala drept-credincioşilor moslemi, şi a pus pe covor, dinaintea dreptului judeţ, galbănul venetic.

Cadiul l-a luat între degetele sale, l-a ridicat pînă sub sprîncene, şi l-a cercetat cu luare-aminte.

— Ban bun, a încuviinţat el.

A pus banul de aur pe covor dinaintea sa.

— Însă lui Ijder ghiaur nu-i pot da oile, şi-a umflat el glasul; căci oile sînt ale luminăţiei sale Sultanul Mehmet.

După ce a ascultat tălmăcirea, Jder a mormăit ceva.

— Zice, a dat lămurire tatarul, că el dăruieşte oile sale fericitului Mehmet-Sultan, şi mă îndeamnă pe mine să lăs galbănul venetic cadiului, pentru că am fost judecaţi cu dreptate. Parcă am fi fost înaintea înţeleptului Solomon.

— Într-adevăr, aşa mă chiamă şi eu sînt Soliman cadi, a încuviinţat judecătorul; şi, în clipa care a urmat, Iscander ceauş n-a mai văzut pe covor galbănul venetic. Toate cele de pe pămînt vor trece, a încheiat cadiul; toate cele de pe pămînt vor trece, numai faţa Domnului Dumnezeului tău va sta întru măreţie şi slavă!

După acest verset sfînt din Coran, a plecat toiagul şi a zis:

— Duceţi-vă din faţa mea! Ghiaurii pot să se ducă, a adăogit el îndată către ceauş; iar drept-credincioşilor să le aducă Ali harapul încă o *cafe taatlî-caimaaclî.*

După ce a scăpat de Dunăre şi de Isaccea, comisul Ionuţ Jder n-a mai făcut popas în toată curgerea nopţii care a urmat; şi n-a stat decît cîte puţin, la ciuşmele, în toată ziua de a doua zi. Îi mai făcea trebuinţă să descalece numai cît or apuca grăunţe de cîteva ori cu gura caii. El şi cu soţul său îşi potoleau setea şi se strîngeau mai tare în curelele chimirului.

Tatarul, după socotinţi ale lui vechi şi moştenite, mai bucuros ar fi abătut calea pe poteci ferite. Însă Jder, privind în jurul său cu luare-aminte, vedea şleahul cel mare către poarta Împărăţiei aşa de purtat de podvezi, şi pîlcuri de oşti, şi olăcari cărora li se deschideau poştele ca sub bătaie de vînt, şi beilicari creştini care veneau la cetăţile Dunării, şi alţii care se duceau în robie către Rumelia, încît i s-a părut că nu poate avea o trecere mai bună decît pe-acolo. A pus pe Botezatu înainte, ca să deie glas ori răspuns în limba stăpînitorilor osmanlîi; iar el urma îndată după slujitorul său. Nu-şi vorbeau şi nu-şi făceau semne, cînd treceau

prin îmbulzeli. Şi popasurile începură a le face la hanuri unde era mai mult tract. Numai mulţimea nu te bagă în samă, dacă umbli cuviincios la port şi înfăţişare; şi numai cei care vorbesc nu te ascultă, dacă nu te sui pe zaplaz strigînd vorbe deşănţate.

Întîmplarea Dunării, Jder o purta în sine ca într-o răcliţă, ca s-o scoată la lumină pentru iubiţii săi, cînd va veni timpul. Nu-i petrecere mai bună la vreme de iarnă, decît s-auzi asemenea istorisiri lîngă focul din sobă. Muţa se bucură şi-şi pocneşte palmele, iar comisul cel bătrîn tace şi numaicît îi lucesc ochii. Stă şi Maruşca la un colţ de masă, în picioare, cu ochii aţintiţi. Candachia îşi sfecleşte inelele cerceilor şi Cristea, în jilţ larg, tot pufneşte şi-şi aşteaptă rînd, să spuie şi el una, mai cu moţ decît toate întîmplările ce se pot spune.

„Mai cu samă să nu te dai în privelişte...” îl povăţuise, la sfatul de sară, părintele arhimandrit şi uncheş, Amfilohie. Încolo, bine este să mergi înainte cu îndrăzneală, fără să te temi de oameni. Cum te sfieşti, – ei te cunosc şi sînt asupra ta. Cum păşeşti asupra lor, ei se dau în laturi.

Bune sfaturi, şi Jder se ţinea cu dinţii ca să le urmeze. Chiar mintea lui îi spunea că mai bună învăţătură decît asta nu poate fi.

Dar răsăreau în el încrederi şi puteri nouă. Între acele flori înflorite ale încrederii şi puterilor nouă, demonul său iar ieşea din afund sclipind. Asta era rămăşiţa lui de nebunie de pe cînd nu era decît un prunc; şi era hotărît în sine s-o lepede, cum îşi leapădă mormolocul coada.

Într-un rînd îşi căuta han, într-o margine de tîrg care se chiamă Sofia. Nu găseau loc; toate caravanseraiurile neguţătorilor creştini erau înţesate de lume, de cai şi de căruţe. Era într-o zi de vineri; slujbele la geamii se isprăviseră; hogii strigaseră din minarele vestirea legii adevărate şi credincioşii îşi spălaseră vîrfurile degetelor şi fruntea cu colb; de la acel ceas al strigării a doua, neguţătorii greci şi armeni erau slobozi să purceadă la drum deşertînd odăile. Deci îndată după acel ceas Jder şi Botezatu se puteau înfăţişa undeva, ca să apuce loc pentru cai. După asta pentru om e mai uşor decît pentru dobitoc. Omul se îngrămădeşte între alţi oameni sub bolta cea mare a hanului; s-aşează pe rogojină la rînd cu alţii şi se uită cum ospătarul învîrte într-o ţiglă mare sculată în picioare şi împresurată de jar acea friptură de berbece care-i fără păreche pe lumea asta. Are nume urît, că-i zice „chebap”; dar gustul i-i ca

o rouă pe limbă şi ca un bold de plăcere în fundul împărătuşului. N-avem noi la Moldova asemenea bunătate. O oaie întreagă e cenătuită, tăiată felii şi aşchii şi clădită pe acea ţiglă; o cuprinde pojar de mangal; tot dă asupra ei meşterul ospătar c-o pleaftură tăvălită prin seu şi printr-o leacă de alifie de ai, căruia i se zice şi usturoi; ş-apoi, cînd s-a rumenit faţa chebapului, te înfăţişezi la meşter cu talgerul tău; iar meşterul, c-un cuţit ia aşa de mare şi ascuţit ca un brici, taie de ici un rînd de bucăţele, trage şi prin cealaltă parte şi scoate alt rînd de bucăţele; şi unde a rămas bălan chebapul, dă iar cu pleaftură, şi frigarea se învîrte singură, căci are scripţ, de umblă cînd într-o parte, cînd în alta. Mînînci, de-ţi uiţi părinţii.

Numai după această gîndire şi după asemenea icoană care se înfăţişa ochilor săi înainte de a-şi fi făcut gazdă, putea cunoaşte comisul Jder cît i-i de foame. În acea dimineaţă nu luase în gură decît apă. Deasemenea şi tatarului i se lungiseră urechile de foame.

— Hai, Botezatule, să căutăm han.

Cînd a spus vorba asta s-a oprit. În medeanul cel mare din acea margine de tîrg, soseau călăreţi la halca. O mulţime mare de lume de toate neamurile era adunată într-o lături. Într-o altă lături, se suiseră bărbaţi, femei şi copii pe zăplazuri şi pe acoperişurile caselor, în privelişte. În fund, pe pajişte, sosise Hrana-Beg, după cum i se auzea numele rostit din gură în gură, şi-şi oprise deodată calul împodobit cu zorzoane şi mărgeanuri; îşi înălţase barba şi se uita fudul; în juru-i se îmbulzeau alţi slujitori împărăteşti, care se aflau în acel tîrg sub mîna şi subt ascultarea lui Hrana-Beg. Prin laturea deschisă, intrau, la halcă, navrapi tatari şi spahii de la Anatolia, care de care în straie mai împodobite, cu lanţuguri la gît şi cu pene la gugiumanuri. Erau slujitori de rînd ai împărăţiei şi erau învoiţi pentru acea zi să puie pe ei unele din dobînzile lor de război, straie, juvaeruri şi arme ale celor biruiţi şi tăiaţi de dînşii.

Intrarea lor s-a făcut cu atîta grăbire şi tumult, încît, din locul unde se afla, Jder a fost smuls şi luat ca de-un val. Murgul lui cuminte a făcut cîteva copce, ca să-şi simtă laturile slobode şi apoi a prins a păşi domol între ceilalţi cai. Botezatu a rămas despărţit cu calul lui; Ionuţ nu l-a mai văzut.

A umblat aşa între navrapi şi spahii pînă ce-a ajuns în apropierea lui Hrana-Beg. Atuncea a păşit înainte un crainic pedestru de lîngă scara stîngă a lui Hrana-Beg şi a strigat

poruncile.

Călăreţii să descalece! Să facă zid împotriva norodului! Ca să rămîie rotundul medeanului slobod pentru halca! Nimene să nu mai steie călare decît Hrana-Beg şi ciorbagiii, chihăile şi ceauşii care se află în jurul măriei sale! Iar înainte de halca, măria sa Hrana-Beg vrea să vadă trînta grecească. Pentru asta se şi află adus acolo de faţă un hadîmb cu numele Uzun, vestit luptător, care pofteşte să se măsoare în trei rînduri cu trei bărbaţi luptători.

După ce a rostit aceste porunci, crainicul s-a tras înapoi şi un surlaş de după călăreţii ce-l împresurau pe măria sa a sunat din surlă.

Navrapii şi spahii au descălecat. Şi-a ţinut fiecare calul său de dîrlogi. Iar din pajişte a ieşit o negreaţă a pămîntului – un lungan gol pînă la mijloc, uns cu undelemn. Strălucea în soare şi se uita împrejuru-i pe sub nişte sprîncene dese de subt o frunte îngustă. Şi-a încrucişat întîi braţele pe piept şi şi-a jucat muşchii braţelor; apoi şi-a pus palmele în şolduri şi s-a crăcănat întru toată puterea lui, poftind potrivnic.

Descălecase şi Jder. Navrapii care erau de o parte şi de alta se uitau la dînsul şi nu-l cunoşteau a fi dintre ai lor. S-au privit, şi-au dat coate şi s-au hlizit, necutezînd a-l scoate şi lăsîndu-l deocamdată în plata Domnului. Se aplecau numai unii către alţii, şoptindu-şi la ureche felurite socoteli.

Aşteptînd să vadă luptător pentru Uzun hadîmb, Jder a băgat deodată de samă că omul său Gheorghe Botezatu şi-a făcut loc călare în pajişte. Nu era domn şi stăpîn; se ţinea cuviincios ca o slugă a domnilor şi stăpînilor.

Crainicul a ieşit iar:

— Măria sa aşteaptă să vadă luptători împotriva lui Uzun! E învoit să se înfăţişeze oricine pofteşte, drept-credincios ori ghiaur, căci azi e zi de bucurie închinată măriei sale Mehmet, împărat al împăraţilor. Hrana-Beg făgăduieşte douăzeci şi cinci de piaştri celor dintîi trei bărbaţi care vor îndrăzni să se măsoare cu Uzun.

S-a făcut între navrapi mişcare. Tatarii se îndîrjeau ca să-şi arate luptătorii lor. Au ieşit doi oşteni scunzi şi spătoşi. Au păşit înainte şi s-au închinat lui Hrana-Beg, apoi şi-au lepădat cuşmele şi straiul în pajişte, dinaintea cailor domneşti. S-au auzit glasuri întărîtate de încuviinţare în laturea lui Jder. Abia a apucat a lepăda de pe el straiul dezgolindu-se pînă la cingătoare unul din

acei doi navrapi, şi Uzun hadîmbul a şi sărit asupra, lui, cercînd a-i cuprinde mijlocul.

— Balaican, Balaican! strigau unii dintre navrapi; *ilcovè baranîm!*

Îl îndeamnă să nu se lese, cugeta Jder. Furnicat de nerăbdare.

Într-adevăr, Balaican nu se lăsa. S-a răsucit, a pus o mînă în pieptul lui Uzun şi l-a repezit îndărăt. Însă de acea mînă întinsă s-a agăţat numaidecît hadîmbul, şi trăgînd năprasnic pe Balaican spre el, l-a lovit în piept cu pieptul său; făcîndu-şi apoi cleşte din cotul drept, i-a pus lui Balaican acel cleşte în jurul gîtului. Cînd a sucit din cleşte, Balaican a fost la pămînt. Ionuţ n-a avut nici cînd, se şterge la ochi: Uzun a fost călare pe pieptul lui Balaican; pe urmă, de cum era călare, s-a întors şi s-a aşezat îndesat ca pe un scaun!

— Să i se numere lui Balaican douăzeci şi cinci de piaştri, a poruncit Hrana-Beg.

Uzun a ridicat de jos lîngă sine pe navrap şi l-a bătut pe spate, rînjind. Întorcîndu-se în loc, pe neaşteptate, a sărit ca un pardos asupra celuilalt tatar, cuprinzîndu-i mijlocul.

Toată lumea aceea strînsă acolo nici n-avusese vreme cînd să deie strigăt la biruinţa întîia a lui Uzun. Nici n-avusese vreme cînd să-şi tragă sufletul. Se făcuse o tăcere încremenită în tot medeanul. Biruinţa a doua a hadîmbului s-a înfăţişat altfel. Întîi l-a strîns pe al doilea năvrap cătră sine, cercuindu-l, pînă ce i-a avut în stăpînire toată coarda mijlocului, apoi a prins a se învîrti cu repejune în loc pînă ce i-au scăpat navrapului tălpile de pe pămînt. Atuncea l-a răsucit şi l-a prăbuşit ca pe un sac.

S-a stîrnit murmur dintrodată. Nu din pricina acestei isprăvi de-al doilea a hadîmbului; ci pentru că, din laturea navrapilor, mai ieşise cu repeziciune un luptător, doritor să cîştige douăzeci şi cinci de piaştri. Halai-halai! Strigau navrapii, nu-i de la noi! — Au fost destui de la voi! întorceau cuvînt spahiii. Crainicul a ieşit iar să-şi dea înştiinţarea.

Păşind sprinten cu trupul puţin aplecat înainte, luptătorul nou lepăda de pe el straiul. Dintre călăreţii domneşti, Gheorghe Botezatu Tatarul slobozise şi el strigăt, căci cunoscuse pe cel care se năpustise în marginea pajiştei.

— Domnul Dumnezeu să-l aibă în sfînta lui pază! a suspinat el, neîndrăznind să-şi facă cruce.

Hadîmbul se repezise asupra lui Jder, cu fruntea înclinată.

Jder îi dădu ocol. Luptătorul negru veni iar asupră-i; Ionuţ se opri crescîndu-şi pieptul. Atunci au cunoscut cei care priveau un om nalt, frumos încheiat întru toate mădulările lui. Unii l-au privit cu plăcere şi cu nădejde. Dar nici de data asta Jder n-a primit pe harap. S-a îndepărtat legănîndu-se din şolduri; pe cînd Uzun îl urmărea pas cu pas, potolindu-şi deplin răsuflările. Deodată şi-a făcut săritura de tigru. Ionuţ a făcut un pas în lături, lăsîndu-l să treacă. S-a plecat şi-a luat de jos un pumn de colb şi, dîndu-se în laturea hadîmbului, l-a stropit pe umeri, pe braţe şi grumaz; apoi şi-a frecat el însuşi palmele cu colbul rămas. Cu două sărituri sprintene a fost în dreapta lui Uzun; l-a pălit peste braţ; cu a treia săritură, i-a venit în stînga şi a vrut să-l pălească iar. Dar Uzun a dat strigăt mînios şi s-a prăpăstuit pieziş asupra potrivnicului său. Deodată l-a încleştat de amîndouă braţele. Jder s-a lăsat în aceeaşi clipă pe spate, aducînd după el pe Uzun; şi, cum îl aducea în jos asupra sa, i-a pus pe dedesubt tălpile în pîntece şi l-a zvîrlit ca dintr-o catapultă peste capul său. Zvîrlindu-se în acelaşi timp în călcîie, a fost asupra lui Uzun cînd acesta nici n-ajunsese cu grumazul în ţărîna medeanului.

Ce zvon şi ce chiote au fost, şi ce învălmăşeli, şi cum se căscau urlînd pe garduri şi jucau pe case ridicînd braţele pînă la cer, nu se poate spune, dragă tuţă şi dragă muţă.

Ce să mai strige crainicul! Degeaba a strigat crainicul. S-au învălmăşit şi caii. Aşa că Jder şi-a adunat cu grăbire straiul şi cuşma şi nu ştia cum să iasă din acele talazuri care începeau a porni asupră-i. Aşa de tare i s-a aprins firea pentru acea izbîndă, încît i-a venit să facă lui Hrana-Beg altă privelişte. A vîrît în gură, cîrligat, degetul cel mic de la mîna stîngă şi a slobozit trei şuierături ascuţite. S-a văzut ieşind dintre navrapi murgul şi sosind la stăpînul său. La porunca lui Jder s-a lăsat în genunchi şi Jder a trecut în şa ca-n zbor. L-a întors spre Hrana-Beg şi i l-a închinat, ş-atuncea Hrana-Beg a spus acele vorbe:

— *Halahal pehlivan! Tam behadîr* place la mine!

S-ar fi cuvenit să-şi smulgă punga de la oblînc şi s-o arunce în pajişte, dar asemenea lucruri nu se întîmplă decît în poveşti.

Capitolul XI

Alte întîmplări şi mai de mirare

Ei, ce fac eu acuma, calare, într-atîta adunătură de norod şi

oaste? atîtea părechi de ochi se uită la mine; atîtea glasuri mă strigă, fără să ştie cine sînt. Înaintea mea, Hrana-Beg care a rostit acele vorbe. Rînjeşte şi-mi face semn cu mîna. Nu mă chiamă; ci numai îi place ce-am făcut eu şi dă aşa ca dintr-o aripă. Nu mă chiamă, dar nici nu mă pot duce de dinaintea lui. Atîta umilinţă am pentru trebuşoara pe care am săvîrşit-o, încît îmi vine să intru în pămînt. Ce m-a povăţuit uncheşul meu arhimandritul – să nu ies ca păduchele în frunte – şi ce-am săvîrşit eu! Acu, după ce-am făcut cu mînile şi cu picioarele şi am stricat, bine ar fi să găsesc cu mintea ceva, ca să dreg.

Cum era încă oarecare învălmăşeală şi lumea din laturi năboise prin unele spărturi ale gardului de oaste, călăreţii navrapi şi spahii au fost într-o clipeală în scări şi, cu piepturile cailor, au împins pe îndrăzneţi înapoi. A avut cum să iasă şi Gheorghe Botezatu dintre slujitorimea ciorbagiilor şi, venind în grabă pînă la mine, m-a luat dintr-o coastă ş-a călăuzit pe murg în locul unde stătuse el, şi, din locul unde stătuse el, pînă în dosul lui Hrana-Beg. Dar asemenea lucrare nu s-a putut face fără să fie băgată în samă, şi Hrana-Beg m-a pîndit pieziş, apoi şi-a aplecat barba spre unul de lîngă sine şi i-a şoptit ceva. Acela a şoptit altuia la ureche.

— Ai văzut, Botezatule?

— Ce să văd?

— Ce-am făcut eu, Botezatule.

— Am văzut... a oftat cu mare mîhnire slujitorul meu. Dar nici eu nu-l întrebasem din bucurie ci din scîrbă. A ieşit iar crainicul ş-a strigat nişte vorbe care nu mi-a mai făcut trebuinţă să-mi fie tălmăcite; ş-a pornit jocul cu halcaua şi cu geridul între unii călăreţi spahii şi alţii navrapi. Din repejunea cea mare a cailor, unii aruncau prin halca suliţa care se chiamă gerid şi alţii, tot din goană, se sileau s-o prindă din cealaltă parte de cerc. Poate m-aş fi îndemnat să m-amestec şi eu în asemenea întrecere, dar mi se ofilise sufletul. Mă întreabă Botezatu:

— Nu ţi-i foame, comise?

Iaca, de asta uitasem. Cum m-a întrebat el, am văzut numaidecît dinaintea ochilor mei un sarai care se chiamă Ghiul-hanè, ş-un ospătar care taie c-un cuţit lung dintr-un chebap rumenit. „Ticălos om de lut!” ar fi zis părintele arhimandrit. Asupra mea era paloş spînzurat numai într-un fir de păr, şi eu mă desfătam, cu gîndul la Ghiul-hanè şi la chebap.

Uşurel, mă trage de mînecă Gheorghe Botezatu. Descalică el,

descalic şi eu. Cu caii a mînă, ne ferim mai deoparte. Cînd să ieşim în uliţa tîrgului, iaca privitori de pe garduri încep să strige la mine. Eu îs omul care m-am dat dumnealor în privelişte şi se bucură că mă văd. Şi mie nu-mi trebuie să se bucure; mie îmi trebuie să mă lese în pace. Şi cîtu-s de amărît pentru toată fiinţa, dar în cerul gurii simţesc o dulceaţă de friptură şi de lipie caldă. Mi-i foame, de nu-l văd pe Botezatu cu ochii. Nu înţeleg de ce-s blăstămat eu aşa: cînd nu trebuie să-mi fie foame atuncea m-apucă pofte mai îndrăcite. Se găseşte la asemenea sarai, unde mă duc eu, şi vin din ostroavele greceşti; deasemenea fructe dulci, care se chiamă harbuz şi zamuz.

Botezatu îmi aruncă în cap o desagă de orz deşartă. Acuma parc-aş fi o cadînă. Lumea tot îmi face petrecere cît mă ştie că-s cel din pajişte şi cască la mine gurile pînă la urechi. Pun piciorul în scară, mă salt în şa cu desaga în cap, văd înaintea mea ca printr-un voloc des, şi cotesc într-o ulicioară. Din ulicioară, după ce umblăm o vreme, cîrmim într-o hudiţă. Botezatu-i lîngă mine, calare şi el. Îşi ia ce-i al său, adică traista de orz, şi mă priveşte cu aceeaşi întristare. Zic eu:

— Acuma să căutăm gazda. Mie îmi trebuie să mă duc la Hanul Trandafirilor.

— Bine, să mergem la Ghiul-hanè, oftează Gheorghe Botezatu. Unde-i?

— Nu ştiu; să-l căutăm. Într-un tîrg ca acesta, supus strălucirii sale Sultan Mehmet, nu se poate să nu se găsească un han cu asemenea nume.

— L-om căuta, comise, dar cum?

—Bine, răspund eu; l-om căuta umblînd şi întrebînd, căci avem picioare de umblat şi gură de întrebat.

Cum stăteam noi şi ne sfătuiam subt un castan bătrîn, în hudicioara aceea în care intrasem, iată se deschide o fereastră cu zăbrea. Acea fereastră cu zăbrea era de la un foişor de la rîndul al doilea. Şi la fereastra cu zăbrea văd o fiinţă care se uita la mine. Numai o clipă mi s-a arătat. Avea strai subţire alb şi comanac cu mărgăritare; buze roşii, ochi negri. Cînd să întreb ce aveam de întrebat, i s-a lăsat pe obraz iaşmacul. Şi s-a dus.

— Am dat peste casă de drept-credincios osmanlîu, zic eu; foişorul e vopsit cu galben; după cum m-a învăţat părintele Amfilohie, sub vopseaua asta nu se pot hodini decît turcii.

Întreb către acea fereastră rămasă deschisă:

— Mă rog, pe unde să apucăm noi, ca să ieşim la Ghiul-hanè?

— D-apoi cine te înţelege moldoveneşte în tîrgul acesta? Mă mustră Gheorghe Botezatu. Hai să ieşim de-aicea ca să găsim un bărbat; căci numai cu asemenea dobitoace ni-i îngăduit nouă a sta de vorbă în împărăţia lui Sultan Mehmet.

Eu întreb iar:

— Ghiul-hanè? Ghiul-hanè?

Îmi umbla aşa limba în gură; uitasem de chebap şi zamuz; şi nu doream decît să mai văd o dată în viaţa asta pe fata de la zăbrea. Căci, după cîte judecasem, era o copilă. Se uitase o clipă la mine şi-mi fusese destul. Vorba pe care o spuneam eu am înţeles-o tot atunci eu singur, – că acolo se află hanul meu, al trandafirilor. Într-adevăr, poate acolo se afla. Şi ce ar fi să mă aşez o vreme în acest tîrg şi să tot dau tîrcoale prin hudicioara asta, la o casă tihnită cu foişor galben? Să se trezească într-o zi muţa cu mine, că-i aduc o turcoaică şi i-o sui pe cuptor! Nu rîde, muţă; aşa-s gărgăunii mei cînd mă aflu la mai mare strîmtoare. Mai întreb o dată – şi văd copila iar la zăbrea. E tot cu iaşmacul pe obraz. Pe urmă ridică mînuţa şi dă la o parte iaşmacul ca s-o văd rîzînd.

Cînd să-mi spuie ce avea de spus şi eu mă pregăteam s-ascult pe Botezatu tălmăcindu-mi, iaca se deschide poarta de la uliţă şi ies doi harapi cu iuţeală, şi sar la capetele cailor noştri ca să ni-i apuce de căpestre. Şi s-aud de după poartă răcnind glasuri bolborosite. Alt harap buzat iese în pragul porţii c-un toiag mai gros decît cele cu care umblă de obicei oamenii; şi după acesta, altul. Am împins murgul înainte şi, cu piciorul în scară, am pălit sub bărbie pe feciorul cel negru care năvălise asupra mea. Botezatu a smuncit frîul ridicînd calul său în două picioare, ca să-l prăvale peste celalalt fecior. Avînd calea slobodă, am dat pinteni şi ne-am dus; dar din hudicioară s-a luat mare laie după noi, cu chiote şi cu ciomege.

Aşa fel am găsit noi Hanul Trandafirilor. În capătul hudiţii ne-au aţinut calea oameni şi călăreţi. Ce caută aceşti oameni şi aceşti călăreţi împotriva noastră, cînd noi îi ştim că trebuie să steie în priveală la halcă? Vor să ne prindă, se înşiră grabnic, ca să ne strîngă din laturi şi din faţă; iar din urmă vin harapii cu nunta lor. Vîr mîna în sîn, ca să trag jungherul dăruit de postelnic. Botezatu mă păleşte peste braţ. Atuncea dau răsuceală murgului, ca să-mi vie îndămînă să apuc o sabie de la cei care mi se pun împotrivă. Botezatu se prăvale asupra mea, mă apucă cu un braţ de după umăr şi cu celalalt îmi încleştează

mîna stîngă. La mine, mai ales mîna stîngă-i primejdioasă. Atuncea am priceput că-mi pun capul dacă mai fac o mişcare; şi încremenesc în braţele lui Botezatu. Mă uit furiş în jur; mă închin în gînd după povaţa ce mi s-a dat în pruncie. Şi iată că Botezatu începe a striga şi a cere sprijin la călăreţii ce ne ieşiseră înainte. Călăreţii trag hamgerele şi ameninţă pe harapii cei cu ciomegele. Grăiesc învălmăşit unii şi alţii. Unul din călăreţi se apropie cu calul şi-şi aşează palma pe umărul meu, punînd stăpînire pe mine. Cei din hudicioară se domolesc şi leapădă armele.

Cînd călăreţul a pus mîna pe umărul meu, l-am cunoscut. Era cel cătră care îşi aplecase barba Hrana-Beg, şoptindu-i ceva. Şi Botezatu mi-a şi strecurat cîteva vorbe de linişte:

— Acest slujitor are poruncă să te ducă şi să te înfăţişeze domnului său. Cînd ne-am furişat de la halcă, el s-a ţinut de departe după noi, ca să vadă unde ni-i gazda şi să ne găsească.

— Apoi gazda noastră-i la Ghiul-hanè, zic eu.

— S-a şi văzut că-i la Hanul Trandafirilor; şi hangiilor de acolo li s-a spus că asemenea oaspeţi ca domnia ta îşi vor primi osînda; chiar acuma au să ne înfăţişeze la Hrana-Beg. Dacă om fi vinovaţi, măria sa Hrana-Beg a da poruncă gealatului să ne taie.

M-am liniştit.

— Bine, zic, să mă duc la Hrana-Beg.

Ne-am dus destul de departe pînă la o casă mare împresurată cu zid de piatră. Am intrat pe-o poartă, am descălicat; au venit argaţi şi ne-au luat caii, ca să-i hrănească şi să-i adape; iar eu şi Botezatu ne-am aşezat la umbră de copac, lîngă un cerdac. Din locul unde stam, vedeam grădina prăvălatic pînă la o apă. Umblau slujitori forfota. Numai într-un colţ la o portiţă era linişte, şi acolo sta de strajă un oştean bătrîn, cu două iatagane încrucişate în seleaf.

— Acolo-s cămările muierilor... m-a încredinţat Botezatu.

Pe la ceasul al şaptelea, a venit şi Hrana-Beg. Ştiu; lui îi dă mîna să vie agale, umblînd la pas între ceilalţi slujitori mai mici decît el ai Sultanului. Din cînd în cînd chiar strînge frîul şi-şi opreşte calul, arătînd celor din juru-i, cu mîna, ba colo, ba dincolo. Aşa s-a oprit în poartă, şi, înainte de a intra, a arătat, după cît îmi spunea omul meu, că la deal ar fi fiind loc de-o moschee, iar la vale de han pentru ieniceri. Mahalaua aceea e a creştinilor, şi cîte case se află la deal şi la vale le dărîmă şi le dă foc. După aceea, ridică moschee, han şi grădini. Din asta am văzut ce fel de putere are Hrana-Beg.

Zice Botezatu:

— Pe cît înţeleg, e cel mai mare peste toată ţara asta.

— Aşa se pare, răspund eu. Şi lui îi dă mîna să vie agale, vorbind şi poruncind, căci el a mîncat şi s-a îndestulat cu de toate înainte de a ieşi la medean.

— Se vede, îngînă Botezatu, că, pe lîngă putere, are şi minte acest Hrana-Beg.

A intrat în ogradă stăpînul casei şi-a descălicat; cei din juru-i s-au grăbit să descalice înaintea lui; unii i-au ţinut scara, alţii l-au sprijinit de subsuori. Însă Hrana-Beg era bărbat în putere şi n-avea nevoie de ajutorul nimănuia. Dar aşa-i rînduiala turcilor; cu cît eşti mai în putere, cu atîta te împresură şi te sprijină toţi. Şi numai un deget să mişte Mehmet-Sultan, şi toată puterea lui Hrana-Beg e la pămînt şi nu mai îndrăzneşte nimene să-l ţie de subsuori.

Ne-am ridicat din locurile noastre şi ne-am închinat.

— *Ghiuzel-ghiuzel!* zice stăpînul venind asupra mea. Se opreşte şi mă priveşte din cap pînă în picioare. Mă întreabă:

— Al cui fecior eşti şi din care parte de lume vii?

Răspunde pentru mine Botezatu:

— Numele lui, puternice stăpîne, e Jder. Şi vine dintr-o ţară depărtată, de dincolo de Dunăre.

— *Ghiuzel-ghiuzel!* zice beiul, şi acolo e tot stăpînire a strălucitului nostru întocmai ca soarele Mehmet-Sultan.

Eu clatin, din cap şi sînt în îndoială pentru o vorbă ca asta; nu mă pun împotrivă, ca să-mi păstrez capul pe umeri, dar sînt întrucîtva în îndoială.

Beiul întreabă pe Botezatu:

— Ce spune? am uitat cum îl chiamă, asemenea nume nici nu putem noi rosti. E mai bun numele pe care i l-am dat noi, cînd a pus piciorul pe grumazul lui Uzun hadîmb. Ce spune Pehlivan?

— Spune, puternice stăpîne, că ţara noastră se chiamă Ac-Iflac.

— Se poate; pînă la iarnă se aşează şi acolo stăpînirea lui Mehmet-El-Fatîh.

Eu am plecat fruntea ş-am oftat, închinîndu-mă cu gîndul Împăratului nostru Hristos, carele întăreşte dreapta lui Ştefan-Vodă.

— Şi ce-i eşti tu acestui june? Îi eşti frate mai mare?

— Da. Puternice stăpîne, îi sînt povăţuitor.

— Unde vă duceţi?

— Ne ducem la părintele nostru Varlaam, la o mănăstire de la Aton, cu numele Zografu. Ne ducem şi-i cerem binecuvîntare, cît se mai află în această viaţă.

— E părintele vostru?

— E părintele nostru, puternice stăpîne.

— Bine, duceţi-vă cu pace. Dar eu aş fi poftit să-i spun acestui Jder-Pehlivan că mi-a plăcut ce iuţeală şi putere are, şi, cînd am văzut cum l-a pus la pămînt pe Uzun hadîmb, m-am bucurat. Asemenea bărbaţi îi fac trebuinţă strălucitului El-Fatîh, împăratul împăraţilor. Aflaţi şi cunoaşteţi şi voi că la Mehmet-Sultan e altă rînduiala decît la împăraţii frîncilor. Acolo beii îs după rubedenie; aicea, după vrednicie. Părintele meu a fost barcagiu sărac în Boaz; iar eu sînt Hrana-Beg şi stau la dreapta strălucirii sale Sultan Mehmet. Cine slujeşte pe Sultan Mehmet cîntăreşte în braţul său nu paloş, ci măririle şi bogăţiile care-l aşteaptă, după vrednicia sa.

— Ne ducem la părintele nostru Varlaam, la Zografu, în Sfîntu Munte.

Atuncea slujitorul care ne găsise şi ne adusese acolo a păşit în laturea beiului şi i-a spus că mai este cu noi o pricină; că am fi stîrnit o bătălie într-o mahala; şi este împotriva noastră mare plîngere de la un cinstit neguţător moslem; că am cutezat să ne uităm pe fereastră la copila acelui neguţător drept-credincios.

Hrana-Beg se uită la slujitor şi face: hîm!

A păşit înainte ş-un fel de hoge, cu anteriu şi turban. Zice acela:

— Cînd un ghiaur a privit faţa unei copile a drept-credincioşilor otomani, deasupra lui s-a boltit curcubeu de moarte.

Beiul se uită la hogea cel urît şi face iar: hahîm!

Se întoarce la mine:

— Cînd ai avut vreme, Jder-Pehlivan, şi pentru asta?

— Puternice stăpîne, mă sprijină Botezatu; asemenea bucluc l-am avut într-o hudiţă nu departe de medean, unde am nimerit din întîmplare, căutînd o gazdă cu numele Ghiul-hanè. Ne-am oprit lîngă o casă, ca să ne întoarcem în loc şi să ne ducem în altă parte. Au sărit asupra noastră cu război nişte harapi. Ia-ne subt aripa ta, puternice stăpîne, şi ne izbăveşte de urgie; căci noi nu ne-am uitat la acea copilă, ci s-a uitat ea la noi, şi după aceea ne-a pîrît slugilor.

Hrana-Beg a zîmbit la mine:

— Bre Pehlivan, dacă intri în slujba stăpînului meu, intri subt acoperişul lui Alah. Căci stăpînul meu e umbră a Prea Puternicului şi adăpost al tuturor noroadelor lumii.

Atuncea l-am privit şi eu nu cu îndrăzneală, ci cu supunere; şi am căutat în ochii lui Hrana-Beg lumina cu care se uitase la mine în pajişte, cînd i-am închinat murgul, ca un nebun ce am fost. Dacă nu-i închinam murgul şi nu făceam toate celelalte, acuma nu mă aflam subt asemenea cumpăt. Rînduiala mea este să mă întorc la Vaslui, nu să rămîn în Rumelia, sacagiu şi ciorbagiu la ieniceri!

— Puternice Hrana-Beg, zic eu cu dulceaţă, noi ne ducem la părintele nostru Varlaam.

— Aferim! răspunde beiul; întîi duceţi-vă la părintele vostru, Varlaam. Iar neguţătorul să vie la mine, să vorbesc eu cu dînsul. Du-te cu pace, adaugă el bătîndu-mă pe umăr, şi să-ţi dau carte cu turaua mea, ca să nu ai pe cale nici o sminteală. Şi să-ţi aduci aminte de mine.

— Am să-mi aduc aminte de Hrana-Beg, am zis eu cu acelaşi glas.

Şi beiul s-a bucurat auzind acel glas al meu.

Popa cel urît a scris cartea; beiul a pus turaua; slujitorii au adus caii noştri. Am primit cartea şi am mulţămit iarăşi, m-am închinat de trei ori pînă la pămînt; am încălicat împreună cu Botezatu şi m-am dus, tot flămînd, ca să caut han. Pe urmă m-am răzgîndit; nu mi-a mai trebuit nici han cu trandafiri nici fără trandafiri; am ieşit din tîrgul Sofiei mai ticălos şi mai umilit decît oricînd în viaţa mea.

Pînă la o poştă depărtare dincolo de tîrgul Sofiei nu ne-am oprit, şi mă gîndeam eu cum să scap nu atîta de neprietini, cît de mine însumi cu blăstămăţiile mele.

— Nu te mai gîndi atîta, comise, zice Botezatu; mai bine să intrăm undeva, să ne punem vintrea la cale.

Zic:

— Mînîncă tu, Botezatule, chebapurile si baclavalele, căci cu nimica n-ai păcătuit; dar eu am să-mi orînduiesc post şi rugăciune, după aceleaşi poveţe ale sfinţitului Amfilohie. Pînă mîne-sară la asfinţitul soarelui, eu nu mai pun în gură decît apă.

Aşa că, intrînd la un han, m-am dus de-a dreptul să mă întind într-un cotlon, cu palmele împreunate sub ceafă. Şi aşa am stat gîndindu-mă şi mîncîndu-mă cum se mînîncă singur racul, pînă ce mi-a venit o alinare ş-am adormit. În vremea asta Botezatu

şi-a văzut de treburile lui, a pus în rînduială caii, a avut bună grijă şi de fiinţa sa, şi s-a culcat într-un cot mai la o parte. Cînd am deschis ochii într-un tîrziu, era aproape de înserat. În mînile lui Botezatu dormind, am văzut o felie de pită ş-o bucată de balîc afumat. M-am sculat cu fereală şi le-am zvîrlit printre gratiile ferestrei afară. Şi iar m-am întins pe spate, cu palmele sub ceafă.

Cum s-a trezit Botezatu, s-a uitat in jur şi n-a mai văzut nici pînea, nici peştele afumat, şi a zîmbit în sine, mulţămit că-s şi eu sătul. Iar sufletul meu aşa se îmblînzise şi mi se ascuţise mintea, cum nu se poate spune.

Zice tatarul:

— De-acuma, cu cartea şi cu turaua lui Hrana-Beg, ne ducem într-o întinsoare pînă la Sfîntu Munte.

Răspund:

— Botezatule, socoteala mea e alta. E alta şi decît a ta şi decît a sfinţitului Amfilohie. Ţie ţi-oi porunci să faci cum spun eu, iar pe sfinţitul Amfilohie tare l-oi ruga să mă ierte că păşesc peste poveţele sale. Dacă am eu în palmă asemenea carte a lui Hrana-Beg, care-i mîna dreaptă a lui Sultan Mehmet, atuncea de ce m-aş duce de năprasnă să mă închid în pustie, în acel sfînt munte, cînd eu mai bine pot petrece aici văzînd şi băgînd de samă toate cîte sînt la o împărăţie aşa de mare şi de tare.

Astfel ne-am dus noi în Rumelia, pînă la un tîrg mai mare decît tîrgul Sofiei. În acel tîrg mare ar fi stătut cîndva în scaun şi Alexandru Machedon-Împărat. Dar acuma nu se mai afla acolo decît pomenirea măriei sale, şi din scaunul său nişte lemne putrede şi aurite pe care nu mai putea să şadă nimeni. S-a fost vestit că vine în petrecere acolo Mehmet-Sultan. Iar Mehmet-Sultan nu şede pe scaun. Întru toată strălucirea sa cu aur şi matasă, el tot la pămînt şede, ca lăieţii.

M-am oprit eu acolo ca să văd, ş-am văzut cum intră întîi ienicerii, cu ciubote ferecate şi calpace nalte albe, podobite cu pene de paserea-raiului, şi cu ghebe vinete în spate. Şi aşa duceau în rînd cu ei cazanele de ciorbă şi polonicele. Iar în locuri mai la vedere şi mai în cinste se aflau bucătarii lor. Apoi după ieniceri, am văzut în preajma lui Sultan Mehmet pe delii, îmbrăcaţi în piei de pardos. Era şi altă oaste, de s-a revărsat într-un şes pînă la o apă, şi pe coasta dealului se îmbulzeau căruţe fel de fel cu toate merindele oştii pe trei zile şi cu cuhniile lui Sultan Mehmet. Tot ce mişca s-a oprit deodată; şi deasupra cazanelor ienicerilor s-a ridicat mula ş-a rostit strigarea pentru

Alah şi proroc. Cînd a spus vorbele acelea şi a ridicat mîna dreaptă, toată urdia, c-o mişcare singură, a căzut la pămînt rezemîndu-şi fruntea şi buzele în colb. Cînd s-a aşternut jos toată urdia, eu am văzut de la căruţă, unde stăteam ferit, pe Sultan Mehmet; mi l-au arătat podvodarii creştini şi ei l-au cunoscut după surguciul de la turban cu trei pene albe. Toată oastea a crescut iar din ţărînă ca un val, şi nu l-am mai văzut.

Iar cînd i-au înălţat saivan, oastea a făcut de jur împrejur golişte, ca să aibă loc unde se aşeza atîţia slujitori ai curţii. Duce cu el şi pe cel care-i taie unghiile, şi pe cel care-i stropeşte straiele cu miresme, şi pe cel care-i aduce papuci roşii, şi patruzeci de calfe de bucătari cu baş-bucătarul, şi şaizeci de calfe de baclavagii cu meşterul de baclavale; şi numai treizeci de cafegii şi rahatgii. Şi toţi vizirii, vracii şi cetitorii în stele.

Sara, după rugăciune, a strigat mula către oaste:

— Candelele noastre ard cu seu şi oleu de la ghiauri – dobîndă cu sabia.

Am auzit că oastea asta merge la Dunăre ca să se întîlnească cu altele. Sultan Mehmet rămîne în urmă şi oastea se duce înainte.

Spuneau podvodarii aşa că s-aude să treacă urdiile dincolo de Dunărea şi să meargă pînă la marginea pămîntului. Ca s-ajungă la marginea pămîntului, ar fi avînd a păşi o prăpastie afundă peste care nu se poate trece fără pod. Acea prăpastie s-ar fi chemînd Ac-Iflac.

Eu am rîs şi am spus:

— Aflaţi, creştinilor dragi; că eu vin de la Ac-Iflac, adică de la Ţara Moldovei.

Au rîs şi ei şi nu m-au crezut.

Se tînguia un moş care stătea acolo cu fruntea plecată şi-i curgeau pletele în ochi:

— Iată şi eu sînt tocmai din Ţara Românească; şi m-au scos din sat cu carul cu boi de m-au trecut Dunărea în postul Sînpetrului şi m-au tot purtat cu oştile cine ştie pînă unde, iar acuma sîntem în postul Sîntămăriei, şi nu cred că m-oi mai întoarce în sat la noi pe Argeş.

— Apoi, uncheşule, zic, după cît văd că spun unii şi alţii, Împărăţia umblă spre Dunăre, căci peste Dunăre se află Ac-Iflac; iar dacă umblă spre Dunăre, apoi ai să te întorci la Argeş. Am fost şi eu acolo.

— Unde? La Argeş?

— Da; m-am dus pe un mal frumos pînă ce acea apă a Argeşului dă în Dunăre.

— Va fi fiind şi asta… a îngînat moşul scuturîndu-şi pletele.

S-a uitat la mine, a rînjit şi nu m-a crezut.

Pe urmă zice iar acel moş:

— Eu n-aş crede să se ducă însăşi Împărăţia pînă acolo. Că împărăţiile umblă aşa ici-colo, de zburdăciune. Eu l-am mai văzut pe Mehmet în două rînduri; s-a arătat şi s-a dus. Are el vizirii lui, şi credincioşii lui; numai le spune: du-te colo, du-te dincolo. Ei se duc asupra creştinătăţii ş-o pun sub sabie. Împărăţia stă, ş-apoi vin vizirii lui şi credincioşii lui de-i închină dobînda şi robii. Şi pe urmă iar ţin sfat sub săivan, la pămînt în şatră, şi Împărăţia bate în palme şi vin harapii cu rahat şi cu cafele. N-or bea ei ca creştinul un pahar de vin, ferească Dumnezeu; aşa-s blestemaţi. La urmă Împărăţia se trage la hodină şi se face tăcere peste tabără de s-aud bîzîind goangele. Şi la poarta săivanului s-aşează nişte urieşi strajă. Au cu ei ş-un leu îmblînzit, care-i căţelul Sultanului. Cînd şi cînd, noaptea, acel leu s-aude mormăind. Adicătele, acel leu e semnul puterii lui Mehmet; de aceea nu-l pot birui împăraţii şi craii creştinilor pe Sultan Mehmet.

Zic eu:

— Ba, moşule şi creştinilor dragi, cînd am venit eu cu oastea din sus, de la Ac-Iflac, am găsit la Cetatea Dîmboviţii şi la Dunăre ismailiteni, şi, cu ajutorul Domnului nostru Hristos, i-am biruit.

— Care oaste din sus, de la Ac-Iflac?

— Oaste de la Moldova, a măriei sale Ştefan-Vodă.

— Aha! Am auzit eu de asta; eram fugit la codru, cu toate satele de pe Argeş. De aceea se învîrteşte acuma împărăţia şi ameninţă într-acolo. Vai de creştini, n-a mai rămînea piatră pe piatră, nici om trăitor subt soare.

— Moşule, nu huli, îl mustru eu, crede în puterea lui Hristos Împărat Dumnezeu.

Moşul a mormăit, şi-a făcut cruce, dar n-a crezut nimica din ce-i povesteam eu.

Se aflau acolo, pe acea costişă lină, sute şi sute de cară în podvoadă, din toate părţile Împărăţiei. Înţelegeam că unii ar fi fiind greci, alţii sîrbi; cei care stăteau în jurul moşului, la foc, erau din Ţara Românească. Saracă şi năcăjită lume! Şedeau la pămînt, cu genunchii pînă la urechi, şi cu fruntea plecată. Vorbeau despre cîte urgii toate; unii oftau şi ridicau ochii la stele, alţii stupeau în foc. Mă bătea gînd împieliţat, să fac iar mare

poznă, oameni buni, să strig de-acolo o sudalmă asupra Împărăţiei şi pe urmă să mă caute harapii şi ienicerii. Dar Botezatu, care îmi ştie toate ale mele, pînă în fundul fundului, băga de samă şi se uita la mine cu nişte ochi jalnici, ca de bunic, şi clătea din cap şi mă tot împingea cu cotul în deşert, sub coaste.

—Lasă-mă, Botezatule, zic; ai să-mi dai maţele afară.

El s-a închinat în gînd lui sfîntu Gheorghe, ocrotitorul său.

Zice:

— Tare aş vrea, comise, să te văd întors la Timiş, ca să mă pot hodini.

La hanul meu de la Filip-Cetate nu m-au mîncat mult puricii. M-am mutat în alt tîrg şi de-acolo în altul, pînă ce am dat pe calea Atonului. Am văzut că-i cale sfîntă, căci nu mai umblau podvodari, şi oşti, şi robi lucrători la cetăţi. Am înţeles că robii, podvodarii şi urdiile se duc tot spre asfinţit, şi mai ales spre miazănoapte.

La cîte-o poştă, mă opreau privighetorii, ca să-mi vadă îndreptările. Cum vedeau cartea şi turaua lui Hrana-Beg, se închinau şi mă lăsau să trec. După ce n-am mai fost departe de Aton, nu m-a mai oprit nimeni. Peste tîrguri n-am mai dat, satele s-au rărit, şi de la o vreme n-am mai văzut nici case.

Cînd şi cînd întîlneam călugări, călărind între desagi pe asini. Am început a urca poteci trăgănate printre dumbrăvi. La cîte-o dumbravă de acestea se afla clădită o colibă şi lîngă colibă era culcat un bărbos îmbrăcat cu flenduri. Avea în paza lui o livadă de măslini ori de smochini. Cînd treceam noi, ridica bărboiul, şi după aceea iar îl lăsa în jos, măturînd bătătura.

Pe-alocurea, găseam mangalagii, care se năcăjeau la cuptoarele lor înăbuşite cu pămînt. Erau creştini saraci de prin văi, şi petreceau acolo cîte zece-douăsprezece săptămîni, ca să scoată cărbuni, marfă pentru tîrgul Salonicului. La aceşti sărmani făceam popas, şi am aflat că plătesc dijmă la Sfîntu Munte. Deci calea noastră se scurtase mult.

Nu ştiu cînd şi cum s-a făcut de-am intrat pe-o potecă cu păreţi de stîncă oablă la dreapta şi la stînga. Deasupra era cerul ca o apă albastră, în care înota un şoim. Cînd şi cînd plutea neclintit.

Zic lui Botezatu:

— De-acuma nu mai avem mult pînă la Sfîntu Munte.

Răspunde el:

— Mira-m-aş, comise, căci n-am dat nici peste străji, nici peste vreun schit, nici peste privighetori ai ţinutului.

— Botezatule, zic eu, înţeleg de ieri că noi am rătăcit drumul.

— Atuncea să ne întoarcem înapoi, stăpîne.

— Ba mergem înainte, să vedem ce găsim.

Am mers înainte pînă ce a fost soarele în crucea amiezii şi vedeam într-o vale, departe, marea strălucind şi alungindu-şi la ţărm talazurile. Caii păcăneau pe piatră; locul de sus se lumina într-o poiană largă, însă părea tot pustiu. Îmi tot întindeam gîtul cercetînd, doar oi descoperi o odaie, ori macar o colibă, şi mai ales un om pămîntean, cu care să stau de vorbă şi să mă îndrepte pe cale bună. Cînd iată, de după o stîncă de deasupra noastră, ies patru barbaţi cu mustăţile şi bărbile fîlfîite de vînt. Purtau comanace şi rantii sure. Şi mai cu samă purtau nişte săbii mari, de m-am înfricoşat. Acele săbii le ţineau în mîna dreaptă şi mînicile de la rantii le erau lunecate pînă la cot, aşa că vedeam, de la străjile săbiilor, în jos, braţe păroase şi vînjoase.

Viteji îndrăzneţi, mă gîndesc eu, care poftesc să ne ieie viaţa şi punga.

Au poruncit ceva într-o limbă pe care n-o înţelegeam. Dar nu puteau să ne poruncească decît să stăm.

Dacă nu-mi poruncesc în limba mea, zic, eu nu stau. Şi chiar dacă mi-ar porunci ca să înţeleg, nu stau nici atîta.

Au strigat în altă limbă. A înţeles Botezatu!

— Zice că să stăm. Ce să le răspund?

— Răspunde şi tu vorbele pe care le-am auzit de la Hrana-Beg.

Atuncea tatarul a grăit cătră ei, liniştit,

— *Ghiuzel-ghiuzel, bre!*

Nu ne-am oprit; am dat pinteni cailor, ca s-ajungem şi noi deasupra şi la lărgime. Atuncea aşa guri au cascat acei barbaţi cu săbii, încît le-am văzut toţi dinţii; şi aşa ne-au ameninţat că se prăpăstuiesc de sus asupra noastră, încît m-am uitat la ei cu mirare, dar fără a opri; şi aşa au vrut să repeadă asupra noastră săbiile, încît eu m-am gîndit că, dac-or arunca asupra noastră săbiile, apoi au să rămîie fără săbii.

Zic lui Botezatu:

— Pregăteşte-ţi arcanul: îl pregătesc şi eu pe-al meu. Cînd am ajuns sus pe-un tapşan, am descălicat în pripă şi eu şi Botezatu. Am lasat caii şi ne-am dus asupra acelor barbaţi. Veneau la noi cu mare îndîrjire şi mare glas. Am scos din sîn jungherul

talienesc; Gheorghe Botezatu şi-a tras din tureatca ciubotei cuţitul.

— Halai! halai! strigau barbaţii cu rantii, îndemnîndu-se ca să vie asupra noastră, să ne taie întăi în patru şi pe urmă în opt.

Am aruncat arcanele şi i-am prins pe doi. Cînd i-am smuncit spre noi, au scăpat din mînă săbiile. Botezatu îndată a încurcat pe unul în nişte ciritei. Eu l-am tras pe-al meu pînă la un prăvăliş, de s-a dus de-a rostogolul în pripor; am priponit de-un ienuper capătul de la mine al arcanului. Şi m-am întors cătră ceilalţi doi. Tatarul apucase a zvîrli asupra unuia din ei cuţitul şi-l străpunsese. Cînd m-a văzut cel care mai rămăsese în picioare că vin la el, întăi a vrut s-o împungă la fugă într-o parte ori în alta; dar, băgînd de samă în mîna mea jungher care-l poate ajunge, s-a închinat în genunchi şi a cerut iertare.

— Du-te la el, Botezatule, şi-i ia sabia, am poruncit eu. Atuncea acela a zvîrlit de la sine sabia şi s-a înseninat înţelegînd ce spuneam eu slujitorului.

— Milostiveşte-te, jupîne, nu-mi ridica viaţa!

Îi zic lui Gheorghe Botezatu:

— Adună-i pe ceilalţi şi-i leagă.

Mă duc la cel care mi se închinase:

— Cine eşti tu cel ce grăieşti moldoveneşte?

— Aman, jupîne; sînt un păcătos care m-am pripăşit în astă străinătate.

— Ce faci şi unde slujeşti?

— Făgăduieşte-mi, jupîne, că nu-mi iei viaţa şi-ţi mărturisesc, cu toată ruşinea.

— Nu-ţi făgăduiesc nimica şi-ţi poruncesc să-mi răspunzi la ceea ce te-am întrebat.

— Vai, ticălosul de mine, bat metanie, sărut ţărna şi mărturisesc că sînt frate în Sfîntu Munte, la mănăstirea Kiliandari.

— Nu vei fi fiind chiar monah?

— Din mila lui Dumnezeu încă nu sînt, ca să nu-mi prăpădesc de istov sufletul. Mă aflu aicea cu aceşti trei fraţi şi avem slujbă să păzim catîrii strîjnici, la păşune. Sîntem rînduiţi la treaba asta în toată vremea verii. În fiecare săptămînă se duce unul din noi peste munte, de aduce tain. Şi trăim aicea, nevoindu-ne întru mare amărăciune a singurătăţii.

— Şi cum de v-aţi luat rînduială ca să ieşiţi la potecă?

— Pacatele noastre, jupîne, se tînguie el. Se află, într-o parte

a pădurilor, mangalagii; şi vin la ei de-a dreptul, pe poteca asta, negustori de la Salonic şi din alte părţi, de le plătesc lucrarea ori le cumpără mangalul. Ne-am învăţat să oprim cînd şi cînd pe unii din aceşti negustori.

L-am lăsat un răstimp să se tînguie cu fruntea plecată, pentru pacatele lui, şi am întors capul să văd ce lucrează Gheorghe Botezatu. Mă uitam la Gheorghe Botezatu, dar vedeam şi pe cuviosul frate de la Kiliandari ce face. Tot fura spre mine cu coada ochiului, parcă fulgera.

Tatarul adunase pe ceilalţi trei. Pe doi îi legase cot lîngă cot, cu mînile din laturi aduse pe după grumaz şi înapoi, cetluite şi ele. Celui de-al treilea îi stăpînise mîna stîngă la spate într-un juvăţ şi acuma îi cerceta rana de la umărul din dreapta, străpuns de cuţit. Caii umblau liniştit, căutînd iarbă bună, cîte-un pîlc de iarbă nepîrjolită de soare ici şi colo.

Mă întorc la omul meu:

— Cum te chiamă?

— Numele meu de-acasă e Ilie, jupîne. Iar porecla, îngăduie-mi să nu ţi-o spun, fiind de mare ruşine fapta mea cînd s-a afla în ţinutul nostru. Tata şi uncheşii mei se trag din neamuri.

M-am uitat la el ţintă:

— Să nu cutezi a crede că de fapta ta n-ai să dai samă. Răspunde la ce te întreb.

— Răspund. Porecla părintelui meu e Cozmuţă, de la ţinutul Neamţului, Pipirig, în Ţara Moldovei.

— Ah! fecior de haită, crîşnesc eu, cum de ruşinezi tu omenirea de la noi! Căci în ţara noastră s-a auzit de lotri care s-au făcut monahi pentru ispăşirea pacatelor, dar greu pacat şi ruşine peste fire este să iasă în pradă şi la omor o faţă bisericească. Şi încă şi din neamuri.

— În numele Domnului Dumnezeului nostru Isus, iartă-mă, jupîne. Nu mă da pe mîna epistaţilor de la Sfîntu Munte, căci mă spînzură. Pentru pacatele răposaţilor strămoşi ai domniei tale, iartă-mă, căci n-oi mai face.

— Cum pot îndrăzni să iert fapta asta – zic – cînd nici Domnul Dumnezeu n-o iartă?

— Dă-mi canon, cruţă-mi viaţa, cum o cruţi celorlalţi,

Îl întreb iar:

— Cine sînt soţiile tale?

— Îs greci din ostrovul Critului.

— Să fie, zic; poate seminţia lor se trage din lotri. Dar părinţii noştri, la ţinutul Neamţu, nu fac slujba asta. Iar care se leapădă de lege ş-o face, îl suie gîdea în furci: asta-i pravila. Îngăduit poate fi într-o privinţă mişelului şi ţiganului să săvîrşească asemenea fapte ca acele pe care le săvîrşeşti tu, căci prostimea e alăturea de dobitoace; dară răzăşii au altă rînduială; dintr-înşii se aleg cnejii şi boierii. Fost-au şi uncheşii tăi în slujba Domniei?

— Au fost.

— Atuncea nu mai nădăjdui la mine milă. Gheorghe Botezatu se uită la mine iarăşi cu grijă; deoarece mă făceam judeţ într-o ţară străină şi mă încîlceam iar în faptele mele. Căci eu mă duceam la Sfîntu Munte pentru altele: să stau de vorbă cu sfinţii părinţi de la Vatopedi şi Zografu şi să găsesc pe părintele Stratonic, monahul nostru de la Suceava.

Mă uit eu la fratele meu Ilie. Macar de-aş fi un popă să-i cetesc cazanie. Dar nu-s popă. De-aş fi cadiu ca cel de la Isaccea, ca să poruncesc pedeapsa ştreangului. Dar nu sînt cadiu. De-aş fi Hrana-Beg, să pun pe un harap să-l spintece prin creştet cu paloşul. Dar nu sînt Hrana-Beg; nici Botezatu nu-i harap. Şi nici Ilie Cozmuţă de la Pipirig de la noi nu s-arată a fi un haramin ca Atanasie Alvanit, să se zvîrlă el singur în ascuţişul săbiei lui.

Ce să fac? Oricît m-aş zbîrli eu la Ilie, rămîn deocamdată ruşinat. Nu-i alt chip decît să-l dau pe mîna epistaţilor, alături cu soţiile sale, grecii din ostrovul Critului.

Îi poruncesc iar:

— Spune, mişele, unde-s catîrii pe care-i aveţi la păscut?

— Mai la vale, jupîne, în nişte poieni unde avem colibă.

— Cîţi catîri păziţi?

— Patruzeci şi patru; pe patru încălicăm noi.

— Bine; acuma veţi merge pe jos. Lung e drumul pînă la Sfîntu Munte?

— Nu-i lung, milostive stăpîne; noi îl facem în două zile. Iar dacă nu ne hodinim, numai într-o zi ş-o noapte. Apucăm de-a dreptul pe potecă peste munte. Ş-apoi după ce trecem peste munte, dăm de sfintele schituri şi chinovii.

Îi zic eu:

— Iar cuvioşiei tale ţi-ar plăcea să locuieşti mai degrabă într-o sihăstrie.

El şi-a plecat fruntea.

Îi poruncesc:

— Scoală.

S-a sculat. Îi hotărăsc aşa:

— Du-te şi ia în cîrcă pe cel străpuns de cuţit. Deocamdată acesta-i canonul tău: să-l porţi pe cale. Şi ceilalţi doi or umbla legaţi după tine; şi după aceea catîrii, ca să se bucure de vederea voastră. Şi să-mi fiţi astfel călăuze pînă peste munte. Vă duc la Kiliandari; şi după aceea mi-oi găsi eu singur drumul la Vatopedi şi la Zografu. Botezatule, să nu uităm săbiile, ca să le punem dinaintea sfinţiilor lor epistaţii. Ne mai trebuiesc acele săbii şi pentru alta: dacă nu merg aceşti lotri pe drum bun şi încearcă a ne înşela, să avem leac la viclenia lor.

Robii mei s-au supus fără murmur, iar eu m-am semeţit de dreptatea pe care o făceam. Am coborît în poienile de mai la vale, unde am găsit colibă, tainuri, poclăzi şi straie, precum şi cuvioase cărţi de rugăciune.

Am adunat patruzeci de catîri strîjnici şi patru catîri bătrîni. Pe catîrii bătrîni am închingat samare şi am încărcat tot acel calabalîc. La noi la Moldova se chiamă tarhat; dar ei acolo spun „calabalîc”.

Am pornit înainte, cu rînduiala pe care o făcusem eu; şi, pe poteca de ei ştiută, am trecut rîpa. Cînd am suit în coasta rîpii, am făcut popasul întăi. Fratele Ilie Cozmuţă a pus jos rănitul, pe frunzare, şi s-a apucat să clădească şi să aprindă foc. A scos din desagi cele de trebuinţă; am mîncat pastramă de batal cu pită şi ne-am potolit setea la şipot. Fratele Ilie a adus şi soţiilor sale apă de la şipot în comanacul său. Am dormit eu, – a privegheat Botezatu. A dormit Botezatu, – am privegheat eu. La ceasurile poruncite de Dumnezeu, cînta cucoşul cel negru din desaga tatarului, şi toate se săvîrşeau cu socoteală.

La cel dintăi popas, am stat puţin de vorbă. Dar la al doilea popas mare, aproape de culmea cealaltă, robii mei au prins a-mi spune ba de una, ba de alta, şi Botezatu îmi tălmăcea toate.

De la cuvioşiile lor am aflat povestea sfintei mănăstiri Vatopedi. Şi cînd mi-au spus-o fraţii greci de la Crit, am poruncit lui Botezatu să le deslege cîte-o mînă, ca să poată lua şi ei din pastramă, şi din pită, şi din smochine uscate.

Zice că în vederea acelui ţărm de mare de sub Sfîntu Munte, ar fi fost prinsă de furtună o corabie. Asta s-a întîmplat în vremea veche. Împărat era Teodosie; şi Împărăteasa lui Teodosie se afla în acea corabie cu fiii săi Arcadie şi Onorie. Înecîndu-se corabia, împărăteasa cu Arcadie ar fi scăpat într-o barcă şi cu acea barcă

ar fi ajuns în altă parte, iar Onorie a fost luat de talazuri şi purtat pînă la mal. Acolo, cel din urmă val l-a pus lin sub nişte tufe de zmeură. Pe scîndura lui, pe care scăpase, pruncul împărătesc şi-a venit în fire; apoi, de trudă, a adormit. Cunoscînd sfinţii părinţi de la Aton, după semne şi chip, că acel copil scăpat la ţărmul lor ar fi prunc împărătesc, l-au dus la Bizanţ. Ş-apoi, întru lauda lui Hristos care săvîrşise minunea, împăratul Arcadie a pus de s-a zidit la acel ţărm mănăstire.

— Frumoasă poveste, zic eu; Botezatule, desleagă fraţilor de la Crit şi mîna cealaltă, ca să poată apuca şi mînca după foamea lor.

Fraţii de la Crit au mîncat şi s-au săturat. Iar în tarhatul lor au găsit un ulcior de vin dulce din care au dat celui rănit, ca să-i crească puterile. După aceea mi-au închinat mie ulciorul. Iar ei s-au pus în genunchi şi şi-au făcut cu mare smerenie rugăciunea.

— Cinstite şi milostive jupîne, zice atuncea fratele Ilie Cozmuţă, vad că de poveştile noastre ţi se îmblînzeşte căutătura. Îngăduie să-ţi spun şi eu că, la Zografu, unde înţeleg că vrei să te duci, am stat eu la ascultare trei ani. Şi am văzut acolo o minune mai mare decît aceea care s-a spus.

La noi la Zografu a fost ctitor marele Leu-Împărat. Şi luminăţia sa Leu-Împărat, după ce a văzut sfînta mănăstire gata, a pus pe un zugrav al sau, ca să zugrăvească zidurile după tipic. Toţi sfinţii i-a zugrăvit acel zugrav cu numele Macarie. Numai pe Sfîntul Gheorghie nu-l putea zugrăvi. Tot îşi aducea aminte acel cuvios zugrav părintele Macarie de o icoană prea frumoasă a Sfîntului Gheorghie pe care o văzuse la muntele Sinai. Şi n-o putea face la fel aicea la noi, aşa cum o văzuse acolo. Se mîhnea foarte din pricina asta şi tot sta pe gînduri ceasuri după ceasuri dinaintea ocniţei goale, unde dorea să zugrăvească pe marele mucenic Gheorghie. Iar într-o dimineaţă, venind cuviosul Macarie la biserică, a văzut în ocniţă icoana de la muntele Sinai şi, de mare uimire, a căzut cu faţa la pămînt. Pe urmă a îndrăznit să se scoale şi să se închine minunii. Într-adevăr se săvîrşise minune, după cum s-a aflat nu mult după aceea, că icoana de la Sinai nu mai este unde era. Şi venind un monah negru de la Sinai. A cunoscut la Zografu acea icoană a sfîntului Gheorghie. S-a rănit în sufletul lui de asemenea uneltire a sfîntului, şi s-a dus asupra icoanei, mustrînd-o cu glas: „Cum poţi tu, slăvite sfinte Gheorghie, i-a zis, să părăseşti o mănăstire veche ca mănăstirea noastră de la Sinai şi să te muţi aici la Aton, la nişte greci

puchinoşi? Nu ţi-a fost milă de noi? Nu ţi-a fost ruşine de aşa faptă?” A dat cu pumnul în obrazul icoanei, de mare mînie ce avea acel monah negru pentru fapta sfîntului; iar sfîntul Gheorghie l-a muşcat de degetul cel mic.

— Într-adevăr, am zis eu, de mare mirare este asemenea minune.

Am mai vorbit eu cu dînşii de multe; si am aflat toate cîte sînt la Sfîntul Aton; şi am înţeles că Dumnezeu pune înţelepciune în unele fapte de pe pămînt, care nouă ni se par nelegiuite. Căci acei fraţi din singurătate au socotit cînd au ieşit cu săbiile asupra noastră că am fi ismailiteni. Într-adevăr, aveam asupra noastră cartea de la Hrana-Beg, însă noi eram creştini buni.

Aşa că după ce-am ieşit, în ziua următoare, iarăşi la priveliştea Mării şi am văzut mănăstirile, şi schiturile, şi sihăstriile, şi livezile de la Sfîntul Aton, am poruncit lui Botezatu să desfacă toate legăturile robilor mei şi să puie jos săbiile. Am încălicat şi i-am slobozit, ca să se întoarcă la poienile lor.

Am zis:

— Domnul Dumnezeu va cîntări faptele voastre la judeţul său din veac. Mulţămesc unuia Isus Domn şi Împărat pentru minunea sa, că, fiind eu rătăcit în pustie, mi-a scos în cale călăuze bune, care să-mi arate fără sminteală calea.

Ei s-au întors spre poieni, iar eu am coborît la sfintele mănăstiri, ca să caut pe părintele nostru Stratonic.

Capitolul XII

Cînd a fost botezat un păgîn la Vaslui şi a sosit un bărbos la cetatea Crăciuna

La grajdurile domneşti, a sosit acum cinci zile părintele Nicodim de la Neamţu, căutînd pe Simion şi pe jupîn Manole.

Zice:

— Aţi băgat de samă, alaltăsară, cît de limpede s-a văzut Ceahlăul la asfinţitul soarelui?

— Am văzut; frumos ca niciodată, răspunde Simion.

— Nu-i de frumos, tătuţă şi comise. L-aţi văzut, pe urmă, ieri? Nu l-aţi mai putut vedea, căci în locul unde fusese văzut alaltăieri erau nouri negri ca de furtună. Ieri a şi pornit vînt dinspre miazănoapte. Astăzi, nourii s-au făcut alburii şi vîntul s-a răcit deodată. Să ştiţi, tătuţă şi Simioane, că are să ningă.

— Cum să ningă, frate şi părinte Nicodime, înainte de Sîmedru? Se poate una ca asta?

— Se poate şi s-a mai văzut; am eu scris în ceaslovul meu, de nişte monahi de demult.

Încuviinţează şi comisul cel bătrîn:

— Am apucat şi eu ninsoare şi îngheţ îndată după Ziua Crucii. Cum spuneau şi bătrînii noştri că, în Ţara Moldovei, stihiile îs cu toane.

— Cu toane îs şi stihiile şi oamenii, rîde monahul. Iaca, dacă ninge, eu am de gînd să-mi fac pregătire să mă duc în jos pînă la apa Trotuşului. Numai pentru atîta am venit, ca să vă spun.

Toţi cîţi erau de faţă s-au uitat ţintă la monah. Poate vorbeşte în şagă.

— Atuncea să ştii că nu mai ninge, a zîmbit comisul Manole.

— Avem să vedem, a adaos vorbă de încheiere părintele Nicodim.

În aceeaşi zi cînd s-au schimbat asemenea cuvinte, la ceasul al şaselea, s-au stîns deodată zările de deasupra asfinţitului şi vîntul de miazănoapte a prins a şuşui cu întărîtare. Cînd s-au trezit oamenii luni dimineaţa, sclipeau săgeţi de ploaie pe volburile furtunii. Pe urmă a prins a juca puf de ninsoare. A nins pînă în sară. Sara, a stat furtuna şa rămas numai vînt subţirel, tăind ca un brici. În noaptea de după aceea s-a înseninat şi a îngheţat. Cînd s-a făcut iar ziuă, s-au văzut nourii suri ai iernii învăluindu-se fără încetare din pustietăţile moarte ale schiţilor. Peste îngheţ s-a pus alt omăt.

Joi, a sosit părintele Nicodim, după cuvîntul dat. Avea după el şi pe fratele Gherasim, tot călare. Părintele Nicodim purta dulamă; fratele Gherasim chiar cojoc în lege. Fratele Gherasim ducea de frîu al treilea cal, împovărat nu atît cu desagi de merinde, cît cu straie groase şi poclăzi.

Bătrînul şi cu Simion au ieşit întru întîmpinare. Au stătut şi au aşteptat ca cei trei cai să facă ocolul pînă la cerdac; au venit să se uite şi Lazăr Pitărel şi Niţă Negoiţă. La urmă, a ieşit din casă şi a trecut mai înainte decît toţi, cu capul gol, starostele Nechifor Căliman.

— Mare poznă, oameni buni! Zice el. Miratu-m-am de iarnă; da’ de una ca asta mă mir şi mai tare. Încotro, părinte Nicodim? La rai nu te duci, că acolo îi cald şi cîntă privighetorile. Doar la iad!

— Se poate, staroste Nechifor, a răspuns călugărul; căci nu

trece mult şi în Ţara-de-Jos or veni demonii ismailiteni.

— Aha! D-apoi ce să faci cuvioşia ta acolo, la iad?

— Să răscumpăr suflete de creştini, cinstite staroste.

Jupîn Manole şi comisul Simion ascultau în tăcere asemenea vorbe. Înţelegeau ceva; erau totuşi nedumeriţi că poate şti părintele Nicodim ce nu ştiu ei.

Să fi venit înştiinţare călugărului? – De ce nu le-a spus lor nimic?

Privind pe rînd la comis şi la feciorii lui, starostele Nechifor s-a luminat şi el de o înţelegere şi s-a pălit cu palma peste fruntea pleşuvă.

— Descălicaţi, a îndemnat Simion.

— Descălicăm, a încuviinţat părintele Nicodim. Grăbit nu-s, căci am a vorbi cu domniile voastre.

— Ei, atuncea-i bine, s-a bucurat starostele.

Comisul Simion n-a răspuns nimica.

Fratele Gherasim s-a dus la odăile slujitorilor subt oblăduirea lui Niţă Negoiţă.

Ceilalţi cinci bărbaţi au umblat întîi împrejurul ogrăzii, ca să privească acea iarnă grăbită, albă şi curată ca o fată mare.

Cerul era verde ca piatra de chiclaz şi luminat spre miazăzi; însă din fund de miazănoapte izvorau alte pîcle cenuşii; şi vîntul neostoit urma să vie dintr-acolo cîntînd abia auzit pe o strună subţire. Era albă poala pădurii. Albe fîneţurile prăvălatice. Ninsoarea prinsese, în livadă, mere roşii uitate neculese în pomi.

Părea o glumă şi, totuşi, era şi asta o înştiinţare de la Dumnezeu.

Comisul Manole oftă şi intră cel dintîi în casă. Se aflau, în acea dimineaţă, numai bărbaţi la curtea comisului Simion. Jupîneasa Maruşca şi dădacele cu pruncul se grăbiseră să coboare devale, la jupîneasa soacră Ilisafta. Multe-s de vorbit, de aflat şi învăţat într-o asemenea zi de iarnă timpurie.

Acolo, devale, sînt numai muieri, se gîndea comisul. Nelipsită e jupîneasa Candachia. A sosit de o zi şi Teodora, malorosianca, muierea lui Dămian neguţătorul.

— Unde rostim noi nouă, zice în sine comisul, ele rostesc de nouă ori nouă sute nouăzeci şi nouă. Într-o privinţă, au şi ele dreptate. Căci zice Ilisafta: Dacă n-om vorbi deasupra, pe pămînt, apoi unde să vorbim? Dedesubt? Acolo stau singură.

Fără a conteni să se gîndească şi mai adînc la plecarea năprasnică a monahului Nicodim, comisul cel bătrîn mai adaugă

în socotinţile lui şi altele. Toamna asta, s-au înteţit veştile cum se înteţesc tăunii asupra cailor. Şi numai veşti rele, ba de furtuni şi grindeni, ba de pojaruri. Au venit şi de la Ardeal cărţi despre războiul păgînilor. Or fi avînd alţii din alte părţi îndoieli, dar neguţătorii de la Ţara Ungurească nu mai au nici una. La tîrgurile şi schelele de cătră miazăzi au crescut preţurile la grîu şi la oi.

Deasemenea prostimea asta din Ţara Moldovei, fără a primi carte şi înştiinţări de la nimeni, s-a grăbit să strîngă toate mai din vreme şi să puie unele la adăpost, ca în aşteptarea primejdiei. Gropile de grîu şi orz le-au săpat mai adînc şi le-au ars mai bine. Oile şi vitele le ţin cătră preajma muntelui. Gospodarii de la cîmp îşi şinuiesc roţile carălor. Podgorenii au mai săpat un rînd de borte guzgăneşti în hrubele cele mari, zidindu-le, după ce-au ascuns acolo buţi vechi. Iar răzăşimile nu mai au astîmpăr; cînd îs în sate, cînd îs în tabără la măria sa.

A fost poftit de cătră stăpînii săi la sfat şi Lazăr Pitărel şatrar.

Zice comisul cel bătrîn:

— După a mea socotinţă, părintele Nicodim va fi oblicit ceva despre Ionuţ.

— Tătuţă, răspunde monahul, mezinul nostru se află subt acoperămîntul Dumnezeului nostru Isus. Nu ştiu unde-i; n-am aflat despre el nimica. Dar a trecut pe aicea un suflet călător, cum trec gîştele sălbatice toamna. Dintr-o vorbă, m-am îndemnat să încep a coborî la vale.

Cu ochii umbriţi, comisul a şoptit o întrebare:

— Te temi de ceva, Nicodime?

— Nu ştiu, tătuţă. Dacă Dumnezeu a binevoit a-i închina fruntea la hodina veşnică, să-i fac rînduielile creştineşti, după cuviinţă. Dacă-i în prinsoare cumva, să aflu şi să vă chem. Dar asta-i pe urmă; oi vedea cum mi se îndeamnă cugetul, după rugăciunile mele. Nu vă mai gîndiţi la asta cu întristare. Eu zic aşa, tătuţă, că iarna asta ne-a venit nouă pentru altceva. Se înţelege că-i iarnă trecătoare, ca toate iernile care cad înainte de sorocul lor. Dar pînă ce s-a pişca luna plină tot are să ţie. Avem răgaz o săptămînă, ca să ducem pruncul cel nou la Domnie, pentru botez. Măria sa a poruncit ca să-l duceţi cînd veţi putea. Alt drum mai lesne şi mai repede decît cu săniile nu putem avea. S-a pus destul omăt şi gheaţa-i tare. Purcedem fără întîrziere. Asta-i porunca de sus, pe care o văd eu scrisă alb.

Bătrînul şi Simion s-au foit, uitîndu-se unul la altul.

— S-ar putea să amînaţi; dar eu am nevoie acuma, tătuţă şi

Simioane. Ne ducem acolo după o poruncă a măriei sale; ne ducem pentru un botez şi un prunc de ţîţă; dar eu am de cercetat din nou pentru alt prunc al nostru. Fără poruncă, n-am ce căuta acolo. Iar cu porunca asta aflîndu-mă şi eu, nădăjduiesc să lovesc cu toiagul ca Aron şi să scot apă din stîncă.

Sfatul bărbaţilor a ţinut puţină vreme, pe cînd al muierilor, la Timiş devale, era în toi.

Comisoaia Ilisafta dăduse poruncă să se facă foc în sobe, ca să nu-i fie frig lui Manoluţ, de şi Manoluţ era gros înfăşat în scutece şi perini de cătră dadele lui. În căldura cămării erau strînse asupra pruncului două ţigănci de la deal, una mai tînără şi alta mai în vîrstă, deasemenea nana Chira cămărăşiţa, şi o slugă de la Liov a Teodorei. Iar în camara de alături stăteau cap lîngă cap jupîneasa Maruşca, şi jupîneasa Candachia, şi jupîneasa Teodora, iar comisoaia se aşezase în fundul divanului.

Cîte s-au spus în trei ceasuri pot cunoaşte numai îngerii condicari cei nevăzuţi, care stau cu penele după ureche la orice adunare a oamenilor pe pămînt. Cum încep a grăi oamenii, acei îngeri trag penele şi scriu în condici. Cred c-au scris – îşi făcea socoteală jupîn Manole comisul – pînă ce-au început a le amorţi degetele.

Iaca, s-aude zarvă afară, pe urmă glasurile bărbaţilor.

— Să ştiţi că s-au coborît toţi devale! Strigă jupîneasa Ilisafta. Nană Chiră! Nană Chiră! Dă fuga şi deschide camara, că vin şi eu într-o clipeală.

S-aude cum bat în pridvor cu ciubotele în podele, scuturîndu-se de omăt. Întîi intră comisul:

— Unde eşti, Ilisaftă? Aicea eşti?

— Aicea, comise Manole; da' ce s-a întîmplat de te uiţi cu asemenea străşnicie?

— Nu s-a întîmplat nimica. Să spuie Simion ce s-a întîmplat, căci el e stăpînul pruncului.

Jupîneasa Maruşca a tresărit şi a ridicat fruntea:

— Ce-i cu pruncul?

Întrebarea asta a pus-o şi lui Simion, care a intrat după bătrîn.

— Stăpîn al pruncului sînt eu şi nu prea, zîmbeşte comisul Simion. Mă tem că, dac-oi porunci eu acuma, rămîne pruncul nebotezat. De aceea jupînesei mele Maruşca eu nu-i poruncesc.

Comisul Simion Păr-Negru avea un glas plăcut, după vinul pe care îl băuse cu tot soborul bărbătesc, înainte de a coborî la vale.

— Ba porunceşte-mi! a zis Maruşca, venindu-i împotrivă.

— Ce să-ţi poruncească, Doamne fereşte! S-a tînguit jupîneasa Ilisafta, fluturîndu-şi degetele asupra celor doi bărbaţi; ce să-ţi poruncească? Despre ce botez e vorba? Nu cumva aţi trimes şi după popa Dragomir?

Intrau în cămară încă doi: starostele Nechifor şi părintele Nicodim.

— Nu mai sînteţi? Aţi adus şi pe popă? Uitat-aţi pesemne hotărîrea măriei sale, că pe acest prunc îl ţine măria sa în braţe la sfîntul botez? De cînd tot întîrziem – ba cu treburile, ba cu ploile...

— Asta zice şi comisul Simion, s-amestecă jupîn Manole; ca să nu mai fie întîrziere.

— Eu vreau să-mi poruncească domnul meu... suspină Maruşca a doua oară.

— Îţi poruncesc, jupîneasă Maruşcă, zice Simion apucînd mînuţa soţiei sale, să-ţi pui caţaveică şi broboadă şi să iei în braţe pruncul şi dădacele alături şi să te sui în sanie. În altă sanie s-or sui muţa şi cumnatele. Şi noi om fi călări în jurul domniilor, voastre, ca să vă facem alai la Domnie, pentru botez.

Jupîneasa Ilisafta iar se pregătea să se crămăluiască şi-şi înălţa braţele. Dar Maruşca s-a plecat către comisul Simion:

— Bine. Dacă-s gata săniile, purcedem numaidecît.

— Mare poznă, oameni buni! a mormăit în sine starostele Nechifor.

A înălţat glas şi comisul Manole:

— Pentru sănii am dat eu poruncă. Şi încolo, toate să fie gata într-o mică de ceas, jupîneasă Ilisaftă!

— Purcedem numaidecît, se îndeamnă rîzînd jupîneasa Maruşca, numai să-mi împrumute cumnată-mea Candachia cercei.

Jupîneasa Ilisafta se uită la ea cum s-ar uita, noaptea, pe geam, la un demon.

— Dragă noră, ai vreme să te duci pînă în deal şi să te-ntorci.

— Nu; purcedem într-o mică de ceas; numai să-mi împrumute Candachia şi suliman.

Candachia nu ştie ce să facă cu sprîncenele-i subţiri: să le-ncrunte ori să le însenineze.

— Îţi dau ce pofteşti, sufleţele, răspunde ea cu cel mai îndulcit glas; trecem pe la mine pe-acasă şi-ţi deschid sunducurile şi răcliţile. Numaidecît să-l luăm cu noi şi pe Cristea;

fără el nu m-aş putea duce. Cînd l-am lăsat as' dimineaţă, îl bărbierea Dănăilă Ţiganu; cred că l-a fi isprăvit pînă acuma.

Comisul cel bătrîn se îndreaptă, ca lovit de un val din afundul tinereţii.

— Dacă nu l-a fi isprăvit, cuvintează domnia sa, clipind clin ochi cătră jupîneasa Ilisafta şi cătră Maruşca, atunci îl luăm aşa cum îl găsim. Îl aburcăm pe cal ş-apoi om pune pe dumnealui din fugă straie şi cuşmă. Că noi n-avem cînd aştepta! Noi ne ducem la Domnie, ca să creştinăm pe cel dintîi nepot al nostru, jupînească Ilisaftă!

Cu asemenea glas, ca cel de altădată, a rostit comisul Manole aceste din urmă cuvinte, încît comisoaia s-a uitat înapoi, în anii săi, cum se uită înapoi soarele, din asfinţit, asupra primăverii. Pe neaşteptate, i s-au aprins obrajii şi privirile ş-a sărutat pe Maruşca.

— M-aţineam şi eu, Ilisaftă, s-a semeţit jupîn Manole.

Comisoaia l-a sărutat şi pe domnia sa. Îndată după aceea au prins a suna uşile cămărilor ca purtate de vînt. Toate cotloanele erau răscolite şi căutate de mînile jupînesei Ilisafta. Iar nana Chira abia se putea ţine după dumneaei, gîfîind, ca să puie toate iar în rînduială. În acelaşi timp, pe cînd scotea toate cele de trebuinţă şi pentru sine şi pentru comis, şi pentru toţi ceilalţi cîţi or binevoi să fie, se silea să afle, prin nana Chira, cum au fost rînduite slujbele la deal.

— Dacă rămîne la grajduri starostele Nechifor cu Lazăr Pitărel şatrar, putem pleca, nană Chiră, fără grijă. Iar aicea, la noi, nu ştiu: putea-vom avea încredere în Calomfir al tău, nană Chiră? Bine, bine, dacă spui tu, atuncea mă-nduplec, să rămîie Calomfir. Pune deoparte şuba cu jderi a comisului Manole: cu asta se fuduleşte dumnealui mai tare. Îmi face şi mie trebuinţă caţaveica asta aşijderea: să nu se fudulească numai domnia sa. Pune şi gugiumanul, şi broboada de borangic, ca să fim ca atuncea cînd am fost. Ziua asta, nană Chiră, e poruncită de Vodă, dar şi de prea curata şi luminata Maică a Domnului. Nu ştiu dacă l-om găsi gata pe Cristea; după cheful pe care îl are comisul Manole, îl ia aşa cum se găseşte. A mai făcut dumnealui de aceste, în vremea sa! Grăbeşte-te, nană Chiră, grăbeşte-te, nană Chiră, căci cînd a striga comisul a treia oară, vreau să fiu cea dintîi cu nepotul lîngă dumnealui, şi cu jupîneasa Maruşca, noră-mea, alături. Dar dumneaei ce face? Unde-i? Se învîrte împrejurul comisului Simion şi-l împresură cu vorbele şi cu braţele. Să ştii că noră-mea asta îi

cam lunatică, nană Chiră, dar mie mi-i dragă, căci pentru orice lucrare vine să se sfătuiască cu mine. Repede, Chiră; grăbeşte-te, nană Chiră, şi spune-mi ce faci cu cheile de la cămări? Le dai Olăriţei? Parcă n-aş crede că-i bună Olăriţa de aşa slujbă. Ca să le leşi în mîna Trandafirei, văd că strîmbi tu din nas şi nu-ţi place. Atuncea mai bine scoate în fugă doi saci de mălai ş-o putinică de brînză, ca să fie toţi de-aicea mulţămiţi pe-o săptămînă, şi ia cheile cu tine; numai bagă de samă să nu le prăpădeşti.

Cînd s-au urnit săniile grele şi cu tălpile late neşinuite, era strînsă în privealã toată argăţimea. La fiecare sanie mîna cîte un surugiu de-a călare, cu puha în mîna. Comişii şi călugărul, cu Negoiţă şi fratele Gherasim, umblau călări. La o sută de stînjeni s-au oprit, ca să li se aducă din urmă cele uitate; fără adaosuri şi uitări n-are haz nici o porneală. Cît s-au oprit, şi-a repezit Niţă Negoiţă fugarul, ca să ajungă mai înainte şi să stîrnească pe jupîn Cristea.

După toate cîte au fost, ar fi poftit jupîneasa Ilisafta să trimeată carte la Bîrlad, maicii şi surorilor sale, scriindu-le şi povestindu-le de acea călătorie. Însă dumneaei nu ştia să scrie, iar maica şi surorile dumnisale nu se mai aflau în această lume.

— Vai dragele mele, eu de doisprezece ani n-am mai fost ieşit de la Timiş; şi într-aşa petrecere n-oi mai ieşi mulţi ani. Am trecut tocmai la Tupilaţi podul umblător şi abia acolo ne-a ajuns Cristea din urmă. Cînd a răcnit dumnealui comisul la podari, ia aşa s-au ridicat toţi, ca în catalige, să vadă ce este. După ce ne-am suit pe pod şi ne-au trecut, strigă comisul la ei:

— Ce vreţi, măi feciori? Vreţi brudina? Întinde cuşma tu, care eşti vatamanul podului.

Acela a întins cuşma şi comisul Manole i-a stupit într-însa un galbăn.

Apoi după ce am ieşit la şleahul Romanului, comisul Manole s-a pus în frunte şi noi după dumnealui. Simion umbla în laturea Maruşcăi şi a pruncului, aşa că la sania ei nu s-a întîmplat nimica; dar noi celelalte jupînese ne-am răsturnat într-o cotitură. N-a fost nimica; ne-am scuturat de omăt, ne-am suit şi ne-am dus înainte. În ţara asta a noastră – adică în Ţara-de-Sus – îs rare hanurile, şi acele hanuri sînt umblate mai ales de cărăuşi şi de lume de rînd. Cînd umblăm la drum noi boierii şi ne trebuie popas, apoi nu căutăm hanuri. Aşa că, la asfinţitul soarelui, comisul Manole a cîrnit din şleah pe la podul lui Veţea şi a apucat la Boureni, unde

avem noi un cunoscut bun şi cumătru, pe Lupu Boldiş medelnicer.

Cînd a bătut dumnealui comisul cu coada harapnicului în poartă şi ne-am îmbulzit în urma dumnisale toţi ceilalţi, cu săniile şi caii, s-a stîrnit în curtea lui Boldiş zarvă, parcă s-ar fi vestit un ceambul al lui Kalha-Sultan. A ieşit Lupu Boldiş cu capul gol; şi după dînsul jupîneasa Irina, cumătră mea; şi după dînsa toţi cîţi mai erau în casă; şi nici nu mi-am cunoscut fina pe care am fost ţinut-o în braţe. Vină să te sărut, puica nînaşei; uită-te dumneata cît de repede cresc şi se zburătăcesc aceste tinereţi!

Bucurie ca la un ospăţ de sară. A doua zi dimineaţa, cînd am făcut ochi, masa întinsă iar. Lupu Boldiş nu ne lasă să plecăm. Binecuvîntează masa, cuvioase părinte Nicodime, şi pe urmă om mai vedea noi ce-a mai fi. Dar comişii noştri – cel bătrîn şi cel tînăr – au slujbă domnească. Au gustat din bucate; au închinat cîte o cupă de vin în sănătatea gazdelor şi ne-au poruncit să ne gătim de drum.

— D-apoi şi mîni e zi de călătorie, strigă Lupu Boldiş. Deasemenea şi poimîni e altă zi de călătorie. Dacă vă ridicaţi împotriva mea şi vi-i greaţă de bucatele noastre, şi de vinul nostru şi de saltele şi perini moi, atuncea eu oi bate cu domniile voastre războiş-oi porunci la argaţii noştri să puie stăpînire pe caii dumneavoastră şi pe sănii!

S-a îndîrjit atuncea comisul cel bătrîn:

— Ba dacă-i vorba pe război, cumătre Lupuşor, strigă domnia sa rîzînd, atuncea nici în săbii nu ne-om tăia, nici cu buzduganele nu ne-om păli; da’ noi vă ridicăm aşa cum sînteţi şi mergeţi cu noi la botezul lui Manoluţ.

Cît în şagă, cît în silă, am adaos şi pe Boldiş, şi pe jupîneasa Irina, la alaiul pruncului, şi ne-am dus cu mare repeziciune spre Domnie.

Era o vreme albă; şi nu frig. Vreme poruncită, dragele mele, ca-n povestea buniţei Mădălina.

La tabăra de la Vaslui, toată oastea măriei sale îngropată în bordeie.

Cît ai scapăra, popii lui Vodă şi slujitorii lui Vodă sînt acolo, la uşa măriei sale. Intrăm în paraclis şi creştinăm pruncul. Măria sa are sfaturi felurite, ba cu boierii măriei sale, ba cu soli de la domnii şi împărăţii; a lăsat toate în pămînt şi a stat cu noi; şi la lepădări eu am fost moaşa şi am dat măriei sale să ţie pruncul, iar măria sa a zîmbit cătră mine şi m-a întrebat:

— Cum ţi-i habarul, comisoaie Ilisaftă?

— Mulţămesc lui Dumnezeu precum şi Domnului nostru măria sa Ştefan, am zis eu. Dacă n-aş avea o durere din partea unui mezin al meu despre care n-am ştire nici unde-i dus, nici cînd se-ntoarce, bucuria mea ar fi deplină.

Vodă a zîmbit iar şi m-a mîngîiat cu ochii, care nu se mai află pe lumea asta alt domn şi stăpîn mai milostiv decît luminăţia sa Ştefan-Vodă.

Numai, de la acel botez şi de la acea masă de cumătrie, n-am ştiinţă ce s-a făcut fiul nostru părintele Nicodim. S-a tras mai la o parte cu părintele arhimandrit Amfilohie; pe urmă au ieşit la cămara arhimandritului pesemne. Nu l-am mai văzut de-atuncea.

Nu mi-au plăcut ochii arhimandritului. De ce-aş spune, dragele mele, că mi-au plăcut? Mărturisesc că nu mi-au plăcut. Aşa iscodesc, aşa pătrund prin om... Îi spun şi comisului Manole:

— Mie nu mi-au plăcut ochii arhimandritului.

— Nu ţi-au plăcut acuma, dar ţi-or plăcea pe urmă, Ilisaftă.

Ce vorbă să fie asta, dragele mele? M-am gîndit eu mult la vorba asta; pe urmă am avut un vis şi l-am visat pe Ionuţ.

În vremea cît se întorcea alaiul creştinului la Timiş şi se aşezau iarăşi comisii la slujbele lor, părintele ieromonah Nicodim călătorea pe drumul Bîrladului, de-a dreptul către miazăzi, avînd cu sine doi slujitori domneşti şi carte tare la mînă.

Luni, în 17 a lui octomvrie, cuvioşia sa a fost la Lieşti; iar marţi după amiază a pălit în cornul hotarului vechi, la Adjud, unde se varsă Trotuşul în Siret.

După războiul cu Radu-Vodă Basarab, măria sa Ştefan mutase hotarul de la apa Trotuşului cu mult mai la vale, pînă la apa Milcovului şi, c-o irugă a Milcovului, prinsese şi jumătate din tîrgul Focşanilor la ţinutul Putnei. Căpitanii de margine ai măriei sale puseseră stăpînire pe-un ţinut întreg, pînă în opcinile Vrancei. Îndată măria sa năimise meşteri şi slobozise porunci mărginenilor să trimeată pîrcalabilor săi, în Măgura Odobeştilor, beilicari şi podvodari, pentru cetatea cea nouă de către hotarul muntenesc, pe care o întemeia măria sa. Într-o sfîntă zi a Naşterii Mîntuitorului, anul 1473, măria sa Ştefan îşi oprise calul într-un pisc şi pusese semn; şi numele cetăţii a rămas Crăciuna. Au lucrat meşterii, podvodării şi beilicarii toată iarna; iar în primăvară era înălţată cetăţuia din pămînt, cu parcane şi metereze de lemn, cu căsoaie umplute cu piatră la colţuri, şi cu toate odăile slujitorimii înlăuntru. Avea două porţi cu turnuri şi

canaturi ferecate.

Stăteau acolo pîrcalabi Oancea si Ivan.

De la Adjud, ieromonahul Nicodim s-a dus tot la vale pe şleahul Siretului; a cotit la Panciu şi, prin Jariştea, a ajuns în drumul Crăciunei. În ziua de joi 20 octomvrie, cînd era soarele la chindie, s-a înfăţişat la poarta Cetăţii. A aşteptat cu îngrijorare să deie surlaşul semn din turnul de la miazănoapte, sub care se oprise, şi s-a uitat cătră munţii încă ninşi; după aceea a văzut cîmpiile depărtate de la miazăzi înegrind sub pîcle străvezii. Starostele porţii l-a întrebat prin zăbrea:

— Cine şi de unde sînteţi?

— Sîntem slujitori ai măriei sale, a răspuns ieromonahul; avem carte de la Domnie. Te poftesc, cinstite staroste, să cunoşti pecetea măriei sale şi să ne leşi să intrăm.

— Intraţi şi bine aţi venit sănătoşi, părinte, i s-a închinat starostele porţii.

După ce au intrat şi li s-a rînduit gazdă şi grajd, părintele Nicodim şi-a greblat în grabă pletele cu degetele şi a poftit să vadă pe boierii pîrcalabi.

Domnia sa Ivan, unul dintre boieri, nu-i în Cetate; însă al doilea boier, Oancea pîrcalab, e la chilia sa şi a fost înştiinţat că au sosit oaspeţi cu carte domnească.

Părintele Nicodim a intrat singur şi, după ce a trecut pragul, s-a închinat şi a ridicat ochii. A trebuit îndată să şi-i plece, căci în faţa cuvioşiei sale stătea un bărbat mărunţel care-i ajungea numai pînă la umăr. Era subţiratic şi oacheş, cu ochi negri ca păcura. Aşa se mişca şi aşa privea cu agerime, încît monahul a cunoscut numaidecît, în acel boier, un oştean vrednic ca acei pe care cîteodată îi nimereşte bine măria sa. Să tot fi avut cincizeci de ani; şi-i erau cărunte pletele. Purta pieptar de piele, ciubote şi sabie, ca şi cum ar fi fost gata să încalece. Gugiumanul şi burca îi erau lepădate pe divan.

Monahul s-a închinat şi şi-a spus numele. A tras de la chimir cartea şi a întins-o boierului pîrcalab.

Jupîn Oancea Mihăiţă a primit cartea Domniei ca pe o anaforă, a desfăcut-o şi s-a apropiat cu ea de fereastră, ca să se găsească pentru cetirea ei lumina cea mai bună.

Iată cuprinsul acelei cărţi:

„Noi Ştefan-Voievod, jupînilor noştri pîrcalabi Oancea şi Ivan de la Crăciuna, sănătate; şi să ştiţi că vă trimet pe cuvioşia sa

părintele Nicodim Păr-Negru, ca să-i staţi întru ajutor cu sfatul au cu slujba, avînd cuvioşia sa a săvîrşi o treabă a domniei mele, după cum are să vă arate însuşi cuvioşia sa; şi să-i daţi gazdă şi slujitori şi toate cîte îi fac trebuinţă; altfel să nu faceţi.”

După ce a cetit şi a doua oară, jupîn Oancea pîrcalab s-a întors către monah:

— Aştept, părinte Nicodime, să-mi spui şi să-mi porunceşti.

— Unui boier ca domnia ta n-am a porunci eu, s-a umilit monahul; ne porunceşte la amîndoi luminăţia sa.

— Atuncea să-mi spui ce crezi că trebuie să ştiu, părinte. În Cetate nu mă aflu acuma decît eu; dumnealui Ivan, care-i alăturea cu mine la slujba Cetăţii, se află dus în Vrancea. S-au iscat acolo nelinişti şi l-au poftit la ei nişte staroşti de sate, ca să le facă rînduială. Căci noi amîndoi sîntem puşi şi vornici peste ţinutul Vrancei. Domnia sa Ivan se întoarce pe la o poimîni; dar, dacă-ţi trebuie, am destui slujitori să-i pun la îndămîna cuvioşiei tale. Pot repezi răspuns şi la răzăşii de dincolo de Siret, în care am toată încrederea. În toamna asta, văd că trebuie să stăm deauna cu piciorul în scară; hojma calcă hotarul roşiori de la Ţara Românească. Iar în dosul lor ştiu că stau turcii. De aceea ne vezi şi cuvioşia ta gata să ne suim la meterezuri, ori mai degrabă să încălicăm şi să ieşim.

Părintele Nicodim a ascultat cuviincios, după aceea a părut că se gîndeşte.

— Cinstite jupîne pîrcalabe, a zis sfinţia sa, aş pofti să cunosc dacă n-aţi avut pînă acuma ştire, ori n-aţi primit vreo veste de la un frate al meu mezin, cu numele Ionuţ Jder.

Pîrcalabul a strîns nedumerit din umeri:

— Cuvioase părinte, n-am primit nici ştiri despre el, nici veste de la dînsul.

— Nici nu s-a înfăţişat el singur?

— Nici.

— Atuncea am să mai aştept aici.

— Fă cum binevoieşti, părinte, s-a închinat jupîn Mihăiţă pîrcalab. Am auzit de numele acestui frate al cuvioşiei tale. L-ai prăpădit cumva şi-l cauţi?

— N-aş putea spune asta, jupîne pîrcalab; mai degrabă poate mă caută el pe mine.

Jupînul pîrcalab a privit în tăcere pe monah şi a dat cu îndoială din cap. A poftit pe oaspetele său să se aşeze într-un jilţ,

iar domnia sa şi-a căutat puţintel loc pe divan, atîta cît îi făcea trebuinţă. Lumina zilei începea să se împuţineze. Călugărul părea căzut pe gînduri, cu barba rezemată în piept.

— Atuncea cum crezi să facem, părinte? A întrebat cu glas moale jupîn Oancea, privind în acelaşi timp cu luare-aminte pe acel oaspete al său, care avea şi n-avea trebuinţă de sfat şi slujbă.

Monahul a părut că n-aude, cufundat adînc în sine, ori trudit de cale.

— Cum îi de făcut, cuvioase părinte? a stăruit pîrcalabul, cu oarecare nelinişte. Căuta în chimirul său cartea ca s-o mai cerceteze o dată.

— Dumnezeu ştie... a răspuns părintele Nicodim, venit ca de departe. Am înţeles că m-ar fi aşteptînd el. Dacă se mai află în această viaţă, atuncea are să vie, şi-l aştept eu.

În lumina din ce în ce mai scăzută a asfinţitului sur de octomvrie, pîrcalabul simţi asupra sa privirea grea a monahului.

— Îl aştept eu pînă la Sîmedru.

Acest părinte nu pare în toate minţile, cugeta în sine cu uimire pîrcalabul Oancea. Vine cu grabă şi caută. Pe urmă stă şi aşteaptă. Ce caută el, nu se află. Ce aşteaptă, nu se ştie ce va fi. Cu toate acestea cartea sa e bună, cu pecetea adevărată a măriei sale, pe care pîrcalabii o ştiu. Ce-ar putea să fie la mijloc decît o întunecare a minţii, cum se întîmplă cîteodată unor oameni, de parcă s-ar cufunda într-o bulboană şi pe urmă ies iar la lumină?

Cu ochii o clipă închişi, părintele Nicodim păru că ascultă ceva, ca o chemare de departe. Pătrunse şi în urechea pîrcalabului Mihăiţă zvon de surlă. De două ori: tu-tuuu...

Monahul a întrebat ridicînd fruntea:

— Se întoarce jupînul pîrcalab Ivan?

— Nu, părinte; pentru noi surlaşul are alt viers.

— Să fie om străin?

— Aşa socot; un călător ca şi cuvioşia ta.

— Atuncea, jupîne pîrcalabe, eu cred că-i cel pe care-l aştept.

Ca să se smulgă din neliniştea care-l pătrunsese ca un fior al acelei ierni pripite de-afară, jupîn Oancea pîrcalab a tras din punga de sub chimir scăpărătorile, a aprins iască, apoi de la iască a dat foc la pucioasa din vîrful unui lemnuş; însfîrşit cu flăcăruia verde de la lemnuş a aprins o făclie de ceară. De la întîia făclie a aprins şi pe a doua. A potrivit luminile pe masă una

lîngă alta.

Cînd s-au auzit paşi, monahul nu s-a ridicat în picioare. Părea doborît de trudă. Dar nu era truda trupului, ci a sufletului său. Un slujitor a deschis uşa.

— Cinstite jupîne pîrcalabe, au căzut chiar acuma alţi oaspeţi.

— Cine-s?

— Nu spun cine-s; cer intrare; au a da samă pîrcălăbiei.

Monahul s-a amestecat deodată în vorbă:

— Jupîne pîrcalabe, porunceşte să fie aduşi acei oaspeţi în faţa domniei tale.

Auzindu-i glasul, slujitorul a tăcut şi şi-a aţintit privirea în ochii mai-marelui său. Deşănţat i se părea să audă asemenea poruncă din gura unui străin. Şi mai ciudat i s-a părut răspunsul jupînului pîrcalab.

— Bine; aduceţi-i aici la mine. Cîţi sînt?

— Doi, cinstite jupîne.

— Adă-i fără întîrzicre.

Gazda şi oaspetele au stat aşteptînd, fără a mai rosti nici un cuvînt, la lumina tremurată a făcliilor. Apoi s-au auzit paşi amestecaţi şi ei au întors capetele într-aceeaşi parte dintrodată.

Cînd s-a dat uşa de părete şi lumina din chilie a pătruns în tindă, monahul a fost izbit de o vedenie străină aşteptării lui. Se înfăţişa la prag un om cuviincios îmbrăcat în straie mohorîte; parcă era mirean, parcă era cleric. Cingătoarea-i de piele nu purta arme. Avea o barbă castanie, care-i îmbrăca tot obrazul.

— Buna vremea, a rostit un glas răguşit de trudă. Sărut dreapta, bădiţă Nicoară.

Călugărul îl cunoscuse dintrodată, înainte de a-l fi auzit rostind aceste din urmă cuvinte. Îl cunoscuse mai ales după ochi. Era mezinul său, uscat şi ars de soarele copleşitor din ţinuturile de la miazăzi.

Sînt în viaţa asta întîmplări cu totul neobişnuite, care se înşiră unele după altele ca metaniile; par fără noimă şi totuşi au o orînduire ascunsă. Dacă ar fi cunoscut toate, domnia sa pîrcalabul ar fi înţeles că întîlnirea acelor fraţi era scrisă de mai nainte, de împrejurări, de voinţa oamenilor şi de ceea ce numim destin, adică de înţelepciunea în veci nepătrunsă a lui Dumnezeu, aşezată pururi în zidirea sa. Mai degrabă trebuia să se întîmple o asemenea întîlnire, decît să nu se întîmple. Aşa îşi făceau socoteală Nicoară şi Jder, pe cînd pîrcalabului i se umbrea în priviri teama genunelor. Totuşi, îndată ce i-a auzit vorbind pe

cei doi fraţi, a început să-şi deie samă că erau între dînşii lucruri puse la cale.

— Bădiţă Nicoară, a zis Jder, eu am îndeplinit ce mi s-a poruncit şi am ajuns cu bine la Sfîntu Munte. Acolo, la sfînta mănăstire Vatopedi, am găsit pe părintele Stratonic. După ce am luat cu mine pe părintele Stratonic, am umblat pînă ce-am găsit iar unele din urdiile care vin la Dunăre; de asta am să dau samă numaidecît părintelui arhimandrit. Acuma am a-ţi spune cuvioşiei tale alta, părinte Nicodim şi bădiţă Nicoară. Eu am avut nevoie de părintele Stratonic pentru o treabă de la Brăila. Precum ştii, trăiesc acolo, la schela Brăilei ori în raia, subt ocrotirea ismailitenilor, nişte boieri de-ai Radului-Vodă şi, pe lîngă aceştia, şi doi boieri de la Moldova. Astă-vară, pe la Sîntilie, au mai intrat în raia doi fugari de la noi, nişte haidamaci viteji de loc din Ucraina, care s-au fost oploşit în slujbă la curtea lui Vodă Ştefan. Eu nu cunoşteam dacă aceşti haidamaci au intrat la Brăila; de aceea am rugat pe părintele Stratonic să păşească în raia şi să umble cercetînd nesimţit, să înţeleagă dacă între slujitorii boierilor pribegi se află ucrainienii mei. Cît a întîrziat părintele Stratonic, eu m-am ţinut întîi pe Siret, la Cotulung, pe urmă la Năneşti; apoi m-am întors la Cotulung şi acolo m-am întîlnit cu părintele Stratonic, întors de la Brăila. Oamenii mei se află acolo în slujba unuia din boierii noştri pribegi. Mai mult n-am avut nevoie să ştiu deocamdată. Părintele Stratonic nu s-a dat pe faţă şi n-a vorbit cu ucrainienii. Numai a venit la Cotulung pe Siret după înţelegere şi mi-a făcut cunoscut. Îndată ce-am aflat asta, l-am trimes înapoi; iar eu m-am grăbit să vin aicea la Crăciuna, ştiind c-am să te întîlnesc. Acuma, după ce s-a întoarce a doua oară părintele Stratonic ş-a veni aicea la cetate precum i-am poruncit, vom vedea cum facem ca să aducem caii fugari la herghelia lor.

Dar ce lucruri anume erau puse la cale între cei doi fraţi, jupînul pîrcalab tot n-a putut înţelege desluşit, aşa că s-a dus la hodina nopţii c-o nemulţumire pe care a avut-o înoită în toate visurile sale. Ba se visa fără sabie într-o bătălie, la Cetatea Brăilei, ba îi era, căzută o scară de la şa la jumătate de cale, într-o pustie; ba voia să pălească ceva cu buzduganul şi-i lipsea buzduganul cu tot cu mîna dreaptă. După toate acestea – se gîndea domnia sa pîrcalabul, stînd treaz în aşternut la miezul nopţii – aş putea crede că monahul acesta Nicodim ar avea o înţelegere acoperită cu necurate puteri; de aceea a şi putut

aduce pe mezinul său tocmai de la Cotulung. Însă fiind, după înfăţişarea lui, bărbat cuvios, înţelepciunea de la miezul nopţii, mă îndeamnă să nu cred nimica din ce ne îndeamnă a crede frica şi neştiinţa. Aşa că să ne apropiem mai bine urechile ca să auzim mai desluşit şi să deschidem ochii mai tare ca să vedem mai bine, şi, ajutînd şi Dumnezeu, toate s-or lămuri pentru folosul şi slava măriei sale Ştefan-Vodă.

— Bădiţă Nicoară, a zis mezinul cătră fratele său mai mare, ca să-ţi spun toate, mi-ar trebui o mie şi una de nopţi; iar eu cad din picioare şi nu mai ştiu ce spun din gură; aşa de trudit sînt încît aş dormi şi învălit cu urzici, cu capul pe-o ragilă.

În dimineaţa următoare, soarele era ridicat la creasta turnului Jariştei şi Jder tot dormea. Părintele Nicodim de mult se sculase, căutînd pe jupîn Oancea pîrcalab; acum umbla după el pe podişca meterezelor de cătră miazăzi. Privea de sus depărtările nedesluşite; venea dintr-acolo un vîntişor domol şi vremea era a moină. Totuşi îndărăt, spre Ţara Vrancei, muntele sta posomorît cu cadrul lui de brad, închizînd în prăpăstii iarna.

În cerdac, dinaintea uşii unde Jder dormea urmîndu-şi călătoria lui la împărăţia neliniştii, Gheorghe Botezatu stătea de vorbă în şopot cu fratele Gherasim. Tatarul purta între umeri cojocul pe care-l primise de la omul mănăstiresc ş-acuma nici nu-i mai păsa de vreme. Îşi scosese de la desagă custura lui de brici şi o trăgea cu grijă pe arcer. În gîndul lui se lumina o zi în care stăpînul său avea să-şi lepede barba. Însă – cugeta el în sine – mai va pînă atunci!

Fratele Gherasim îl privea eu o înfăţişare de supunere, ca pe un om înoit.

— Pe cît înţeleg, frate creştine, ai fost chiar la Sfîntu Munte ş-ai stat acolo?

— Am fost, suspină Botezatu, fără a-şi conteni lucrarea; a binevoit Dumnezeu să mă fac hagiu.

— Frumosu-i într-acele locuri?

— Care nu se mai află, frate Gherasime. Şed sfinţii părinţi ia aşa cu ochii la cer. Nu le trebuie mîncare, nu le trebuie băutură. Se ţin sătui numai din cuvioasele rugăciuni.

— Oare aşa să fie?

— D-apoi cum?

— Şi nu-i, ca în alte părţi a omenirii, şi zavistie şi răutate?

Tatarul şi-a ridicat ochii:

— Aceste ne-au purtat pe noi, frate Gherasime, atîta

depărtată cale. Dar la Sfîntu Munte e pace şi între monahi bunăvoire.

— Aşa am dorit eu totdeauna, a oftat fratele Gherasim, mîngîindu-şi părul cărunt, să mă duc acolo, într-acel liman sfînt. Să nu mai ascut fier; să nu mai aud de răzmeriţă şi harţuri. Asta ştiu că nu se poate decît cînd s-or îmblînzi oamenii, după povaţa Domnului nostru Hristos. Cînd a veni asemenea ceas, nu ştiu.

— Cred că-i depărtat ceas, a mormăit tatarul. Am văzut cu ochii mei urdiile venind într-acoace asupra creştinătăţii. Spuneau părinţii de la sfînta mănăstire Vatopedi că vine ceasul să fie oborîtă fiara şi închisă o mie de ani în fundul mării.

— Ai văzut urdiile venind?

— Le-am văzut.

— Şi fiara are să steie închisă o mie de ani în fundul mării?

— Precum am auzit, frate Gherasime.

— Ehe! cît a fi pînă atunci!

— Dumnezeu ştie, frate Gherasime. Nu ţinea săbiile acelea în mînă degeaba. Iaca piatra ici: trage-le şi fă-le gură ageră.

— Of-of! Aşa este şi bine spui, a suspinat omul mănăstiresc. Pînă ce n-a fi un război mare, nu s-aşează pace.

— Aşa-i, frate Gherasime, ş-apoi, după pacea aceea, alt război.

— Aşa ai auzit la Sfîntu Munte?

— Ba, frate Gherasime, aşa am învăţat din năcazurile mele.

În după-amiaza aceleiaşi zile s-a întors din satele vrîncene de către Slam-Rîmnic pîrcalabul celălalt, Ivan. Era un bărbat mare şi lung în spete, c-un cap de leu, cu ochi blînzi albaştri. Era în el o putere liniştită, pe cît era în celălalt pîrcalab frămîntare fără istov. Măria sa Ştefan îi împărechease bine şi-i rînduise celui cu ochi albaştri judeţele; iar celui cu ochi negri privegherea războiului către Ismailitean.

Părintele Nicodim şi Jder au fost poftiţi la cina lor ş-au sfătuit pînă la al patrulea ceas al nopţii, întrebîndu-se despre cele văzute şi zvonite. Într-acelaşi timp Jder lumina asupra Brăilei, socotind că poate să se işte într-aceea parte, pentru slujba măriei sale, o treabă grăbită, ca în clocot. Acea treabă nu poate fi cu întîrziere şi se va vădi într-o zi, două cînd soseşte din acea parte un monah cu numele Stratonic.

— Îl cunosc, s-a veselit jupîn Ivan Tudor pîrcalab; e un călugăr puţintel şchiop. Să nu se supere cuvioşia sa părintele Nicodim, aici de faţă; nu te supara nici domnia ta; călugărul acela e un

nebun.

— Părintele Nicodim nu se poate supara, a lămurit Jder, căci în fiecare tagmă de oameni se găsesc şi nebuni şi înţelepţi. Dacă n-ar fi nebunii, nu s-ar şti care-s înţelepţii. Dar cu părintele Stratonic a fost altfel. Cuvioşia sa a avut canon nebunia de la stareţul său, cum alţii au canon muţenia. Iar nebunia sa a fost folositoare, căci a putut sta alături de înţelepciune; ca să poată băga de samă nebuniile înţelepciunii. Cînd i-a trecut vremea canonului, cuvioşia sa Stratonic n-a mai fost nici nebun, nici şchiop şi a primit poruncă să se ducă la Sfîntu Munte. Acuma ai să-l cunoşti, cinstite pîrcalabe Ivan, că nu-i mai nebun decît oamenii cuminţi.

— Lămuririle domniei tale, comise Jder, le-am înţeles prea puţin, a zîmbit pîrcalabul cel mare cu ochi albaştri; însă îmi plac. Dac-a veni Stratonic, apoi poate aflu şi eu cele ce-mi fac trebuinţă aici. În satele din hotarul Slam-Rîmnicului, am găsit urma brăilenilor. Trimet îndemnuri în Vrancea; le e lesne să trimeată asemenea îndemnuri, prin păcurarii care-şi poartă oile la păşunile bălţilor.

Dumnealui Oancea pîrcalab a turnat vin în cupă:

— Eu închin paharul, a zis domnia sa cu ascuţime în priviri, eu închin paharul pentru socotinţile dumneavoastră politiceşti. Şi-n vremea asta am trimes carte la răzăşii noştri tecuceni, ca să s-apropie numaidecît de cetate. Pe slujitorii de aici îi ţin gata. Am înţeles că urdiile vin asupra noastră şi trebuie să facem faţă.

— Atuncea eu oi închina pentru domnia ta, a răspuns pîrcalabul Ivan, primind paharul.

Comisul Jder îi privea cu luare-aminte şi în acelaşi timp îşi făcea socoteală pe degete.

— Mîni, cuvioşia sa părintele Stratonic e aici, a zis el.

Într-adevăr, părintele Stratonic a intrat în cetate la Crăciuna în ziua socotită de Ionuţ.

Neagra lui uscăciune era geamănă cu a lui Jder. Mai slăbise din ce era odinioară; avea o purtare cumpănită, cu mişcări line. În toată înfăţişarea cuvioşiei sale era dorinţa de a şterge imaginea lui Stratonic de odinioară. Însă ochii luminaţi i se vedeau rar; căci îi rămăsese, din canon, năravul de a privi furiş dintr-o parte şi răsucit, – parcă voia să ridice de jos în sus lucrul ori fiinţa către care se uita. S-a închinat cuviincios la boierii pîrcalabi şi nu şi-a adus aminte să-l fi văzut vreodată pe dumnealui Ivan Tudor pîrcalab.

— Poate într-altă lume şi într-altă viaţă, a zis cuvioşia sa, strecurînd spre boier privirea-i furişată. Vă poftesc, boieri dumneavoastră, să mă iertaţi; şi cu umilinţă mă rog să-mi îngăduiţi ceas de rugăciune şi de hodină.

Cuvioşia sa părintele Stratonic s-a dus la chilia care-i era orînduită, şi Jder a fost şi el îndată după dînsul.

Monahul îşi scosese din desagă ceaslovul. Cînd a văzut pe Jder intrînd, a pus bucoavna deoparte. A aşteptat pînă ce comisul s-a aşezat pe marginea vetrei, iar cuvioşia sa a rămas pe pardoseala lipită cu lut, lîngă desagă, cu picioarele încrucişate sub şezut – după feleşagul sihaştrilor de la Tevaida, pe care îl deprinsese la Aton.

— L-ai întîlnit părinte?

— L-am întîlnit. Am făcut întocmai cum mi-ai poruncit şi m-ai povăţuit domnia ta. M-am dus ca un sărman monah pribeag, cerşind merinde de drum. Ocoleam casele turcilor; mă opream la fraţii mei creştini. Am stat în preajma porţii, la casa unde ştiam că-şi are gazda jupîn Mihu. Cînd am văzut pe Grigorie Gogolea ieşind, m-am luat de departe după el. Cînd se oprea el, mă opream şi eu. Însă nu mă apropiam de dînsul; nici nu m-arătam că l-aş cunoaşte. Dacă bagă el de samă, atuncea să vie el la mine; să vorbească şi să aflu tot ce poftesc a afla. Am umblat aşa cît au fost case; pe urmă, la un medean, am stat şi m-am uitat cum curge Dunărea. Curgea lin şi se aflau în schelă corăbii turceşti. Au trecut prin medean călăreţi păgîni; m-am plecat pînă la pămînt şi ei nu s-au uitat la mine; iar eu nu-l prăpădeam din coada ochiului pe acel căpitan Grigorie. După ce au trecut călăreţii, m-am dus de-a dreptul la o hudiţă. Am văzut o ciuşmea care curgea într-o cupă de piatră. Căpitanul Grigorie părea însetat şi m-am dus şi eu lîngă el, aşteptînd rînd.

Zice el:

— Sărut mîna, cuvioase părinte; văd că umbli după milostenie.

— Mă cunoşti? Îl întreb eu.

— Nu – zice Gogolea – dar creştinul îşi cunoaşte datoria sa faţă de un cuvios monah pribeag. Nu te-am mai văzut prin acest tîrg.

— Nu m-ai văzut, căci am venit acuma şi nu stau mult.

— Ai treabă cu cineva?

— Am treabă cu cineva; caut pe un slujitor aşa cum ai fi domnia ta. Dar nu cred să-l găsesc.

— Ce slujitor?

— Un slujitor domnesc; nu mi-i îngăduit să spun cum îl chiamă. Am de cătră stăpînul meu rînduit să-l caut pînă în ziua de Sîmedru. Iar dacă nu l-oi găsi pînă în ziua de Sîmedru, să nu-l mai caut.

Mă ispiteşte Gogolea:

— Poţi să-mi spui numele stăpînului care te trimete?

— N-oi putea.

— Nici unde se află nu-mi poţi spune?

— Nici unde se află.

— Atuncea cum să facem, părinte, ca să-i dau înştiinţare că omul pe care-l caută se află aicea în Brăila? Şi cum aş face să afle acel stăpîn al cuvioşiei tale că vorbele care s-au rostit rămîn în picioare şi că tocmelile care s-au tocmit se află neclătite?

— Eu aş zice aşa – am răspuns – că să te duci să te-ntîlneşti cu acel slujitor care-mi face trebuinţă şi să te sfătueşti cu el şi pe urmă să-mi dai răspunsul lui îndată; eu mai mult n-oi putea întîrzia în Cetatea Brăilei. Căpitănia nu mi-a dat învoire decît azi, ca să-mi strîng merinde pentru păcătos trupul meu.

— Apoi, cuvioase părinte, se întoarce Gogolea, acel slujitor sînt eu. Şi eu ţi-oi spune de la început că să nu te fereşti de mine. Înţeleg că ai dat tîrcol împrejurul meu cu sfială. Aşa ţi-a poruncit acel ce te trimete, fiind bărbat înţelept. Să-i dai răspuns aşa că Grigorie Pogonat Gogolea are numai un suflet; şi acel suflet l-a închinat lui Dumnezeu Hristos, pentru atîtea pacate cîte a săvîrşit acel Grigorie Pogonat Gogolea. Cum m-ai găsit?

I-am răspuns:

— Am căutat şi am aflat, căpitane Grigorie.

— Mă gîndesc – zice el – că aşa-i voia lui Dumnezeu. Cum ai intrat în cetate, cum m-ai găsit.

— Ba am mai cotit, ca un orb ce mă aflu: dar Dumnezeu m-a călăuzit; te-am găsit şi te-am cunoscut. De găsit a fost mai greu; căci de cunoscut mi-a fost uşor să cunosc asemenea bărbat cu asemenea mustăţi şi cu chica împletită.

— Aşa vrea Dumnezeu şi aşa mi-i rînduit părinte, oftează el. Parcă te-aş cunoaşte, dar cred că nu te-am văzut niciodată. Aşa mi-i rînduit ş-am să fac cum mi-i rînduit. Să-i spui stăpînului nostru ce-ţi spun eu.

Jder s-a aşezat mai bine în locul său, lîngă vatra caldă; şi-a sprijinit de un genunchi cotul, iar bărbia şi-a rezemat-o în pumn. Cuviosul Stratonic s-a oprit, privindu-l cu căutătura-i înţeleaptă.

— Spune, părinte Stratonic.

Monahul şi-a coborît glasul:

— Să-i spui stăpînului nostru aşa: că am ajuns în raia ca un fugar de la Moldova, împreună cu bătrînul meu moş Ilia, şi ne-am tocmit în leafă la boierii brăileni, care au hălăduit aicea după războiul Radului-Vodă. Aşa, ca din întîmplare, a dat peste mine dumnealui jupîn Mihu şi, după ce m-a privegheat o vreme, s-a arătat că mă cunoaşte şi m-a cerut boierilor brăileni. Am intrat în slujba lui, împreună cu moş Ilia. După ce am intrat în slujba lui, eu n-am uitat vadeaua pe care am fost legat-o cu stăpînul nostru. M-am uitat împrejurul meu şi-am cunoscut toate; şi-am văzut că-i greu să scoatem din cetate doi boieri şi să-i ducem ca pe nişte berbeci, atîrnaţi la oblînc. Acestea-s semeţii de om ameţit de băutură. Bune sînt semeţiile la timp şi loc anumit; dar aicea se cere mai mult minte decît putere. Am văzut că boierii brăileni fac gătire şi strîng slujitori, fiecare după puterea sa. În acelaşi timp văd că încep a intra, în astă Cetate a Brăilei, călărimi ismailitene. După ce intră aceste călărimi şi se aşează în Cetate – le văd că ies, ca să cunoască locurile şi mai cu samă drumurile cătră hotarul Moldovei. Atuncea am înţeles că-s adevărate zvonurile ce se înteţesc şi nu-s departe urdiile lui Mehmet-Sultan. Mai au o săptămînă, mult două săptămîni, şi-s la Dunăre. Pînă atuncea, aceste călărimi de la Brăila şi de aiurea însamnă drumurile, poştele şi popasurile oştilor, şi încep a pipăi ba la ţinutul Covurluiului, ba la Putna, ba în Ţara Vrancei. Am ieşit şi eu cu slujitorii lui jupîn Mihu. Ş-am avut poruncă să mergem pînă la Corbu pe apa Siretului, ca să găsim acolo pe un fiastru al lui jupîn Agapie Ciornohut – tovarăş de pribegie al lui jupîn Mihu. Am fost de trei ori pînă acuma acolo. Am găsit pe Iancu Migdală, fost jitnicer, fiastrul lui Ciornohut; şi cînd l-am găsit a doua oară, acum o săptămînă, am adus de la el răspuns, pe care l-am scos eu din închipuirea mea: că, în zece zile, să se afle boierii brăileni acolo, la Corbu, cu slujitorii lor. Acolo se află adunaţi starostele de Putna, şi pîrcalabul Galaţilor şi alţi boieri moldoveni: ori i-or prinde şi i-or tăia, ori s-or alcătui cu ei; ş-or putea trece hotarul la Moldova atît jupîn Mihu cît şi Agapie Ciornohut.

Fii cu luare-aminte şi înţelege, părinte, că am avut poruncă în două rînduri să purcedem, dar oamenii şi caii n-au fost gata, înţelegi cuviosia ta, ş-am amînat de două ori. Acuma, pînă săptămîna viitoare, stau lucrurile neschimbate. Căci Agapie Ciornohut,

fiind un om mai bătrîn şi mai greoi, cînd să descalice ieri, şi-a răsucit piciorul stîng din gleznă; şi pînă ce i l-a trage vraciul şi i l-a unge cu ir, mai stăm pe loc, precum spun. Dar îndată ce încalică Ciornohut, noi ne ducem la Corbu, pe Siret. Acolo este o dumbravă; şi după acea dumbravă duce drumul drept la apă. La malul Siretului, luncă. Dacă stăpînul nostru chibzuieşte bine cum să facă, apoi eu şi cu moş Ilia om putea trece sub mîna sa cu boierii despre care am vorbit.

Am venit numai într-o fugă – a încheiat istorisirea sa părintele Stratonic; am schimbat trei cai, la poştele pe care mi le-ai orînduit domnia ta.

— Am înţeles cuvioase părinte, a răspuns Jder. Acuma după ce ai spus toate cîte ai avut de spus, ospătează şi te hodineşte. Domnul Dumnezeu te-a călăuzit pînă într-acest liman şi toate încercările ţi s-au isprăvit. Numai eu am să mă mai întorc la apa Siretului. Am acolo încă o toană. Dacă m-ajută ş-acolo Dumnezeu, la vremea poruncită ajungem la Vaslui şi stăm cu umilinţă sub scara măriei sale, iar măria sa, de pe Vizir, se uită la noi. Cată să mă grăbesc, căci din urmă ne-ajung ismailitenii.

Monahul Stratonic a deschis ceaslovul, s-a închinat ş-a cetit rugăciunea lui de umilinţă, – înaintea cinei, înaintea somnului şi înaintea tuturor celorlalte zădărnicii trupeşti.

Comisul Jder s-a dus să găsească pe bădiţa Nicodim şi pe cei doi boieri pîrcalabi, ca să ţie cu domniile lor mare sfat de război. Hotărîrea acestui mare sfat de război era de mai nainte scrisă în mintea lui Jder, cum stă cîte-odată scris un tighel de aur pe nourii de la asfinţit. Aşa că jupîn Oancea pîrcalab a luat asupra domniei sale grija să întocmească stolul de apărare a acelei slujbe domneşti.

Răzăşii tecuceni, pe măsură ce se înfăţişează la Cetatea Crăciunei, primesc poruncă să puie potcoave la copitele de dinainte ale cailor. Cînd numărul răzăşilor ajunge o sută, socoteala e încheiată. Ca oameni cunoscători ai locurilor, aceşti răzăşi tecuceni se ţin feriţi, ca şi cum ar fi în păşune, în zăvoaiele din stînga Siretului, pe aproape de Vadul lui Crăişor. Toţi aceştia stau la porunca domniei sale pîrcalabului Oancea, care nu se ştie unde se află; iar la ceas anumit se va arăta la vedere şi atuncea va vorbi. Cît va grăi domnia sa, răzăşii stau cu mîna pe săbii. După ce va isprăvi de grăit, răzăşii trag săbiile şi se duc după domnia sa.

În dreapta Siretului, se va afla, trecut către Corbu, comisul

Ionuţ cu părintele Nicodim, cu slujitorii lor şi cu călăraşii domneşti. Sînt şase în totul. Mai au nevoie de alţi doi oameni, la malurile vadului, care să steie cuminţi şi fără arme, ca şi cum n-ar avea nici o treabă. Aceştia trebuie să fie cei mai ageri oameni pe care-i are Cetatea Crăciuna. Se găsesc şi aceştia; căci în marginea asta de ţară localnicii sînt rubedenie cu vulpea din Esopie.

Vineri, în 27 octomvrie, a doua zi de Sîmedru, slujitorii domniilor sale Mihu şi Ciornohut au ajuns către Corbu. Popasul şi masul le fusese la jumătate de cale; căpitanul Gogolea îi pornise înainte de a se face ziuă. După rînduiala călăreţilor osmanlîi care se chiamă akingii, slujitorii domniilor lor Mihu şi Ciornohut nu umblau buluc, ci aveau pîlc de zece înainte, care să lumineze calea. La o sută de stînjeni în urmă, veneau boierii cu ceilalţi lefegii ai lor, în număr de şaptezeci. S-ar fi cuvenit să fie păzite şi aripele; dar de ce pază mai este nevoie pe drumuri aşa de cunoscute, pe unde mai bătuseră potcoavele acelor cai, de li se vedeau şi urmele vechi; şi pe unde mai priviseră ochii aceloraşi slujitori? Cînd ajung la un loc ştiut, în singurătate, căpitanul Gogolea dă glas, şi de la celălalt ţărm îi răspund numaidecît străjile jitnicerului Iancu Migdală.

Aşa a fost; dar nu tocmai aşa. Înainte de a ajunge cei zece călăreţi la apă, Gogolea le-a dat semn de oprire. După aceea s-a dus la ei călare şi i-a călăuzit pe o potecă în rîpa Siretului. Le-a poruncit să aştepte acolo. S-a întors cu repejune şi a făcut semn boierilor şi pîlcului rămas, să vie după el. Astfel a trecut între dumbrava de stejari şi lunca Siretului.

Atuncea, dintrodată, jupîn Agapie Ciornohut a cunoscut în vad pe fiastrul său, cu zece ori doisprezece slujitori. Venea cu grăbire, ca şi cum ar fi fost alungat. Copitele cailor fărîmau apa în stropi, – cînd, din laturea malului, au năvălit cu săbiile asupra lor alţi călăreţi.

— Scăpaţi-vă capetele, tătucă! A strigat Iancu Migdală către părintele său scuturînd cuşma cu braţul drept. Apoi şi-a pus în cap cuşma şi a tras sabia.

Cu porunci pripite, căpitanul Gogolea a împins bulucul celor şaptezeci în sprijinul fiastrului lui Ciornohut. Iar el, cu cazacul cel bătrîn moş Ilia, a întors pe boieri în loc şi i-a îndrumat spre dumbrava de stejari. Nevăzînd într-acolo nici o mişcare, i-a sucit iarăşi spre rîu, ducîndu-i la lunca de sălcii. Atuncea s-au arătat şase călăreţi, de la deal, dinspre vad.

Boierii cei bătrîni au strîns cu străşnicie frîiele şi au oprit caii năprasnic, ridicîndu-i în două picioare.

Cunoscut-au în acei şase călăreţi pe nişte neprietini? Ori a ajuns mai desluşit la urechea lor strigătul de-al doilea şi de-al treilea al jitnicerului?

Cînd căpitanul Gogolea şi moş Ilia Alapin au pus mîna pe frîiele boiereşti şi au vrut să împingă caii tot înainte spre acei călăreţi care veneau întins ca din săgeată, drept împotriva lor, domniile lor Mihu şi Ciornohut au înţeles că se află în capcană şi în primejdie. Au smuls de sub cingătoare buzduganele cu ghioagă de plumb şi au smuncit deodată zăbalele cailor. Cînd au sărit caii bătînd în vînt cu copitele, Gogolea a tras jungherul şi a strigat o poruncă scurtă uncheşului său. Caii loviţi au căzut rînchezînd, dar în aceeaşi clipă boierii au pălit cu buzduganele în căpăţînile slujitorilor lor.

Călărimea răzăşilor din laturea jitnicerului a venit cu putere asupra sa, prăvălindu-l la adîncime; a trecut în prund luînd din coastă pe slujitorii boiereşti şi risipindu-i. După ce i-au risipit, răzăşii au prins a-i alunga şi a-i ajunge – pe unii tăindu-i, pe alţii supunîndu-i.

Jder şi monahul Nicodim au venit cu săbiile goale asupra boierilor pribegi. Slujitorii lor şi călăreţii domneşti le-au dat şi ei ocol, stăpînindu-i din toate părţile. La porunca lui Ionuţ, Gheorghe Botezatu i-a înfăşurat în acelaşi juvăţ, doborîndu-i unul peste altul; iar călăraşii le-au apucat braţele.

— Ne dăm prinşi... nu ne omorîţi!... gîfîia bătrînul Agapie Ciornohut.

Jder a poruncit:

— Aburcaţi-i pe cai şi treceţi-i vadul dincolo.

Atuncea a sosit la faţa locului ca să puie stăpînire pe toate jupîn Oancea pîrcalab. Caii şi călăreţii brăileni erau dobîndă a pîrcălăblei de la Crăciuna. Numai cei doi boieri umflaţi de pohfala şi grăsimea lor erau ai comisului şi monahului şi nu aveau a face la cetate decît popas de trecere.

Descălecînd, comisul Jder s-a apropiat ca să vadă pe Gogolea şi pe uncheşul Ilia. Erau căzuţi, cel întîi pe-o coastă, al doilea cu faţa în jos. Le erau ţestele zdrobite şi sîngerate; dar nu pieriseră. Se tînguiau, gemînd. Comisul a poruncit şi pentru ei cai. Unii din slujitori le-au legat frunţile cu ştergare, iar alţii i-au încălărat; i-au sprijinit din cîte două laturi şi au purces toţi cu mare hărnicie către cetate. Pe cale i-au întîmpinat alţi răzăşi, trimeşi din

Crăciuna de cătră pîrcalabul Ivan. Cu toţii au făcut alai izbîndei.

Bătrînul hultan de pustie, Ilia Alapin, şi-a dat sufletul pe drum, calare, şi aşa mort l-au dus răzăşii pînă în Cetatea Crăciunei. Iar căpitanul Grigorie şi-a păstrat în el cunoştinţa acestei lumi, pînă ce l-au descălecat în cerdacul pîrcălăbiei, lîngă paraclis. Privea ţintă înaintea lui, cu ochii înfierbîntaţi, şi nu putea rosti nici un cuvînt.

I-au întins poclăzi, pe urmă l-au aşezat cu faţa în sus, pe dulamă. Era o amiază aurie şi cîntau cucoşii pe parmaclîcurile de la cerdacuri. Au venit la el părintele Nicodim şi comisul. Au stat un timp aşa, privindu-l de sus, în tăcere. Pe urmă lui Jder i s-a părut ca acei ochi fierbinte-aţintiţi îl cheamă.

S-a aplecat deasupra rănitului.

— Pofteşti ceva, căpitane Grigorie?

Căpitanul Grigorie nu putea da răspuns. Îi era aproape ceasul alinării. Lîngă fruntea lui legată cu ştergar scorţoşat de sînge, s-a aplecat şi părintele Stratonic; s-a alăturat şi fratele Gherasim.

Jder a întrebat iar:

— Pofteşti să-ţi facem slujbele şi pomenirile?

Stratonic şi-a plecat urechea cu luare-aminte:

— Nu răspunde.

— Cum să înţeleg, căpitane Grigorie, ce dorinţă ai?

Căpitanul Grigorie a rămas cu ochii aţintiţi şi îngheţaţi. Fratele Gherasim, slujitorul părintelui Nicodim, a oftat şi a îngînat cu lacrimi:

— Acuma acest om vede pe Dumnezeu.

Capitolul XIII

Avem hodina vîntului şi tihna apelor

Avem hodina vîntului şi tihna apelor.
Statornici întru nestatornicie,
Ne bucurăm numai de moarte,
Căci atunci vedem faţa lui Dumnezeu.

Cuvioase părinte Amfilohie, să nu te tulburi mai mult decît se cuvine de întîmplarea asta…

— Mă tulbur, postelnice, deoarece pînă acuma toate le-a făcut bine acest Jder; a umblat cuviincios la Aton, a venit fără supărare de acolo; însă iată că aicea s-a apucat să aţîţe pe

ismailiteni. După acel harţ la Corbu, în vadul Siretului, încep şi păgînii a strica hotarul nostru. Primesc veşti din multe părţi; are să se scîrbească măria sa.

Postelnicul Ştefan s-a răsucit în jilţul său, rîzînd:

— Iată, deci, că Ionuţ Păr-Negru face începătura războiului cu necredincioşii! Chiar dacă n-aş fi retor, cuvioase părinte Amfilohie, aş putea să-ţi fac dovadă că asta e numai o părere şi adevărul e altul.

— Dovedeşte-mi şi te-ascult bucuros; dar măria sa e iute la mînie şi nici n-are cînd asculta.

— Pe măria sa îmbunează-l cu darul pe care i l-a adus Jder.

— Acel dar e bun; totuşi vederea lui Ciornohut şi Mihu nu va însenina pe Vodă; mai curînd îl va întuneca, răscolindu-i veninurile vechi.

— Întîi de toate, pune în slujbă didahia mea. Lucrarea acestui război e de mai nainte pornită de Mehmet-Sultan, prin voinţa sa neînfrînată. Ştiind că asemenea război nu poate fi înlăturat, măria sa Vodă Ştefan îşi pregăteşte apărarea; de aceea ne şi aflăm în această tabără. Cum ar putea fi retezat un cap înfierbîntat ca al lui Jder pentru jucăria lui de la apa Siretului, pe pricina că el ar fi vinovat de războiul Ismailiteanului? Cel ce se socoate trimes al lui Alah pe pămînt (ascultă şi nu zîmbi), cel ce se socoate domn al domnilor lumii, stăpîn al tidvelor omeneşti, rigă al rigilor, împărat de Apus şi de Răsărit, clironom al şah-hanilor, cel ce binevoieşte a da tihnă au război lumii, – mai poate avea oare oprire a biruinţilor sale? La anul de la Hristos 1453 a detunat Constantinopole, cum ştii; la 1459 a călcat în picioarele oştilor sale Grecia şi Sîrbia; după doi ani Trapezuntul, unde m-am aflat şi eu cu kezarii Comneni; după un an, Lesbos; după alt an Ţara Românească şi Bosnia; la un an după aceea, Caramania. La 1470 a fost stăpîn în ostrovul Negroponte; la 1472 a biruit pe Uzun, Şah al turcomanilor. Acum doi ani apărînd scaunul lui Radu-Vodă, oştile lui Mehmet-Sultan au suferit de la Ştefan-Vodă nişte înfrîngeri prea aspre; deci în ce chip ar primi strălucirea sa Mehmet-Sultan să amîne năvala asupra Moldovei? Cum se ştie, simţindu-se prea ruşinat, chiar de astă-vară şi-a mişcat urdiile spre miazănoapte, către acest cuib de Viespi ce se chiamă Ac-Iflac. De trei luni aşteptăm şi ţi-a dat şi comisul Jder înştiinţarea sa că Soliman-Beg hadîmbul a primit din partea lui Belzebut semnele puterii asupra tuturor oştilor ce s-au alcătuit pentru Moldova. Cum poate rămînea Jder vinovat de acest

război? Te poftesc, sfinţite părinte Amfilohie, îngăduie-mi să rîd iar, ca să mi se răcorească rînza.

— Toate-s bune, postelnice, şi le ştim şi noi: dar cum facem cînd i-oi supune măriei sale veştile de care-ţi vorbesc?

Postelnicul îşi potoli rîsul şi privi cu pătrundere pe arhimandrit:

— Mi-e şi mie drag comisul, îngînă domnia sa aţintind gînditor fereastra paraclisului; altora însă se pare că le e şi mai drag. Eu zic să-l pui pe Jder chiar acuma dinaintea măriei sale.

— Sfatul domniei tale mi se pare bun... încuviinţă părintele Amfilohie.

Bătu de trei ori din palme şi numaidecît se înfăţişă cuviosul Emilian, eclesiarhul.

— Ce face Vodă?

— Luminăţia sa a trimes la copiii de casă poruncă să-i aducă straiele.

— Atuncea e tocmai vremea potrivită. Să-mi mai spui, părinte Emilian, ce face comisul.

— Comisul Jder, prea sfinţite, doarme în chilie la mine. Domnia sa pe laiţă; slujitorul jos. Poţi să tai pe dînşii lemne. Socot c-au să doarmă pînă la o amiază.

— Ba să nu mai doarmă nici un pic, părinte Emilian. Scoală-l pe comis şi spune-i aşa că să fie aici într-un pătrar de ceas. Prinşii pe care i-a adus domnia sa astă-noapte i-aţi coborît la loc bun?

— I-am coborît aicea dedesubt... suspină cu privirile plecate părintele Emilian.

— Aşa, urmă arhimandritul; să vie comisul numaidecît; dobînda pe care a adus-o s-o înfăţişeze dumnealui singur măriei sale.

Părintele eclesiarh, a ieşit de la chilia stareţului său şi s-a strecurat cu grăbire pe dinaintea paraclisului, către odăile din laturea palatului. În lumina posomorîtă de afară, vîntul de miazănoapte purta vîrtejuri de ninsoare. Vremea se ţinuse bună o săptămînă încheiată; numai în acea noapte, pe la ceasul al patrulea, cînd sosise Jder cu bădiţa său Nicodim, cu slujitorii domneşti şi cu boierii prinşi, deodată se prefăcuse văzduhul: schimbare a vremii după lumina lunii. Şi-n două ceasuri, pînă la miezul nopţii, cît a stat comisul cel tînăr la ascultarea arhimandritului, ca să-i spuie în pripă ce era mai de folos să se ştie, iarna a fost iarăşi asupra taberei. Acuma viscolul îi spulbera

barba părintelui eclesiarh şi pulpanele straiului negru.

Cînd a deschis uşa chiliei şi s-a uitat înlăuntru, a văzut aţintite asupra sa două părechi de ochi: ai lui Jder de pe laiţă, de sub pocladă, şi ai tatarului de pe tarniţa de jos, unde-şi hodinea capul.

Comisul Jder a mormăit:

— Ce facem noi cu vremea asta? Măria sa nu mai iese în tabără calare, ca să m-aşez şi eu la loc potrivit cu robii…

Spune-mi, părinte Eniilian, ce face fratele nostru. Vreau să mă sfătuiesc şi cu sfinţia sa.

— Lasă asta, comise, l-a luat cu grăbire eclesiarhul; fii harnic, ca să te duci la alt sfat, unde te aşteaptă Vodă.

— Cum ai spus?

— Am spus bine; scoală-te degrabă, stropeşte-ţi obrazul cu apă şi dă fuga la sfinţitul Amfilohie. Scoatem din tainiţi pe boierii pe care i-ai adus şi-i înfăţişezi domnia ta singur măriei sale.

Jder a sărit din locul său.

— Te-ai dus, Botezatule, să-l chemi şi pe bădiţa Nicoară? Te-ai întors? Mi-ai dat cu briciul pe obraz?…

— Nu-i vreme, nu-i vreme de asta, se tînguia eclesiarhul. Abia ai vreme să tragi straiul pe mînici şi să te înfăţişezi la Domnie. Hai mai repede, cinstite comise. Părintele arhimandrit era supărat.

— Da’ ce i s-a întîmplat?

— Nu ştiu; stătea de vorbă cu dumnealui postelnicul; dar dumnealui postelnicul rîdea.

— Ei, atuncea numaidecît îs şi eu acolo, părinte Emilian, ca să-i împac. Vîr degetul în apa pe care mi-o aduce Botezatu, ca să-mi luminez ochii; mai stau oleacă cu fruntea în viscol şi-s răcorit. Coborîm douăzeci şi două de trepte sub paraclis ca să ne găsim marfa; ne suim iar douăzeci şi două de trepete şi sîntem la uşa părintelui arhimandrit. Botezatule, să vesteşti pe bădiţa Nicodim; să se afle şi cuvioşia sa numaidecît acolo.

Jder trăgea pe el repezit straiele. Şi-a aşezat l-a cingătoare numai stiletul italienesc.

Părintele Amfilohie şi postelnicul Ştefan l-au văzut sosind c-o înfăţişare umilită şi păroasă în sala de la cămările Domniei, cu boierii prinşi după el. Domniile lor Mihu şi Agapie se aflau într-o stare de decădere a trupurilor lor şi de ofilire a obrajilor, totuşi aveau cuviinţă în felul cum umblau, fără grabă şi fără teamă; nu mai purtau chimir, nu mai aveau arme – nu ştiau în ce să-şi

sprijine mînile. Nu priveau nici în dreapta, nici în stînga; n-au vrut să cunoască pe sfinţitul Amfilohie; se uitau numai înlăuntrul lor, la ceasul negru de izbăvire ce li se apropia. Buzele lor şopteau abia văzut şi abia auzit rugăciunea către Hristos Dumnezeu. Doi slujitori îi împingeau din cînd în cînd înainte, punîndu-le străjile săbiilor între umerii împovăraţi de trudă şi suferinţă.

Paşii celor care intrau s-au auzit un timp pe pardoseala de lemn, apoi au contenit. Arhimandritul a făcut un semn aprozilor de la uşa iatacului domnesc, şi aceştia s-au grăbit să se întoarcă în loc, pătrunzînd la măria sa. O clipă, cei dimprejurul robilor s-au privit în lumina zilei de iarnă. La cele trei ferestre nalte se zbăteau fulgii în roiuri neostenite. S-au mai simţit din urmă paşi furişaţi. Intră, cel din urmă şi părintele Nicodim. Cu toţii deci, împreună cu eclesiarhul, se aftau şapte împrejurul boierilor robi.

Atuncea s-au dat în laturi canaturile uşii şi a intrat cu pas liniştit măria sa Vodă Ştefan.

După trei paşi de la prag, s-a oprit ş-a îndreptat asupra prinşilor o privire tare, de coloarea vremii de afară, în care nu se putea ceti nici blîndeţă, nici mînie.

Acea privire a cercetat pe celelalte fiinţi care erau de faţă. Măria sa a vrut să puie o întrebare, apoi a făcut încă un pas spre comisul Jder, cunoscîndu-l însfîrşit. Se aştepta să vadă în faţa sa un oştean falnic, şi vedea un biet schivnic. I-a zîmbit; a primit şi părintele Nicodim pînă în inima sa acel zîmbet.

— Domniile voastre sînteţi? a rostit domol măria sa întorcîndu-se spre robi. Ca într-un fulger zîmbetul i se stinsese.

Boierii n-au răspuns cu glas; şi-au plecat numai frunţile.

— Dumnezeu binevoieşte să v-aducă la judeţul meu, aici pe pămînt, în această viaţă... a urmat măria sa; apoi s-a oprit o clipă. Domnul Dumnezeu binevoieşte să vă aducă la judeţul nostru, pentru greşale ce nu putem ierta. Domnia ta, jupîne Agapie, te-ai arătat prietin al părintelui nostru măria sa Bogdan-Vodă, şi, împreună cu alţii, l-ai ademenit; între petrecerile şi danţurile domniilor voastre, măria sa Bogdan-Vodă şi-a cunoscut pieirea. Pe cel care a fost cap răutăţilor, unchiul nostru Petru Aron-Vodă, l-am făcut să-şi primească osînda. Nu cu bucurie ci cu întristare i-am dat-o, luîndu-ne şi noi canon de ispăşire. Aşijderea acuma cu mîhnire te cunoaştem, o, Agapie Ciornohut, în faţa noastră; şi-ţi vei lua osînda cuvenită, ca să ai parte de linişte pe ceea lume. Iar pe domnia ta, Mihu logofăt, care ai uneltit vreme de douăzeci de ani împotriva noastră cu neprietinii noştri,

deasemenea te va judeca divanul boierilor noştri şi-ţi va hotărî ispăşire după faptă. Pînă acuma am stat cu nelinişte în locul unde ne-a pus împăratul nostru Hristos; de acuma, putem găsi fără frică pe părintele nostru Bogdan-Voievod, în viaţa cea fără de amurg...

Ochii măriei sale s-au aprins de lacrimi. Cu acelaşi posomorît amar, în care stăteau cufundaţi fără încetare de cînd fuseseră prinşi, cei doi boieri s-au închinat spre măria sa, apoi s-au supus în genunchi.

— Să se facă rînduielile cuviincioase acestor boieri, a hotărît după aceea măria sa; trupurile să fie îngropate cu cinste în bisericile unde sînt ctitori; şi neamurile domniilor lor să se înfăţişeze la mila noastră.

Sala a încremenit în tăcere; numai vîntul de iarnă fîlfîia şi zvonea afară. Măria sa a poruncit:

— Duceţi-i.

Cei doi slujitori cu săbii i-au răsucit pe robi cătră alţi slujitori care aşteptau în tindă.

— Să rămîie comisul Jder în faţa noastră, a poruncit măria sa Ştefan, cu glas schimbat, ca după o trudă.

— Aicea sînt, luminate Doamne, s-a întors Jder în loc, făcînd faţă măriei sale.

— Vină dinaintea noastră, comise, şi ne spune cît de lungă şi de grea ţi-a fost călătoria.

Jder a răspuns cu îndrăzneală, dar cu glasul lui dulce:

— Luminate stăpîne, mi-a fost bună călătoria. Am umblat şi am văzut lucruri folositoare pe care, după cît m-a poruncit sfinţitul Amfilohie, am să le arăt măriei, tale. Am umblat printre noroade şi am fost şi în pustie. Numai în pustie am suferit de foame, măria ta, de-a trebuit să-mi mănînc ceasornicul.

— Ce spui domnia ta, comise?

S-a amestecat numaidecît părintele Amfilohie, care stătea la pîndă lîngă măria sa:

— Luminate Doamne, comisul vorbeşte de un cucoş, pe care îl purta pe cale, ca să-l deştepte în toate dimineţile, cînd se îngînă ziua cu noaptea. Toate le-a făcut, bune acest comis tînăr, măria ta; l-am mustrat numai pentru prinderea acestor boieri în hotarul Ţării Româneşti, stîrnind războiul cu ismailitenii.

— Crezi, părinte Amfilohie, că acest credincios al meu s-a făcut vinovat de asta?

— Nu cred, slăvite stăpîne, dar mustrare i-am făcut.

— Atuncea se cuvine, părinte Amfilohie, să facem noi bună cumpănă acelei mustrări. Să dea cuvioşia ta înştiinţare marelui nostru logofăt Toma să poruncească unui diac al său să scrie hrisov, danie de la Domnia noastră lui Onu Păr-Negru, comis, un pământ al nostru Bolboceni, ce se află în ţinutul Neamţu între lezerul lui Modrea şi Braniştea Popii Nandu; să-i fie ocină lui şi urmaşilor săi în veci, cu tot cu casa noastră de vînătoare ce se află pe acea moşie.

La vorbele: „urmaşii săi în veci", Jder a văzut dinaintea ochilor săi pe comisoaia Ilisafta încuviinţînd. Stătea aşa de uimit la aceste porunci, încît nici nu băga de samă semnele ce-i făcea părintele arhimandrit, ca să îngenuncheze şi să mulţămească măriei sale. I-au dat numai lacrimile ş-a sărutat dreapta pe care Voievodul i-o întindea cu bunăvoinţă. Aceeaşi mînă l-a bătut pe umăr.

Tot în clipa aceea, măria sa a întrebat pe postelnic, care se apropiase cu doi paşi.

— Postelnice Ştefane, văd scrisă pe obrazul domniei tale veste…

— Veste bună, luminate stăpîne, s-a închinat boierul muntean. Doamnele mele sînt sănătoase.

Obrazul lui Vodă s-a luminat deplin şi s-a întors iar spre Jder şi spre sfinţitul Amfilohie.

— Părinte arhimandrit, să mi-l aduci pe acest comis la sfatul nostru…

— Voi fi următor poruncii măriei tale, s-a închinat arhimandritul.

Cînd Voievodul a făcut faţă şi ieromonahului Nicodim, mezinul s-a bucurat pentru bădiţa său.

— Cuvioase părinte, ce fac pîrcalabii noştri de la Crăciuna?

— Fac bine, luminate stăpîne; îşi ţin ascuţite săbiile.

— Da, da… a îngînat măria sa; căci s-apropie fiara care s-a arătat şi în vedenia sfîntului evanghelist. Stihurile acelea mi le-ai spus odată cuvioşia ta la mănăstire la Neamţu.

A stat un timp cugetînd, cu bărbia rezemată în piept şi cu sprîncenele aplecate. Îşi bătea domol cu palma stîngă paftalele de aur ale cingătorii.

— Părinte Amfilohie, a întrebat măria sa ridicînd fruntea, care-i cea din urmă veste despre solii veneţieni?

— Luminate Doamne, solii au trecut vama Oituzului, precum luminăţia ta cunoşti, şi se află găzduiţi la stărostia Tîrgului Ocnei.

Aşteaptă să-i ajungă din urmă şi solul sfinţiei sale papa. Fiind acuma în munte vreme tare, solul sfinţiei sale papa are să mai întîrzie la Gheorgheni, unde stă acuma. După aceea, trece la Tîrgul Ocnei. De-acolo tustrei dau la Bacău şi-i primeşte Alexandru-Vodă. Mai fac o zi pînă la Roman şi acolo i-or aştepta boierii pe care-i porunceşti luminăţia ta, ca să-i aducă aici la tabără.

— Atuncea, într-o săptămînă, să-i aştepte oamenii mei la Roman.

S-a uitat în juru-i; şi-a oprit privirea asupra postelnicului, însă postelnicul şi arhimandritul ştiau că porunca ce avea să urmeze, şi care privea pe postelnicul Ştefan, era de mai nainte cugetată. Totuşi Vodă părea să mai caute un adaos poruncii sale.

— Rog pe domnia sa postelnicul Ştefan să binevoiască a fi la Roman într-o săptămînă, împreună cu postelnicul nostru Iuga. Postelnicul Ştefan are a fi limba noastră în faţa acelor soli, căci italienii nu ştiu moldoveneşte.

— Ştiu, însă nu bine, a zîmbit postelnicul.

Asta era o glumă veche a lui cu măria sa; şi măria sa a răspuns cu-n surîs. Vodă a urmat:

— Pe cine mai trimet cu cele două steaguri de răzăşi? Cu cele două steaguri de răzăşi poruncim să se ducă boierul nostru Onu Păr-Negru.

A privit ţintă la comis. Jder de data asta şi-a pus genunchiul drept în pămînt – căci şi aceasta el n-o făcea ca alţi oameni, fiind stîngaci.

— Luminate Doamne, a cutezat el să se alinte, cum ies de sub porunca măriei tale, mă şi duc la Botezatu, slujitorul meu, să-mi deie jos sălbătăcia asta de barbă. Şi dacă îngădui măria ta…

Comisul Jder s-a oprit, căci îi făcea semn părintele Amfilohie să conteneascâ asemenea îndrăzneală – încă nepomenită în faţa măritului stăpîn.

— Ce este? Ce să îngădui, comise Onu?

Jder nu mai cuteza.

— Dacă ai o dorinţă, mărturiseşte-o, căci astăzi e ziua ta, comise Onu.

Cu aşa glas a rostit Vodă aceste cuvinte, încît toţi au înţeles că asupra acestui mezin al lui Manole Păr-Negru stă mai mult decît mila măriei sale. Se aflau împrejurul Domnului numai puţini credincioşi ai săi: arhimandritul, postelnicul şi monahul de la

Neamţ. Avea drept şi măria sa, între puţini, să coboare o clipă din nourul în care îl vedeau curtenii şi noroadele.

— Mărite stăpîne, şi-a încîlcit Jder vorbirea, acuma nu mai am glas, căci se uită supărat la mine părintele arhimandrit. Socoteam că să-mi dai măria ta acuma steagurile acelea de călărime pe mînă, ca să le iau din vreme la purtat şi la învăţat. Să umble numai după semnele mele; să suie în clipă un pripor, să pogoare în clipă o rîpă; să descalice cu uşurinţă ca să lupte pe jos, să se încălăreze tot aşa de uşor. Eu am învăţat toate de la părintele meu comisul cel mare şi de la bădiţa Simion, şi de la bădiţa Nicoară care-i acuma părintele Nicodim. Mai cu samă domniile lor ar putea, împreună cu un alt frate al nostru Cristea, să deie învăţătură tare de călărie răzăşimilor măriei tale. Căci oamenii de rînd au învăţat numai a sta pe cal; dar meşteşugul adevărat nu-l cunosc. Să le arătăm noi, măria ta, asemenea meşteşug; de asemenea meşteşug s-au mirat şi ismailitenii...

— Ei, de ce te-ai oprit, comise Onu? Vorbeşte...

— Asta-i altă poveste, măria ta. Cînd vei pofti măria ta, am s-o spun şi pe asta.

— Bine. Îţi poruncesc, comise Onu, să iei în mînă cele două steaguri de răzăşi care se duc la Roman.

Glasul lui Vodă se schimbase iar. Cînd s-a ridicat Jder din genunchi, măria sa nu mai era de faţă.

Comisul Onu Păr-Negru – cum îi spusese măria sa şi cum fusese scris în porunca ce ieşise de la logofeţie – a luat într-adevăr, chiar de a doua zi, în stăpînire două steaguri de răzăşi, de la Neamţu şi Suceava. A dat deoparte caii slabi şi oamenii ce i s-au părut becisnici. Pe cei rămaşi i-a rînduit în stoluri de cîte douăzeci şi i-a luat cu sine la purtat în nişte locuri potrivite, dincolo de Rediurile lui Vodă.

Noi răzăşii, mai ales noi răzăşii din Ţara-de-Sus, sîntem bărbaţi care nu ne spăriem cu uşurinţă de unii şi de alţii. Nouă ne-au dat Domniile ocini şi ne-au aşezat spre golişti, ca să facem ţară şi să ţinem rînduială, aşa că noi de lungă vreme, din strămoşi, cunoaştem ce-i aceea slujba Domniei; şi noi cu cloncanii cei mari boiereşti n-avem nimica; dumnealor or fi avînd slujbe, dar şi noi sîntem neamuri, adică tot boieri; şi afară de Dumnezeu şi de Vodă, noi nu cunoaştem pe cineva mai mare.

Ei, iaca, acuma am cunoscut. Nu pentru că ni l-a trimes luminăţia sa; dacă ni-l trimete luminăţia sa noi n-avem ce face şi-l ascultăm; nu pentru, că ni l-a trimes luminăţia sa, dar pentru

că acest comis Jder e vrednic bărbat Domnia sa singur zice: „eu sînt un răzăş şi jumătate”. Despre domnia sa, umblă faimă în ţară de cîte-a săvîrşit. S-a dus numai cu puţin sprijin în raiaua Brăilei ş-a luat de-acolo, de sub mîna turcilor, doi boieri neprietini ai măriei sale, şi i-a adus de grumaz în tabără şi i-a lepădat la picioarele măriei sale. A mai făcut şi altele. A fost şi la Sfîntu Munte.

Pe acei doi boieri i-a tăiat gîdea alaltăieri. După aceea au venit neamurile şi au ridicat trupurile, spălîndu-le şi aşezîndu-le cuviincios în racle. Le-au pus în biserică la Sfîntu-Ion şi preoţii le-au cetit molitvele. Li s-a rînduit pomenire şi praznice. Neamurile s-au dus să îngenuncheze la măria sa; şi măria sa le-a vorbit cu blîndeţă şi cu părere de rău de păcatele acelor boieri. Iar de tăiat, nu se putea să nu-i taie.

Aşa că noi stăm sub mîna acestui comis Jder şi domnia sa ne învaţă lucruri de-a mirare, care nouă ne plac. Ştiţi s-apucaţi tarniţa şi să vă faceţi vînt de-a dreptul în tarniţă fără a mai pune piciorul în scară? Asta o ştiţi cu toţii. Dar să săriţi de ceea parte de tarniţă nu ştiţi. Dar să culegi de la pămînt suliţa în goana cea mare? Dar să te culci în lungul spinării calului, de la coamă la coadă? Dar să te dai după tarniţă şi să luneci sub pîntecele calului şi pe urmă iar să te nalţi la loc? Dar să sai pe cal din goana lui? Dar să te cobori din goană? Toate acestea-s nişte jucării de oameni sprinteni, zice comisul; are să ne înveţe domnia sa şi altele, ca să nu se mai afle pe lume călăreţi care să ne steie împotrivă. Un călăreţ n-are numai calul; are şi suliţă şi arc, şi sabie. Apoi trebuie să cunoască cînd şi cum să lucreze cu toate acestea. Astfel îl cunoaştem noi pe comisul Onu mai mare şi ne fudulim cu dînsul. Altora nu le-ajungi cu prăjina la nas; domnia sa stă între noi ca frate, şi, cînd ne întoarcem sara la gazde, găsim un polobocel de vin ca să ne răcorim. Zice domnia sa Onu: dacă n-or bea răzăşii mei vinul, atuncea cine să-l beie?

Să ştiţi, zice comisul, că ce s-aude cu turcii şi cu Sultan Mehmet e adevărat. Cu ochii mei am văzut urdiile viind într-acoace. Şi Sultan Mehmet a dat poruncă lui Soliman-Beg hadîmbul. Şi i-a spus aşa: Bre Soliman-Beg, să te duci să baţi şi să cuprinzi Ţara Moldovei. Iar Soliman-Beg s-a aşezat pe covor cu picioarele sub dînsul; i-au înşirat slujitorii săi, la dreapta, iatagan şi buzdugan; iar la stînga scut, arc şi cucură. A poruncit şi el: Să vie ciorbagiii şi sacagiii ienicerilor! Au venit mai-marii ienicerilor. Zice Soliman-Beg: Să mergem să batem Moldova! Ciorbagiii şi

sacagiii s-au închinat şi s-au dus la ieniceri: Voi ienicerilor, zic ei, să mergem să batem Moldova!

Pe cînd se pregăteau ei să meargă înainte spre Ţara Moldovei, iaca se scoală un popă de-al lor care se chiamă imam şi spune:

— Dar voi, bre, aţi auzit de unul Ştefan-Vodă?

— N-am auzit.

— Dar de slujitorii în leafă ai lui Ştefan-Vodă auzit-aţi?

— N-am auzit.

— Dar mai cu samă de răzăşii lui Ştefan-Vodă aţi auzit?

— Ioc, bre imam, n-am auzit nici de aceia…

— Ei, apoi întîi să vă duceţi şi să-i cunoaşteţi pe aceia; şi să veniţi pe urmă la mine să-mi spuneţi dacă mai puteţi bate şi cuprinde Ţara Moldovei.

Vorbele acestea ale comisului nostru Onu sînt mai mult decît un pahar de vin bun.

Într-acele zile de început de noemvrie, vremea a fost schimbătoare o săptămînă. Pe urmă iar s-a limpezit cerul şi stătea soarele în senin ziua întreagă. Vreme răcoroasă, cu îngheţ uşor, cum e mai bună pentru călători.

Postelnicul Ştefan şi comisul Onu Păr-Negru s-au dus la Roman cu cele două steaguri de răzăşi, ca să primească pe solii papii şi veneţienilor. I-au primit la sfînta episcopie; şi a stat înaintea domniilor lor, în odăjdii, prea sfinţitul vlădică Tarasie. După prea sfinţitul Tarasie, au stat înaintea solilor dumnealor postelnicii Iuga şi Ştefan. Şi postelnicul Ştefan a rostit cuvînt de bun-sosit din partea Domniei. Cînd l-au auzit solii grăind în limba lor, foarte s-au bucurat; ş-au prins a sfătui cu domnia sa, aflîndu-l din ce neam este şi unde a stat la învăţătură. Cunoscînd toate, i s-au arătat îndată prietini şi le erau luminate feţele de bucurie.

Solii veneţieni erau doi seniori mari, unul mai în vîrstă şi unul mai tînăr; cînd îşi dădeau la o parte mantiile, le străluceau straiele cu podoabe. Solul papii era un cleric cu barbă căruntă şi strai cernit, călugăr după rînduiala sfîntului Dominic.

Dumnealui postelnicul Ştefan Meşter, cunoscător al italienilor, ştia că, dintre soli, cel cu înfăţişare mai umilită, adică părintele Geronimo dominicanul, are mai multă înţelepciune şi putere.

Ceilalţi doi, patricieni ai Republicii, – îi lămurea domnia sa lui Jder – sînt numai bărbaţi cu înfăţişare falnică, cărora sfatul cel tainic de zece al Veneţiei nu le-a putut încredinţa decît îndatorirea de a duce o carte şi cîteva cuvinte alese, de îndemn,

lui Ştefan-Voievod.

— Veneţienii lucrează prea ascuns în treburile lor politiceşti. Îndeamnă pe alţii la război şi ei nu prea trag sabia. Căci rigii şi împăraţii au oşti, iar veneţienii au corăbii de negoţ. Cu toate acestea mie îmi plac aceşti doi seniori; îmi place cum se poartă, şi ei vin cu dragoste către Domnul nostru Ştefan-Vodă, despre care se vorbeşte cu mare laudă în ţara lor. Iar părintele Geronimo aduce cu sine mai mult folos, căci Sixt papa, luptător aprig împotriva lui Mehmet, îi dă scrisoare de bani către orice neguţător mare papistaş din lume, şi împuternicire la crai şi împăraţi pentru ajutor de oşti. De aceea a venit mai tîrziu, căci s-a oprit la Buda. Şi înainte de a se duce la Matiaş-Crai, a fost şi la Craiul Lehiei Cazimir. Bucuros sînt că măriei sale îi mai vine un rînd de soli. Mai bucuros aş fi să ştiu că ies oşti împotriva turcilor.

Cînd domnii soli au ieşit de la episcopie şi s-au pregătit, cu slujitorii lor, să încalece, au văzut stînd ca un zid călărimea de răzăşi. Fără ca să fi băgat cineva de samă semnul lui Jder, pe care numai răzăşii săi îl ştiau, acel zid s-a mişcat şi, dintr-un salt, călăreţii au fost în tarniţi. Praporele s-au înălţat şi s-au închinat lin spre soli, pe cînd stolurile stăteau iarăşi ca de piatră.

Au întrebat veneţienii cu mirare:

— Ce oşteni sînt aceştia?

— *Sono gli uomini di Suo Onore*... a răspuns postelnicul Ştefan.

— Oamenii măriei sale? s-au mirat iar veneţienii. Aş dori să cunosc, a adaos unul, din ce ţară i-a ales şi i-a năimit măria sa.

— Sînt oameni ai pămîntului, a lămurit postelnicul. Pe lîngă curtea măriei sale, pe care aveţi s-o vedeţi, cu multe mii de slujitori în leafă, se adaogă de bună-voie şi aceşti oameni de ţară.

Italienii ascultau cu luare-aminte – căci aceasta era treaba lor – observînd mişcarea şi rînduiala fără cusur a călăreţilor. Erau oameni îmbrăcaţi cu şiac sur, în cap cu cuşme brumării de oaie. Purtau sabie şi suliţă. N-aveau za de sîrmă, ci numai găitane de păr la coapse, la piept şi umeri. – E călărime uşoară, după rînduiala veche a schiţilor, despre care vorbeşte şi Herodot... îşi făcea socoteală părintele dominican Geronimo della Rovere, nepotul papii Sixt. Aceştia au biruit pe Darie, Riga persienilor.

— Cine-i călăuzeşte? întrebă cuvioşia sa pe postelnicul Ştefan.

— E un senior tînăr, cu numele Jder, cuvioase părinte

Geronimo.

— A, mi se pare că am auzit ceva în legătură cu numele ce rosteşti domnia ta.

— Se poate.

— Dacă nu mă înşel, la masa înălţimii sale Voievodului Alexandru, la Bacău, s-au aflat boieri care au vorbit cu căldură înălţimii sale despre felul cum s-a început războiul cu necredincioşii, la sfîrşitul lunii octomvrie, acum trei săptămîni. Acest Jder ar fi călcat hotarul şi a atacat pe necredincioşi, prinzînd doi nobili, inamici vechi ai măriei sale.

— Aşa doresc să fie soarta tuturor duşmanilor lui Vodă, a suspinat postelnicul; căci măria sa nu luptă pentru dobîndă, ci pentru credinţă.

— Deci acesta este? Şi a făcut el singur asemenea ispravă?

— Mai mult sau mai puţin singur. Te încredinţez, cuvioase părinte, că acest tînăr are minte cît şi vitejie.

— Oricum, am înţeles că trupa ce avea era mică faţă de duşmanii pe care i-a înfruntat.

— Poate să fi fost aşa. Spunea ceva, cumva, despre asta, înălţimea sa Voievodul Alexandru?

— Nu spunea; am văzut pe faţa sa puţină ceaţă – ţi-o spun numai domniei tale – deci fapta m-a interesat tocmai prin asta şi am păstrat-o în amintire. Am înţeles că Voievodul Alexandru ar fi fiind un tînăr prinţ doritor să iasă la isprăvi şi izbînzi, aşa ca să se povestească despre înălţimea sa ceea ce auzea povestindu-se despre altul. Mi-a plăcut însufleţirea aceasta şi am lăudat-o către seniorii veneţieni.

Postelnicul a încuviinţat:

— E adevărat că se găseşte la Voievodul Alexandru dorinţa aceasta.

— Numai dorinţa?

— Deocamdată atît, părinte Geronimo; cînd va fi în vîrsta părintelui său va săvîrşi poate şi Voievodul cel tînăr măcar unele din cele pe care stăpînul nostru le săvîrşeşte aşa cum se vede.

— Am auzit şi despre alte lucruri ciudate… ispiti cu voce blîndă părintele Geronimo pe postelnic.

— Cuvioase părinte, răspunse grăbit boierul muntean; nobilii din ţara asta nu-şi prea stăpînesc limbile. E bine să nu crezi nimic din ce-ai auzit.

— Aşa am să fac, postelnice. Observ că nu ţi-s prea dragi boierii moldoveni.

— Unii îmi sînt dragi; alţii nu. Dacă i-aş judeca după felul cum poartă şi mînuiesc sabia, s-ar cuveni să-mi placă toţi; dar eu îi judec după lipsa de statornicie, după duşmănia cu care privesc pe străini, după trufia lor; după dorinţa necurmată de a trage de limbă pe oaspeţi, ca să afle toate cîte sînt pe pămînt.

Dominicanul zîmbi, privind ţintă pe postelnic.

— Deci nu-ţi place, postelnice, dorinţa asta a unora de a afla?

— Nu-mi place la semenii mei; o găsesc firească la părintele Geronimo della Rovere.

Călugărul se veseli o clipă; îşi conteni întrebările şi începu a fi cu luare-aminte la priveliştile ce se desfăşurau în juru-i, în soarele luminos al amiezii. De la plecarea din Roman nu întîlni-seră pe cale nici o fiinţă omenească. Tropotul monoton al escortei şi întinderile goale se prelungiră îndelungă vreme.

Într-un tîrziu iar se întoarse, c-o înfăţişare de prietinie, către postelnic.

— E frumoasă ţara asta, grăi el; nu înţeleg de ce-mi apare aşa de tristă.

—E frumoasă, căci e lucrarea mînilor lui Dumnezeu, răspunse postelnicul Ştefan; însă oamenii care o locuiesc n-au avut cînd aşeza pe ea semnele bucuriei. I-au înecat necontenite valuri în veac. I-au lovit şi i-au stropşit hoardele mongolilor. N-au putut agonisi nimic statornic. Locuinţile nu şi le-au putut dura decît din lemn şi glod; mulţi au urmat pilda fiarelor, care se ascund în pămînt. În fiecare dimineaţă acest popor a mulţămit Domnului Dumnezeu nu atît pentru pîne, căci asta are cu îmbielşugare, cît pentru viaţă, care-i ca floarea din rîpa Nistrului: o arde vîntul stepei. Pe cînd ei mulţămeau, dimineaţa, pentru lumina ce le-o îngăduie Dumnezeu, adesea hoardele se şi învîrtejeau către hotarul lor. Se învîlvorau zările de pîrjol şi aceşti pămînteni nu puteau hălădui decît în codru şi în munte. Numai în partea asta de lume meşterii lemnari s-au îndemnat a pune două proţapuri la car, unul în faţă, altul îndărăt: ca să-şi poată oamenii schimba calea cu uşurinţă în strîmtori, aducînd numai boii din partea cealaltă în partea de dincoace. Meşteşug de război n-au avut, căci n-au rîvnit la bunurile altora; au deprins numai să se apere ca de furtuni, pojar şi înecuri. De la aceste stihii au învăţat să se mişte: repede lovesc, cu repejune se retrag. După harţuri se întorc să-şi caute morţii, ca să le dea, în pămînt, hodina poruncită de datină. Pe urmă nu uită pomenirile, săpînd fîntîni pentru drumeţii însetaţi şi făcînd praznic din holda fiecărui an;

astfel un rînd de oameni se leagă de alt rînd de oameni, aşteptînd în viitorime un veac de pace pentru copiii strănepoţilor lor. Această lume neliniştită încearcă Voievodul s-o aşeze în hotarele ei; unui asemenea loc al negurii vrea să-i dea măria sa lumină. Cea dintîi putere ce aşează din stîncă sînt sfintele lăcaşuri închinate lui Dumnezeu Hristos. A doua putere ce vrea să aşeze măria sa e dintr-un material mai tare decît piatra: e rînduiala sufletească sub lumina credinţii. De aceea acuma ţara se ridică împotriva valului ismailitenilor.

Călugărul dominican asculta, privind gînditor zarea satelor şi cumpenele fîntînilor ici-colo, în şesuri. Departe umbla o turmă de oi pe malul unei ape, printre dumbrăvi pustii şi ogoare acoperite de zăpezi nouă.

— Sfîntul nostru părinte papa, vorbi dominicanul, a mai avut soli care au ajuns în aceste părţi de lume. Nu ştiu dacă au cunoscut pe Voievodul Ştefan. Unii poate l-au cunoscut, alţii au adus ştiri despre măria sa de la curţile regilor noştri binecredincioşi care sînt vecini Moldovei. M-am învrednicit şi eu a cunoaşte aceste feţe auguste. De la nobilii maghiari şi leşi am ascultat cele mai frumoase vorbe cu putinţă despre Riga Matiaş şi Cazimir-Crai. Aşteptam şi de la domnia ta o apologie într-aceeaşi măsură a acestui Voievod; iar domnia ta nu-mi dai decît lămuriri istorice. E un om simplu? E un bărbat cultivat? E un aventurier inspirat? Ce este?

— E un prinţ adevărat, cuvioase părinte, ieşit din suferinţa lumii de aici.

Dominicanul întoarse o privire cercetătoare, aşteptînd. Postelnicul muntean avu un surîs răutăcios.

— Statele din Apus, zise el, se bucură de huzur, au moştenit cetăţi şi bunuri şi pînă la ele n-ajung loviturile hoardelor – pentru că stau aicea asemenea voievozi puţin cunoscuţi, cum este Domnul meu. Au mai fost şi alţii: Castriotul şi Iancu de la Hunedoara, cărora le-au venit în ajutor vorbele diplomaţilor sfîntului scaun ori ai măritei Republici veneţiene. Să nu vă supăraţi dacă socot că soliile de astăzi au acelaşi scop. Totuşi Domnul meu are nevoie nu de vorbe şi epistole.

— Iubite domnule postelnic, se amestecă în vorbire unul dintre veneţieni, care ascultase cu luare-aminte pînă atunci; te rog stăruitor să binevoieşti a-ţi schimba părerea în privinţa noastră.

— Mi-o schimb cu plăcere, domnilor mei, dacă împrejurările şi

faptele îmi îngăduie.

— Te încredinţez că sîntem gata să tragem şi noi spada pentru Hristos.

Postelnicul avu iar zîmbetul lui strîmb.

— Strălucite seniore, se înclină el către veneţian, îmi îngădui să atrag luarea-aminte a domniei tale asupra oştenilor liberi care ne întovărăşesc şi asupra comisului Onu Păr Negru care-i călăuzeşte. Vă poftesc să credeţi că săbiile lor sînt bune şi ascuţite. Voievodul nostru are şi castele, după putinţa vistieriei sale. Dar n-aş cuteza să spun că toate aceste săbii, adăugind şi pe ale domniilor voastre, fac un sfert din numărul oştenilor lui Antihrist. Vine asupra Moldovei o oştire pe care Ismailiteanul o socoteşte nebiruită.

Călugărul dominican suspină:

— Cele trei sferturi care lipsesc vor fi împlinite de ocrotirea lui Dumnezeu.

— Amin, se închinară seniorii veneţieni.

Postelnicul îi privi pe rînd în tăcere şi nu rosti nici un cuvînt de răspuns.

Solul de la Rîm păru a-şi scutura fruntea ca de o umbră şi se întoarse iar către postelnic, cerîndu-i cu ochii îngăduinţă să-şi urmeze amîndoi sfatul început.

— Sînt doritor, începu iar el cu voie-bună, să ascult toate laudele ce se pot aduce prinţului domniei tale.

— Unii prinţi şi regi au nevoie de laude, zîmbi postelnicul Ştefan, după cum are nevoie de laude un vin îndoielnic. Vinul de preţ mare m-am obişnuit a-l bea în tăcere. Îl veţi cunoaşte şi domniile voastre în acelaşi chip.

— Vorba asta îmi place, încuviinţă dominicanul. Sînt de părerea domniei tale în ce priveşte vinul. Mă îndoiesc că oamenii pot ajunge la asemenea desăvîrşire. Aş dori să aflu unde şi-a deprins ştiinţa diplomatică şi meşteşugul armelor Voievodul domniei tale.

— Pe cît înţeleg, cuvioase părinte, se ascuţi iar postelnicul Ştefan, ştirile ce aveţi de la curţile crailor despre Ştefan-Vodă îl socotesc înrudit pe măria sa cu urşii şi cu bourii mai mult decît cu doctorii filosofiei. Vei avea plăcerea, părinte, să cunoşti că măria sa a băut apa înţelepciunii din aceeaşi fîntînă răsăriteană din care s-a adăpat Apusul. În tinereţa sa, Ştefan-Vodă, a stat la învăţătură între monahi şi dascăli ai Bizanţului.

— Voi avea deci plăcerea să mă înţeleg cu măria sa în limba

elină?

— Vei avea plăcerea asta, cuvioase părinte, şi plăcerea va fi şi de partea Domnului meu. Socot că te vei îndemna deasemenea, cuvioase părinte, să cunoşti şi bisericile pe care le-a înălţat, măria sa lui Hristos. Ca să le ridice măria sa, a adus meşteri din ţara Italiei. Zugravii i-a chemat din Răsărit. Însă şi unora şi altora măria sa le este călăuz, cerîndu-le să-şi supuie meşteşugul lor gusturilor şi gîndurilor măriei sale.

— Atunci cheia sufletului său e cu totul alta decît ne-am putut-o închipui.

— Dacă nu e supărare, e cu totul alta.

— Mă bucur nespus, aflînd asta.

— Bucură-te, părinte, şi-ţi spune bucuria şi-n limba latină; măria sa te va înţelege deasemeni.

— Mă aflu plin de uimire, mărturisi, mişcat, părintele dominican. După ce m-am mirat de asta, îmi dai voie, cinstite postelnice, ca să mă mai mir de alta şi să mă întreb: Cum poate şi cu ce poate sta asemenea Domn într-un război ca cel ce se pregăteşte şi-n războaie ca cele pe care le-a avut?

— În ce priveşte oamenii, cuvioase părinte Geronimo, Domnul s-a îngrijit ca să aibă pe unii ca cei pe care i-ai văzut.

— Am văzut pe aceşti călăreţi din cartea lui Herodot.

— Mai vechi, cuvioase părinte Geronimo. Şi legaţi de acest pămînt în care dorm părinţii lor din milenii. Veniturile trebuitoare oştilor curg în vistieria măriei sale de la vămile drumurilor de negoţ. De cînd Ismailiteanul a tăiat calea mării din mijloc prietinilor noştri veneţieni, s-au întocmit căi de negoţ continentale. Iar drumul către Cafa şi către aromatele răsăritene trece prin Moldova. Este o vorbă în ţara asta:

Decît domniile,
Mai grase-s neguţătoriile...

Venitul acestor vămi măria sa Ştefan îl jertfeşte lui Hristos. După ce a apucat domnia, ani şi ani s-a pregătit pentru acest sfîrşit.

— După cît am aflat, postelnice, şi domnia ta ai avut a suferi de ieşirea acestui prinţ în arenă. Căci domnia ta ai fost nobil al lui Basarab.

— Am fost boier al lui Radu-Vodă Basarab; dar inima mea era alături cu luptătorul pentru credinţă. Am sfătuit pe Basarab-Vodă

să se întoarcă de cătră ismailiteni; măria sa nu m-a înţeles şi a căzut între necredincioşi. Destinul meu este să cad între ostaşii creştini.

— Deci te îndoieşti de biruinţa prinţului Moldovei?

— Poate se îndoieşte şi măria sa, dar nu pregetă nici o clipă. Să nu zîmbeşti, părinte Geronimo, cînd îţi voi spune că sîntem aici în slujbă sfîntă.

Dominicanul a întors spre boierul muntean ochi care străluceau de lacrimi.

Urcau în acel ceas al sfatului lor o colină deasupra văii Siretului. Depărtate întinderi se vedeau în soarele amiezii cătră sate, care nu se deosebeau decît prin stîlpi luminoşi de fum de priveliştile înconjurătoare. În fund erau păduri; în alt fund, codri; mai în fund, un munte mare, cu pisc de omăt trandafiriu.

Cît au stat în popas, au avut această privelişte măreaţă a Ceahlăului în urma lor. După aceea au coborît pe o colină domoală într-o vale ascunsă. La un corn de dumbravă au ieşit de pe o potecă nevăzută doi călăreţi, cu dulame şi cuşme la fel ca ale răzăşilor lui Jder. Şi-au împins caii cătră comis, i s-au închinat şi i-au spus cîteva cuvinte, apoi s-au desfăcut de pîlc şi s-au dus înainte cătră alte dumbrăvi, pe alte poteci tăinuite. Comisul Onu a venit spre postelnic.

— Cinstite postelnice, a zis el, trebuie să grăbim; măria sa ne aşteaptă înainte de asfinţitul soarelui.

— Bine, să silim caii, s-a învoit postelnicul Ştefan. Să ştii, comise Onu, că aceşti boieri venetici şi acest popă rîmlean se ţin pe cai tot aşa de bine ca şi răzăşii domniei tale.

— Asta n-oi crede-o, cinstite postelnice, se fuduli Jder.

— Ba s-o crezi, comise Onu. Şi ce alta ţi-au mai spus acei doi călăreţi?

— Mi-au mai spus că unii brăileni s-au arătat în preajma Cetăţii Crăciuna. Mă gîndesc că mai degrabă m-aş afla acolo decît cu aceşti papistaşi.

— Totuşi, dacă măria sa ne-a trimes să-i aducem, să ştii că măria sa îşi are ale sale socoteli. Nici noi, nici aceşti străini nu le cunoaştem; dar voia măriei sale trebuie s-o împlinim. Să ştii, comise Onu, că veacul său nu-l preţuieşte îndeajuns pe măria sa. Şi mai află că mi s-a arătat vedenie de izbîndă la asfinţit, cînd s-au dat la o parte pîclele Ceahlăului. Toată partea asta de ţară a văzut minunea; unii vor fi înţeles şi s-au veselit.

Jder a părut că se înfricoşează la început de aceste vorbe.

După asta i s-au luminat privirile, şi îndată bună-vestirea postelnicului Ştefan a trecut între răzăşi. Cînd şi-au pus caii la umblet, grăbind mersul solilor la Domnie, ceva din bucuria feţelor lor a părut a se răsfrînge şi asupra priveliştii. Cuviosul părinte Geronimo della Rovere a văzut deodată o turmă mare de oi poposită în vale, cu tot tarhatul coborît de pe asini. Ieşise hora în marginea satului, ca să fie păstorilor petrecere. Bacii cei bătrîni cu saricile miţoase pînă la pămînt stăteau rezemaţi în bîte privind tineretul. Doi dintre ciobanii tineri îşi lepădaseră miţele grele la pămînt şi păşiseră către feciorii din partea locului. Erau doi juni înalţi şi mlădioşi. Dăduseră drumul de sub căciuli pletelor. Cît sînt în slujba oilor, – dădea lămurire italienilor postelnicul Ştefan – aceşti păcurari îşi ţin părul sub cuşmă. La sărbători ale tinereţii, cum e hora de azi, îşi lasă valurile de păr să le bată şalele, pînă la chimir. Unul avea plete bălai, altul negre-corb. Avîntul cu care jucau împreună cu feciorii satului danţul voinicesc, la sunetul cimpoaielor, avea ceva înaripat şi sălbatic în acelaşi timp. Ţara părea dintrodată veselă şi fericită părintelui Geronimo.

— Însă asta nu-i decît o înşelare, îşi tălmăci postelnicul gîndul său. Adevărat este că hora nu îmbătrîneşte şi nu se întristează niciodată; dar în dosul bucuriilor celor mai aprige stă la pîndă aceeaşi grijă crîncenă de care vorbeşte un poet vechi.

— Într-adevăr, priveliştea nu mi se mai pare veselă, mărturisi, cu ochii umbriţi, părintele dominican.

Cînd au trecut în cealaltă parte a satului, printre căsuţe albe şi uiliţi înguste, au văzut alt popor adunat la o înmormîntare, lîngă bisericuţa de lemn. Bătea un clopot sfios, risipindu-şi sunetele spre păduricea de stejari de-aproape, şi mortul, în sicriu deschis, era purtat într-un car cu boi porumbi, întovărăşit de neamuri: bărbaţii cu capetele goale, muierile cu broboade cernite. Preotul, în odăjdii, călăuzea alaiul; două bătrîne desfăşurau din cînd în cînd poduri de pînză, ca să poată trece călătorul spre veşnicie, în lumea umbrelor. Alte babe, bocitoare, cîntau cu jale după sicriu. Pîlcul de răzăşi al lui Jder s-a oprit, salutînd cuviincios pe necunoscutul care se ducea spre o lume mai fericită. Totuşi bocitoarele jeleau mîhnirea neamurilor.

Cu fruntea descoperită, părintele dominican privea şi asculta cu încremenire.

— Am vedenia unui rit pe care îl credeam scufundat, a zis cuvioşia sa către postelnic. Credeam că asemenea voceratrice

n-au mai rămas decît în munţii sălbatici ai Sardiniei.

— Se află şi la noi, la Vaslui, pe tărîmul celălalt, a zîmbit strîmb către dominican dumnealui postelnicul.

Capitolul XIV

În care se arată ce spun solii; iar la urmă ne întîlnim cu Hrana-Beg

La 22 a lunii noemvrie, părintele dominican Geronimo della Rovere dădea papii Sixt cea dintîi înştiinţare despre solia sa la curtea Voievodului Ştefan.

„Această curte, sfinte părinte şi stăpîne, scria dominicanul în cartea sa, se află improvizată într-un tîrg primitiv cu numele Vaslui. Oraşul de scaun al Domnului e în miazănoaptea ţării, la Suceava. Acolo îşi ţine Doamna şi averile, într-o cetate întărită ca şi cetăţile noastre, cu garnizoană bună. Însă prevăzînd de mai multă vreme războiul cu Sultanul Mehmet, Voievodul şi-a întocmit tabără aici într-o regiune aleasă cu îngrijire, unde condiţiile naturale îi dau putinţă de bună apărare faţă de orice invazie. După asta am cunoscut că acest prinţ are, între alte însuşiri, o chibzuinţă strategică puţin obişnuită frunţilor încoronate. Un prietin al meu de aici, bărbat întru totul deosebit şi cultivat la şcolile veneţienilor, pe care îl voi numi signor postelnic, îmi spunea într-o sară, cu privire la coroanele Regilor, că ele sînt trebuitoare ca să puie strălucire materială acolo unde s-ar cuveni să fie strălucirea spiritului.

N-aş putea susţine că Voievodul Moldovei nu mi s-a arătat şi mie, în primul ceas, întru toată măreţia unei curţi orientale, căci aşa cere rînduiala cînd vin solii. Se afla învestmîntat în strai bizantin de brocart şi aur şi spătarul său, jupîn Mihail Vrînceanu, îi purta cununa, buzduganul şi spada, iar în jurul său toţi boierii se înşirau în haine grele şi lungi. Obiceiul acesta l-au primit moldovenii de la curţile principilor bulgari şi sîrbi, odată cu limba slavă a cultului lor şi a cancelariei; şi unii şi alţii încearcă a imita Bizanţul; dar sub ceremonial am cunoscut un bărbat asupra căruia Domnul Dumnezeu a binevoit a-şi coborî harul.

Se aflau în faţa palatului puţine trupe, cu zale şi suliţi. Însă în toată împrejurimea observam tabără mare de corturi şi bărăţci de lemn c-o rînduială strictă. Signor Onu, comandantul cortegiului nostru alcătuit din oameni ai ţării, a oprit printr-un

semn al mînii coloana, şi atunci toată răzăşimea – cum se spune acestei călărimi – şi-a descoperit capetele şi, printr-un singur gest, oamenii au pus cuşmele între urechile cailor.

— Să trăieşti, măria ta, am adus solia, a zis singur Onu.

După cît am înţeles de la signor postelnic, aceste vorbe nu erau în protocol; totuşi Voievodul a zîmbit şi i-a plăcut ţinuta oamenilor săi. Atunci răzăşii s-au desfăcut în dreapta şi-n stînga, deschizînd trecere; Domnul a făcut doi paşi împotriva noastră; noi am descălecat şi ne-am dus cu grabă spre el închinîndu-ne. Cînd ne-am ridicat fruntea, am băgat de samă că Voievodul ne cercetează cu luare-aminte. N-aş înţelege de ce privirea măriei sale s-a aţintit asupra mea îndelung. M-am simţit tulburat şi mişcat.

— Bine-aţi venit, domnilor, la curtea noastră şi în ţara părinţilor mei… a zis măria sa.

Signor postelnic mă prevenise că Domnul vorbeşte italiana. Totuşi surprinderea nu mi-a fost mai mică decît plăcerea, în acelaşi timp căutam un anumit sens cuvintelor: «în ţara părinţilor mei…».

Cată să mărturisesc, sfinte părinte şi stăpîne, că de mai multe ori, în acest loc unde am ajuns, am avut îndemn lăuntric a mă socoti într-o regiune misterioasă şi între oameni pe care încă nu-i pot descifra. Religia acestor ţinuturi e grecească, totuşi datinile ce observ au în ele ceva cu totul particular. Limba ce se vorbeşte obişnuit în popor ori între nobili e alta decît arhaica slavonă a cancelariei, aşa cum la noi, în Apus, limba vulgului e una şi vechea noastră latină alta. Fără să vreau am băgat de samă unele ecouri asemănătoare între muzica limbii de aici şi dialectele italiene. Am auzit desluşit chiar vocabule sarde şi spaniole. Multe alte lucruri misterioase m-au tulburat în felul de a fi al oamenilor, în chipul cum privesc ei moartea şi viaţa. Mă aflam departe, la hotarul lumii barbarilor, şi totuşi nu mă simţeam străin. E fără îndoială o iluzie, datorită înclinării mele către poezie; totuşi trebuie s-o mărturisesc părintelui şi domnului meu.

După ce ne-am spus numele şi calităţile, Voievodul s-a închinat spre noi cu voie-bună şi ne-a spus:

— Domnilor, binevoiţi a îngădui să tacă puştile şi pivele ce trebuiau să sune în onoarea domniilor voastre. Mai potrivit e să păstrăm pulberea pentru alt scop. Vă rog să mă urmaţi în casa lui Hristos, ca să ne închinăm lui şi să-l rugăm să dea bună

lumină sfatului nostru.

L-am urmat în tăcere, în paraclisul curţii domneşti. Acolo au slujit trei preoţi întru lauda lui Dumnezeu Hristos. După ce-am ieşit de-acolo, Domnul ne-a îndemnat să trecem în camerele pregătite pentru noi; slujitorii noştri ne-au adus sacii de piele cu lucrurile şi ne-am schimbat hainele de drum. Nu mult după asta aprozii ne-au poftit la cină. Nu m-au interesat mîncările, cît oamenii. Şi în afară de cei pe care-i ştiam, am cunoscut la masa domnească pe un cleric cu înfăţişare ascetică de care m-am legat numaidecît. Duhul său nu e neliniştit şi caustic ca al domnului postelnic, ci paşnic şi blînd, însă cu destulă ascuţime. Are numele Amfilohie arhimandrit; pare sfătuitor de orice clipă şi secretar intim al Voievodului. În stînga îl aveam pe cuvioşia sa; în faţă pe Domn. În urechea mea stîngă a pătruns destulă dulceaţă de vorbe în limba zeilor Olimpului; iar în faţă aveam figura energică şi luminată a Voievodului. Cătră sfîrşitul cinei, cînd paharnicul său i-a înfăţişat cupa de vin cu toate formele consacrate, gustînd din ea şi apoi înghenunchind şi prezentîndu-i-o, am ascultat şi din gura măriei sale cîteva cuvinte pe care nu mă obişnuisem a le auzi la curţile altor prinţi. A închinat cupa în cinstea stăpînilor noştri. A adăogit:

— Cinstiţi oaspeţi, bănuiesc că prinţii care v-au trimes la mine ca să cunoaşteţi ce fac şi ce pregătesc au o îndoială în privinţa acestui război. Eu socotesc că puterea lui Sultan Mehmet e mare, însă n-o cred nebiruită. N-aş fi în stare singur s-o înfrîng şi nădăjduiesc în ajutorul Domnului Hristos. Potrivit ar fi, pe lîngă ajutorul lui Dumnezeu, să am şi ajutorul fraţilor mei creştini. Să ne înarmăm pe dinlăuntru cu credinţă tare, dar pe dinafară să nu uităm a pune zale şi a ţinea în mînă sabie ascuţită. Înainte de acest război am căutat să aşez de partea mea şi alte împrejurări; de aceea am înarmat cu oşteni buni cetăţile mării şi am împins pe ismailiteni din Ţara Românească peste Dunăre. Socotinţa mea este că Mehmet-Sultan e bine să rămîie dincolo de fluviu. Şi mai bine decît atît este să nu poată intra în cetăţile Moldovei: atunci căderii noastre ar urma căderea neopriţi de nimic a fraţilor noştri care stăpînesc pe leşi şi unguri. Ori stăpînii domniilor voastre, ori fraţii noştri craii ar putea spune, dacă încă n-au spus, şi mi se pare că au spus, că ajutorul ce cred eu folositor pentru creştinătatea întreagă ar fi în rîndul întîi folositor intereselor mele şi de aceea îl cer. Iar eu am să răspund în puţine cuvinte. Cunoscînd bine puterea lui Mehmet-Sultan, m-aş putea alcătui lesne cu

înălţimea sa, ca să-mi fie mie bine şi să aibă această ţară tihnă. Dacă pun eu la pămînt sabia, măria sa Mehmet se îmblînzeşte îndată. Dar eu nu pun la pămînt sabia, eu sînt oştean al credinţii mele, şi războiul ce pregătesc e un război pentru suflet, după cuvîntul sfînt că omul nu se hrăneşte numai cu pîne.

Taina acestor mărturisiri s-o cunoască Dumnezeu; eu am primit lovitura lor pînă în fundul sufletului; am cuprins mîna părintelui arhimandrit Amfilohie şi am strîns-o. M-am cufundat după aceea în sine-mi, am închis o clipă ochii şi m-am rugat pentru izbînda Voievodului.

Se aflau la cina domnească cei mai mulţi dintre nobilii măriei sale, unii ocîrmuitori de ţinuturi, alţii împlinind anume slujbe la curte, după rînduiala împărăţiei ruinate a Răsăritului. Mai erau, în afară de aceştia, şi alţii, stăpînitori bogaţi de pămînturi, care aduceau Domniei contingentele lor de oaste. Îi observam şi, în acelaşi timp, ceream lămuriri părintelui arhimandrit. Înfăţişarea lor bărboasă şi violentă îmi îngăduise de la cea dintîi privire să-i aşez în categoria anumită a oamenilor necultivaţi care dau fiinţii lor cu îmbielşugare din seul şi laptele pămîntului. În ce priveşte preocupările spirituale, fără îndoială că între ei şi supuşii lor nu e mare deosebire. Cu toată cultura de care se bucură patria noastră, avem şi noi destui de-aceştia. Înainte de a veni Ştefan-Vodă la cîrma Moldovei, toţi aceşti boieri nu se îndeletniceau decît cu intrigile politice şi împărecherile în jurul pretendenţilor la tron. Ţara n-are un statut anumit al succesiunii voievozilor. Nu se cere Domnului decît să fie din stirpea stăpînitorilor vechi şi legitimi; nobilii au datoria să aleagă pe cel mai vrednic. Cum s-a îndeplinit această sfîntă dorinţă a întemeietorilor, care au ţinut să aşeze ca lege suverană a domniei virtutea, îşi va putea da sama sfîntul meu părinte şi stăpîn cînd îi voi spune că Voievodul Ştefan a apucat dreptul său de moştenire după ce, un sfert de veac, ţara a fost frămîntată de lupte lăuntrice, trădări, omoruri între fraţi şi neamuri. Însuşi părintele său Bogdan-Vodă fusese tăiat de un frate în aceste amestecuri. Dumnezeu a trimes ţării la timp pe bărbatul dorit de morţi şi aşteptat de vii. Braţul măriei sale a lovit, a stăpînit şi a călăuzit. Mă întrebam în acea oră, cînd îi priveam pe toţi, bătrîni şi tineri, prin ce meşteşug iscusit izbîndise Voievodul Ştefan să facă a fermenta în asemenea amfore primitive vinul nou al unui ideal? Simţeam în cei mai mulţi o comunicare caldă cu prinţul lor şi o iluminare sufletească, şi socoteam asta încă una din tainele pe care le întîlnesc la fiecare

pas în acest colţ de pământ.

Părintele Amfilohie arhimandritul, cercetător mai rece al oamenilor de care mă interesam, îmi dădea a înţelege că s-ar putea tălmăci asemenea prefacere nu numai printr-o înrîurire mistică, ci mai ales prin puterea Voievodului de a-şi impune autoritatea. Cum judeţul său e totdeauna drept şi neînduplecat, măria sa ar socoti că păcătuieşte faţă de Dumnezeu dacă nu l-ar sprijini cu sabia. De la început Domnul Moldovei a adus în jurul său oşteni buni pe care a ştiut să-i aleagă şi să şi-i facă devotaţi. Cu o curte care numără zece ori douăsprezece mii de săbii, dacă ai însuşirile necesare stăpînitorilor, poţi pune rînduială acolo unde a fost anarhie.

— Însă nu e numai asta, a adaos zîmbind părintele arhimandrit; cred şi eu, cum cred toţi moldovenii, că Domnul Dumnezeu a ales şi a trimes la vreme Domn acestui pământ, în acest veac de restrişte.

Rog pe sfîntul meu părinte şi stăpîn să binevoiască a nu zîmbi de toate aceste reflecţii ale mele, făcute într-o atmosferă de furtună apropiată. Să binevoiască părintele şi stăpînul meu să aştepte cele nouăzeci şi nouă de zile de care vorbesc astrologii naivi de aici, şi, dacă Ismailiteanul va fi înfrînt, stăpînul şi părintele meu să-mi dea dreptate.

Mărturisesc că şi eu cred în izbîndă ca şi toţi cei din jurul meu. E destul şi asta pentru a înţelege în parte puterea acestui om de la marginea lumii.”

Cam în aceeaşi vreme îndrepta o carte de taină unul din solii veneţieni, signor Giuseppe Vanini, vărului şi ocrotitorului său gran signor Andrea Vanini, membru în consiliul de zece al Republicii.

„Prea strălucite domn şi iubite vere, scria signor Giuseppe, niciodată nu mi-aş fi închipuit că de la somptuosul nostru San-Marc, şi de la Palazzo Dogale şi de la Garfa şi Osteria Nera, şi de la palatele noastre de marmoră în afară şi aur înăuntru, voi ajunge într-un loc de pedeapsă ca acesta întru care mă aflu. De aici de la Vaslui, pînă la Pontul Euxin nu-i departe. Acolo a suferit Ovidiu; aicea sufăr eu. N-am găsit nimic din obiceiurile noastre, din mîncărurile noastre, din petrecerile noastre. Doamnele frumoase cu care sîntem prietini au rămas la Veneţia; aicea aşteptăm să ne covîrşească în curînd armiile nenumărate ale necredincioşilor. Cine poate fi atît de lipsit de logică încît să-şi închipuie că Voievodul Ştefan, cu mijloacele lui destul de sărace,

ar putea săvîrşi mai mult decît Veneţia şi decît regi mari împotriva Păgînului?

Trebuie să recunosc Voievodului multe însuşiri; e un prinţ adevărat şi m-am bucurat de bunăvoinţa măriei sale; mi-a pus întrebări în limba noastră şi a părut atins de complimentele ce i-am făcut; are oaste în leafă dintre cele mai bine întocmite; are în sprijinul său şi pe autohtoni, ceea ce mi s-a părut interesant; are încredere în sprijinul divin şi-i dau dreptate să creadă că-l va avea, deşi e schismatic: nu văd însă cum toate acestea la un loc, adăogind şi îndemnurile noastre cele mai energice, ar putea opri valul care înaintează. Se spune că Soliman-Beg a şi atacat hotarul Moldovei.

Mărturisesc că în minuni nu cred. Aşa că nu aştept decît întoarcerea mea la Veneţia, unde am lăsat toate cele iubite şi plăcute... Vei deschide ochii cu uimire cînd îţi voi face cunoscut că aici e iarnă de patru săptămîni. Unele zile sînt frumoase, de şi reci, soarele străluceşte în cer senin peste cîmpii şi colibe, alte zile umplute de ceaţă îmi închid şi modesta privelişte a sus-ziselor cîmpii şi colibe. Muzici şi baluri n-avem; cărţi şi şah nu joacă nimeni; nu-mi rămîne decît o singură îndeletnicire: mărturisesc că e plăcută şi am la ea buni tovarăşi. Ca să beau vinul foarte bun al ţării, am nevoie numai de cupă; tovarăşii pe care întîmplarea mi-i pune la îndămînă mă înţeleg fără cuvinte. Gestul braţului drept e singura noastră elocvenţă. Am auzit că şi măria sa Voievodul iubeşte asemenea îndeletnicire, însă pînă acuma n-am avut onoarea să-i fiu adversar. Ai fi spunînd unii şi alţii că măria sa, de cînd se află cu oştile în această tabără, duce viaţă aspră, ajunează des şi înlătură întrucîtva de la mesele sale îmbielşugarea acestui rod dumnezeiesc. Măria sa gustă numai o dată din cupă; după aceea se întoarce la grijile, poruncile, cercetările sale, c-o stăruinţă pe care o admir, însă o socot o zădărnicie a zădărniciilor. Bineînţeles nu spun asta în gura mare, dar o cred desăvîrşit înlăuntrul meu.

Iată care-i părerea curentă a unora dintre boierii moldoveni. Mi-a împărtăşit-o singurul bărbat cultivat din ţară – afară de Voievod, în faţa căruia sînt obligat să mă închin după protocol şi să accept că are toate însuşirile prinţilor. Acest singur bărbat cultivat din ţară se numeşte. Postelnicul Ştefan Meşter. Nu-ţi voi face portretul său fizic; să ştii că nu e un Adonis; dar spiritul lui îmi place.

— Turcii, argumentează domnia sa pentru alţii, sînt pedeapsa

lui Dumnezeu pentru păcatele noastre. Fiind de la Dumnezeu pedeapsă, nu se cuvine să ne împotrivim, ci cată să ne supunem lor.

E o logică neînduplecată pe care, dealtminteri, o cunoaşte şi Mehmet-Sultan. Sprijinind-o c-un pahar de vin vechi, domnia sa postelnicul Ştefan îi îndoieşte valoarea.

De la domnia sa am cunoscut şi nişte versuri celebre în Orient, ale unui poet mahomedan cu numele Hafiz. Mi le-a rostit chiar în limba originală. I-am făcut observarea că nu înţeleg nimic şi domnia sa mi le-a tălmăcit. Iată-le:

Beţia e maica stricăciunilor,
Dar această maică a stricăciunilor
Are sărutare mai dulce decît o fecioară.

După ce am descoperit că orientalii au poeţi aşa de înţelepţi, m-am putut încredinţa cu ochii mei că moldovenii au prea frumoase muieri. Într-o călătorie pe care am făcut-o la Suceava, ca să vedem cetatea de scaun, am cunoscut pe o doamnă care are numele neobişnuit de Candachia şi o frumuseţă cu mult mai puţin obişnuită decît numele. E vrednică de penelul pictorilor noştri, nu ca să înfăţişeze madone, ci o Salomee prezentînd lui Herod capul sfîntului Ioan Botezătorul. Pentru o sărutare a ei mi-aş da şi eu căpăţîna, de şi mă numesc Giuseppe.

Se spune că tînărul moştenitor al tronului Moldovei, Alexandru-Voievod, care se afla în clipa aceea la Cetatea Sucevii, venit pentru noi solii din porunca părintelui său, ar fi fost cuprins de o patimă subită pentru această frumoasă doamnă Candachia. Urmarea a fost, ca la orice curte de prinţ, că soţul, domnia sa boierul Cristea Păr-Negru, a fost poftit la Alexandru-Vodă, ca să se bucure de cuvintele amicale şi preţuirea neaşteptată a tînărului său prinţ. Alexandru-Vodă i-a şi spus că-l va cere părintelui său pentru curtea sa particulară, pe care o ţine la Bacău, cătră hotarul Ţării Ungureşti. Signor Cristea Păr-Negru, tînăr nobil plin de vanitate, nu mai cunoaşte margini mîndriei sale pentru asemenea alegere. Doamna Candachia mi s-a părut cu mult mai puţin încîntată. Cu spaimă am aflat că practică virtutea şi iubeşte cu adevărat pe soţul său. Iată unde a trebuit să vin ca să descopăr îndeplinite poruncile ce se dau femeii în textele sfintei noastre religii creştine.

Îţi voi mai spune în puţine cuvinte că ne-am înfăţişat

Doamnei Voievodului Ştefan, principesă din neamul împărătesc al Comnenilor. Mi s-a părut palidă şi înfricoşată de evenimente. Gurile rele spun, şi agenţii noştri n-au întîrziat să-mi comunice, că mîhnirea împărătesei Maria s-ar fi datorînd mai cu samă unei tinere domniţe, fiică a lui Radu Basarab, Voievodul căzut al Ţării Româneşti. Această tînără roabă n-are ochi decît pentru Domnul şi stăpînul care a cucerit-o: ceea ce ar arăta că prinţii şi prinţesele de aici sînt oameni, ca pretutindeni pe lumea aceasta.

Mai folositoare mi-a fost la Suceava cunoştinţa unui oarecare stolnic Gavriluţă, boier şi el al lui Basarab ca şi amicul meu postelnicul şi oploşit aici cu jupîneasa lui. Altă frumuseţă, ceva mai îmbielşugată decît a jupînesei Candachia. Nu înţeleg cum pot ajunge pînă aici bărbaţi cu soţiile lor, pe cînd eu mă aflu singur şi văduvit de toate. Îmi vine a crede că cei care ajung aici cu soţiile lor tind a deveni binefăcători ai celor singuri, cum sînt eu.

Doamna aceasta, cu numele Dafina, e foarte sprîncenată şi m-a privit îndelung cu ochii ei negri. Am aflat că n-ar fi admiratoarea soţului său, ceea ce m-a bucurat; şi al doilea zîmbet al său l-am primit pînă în fundul fiinţii mele. Cea din urmă anecdotă a iubirilor acestei doamne mi-a fost comunicată tot de domnia sa postelnicul.

Se zice că soţul a intrat în camera soţiei tocmai cînd prietinul păşea peste fereastră. Cine-i acel prietin, Gavriluţă stolnicul n-a putut şti. S-a întors cu gesturi semnificative către frumoasa jupîneasa Dafina, cerînd lămurire. Dar frumoasa jupîneasă căzuse pe spate şi se făcea moartă pe pardoseala camerei. Iubind-o profund, după duhul său simplu, stolnicul Gavriluţă a socotit-o pierdută pentru totdeauna şi a început a plînge şi a se tîngui. După un pătrar de oră jupîneasa Dafina n-a mai putut suferi lacrimile lui care-i pătau obrazul sulemenit şi a deschis un ochi. El se opreşte din plîns şi întreabă grăbit, ca să n-o vadă murind iar:

— Ce s-a întîmplat? Spune, sufletul meu, ce este?

— Era să mor de spaima ta… suspină ea.

— Şi acuma te simţeşti mai bine?

— Nu ştiu, dragul meu soţ; tot mă simţesc înfricoşată; m-aş face bine şi aş învia deplin dacă mi-ai jura ceva…

— Jur! Jur! se leagă numaidecît Gavriluţă.

— Atunci jură, iubitul meu soţ, că n-ai văzut nimic.

— Amin! se grăbeşte să încheie Gavriluţă drama. Şi jupîneasa Dafina a înviat cu desăvîrşire.

Am binecuvîntat această înviere. O socotesc preludiu la mîngîierea unui biet nobil veneţian în exil.”

Aceluiaşi mare domn şi membru în consiliul secret de zece, i-a adresat carte şi al doilea sol veneţian, signor Guido Solari.

„Nobilului meu protector, strălucitul domn Andrea Vanini, cele mai respectuoase şi recunoscătoare salutări trimete Guido Solari, sol în Moldova. Şi să ştii, nobilul meu domn şi protector, că am ajuns cu bine la această curte depărtată şi aşteptăm aici războiul cu necredinciosul Ismailitean.

Despre lucrurile cele mai de căpetenie fără îndoială a scris înălţimii tale soţul meu de solie prea onoratul domn Giuseppe, ca unul ce se află mai vîrstnic decît mine, mai cu experienţă şi mai cunoscător al lumii. Aşa că eu n-aş cuteza să atac ca domnia sa problemele de strategie şi diplomaţie. Am socotit însă că ar putea interesa pe înălţimea voastră unele împrejurări şi fapte de la această curte care mie mi s-au înfăţişat într-o lumină deosebită. Între cele văzute, pe mine m-au interesat mai ales trupele de nobilime mică rurală a ţării, cărora aici li se spune răzăşi. Întîia oară i-am văzut pe răzăşi la Roman; şi un prietin al meu de aici, bărbat în vîrstă şi instruit la noi la Veneţia, ne-a informat că acele contingente remarcabile prin înfăţişarea şi ţinuta lor servesc pe Voievod fără simbrie. Sînt oamenii măriei sale, spunea acest prietin de care vorbesc, domnul postelnic Ştefan Meşter, văr al lui Basarab-Vodă, fost principe al Ţării Româneşti. Cum destinaţia mea, din mila marilor domni care mă ocrotesc, este să servesc Veneţia cu sabia, fie la hotarele noastre continentale, fie în ostroavele pe care le avem în stăpînire, am fost cu luare-aminte faţă de trupele Voievodului Moldovei. Am văzut zece pînă la douăsprezece mii de curteni în leafă, trupe de mîna întîia, cu armură uşoară, cu care măria sa Ştefan a făcut acum trei ani războiul cu Basarab-Vodă. De fapt războiul a fost cu ismailitenii, sub mîna cărora domnea Basarab-Vodă. Însuşi Basarab avea oaste puţină; iar războiul a fost purtat mai cu samă de necredincioşi, cu oşti din cetăţile Dunării. În acel război lefegiii lui Ştefan-Vodă şi boierii Moldovei cu oamenii lor au dovedit vitejie şi disciplină. De atuncea măria sa, Voievodul a întărit şi mai mult disciplina şi meşteşugul trupelor sale, ţinîndu-le mai ales în tabăra de aici. Pe o înălţime ce se chiamă Cetăţuia, măria sa are şi artilerie destul de bună, care aicea se chiama „puşti"‘. Unele puşti uşoare pot fi trase cu uşurinţă de două părechi de boi; însă altele care se chiamă „pive", turnate în bronz, sînt

foarte grele şi stau pe căruţe mari cu roate joase, şi trebuiesc douăzeci şi treizeci de părechi de boi ca să le mişte. Se zice că turcii aduc pive de acestea şi mai mari decît ale Voievodului. Nu ştiu cum le vor purta pe drumurile ţării, căci aceste drumuri pur şi simplu nu există; aşa încît aud că, pe lîngă şaizeci de boi de fiecare pivă, mai au şi cîte cincizeci ori şaizeci robi creştini, care le împing şi le saltă în locuri grele.

Pe lîngă puşti şi curteni, Voievodul mai are şi contingente auxiliare: unele care se chiamă „gloate" – adică mişeii de rînd care vin cu arme primitive şi care se dovedesc înfricoşători cînd duşmanul e biruit; altele care servesc în schimbul unor foloase, privilegii şi moşii, şi care nu primesc de la Voievod nici soldă, nici hrană. Aceştia sînt răzăşii, care m-au interesat pe mine.

Cu sprijinul prietinului nostru, domnul postelnic Ştefan Meşter, am intrat în legătură cu unul din cei care îi conduc. E un boier tînăr cu numele Onu Păr-Negru, prea devotat stăpînului său. Se află aici şi alţi tineri devotaţi măriei sale; însă domnul Onu Păr-Negru e un june care adaogă devotamentului o valoare personală puţin obişnuită.

Mi s-a dat învoirea să comunic cu domnia sa şi să-l întovărăşesc în unele expediţii. Signor Ştefan Meşter vine şi domnia sa cu mine, ca să-mi fie interpret: şi astfel am ajuns să înţeleg pînă la un punct sufletul acestor oşteni care, lucru curios pentru noi, servesc fără simbrie. Pare că se găsesc şi în alte ţări asemenea participări ale autohtonilor; totdeauna însă asemenea participări se află legate mai mult de interese venale. Particularitatea oamenilor acestora de aici e că ei socotesc războiul cu Păgînul ca o afacere personală, şi nu văd atît dobîndă după biruinţă pe cît datoria sacră, pe care o vor depune în cumpăna Domnului luminii, la judecata ultimă.

Signor Giuseppe mi-a făcut o mustrare amicală pentru amestecul meu între răzăşi. Cum ismailitenii au început a înţepa cu trupele lor de pradă hotarul Moldovei, răzăşii se pregătesc să intre şi ei în acţiune, cu porunca şi învoirea Voievodului. Ţin să fiu şi eu de faţă la ce se petrece; signor Giuseppe înţelege să fac asta pe răspunderea mea proprie. Cu toată nemulţămirea, ce-i pot produce, mă duc pe răspunderea mea, ca să nu se spuie cîndva că Veneţia n-a dat sprijin cu sabia în acest război cu necredincioşii.”

La începutul lunii dechemvrie, domnia sa comisul Manole Păr-Negru se afla ieşit la oaste cu feciorii săi. Numai jupîn Dămian

lipsea, fiind neguţător în ţară străină. Părintele ieromonah Nicodim îşi lăsase iar singurătatea de la Neamţu şi ţinuse să stea alături de tatăl şi fraţii săi după trup. Îndrăznise a încinge şi sabie, fără a lepăda crucea de chiparos în care se afla dăltuit chipul lui Hristos şi pe care o purta la piept, pe straiul monahicesc de dedesubt. Iar pe deasupra purta dulamă de oştean după cuviinţă.

Uneori steagurile de răzăşi se aflau bulucite toate în preajma Domniei, şi atuncea stăteau la porunca lui jupîn Manole, comisul cel mare, pentru rînduiala învăţăturilor de război. Cîteodată unele steaguri se desfăceau într-o parte spre Ţara-de-Jos, altele prin cotiturile munţilor în hotarul ţinutului Putnei; dar aveau unele de altele ştire şi se răspundeau cu bătrînul Manole Păr-Negru.

În ajunul Sfintei Naşteri, Soliman-Beg hadîmbul, aflîndu-se la Cetatea Brăilei, a slobozit poruncă navrapilor să spargă hotarul înspre Crăciuna. Cînd i-a venit ştire că hotărîrea s-a împlinit, a purces şi el cu grosul oştilor ca să intre în valea Siretului şi de-acolo, ţinînd laturile cît spre munte, cît spre şes, să împingă înspre miazănoapte orice i-ar sta în cale, pînă ce va găsi grosul oştilor lui Ştefan-Vodă.

Înainte de a călca Focşanii, hadîmbul şi-a oprit tabăra în popas de o zi. Ulemalele au strigat asupra urdiei lauda lui Mahomet proroc şi crainicii au adăogit porunca marelui Sultan.

— Poruncit este lui Soliman-Beg, de către Domnul şi Împăratul lumii Mehmet, să vă ducă asupra beiului de la Ac-Iflac, să-i găsiţi oştile, să-i sfărmaţi oştile şi Soliman-Beg să apuce de barbă pe beiul de la Ac-Iflac şi să-l tîrîie la picioarele Împăratului lumii Mehmet-Sultan.

Jder, cu patru steaguri de cîte cinci sute de răzăşi, se afla în laturea Cetăţii Crăciuna sub munte. Şi aştepta acolo veşti de la comisul cel bătrîn, care se ţinea dincolo de Trotuş cu celelalte douăsprezece steaguri, grosul răzăşimii ce avea sub mîna sa. Era sară de iarnă cu moloşag şi pîclă. Sub brădet, roatele de răzăşi aprinseseră focuri.

Lui Jder şi soţilor săi, obraze subţiri, Gheorghe Tataru le aşternuse cetină groasă în preajma flăcărilor. Obrazele subţiri erau talianul Guido si domnia sa postelnicul Ştefan Meşter.

Veneţianul îşi lepădase straiele lui scumpe cu înfloriturі de matasă şi pusese pe el şiac şi dulamă de oştean, în cap căciulă. În această parte de lume, îl încredinţase postelnicul Ştefan, iarna

şi nu gustul oamenilor hotărăşte straiul. Deci signor Guido se simţea foarte bine în preajma unui pojar clădit din trunchiuri întregi şi socotea căldura aceea care-i intra în toate mădulările drept cel mai mare bun al vieţii. Însă răzăşii cît şi comisul lor cel tînăr Onu aveau altă socotinţă şi ţineau să întrebuinţeze focul şi pentru alte nevoi ale trupului. Înaintea lui signor Guido Solari apăruse un hartan de berbece străpuns de o ţiglă de lemn şi acel hartan fusese aşa potrivit în preajma jarului, încît nu mai putea ieşi din cîmpul de cercetare al oaspetelui veneţian. Gheorghe Tataru dintr-o parte, un răzăş din altă parte începură a-l stropi cu salamură şi atunci o mireasmă plăcută de friptură dădu înştiinţare veneţianului că sînt pe lumea asta şi alte plăceri decît un pat de cetină în preajma focului. Îndată ce hartanul a început a se rumeni, Gheorghe Botezatu găsi în desagii lui o ploscă cu vinars de afine.

— Asemenea lucruri uşurează suferinţele războiului, a zîmbit jupîn Ştefan Meşter

— Pînă acum n-am a mă plînge de nimic, a dat răspuns signor Guido.

— Nădăjduiesc că nu vei avea a te plînge nici de acuma înainte, domnul meu, a urmat a grăi postelnicul, de şi de ieri oştile ismailitenilor au pătruns dincoace de hotar.

— Ştiu asta; mi-au lămurit răzăşii cu semne, şi mi-a confirmat şi signor Onu cu alte semne însoţite de vorbe.

— Însă comisul Onu nu ţi-a putut tălmăci discursul crainicilor.

— Despre ce-i vorba? se amestecă Jder.

— Despre ce-au spus crainicii urdiei.

— Atuncea lămureşte-i talianului aşa, că măria sa Ştefan-Vodă are bărbieri iscusiţi şi nu poartă barbă.

— Ce zice comisul, signor postelnic? Şi de ce rîzi domnia ta?

Postelnicul Ştefan Meşter a dat lămuririle trebuitoare şi italianul s-a simţit îndemnat să se veselească zgomotos. Jder şi-a adunat luarea-aminte asupra fripturii şi a scos la lumină un cuţit potrivit pentru împrejurare. Domnul Guido Solari îi admirase stiletul, însă, pentru a scoate felii dintr-un hartan de berbece, e mai bun un cuţit lat şi bine ascuţit pe piatră, făurit dintr-o bucată de fier vechi de un meşter oacheş al răzăşilor, care-şi poartă cu el în desagi mangalul, ciocanele şi foiul.

— După ce mi-am îndestulat trupul, a grăit într-un tîrziu veneţianul, urmează să-mi hrănesc şi curiozitatea. Sînt doritor să aflu, signor postelnic, în ce chip îşi fac aprovizionările răzăşii

domniilor voastre. Desagii pe care-i poartă nu sînt nici prea mari, nici prea pîntecoşi; totuşi la popasuri îi văd că scot din ei tot ce le trebuie. Nici nu i-am observat că ar fi făcînd război împotriva localnicilor ca să-şi adune hrana, cum e în obiceiul oştilor de la noi. Atunci cum fac?

— Fac bine, signor Guido; nu se duc răzăşii după merinde, ci vin merindele după răzăşi. N-aş putea afirma că ţara asta e bogată, însă are cu îndestulare de toate. Dar iată că, mîni, toţi cei care se află în calea oştilor păgîne nu vor mai avea nimic. Îşi încarcă în cară atît cît pot; îşi părăsesc satele şi se trag sub munte, ori subt adăpostul pădurilor. Umblînd şi noi în această regiune de invazie, pămîntenii ne pun la îndămînă o parte cel puţin din ce nu pot lua cu ei: vite, brînză şi pită. Apa bună o găsim la fîntîni pe care le cunoaştem numai noi; celelalte, rămase în fiinţă, au fost otrăvite cu măselariţă şi cucută. În poieni depărtate, aflăm vite care pasc slobod. La vaduri de mori, ştim unde să aflăm mălaiul. Dacă se suie cîţiva oameni în munte, dau peste păstori, care ne dăruiesc burdufuri de brînză. Toată ţara ia astfel parte la război în toate formele. Vrei să mă întrebi cum se plătesc toate? Mulţămim pentru apă cinstiţilor întemeietori ai fîntînilor, închinînd un strop pentru sufletele morţilor, cărora aceste fîntîni au fost consacrate. Deasemenea aceloraşi suflete ale morţilor sînt jertfite toate celelalte provizii ce găsim, ori daruri ce ne vin. După cum ai băgat de samă şi domnia ta, ne ies întru întîmpinare oameni, mai ales femei, care aduc blide cu mîncare oştenilor măriei sale.

— Am văzut asta. Dar credeam că se plătesc.

— Asemenea lucruri nu se plătesc, signor Guido, şi au în ochii celor ce le dăruiesc un preţ cu mult mai înalt. Aceşti oameni nu sînt departe de noi, dar stau foarte departe de duşmani, căci drumurile cotite şi tainiţile codrilor numai lor şi nouă ne sînt cunoscute. După ce se vor potoli sfaturile de la focuri şi se va face linişte împrejurul nostru, la anumit ceas al nopţii, dacă asculţi cu luare-aminte, ai s-auzi în depărtare cucoşi cîntînd. Acolo de unde vin aceste semnale, se află poposiţi bejănari cu puţinul ce au încărcat de la vetrele părăsite. Sînt mulţumiţi că şi-au scăpat sufletele şi aşteaptă să treacă vijelia cum aşteaptă să treacă iarna şi să revie o primăvară nouă. De-asemeni, nu vor trece două ceasuri de la înserat şi ai să vezi singur cum vin la comisul Onu pămînteni care, din bună-voia lor, au băgat de seamă popasul oştilor lui Soliman şi locurile unde se ţin stolurile

de pradă ale navrapilor. Înştiinţează pe slujitorii măriei sale, ca să le înlesnească războiul.

Veneţianul asculta cu luare-aminte asemenea lămuriri şi privea în juru-i aşteptînd întîmplări cu totul deosebite, în măsura acestor oameni necunoscuţi încă lumii civilizate. Răzăşii se aşezau la hodină pe cetini. La fiecare foc rămînea strajă, ca să ţie flăcările necontenit vii. Pădurea şi-a cîştigat încet-încet tăcerea şi, cînd mişcările s-au împuţinat cu totul, s-a auzit fiorul vîntului în vîrfurile brădetului. Din altă poiană, de la conoveţele cailor, tresăreau din cînd în cînd vuietele înăbuşite pe care le făceau animalele scuturîndu-se. Şi acolo răzăşii ţineau din loc în loc vetre de foc.

La al treilea ceas al nopţii s-a auzit undeva, spre străjile de la margine, lătrături. Nu mult după asta răzăşii de veghe au adus doi oameni străini cu cojocele, glugi şi toiege. Purtau plete sub căciuli mari. Un dulău alb ciobănesc venea după ei.

— Spun că vor să vorbească cu comisul nostru, a grăit unul dintre răzăşi către Botezatu.

Jder s-a ridicat numaidecît din culcuş şi-a venit lîngă flăcări. A cercetat fără cuvinte pe cei doi ciobani. Cînd s-a aşezat el, s-au lăsat şi ei pe vine, cu cînele alb între dînşii.

— De unde sînteţi?

— De la Caşin, cinstite comise, a răspuns cel mai bătrîn. Oile noastre au trecut înainte acu o săptămînă cu mari greutăţi, fiind o vreme ca asta. Dar ce să facem? Ne plecăm la voia lui Dumnezeu. Socoate baciul nostru cel bătrîn Andonie, care a împlinit optzeci de ani la Sfinţii-Arhangheli, cum că n-a mai fost asemenea iarnă grăbită de cînd ţine el minte. Şi în loc să se-ntărească, e tot mai moale şi mai-mai să dea în ploaie. Apoi, zice el, că asta ar fi de la Dumnezeu, pentru păgîni, ca să umble greu şi să se înglodeze.

— Fiţi cu băgare de samă, feciori, ne porunceşte el, rămîneţi cîţiva în urmă şi priveghiaţi cum umblă navrapii; daţi-ne de ştire nouă ca să ştim ce poteci să apucăm în munte, unde numai capra neagră umblă; c-apoi şi de asta îi vreme de moină, ca să putem noi hălădui la loc tare; nu uitaţi cumva să înştiinţaţi şi pe oştenii măriei sale, ca să ştie oştenii măriei sale ce au de făcut. Am stat noi, comise, în locuri pe care le cunoaştem, unde am vărat cu oile noastre; bune locuri şi rău ne pare că le lăsăm. Şi ieri am văzut pe navrapi venind. Umblau unii ca copoii amirosind vîntul; iar bulucurile şi-au încurat dintrodată caii în zvoană şi-au

pălit în sat la Motoceni. S-au supărat că n-au găsit ţipenie de om şş-au dat foc Motocenilor. Pe urmă au descălicat într-o branişte şş-au făcut prînzarea. Noi ne uitam de pe un runc şi vedeam toate. Au încălicat iar şi au ţinut numai o fugă pînă la Voineasa. Au găsit şş-acolo gol. N-au mai dat foc şş-am înţeles că au de gînd să facă la Voineasa popas. Am stat noi pe-o jidovină la marginea pădurii, să vedem dacă se duc ori într-adevăr rămîn pe loc. Şi-au adăpat caii în Trotuş, şi au stat pe loc. Au băut şi navrapii tot din Trotuş, căci din fîntîni au înţeles că nu-i sănătos să beie. Apoi şi-au aşezat străji şi s-au liniştit. Noi, la asfinţitul soarelui, am purces într-acoace. Am dat pe la moara lui Costiţă şi pe la mitocul lui Belciug. Acolo am aflat încotro puteţi fi domniile voastre. La Mohorîţii de sub pădure, oamenii ne-au spus anume că aţi fi fiind aicea la Cornu-Pietrii, sub Dealul Cucului. Să fii sănătos, cinstite comise, domnia ta vei face cum vei crede de cuviinţă. Am aflat cum că i-ai mai pălit o dată pe navrapi la Domneşti.

— Într-adevăr, răspunse comisul, dar nu le-am putut pricinui multă stricăciune.

— Apoi a da Dumnezeu şi i-i păli acuma mai bine.

Comisul Onu a tăcut; oamenii au oftat şi au rămas privind flăcările albastre ale jarului.

Ciobanul cel bătrîn s-a ridicat, şi după el şi cel tînăr. Cînele însă a rămas tupilat pe pîntece, cu botul pe labe.

— Apoi noi ne-om duce, a grăit cel mai vîrstnic. Jder l-a oprit numai cu privirea ochilor.

— Cum îl chiamă pe dulău? A întrebat el.

— Bolţu, cinstite comise.

— Bun; faceţi şi dumneavoastră ca Bolţu, care înţelege că mai are de aşteptat. Dar dumnitale cum îţi zice?

— Mie îmi zice Pintilie, cinstite comise.

— Şi istuilalt mai tînăr?

— Acestuia tot Pintilie îi spune: mi-i nepot.

— Sînteţi cumva flămînzi?

— Nu; am mîncat pe drum, venind într-acoace.

— A călări ştiţi?

— Ştim, cinstite comise.

— Drumul îl cunoaşteţi bine, noaptea?

— Pot umbla pînă la Voineasa cu ochii închişi, cinstite comise.

— Altă treabă n-aveţi? De hodinit nu poftiţi a vă hodini?

— Cinstite comise, nu ne socoti vicleni, răspunse Pintilie cel

vîrstnic, ridicîndu-se iar. Creştini sîntem ş-un suflet avem, şi de el dăm samă cînd vine vremea. Nu ne trebuie mîncare, nu ne trebuie hodină. Dacă încălicăm, sîntem la Voineasa înainte de miezul nopţii.

— Stăi liniştit lîngă Bolţu, cumetre Pintilie, porunci Jder, cu glas potolit.

Întoarse fruntea spre Gheorghe Tataru:

— Botezatule, du-te şi-mi adă aici pe căpitanii de steaguri.

Gheorghe Botezatu se depărtă.

— Cumetre Pintilie, o treabă ca asta se face cu socoteală, vorbi el iar, c-un glas mai moale decît cel de pînă atunci. Eu nu cunosc bine satul acela Voineasa despre care îmi vorbeşti domnia ta. Spune-mi cum e aşezarea, unde-i biserica, unde-i rîpa pîrăului.

— Toate le ştii, cinstite comise, căci ai trecut alaltăieri pe-acolo.

Jder începu a rîde. Dar îndărătul rîsului care îi sfeclea la lumina jarului, cugetul său lucra cu învierşunare.

Cînd s-au înfăţişat la ascultare căpitanii de steaguri, signor Guido s-a sprijinit într-un cot, ascultînd fără a pricepe, dar înţelegînd totuşi că răzăşimea din jurul lui se pregăteşte de plecare. Într-adevăr, oamenii de la vetre se sculau în capul oaselor şi întindeau capetele înspre partea unde comisul îşi întocmea rînduielile sale de război. Toată mişcarea celor două mii de călăreţi s-a făcut cu linişte şi fără grabă.

Postelnicul Ştefan Meşter a poruncit şi domnia sa lui Gore Doda să-i gătească cele de cuviinţă şi mai ales să-i închinge strîns calul.

— Avem vreme destulă, nu vă pripiţi... îi îndemna pe toţi comisul Onu, c-un glas leneş. Dar toată lumea încet-încet se înfiora de grabă.

Jder pofti în sfîrşit la sfat pe jupînul postelnic.

— Cinstite jupîne, vorbi el cu grijă, eu n-aş vrea să intru într-o capcană şi într-o primejdie la vreme de noapte. Aşa că socotinţa mea este să reped chiar acum pe loc vestire la Ioneşti, unde stă părintele meu cu putere mai multă. Să se găsească degrabă răzăşii care îmi trebuiesc, care să umble fără oprire şi fără înconjur drept în locul unde-i tabăra comisului celui mare, să-i spuie de la mine numai două vorbe. Ş-apoi ne luăm şi noi domol şi cu fereală şi ne ducem să ne aţinem în preajma Voinesei. Nu-i grabă, şi am eu o socoteală. Cred că la revărsarea zilei plouă;

dumneata ce zici, cumetre Pintilie?

— Cinstite comise, după cît arată nourii şi moloşagul, şi fiind şi pişcatul luminii, socotinţa mea ar fi că în zori-de-ziuă plouă.

— Însă poate nu plouă, cumetre Pintilie.

— Şi asta se poate, cinstite comise. Bine-i şi dacă plouă şi dacă nu plouă, numai să-i apucăm în somn.

— Dulce-i somnul în zori, pe vreme de ploaie, cumetre Pintilie. Eu aş pofti pe căpitanii noştri să-şi ridice oamenii în scări şi să mergem cu priveghere pînă sub pădurile de către Voineasa. Umblăm călări o vreme şi după asta poposim; apoi ne ducem caii de căpestre; şi după asta lăsăm şi caii în sama unora dintre călăreţi. Cînd lăsăm caii, dau eu poruncă de ce este de săvîrşit. Să vie acuma împrejurul meu cei şase călăreţi pe care mi i-au ales căpitanii, şi să afle de la domnia mea aceşti şase călăreţi că trebuie să treacă înainte cu repeziciunea cea mai mare, dau prin vad, suie celălalt mal al Trotuşului la Ioneşti şi-i spun părintelui meu Manole Păr-Negru să-şi aţie steagurile către Motoceni şi în jos de Motoceni. Noi avem să-i abatem într-acolo oile la strungă.

Signor Guido a băgat de samă că glasul comisului Onu se schimbă.

— Avem să-i abatem într-acolo, dacă ne stă într-ajutor Dumnezeu. Şi mai cu samă dacă fiecare om îşi ţine bine sabia în mînă, şi dacă din fiecare roată se duc doi oameni la o casă, fără amestec de la unii la alţii, şi stau roatele în preajmă. Şi dacă toţi tac pînă ce s-a auzi cornul meu. Iar dacă nu s-a face aşa, cu straşnică luare-aminte, apoi mai bine să mă pun jos aici şi să mor.

Unii din răzăşii din preajmă au ascultat aceste vorbe fără mirare şi le-au spus altora din apropiere, pînă ce s-au împrăştiat la patru steaguri. După asta oamenii au încălecat şi au coborît dealul în şes, ca umbre sub lumina stelelor. Fără îndoială – îşi făcea o socotinţă şi signor Guido – fără îndoială că aceşti răzăşi sînt dintr-o rasă anumită de oameni, ori s-au deprins din pruncie a umbla noaptea fără făclii şi fînare; căci se mişcă fără greş prin locuri grele, ocolesc gropi şi mlaştini, urcă în colnice şi coboară în văi, fără a se îmbulzi şi fără a vorbi. S-ar putea spune mai curînd că în aceste locuri de vechi invazii au ieşit din morminte necunoscute luptători din veacurile stinse şi-i duce amintirea mută în priveliştile unde au pierit. Oricum, îşi făcea închipuire veneţianul, sufletele morţilor trăiesc în cei vii şi-i călăuzesc în locurile unde s-au mai dat multe bătălii crîncene.

Sub stele se adunau din cînd în cînd nouri care treceau mînaţi de vînturile înălţimilor. Cînd Pintilie cel bătrîn, ciobanul, a cunoscut că vremea-i trecută de crucea miezului nopţii, căpitanii celor patru steaguri au văzut scăpărînd în pripor amnarul lui Jder; atunci au poprit pe oameni şi s-a făcut fără nici un zgomot descălecarea. Cu caii de frîu, răzăşii şi-au urmat drumul pînă în lunca unui pîrău. Acolo, la fiecare cinci oameni, unul a rămas cu caii; iar ceilalţi, pedestriţi, numai cu săbiile goale în pumn, au întîrziat un timp, ca să se puie în rînduială, să se despartă, să se aleagă şi să-şi deie sama fiecare grămadă unde are a se aşeza.

— Înţeleg de ce te miri, îi zicea postelnicul Ştefan lui signor Guido. Dar nu te mira. Oamenii aceştia nu sînt mercenari; au fost aleşi cu grijă; fiecare cunoaşte bine ce are de făcut, n-are nevoie să fie călăuzit, căci fiecare ar putea fi căpitanul celorlalţi, iar căpitanii lor sînt numai căpitani de vîrstă. Din pricina asta n-ai auzit din partea comisului Onu lămuriri prea multe. Aceşti oameni mai cunosc că duşmanii lor sînt oameni de miazăzi, care, în noaptea asta umedă, au căutat cu plăcere adăpost acoperit şi închis. Cît sînt ei afară şi duşmanii lor închişi în case, se socotesc ei mai tari. Ajutînd şi împrejurările, se poate să izbîndească; deoarece ei bănuiesc la comisul lor o pătrundere mai adîncă a lucrurilor. Nu s-ar porunci atîta grijă dacă ar fi să dea numai spaimă acestor navrapi.

Desfăşurarea împrejurărilor părea a da dreptate postelnicului. Caii oştenilor lui Soliman-Beg erau legaţi la stîlpii caselor din Voineasa şi stăteau neclintiţi, aşteptînd dimineaţa apropiată cu tainul ei de orz. Cîteva focuri ale străjilor se stingeau, la acea margine dinspre pădure; cei care priveghează pînă la o vreme tîrzie lîngă vetre îşi căutaseră adăposturi mai prielnice în girezi de paie ori poduri cu fîn. Cînii lipseau din sat, duşi cu stăpînii în bejenie.

Vîntul înălţimii scăzuse, nourii se îmbulziseră şi se apropiau de pămînt cernind bură rece. La acest ceas dinaintea zorilor, Jder se afla sub ferestrele casei părintelui Bucium. Era un loc unde poposise cu două săptămîni în urmă; găsise bună primire şi găzduire şi socoteala lui era că în cea mai bună casă a satului fără îndoială îşi va fi căutat loc de hodină şi căpitenia navrapilor. Ar fi dorit să ştie cine e şi să-l cunoască. Nu era alt mijloc pentru împlinirea unei asemenea dorinţi decît să sune din corn sfîrşitul lumii.

Aşa de cumplit a sunat şi în aşa chip i-au răspuns cornurile

căpitanilor de steag, iar urletele răzăşimii din sute de piepturi, din cotloanele satului, s-au învîrtejit în ploaie cu atîta putere, încît signor Guido a simţit că părul din cap i s-a făcut arici. A strîns spada în pumn cu tărie şi l-a fulgerat înfiorarea năprasnică a atacului. Oamenii urdiei, buimăciţi de somn, au pus mîna pe arme ş-au dat să iasă pe uşi. Îndată au fost loviţi şi împinşi îndărăt. Au încercat în clipă cu mai multă putere altă ieşire, lăsîndu-se sîngeraţi. Unii au răzbit cu vrednicie, luptîndu-se; însă nici noaptea, nici locul nu le erau prielnice. Unii au lepădat armele, alţii straiele, printre caii cu pripoanele rupte, şi au apucat-o în fugă la vale, chemîndu-se unii pe alţii în limba lor străină. Uliţile mai îndepărtate şi cotloanele mai ferite ale acelui sat întins, răzăşii n-avuseseră încă vreme a le cuprinde, cînd sunase cornul comisului; din acea parte navrapii roiau cu grăbire, pălindu-se cu năvălitorii în săbii.

La casa popii Bucium lucrurile nu s-au petrecut altfel decît se aştepta Jder. Au dat slujitorii să iasă, au fost loviţi. Au încercat încă o dată şi iarăşi; Botezatu şi Gore Doda i-au ciocnit cu fierul, dărîmîndu-i. Începea să se zărească nedesluşit prin bură, cînd bărbatul de căpetenie al navrapilor şi-a făcut loc cu iuţime printre slujitorii săi, purtînd în amîndouă mînile hamgere sprintene. Atunci asupră-i s-a abătut spada lui signor Guido; acea căpitenie a ferit-o cu hamgerul din dreapta, spada a lunecat pînă la strajă, fără a lovi. Postelnicul şi comisul au păşit în sprijinul veneţianului şi şi-au încrucişat săbiile deasupra căpitanului de navrapi, cînd Botezatu a dat un strigăt. Jder a răspuns fulgerîndu-şi îndărăt sabia. Botezatu a mai adaos un cuvînt în limba străină a acelui ameninţat de pieire, şi acela a lepădat hamgerele.

— Lăsaţi-l, e robul meu, a ţipat Jder, cu voce răguşită de tulburare. E Hrana-Beg, omul meu de care v-am vorbit.

Jder s-a dus asupra lui, ţinînd în stînga fierul. I-a pus dreapta pe umăr. A zis:

— Botezatule, spune-i!

— Dacă te supui, stăpînul meu îţi dă viaţa, a lămurit Gheorghe Tataru.

Hrana-Beg gîfîia încă.

— Mă supun… a răspuns el. *Halahal behadîr!*

Încerca să zîmbească şi rînjea în barba-i neagră, sub lucirea cenuşie care se deschidea din răsărit. Tatarul şi Gore Doda au păşit asupra lui şi l-au luat în stăpînire.

Împrejur, satul se deşertase cu grăbire de navrapi. Unii căzuseră sub săbii. Cei care totuşi răzbiseră cu puterea desnădejdei şi se prăpăstuiau în lungul văii chemîndu-se, nu puteau să-şi apere capetele decît întorcîndu-se cu armele asupra celor ce-i prigoneau. Cît s-a înşirat şi s-a înteţit bătălia asta, alţi năvrapi au izbutit să apuce caii şi să încalece, învălmăşeala a crescut; călăreţii au răzbit spre Motoceni, dar acolo i-au prins în voloc unul din steagurile înşirate de cătră comisul cel bătrîn.

În ceasul cel dintăi al dimineţii cei mai mulţi dintre navrapi erau la pămînt. Asupra celor prinşi venea cu privire crîncenă Simion Păr-Negru, stăpînul de la Timiş. Steagurile lui au tras săbiile, pentru a secera şi a cosi, cu ură grămădită în ei din îndelungate spaime şi dureri trecute.

Atunci a venit călare, spre părintele său, comisul Onu.

— Tătuţă, a grăit ei cu hotărîre, noi lucrăm toţi sub mîna şi la porunca domniei tale. Porunceşte lui bădiţa Simion să cruţe măcar pe unii dintre prinşi, ca să-i ducem de Sfîntu-Ştefan plocon măriei sale. Limba lor are mai mult preţ decît moartea şi pot fi de folos lui Vodă.

Cînd şi-a umflat glasul bătrînul Manole, poruncind, comisul Simion s-a oprit, cu uimire şi şi-a plecat paloşul. Apoi a înţeles îndată şi a zîmbit cătră mezinul său.

— Bădiţă Simioane, a zis cu supunere comisul Onu. Aceştia sînt toţi ai domniei tale, iar eu mă mulţămesc numai cu un prietin al meu care l-am prins în sat şi pe care îl chiamă Hrana-Beg.

Capitolul XV

Genunea pe genune o chiamă…

„Genunea pe genune o chiamă
Cu glasul vîltorilor.
Toate şuvoaiele şi valurile tale
Peste mine au trecut…”

Pe cînd comisii Simion şi Onu duceau limbă măriei sale la Vaslui, plocon de Sfîntu-Ştefan, armiile lui Soliman-Beg hadîmbul acopereau pe rînd ţinuturile Putnei, Tecuciului şi Bacăului, înaintînd spre miazănoapte. Steagurile de răzăşi de sub stăpînirea comisului celui mare Manole păleau necontenit această înaintare şi, în acelaşi timp, după poruncile lui Vodă, cu

asemenea harţuri o călăuzeau încet-încet către locurile Vasluiului, unde îşi făcuse pregătirile şi-şi luase măsurile măria sa.

Cu toată sprinteneala acestor mişcări, steagurile răzăşimii aveau destulă pagubă de oameni. După vechea rînduială a acestor oşteni ai pămîntului, răniţii nu erau părăsiţi în sama necredincioşilor, ci aburcaţi pe cai şi duşi în retragere de soţii lor, apoi lăsaţi ori în adăposturile muntelui, ori în satele depărtate de dincolo de Siret, unde pipăirile oştilor hadîmbului nu mai puteau ajunge. Deasemenea, nu se cuvenea să-şi lese morţii. Numai cînd nu era chip să-i ridice îi părăseau sub grija lui Dumnezeu, însemnînd locul, pentru fîntînile de ispăşire şi pomenire ce aveau să se dureze mai tîrziu. Altfel îi luau cu ei, ca să-i îngroape în pămînt sfinţit, la un ţintirim de sat, unde puteau veni după aceea neamurile, ca să le poarte grijile cele de cuviinţă, după legea noastră răsăriteană şi după datina din veac.

Cei doi fraţi Jderi au ajuns la vreme în Vaslui cu robii lor. Cu domniile lor, se întorsese şi signor Guido, cu postelnicul. Se simţea şi postelnicul faţă de sine însuşi dator să-şi sărbătorească onomastica, de şi nu adăogea cu bucurie încă un an vieţii sale de zbucium. Iar signor Guido Solari se socotea ţinut să nu lipsească de la sărbătorirea domnească. Totdeauna, după cît i se spusese, această a treia zi a Crăciunului se petrecea la Suceava cu muzici, bencheturi şi danţ. În acelaşi timp, obiceiurile străvechi ale tineretului de a umbla cu pluguşorul ori cu capra, ori cu căluţul şi ursul, ori cu nunta, în preajma Sfîntului Vasile, porneau chiar în ziua asta a sărbătoririi Voievodului. Atunci feciorii boiereşti şi slujitorii curţii întocmeau bulucurile de urători cu mare zvoană de clopot, buhai şi fluiere, ori roatele de nuntaşi cu capra şi ursul, cu cimpoaie şi cetere, iar măria sa îi primea pe toţi în pridvor mulţămindu-le şi împărţindu-le colaci şi bani.

De data asta cei ce soseau au fost miraţi de tăcerea palatului.

Era o vreme de moină. Cînd ningea, cînd curgeau ape. Cînd se îmbulzeau nouri din miazăzi, cînd se arăta soarele în senin puţine ceasuri în acele scurte zile de dechemvrie, în ziua aceea de Sfîntu-Ştefan cumpăna stihiilor a stătut cu linişte; nu ploua şi nu ningea, dar nici nu se arăta rază de soare. Vîntul de la amiază urma să sune cu întristare în pomii şi copacii desfrunziţi din preajma curţii domneşti. La casele, bordeile şi bărătcile oştimii era odihnă, dar nici o mişcare de veselie. La palat, deasemeni, o

înfăţişare posomorîtă a lucrurilor şi oamenilor.

Comişii au trecut la odăi, ca să dea pe prinşii lor în sama oştenilor ce erau de rînd la paza curţii. Aveau de gînd după aceea să se spele şi să se schimbe, ca să se poată înfăţişa cuviincios la Vodă. Însă abia au pus un picior în pămînt aflîndu-se cu celălalt în scară, şi doi aprozi s-au înfăţişat din partea măriei sale. Măria sa a văzut pe fereastră steagul de răzăşi şi robii ismailiteni şi a dat poruncă să steie toate pe loc, căci măria sa iese numaidecît afară.

— Măria sa e singur? a întrebat cu mirare comisul Onu.

— Măria sa e singur, a dat răspuns unul din aprozi. S-au înfăţişat boierii dimineaţă şi măria sa i-a primit pe rînd, cîte trei şi cîte patru, mulţămindu-le pentru urări. Care cum intrau rămîneau în jurul măriei sale. Cînd s-au adunat toţi, luminăţia sa le-a urat bună petrecere pentru această zi şi le-a mai spus şi altele. După asta le-a dat drumul să se ducă.

Comisul Onu a îndreptat o întrebare şoptită cătră Simion şi postelnic:

— Ce-o fi asta?

Simion a strîns din umeri.

— Să vedem, a îngînat postelnicul.

Jder a zîmbit a rîde:

— Mie mi-i mai mult de talianul nostru, care n-a mîncat de-asară şi se aştepta la masă întinsă.

Apoi s-a înturnat spre aprozi.

— Deci măria sa porunceşte să-i înfăţişăm robii?

— De asta nu ştim, cinstite comise Onu; măria sa a poruncit să vă înfăţişaţi aşa cum sînteţi.

— Dar de masă avem cînd să ne gătim?

— Care masă, cinstite comise?

— Masa care se dă întru cinstirea măriei sale.

— Pentru curte se găteşte puţină masă, cinstite comise; dar la cuhnia luminăţiei sale bucătarii stau cu braţele subpuse. Măria sa ajunează. Părintele arhimandrit spune că pentru măria sa ziua de azi e zi neagră de scîrbă, căci ţara e în prada păgînilor, şi sufletul măriei sale nu-i la benchet, ci la rugăciune. Asemenea vorbe le-am auzit cu toţii. În alţi ani era altfel, cinstite comise Onu.

Pe cînd se schimbau aceste vorbe, comişii se ridicaseră iar în scări. Steagul de răzăşi trecu în ogradă, înşirîndu-se ca un zid dinaintea Cerdacului. Prinşii de rînd au rămas în laturea stîngă,

călări şi fără arme. Hrana-Beg a fost poftit alăturea de stăpînul său comisul Onu. Lîngă Hrana-Beg şi-a oprit calul postelnicul Ştefan. Comisul Simion şi solul veneţian au trecut mai departe. Şi în aceeaşi clipă canaturile uşii celei mari de la intrare s-au desfăcut şi Vodă Ştefan a ieşit singur, fără nici o ţeremonie, în straiul lui de toate zilele, cu care umbla la tabără şi la rugăciune.

Era cu capul gol; s-a oprit, sprijinindu-se cu amîndouă mînile de parmaclîc. Comisul Simion s-a descoperit şi i s-a închinat:

— Să trăieşti întru mulţi ani, măria ta.

Răzăşii şi-au tras cu stînga cuşmele rezemîndu-le pe capetele cailor după învăţătura lui Jder, şi au strigat şi ei într-un glas:

— Să trăieşti, măria ta!

— Mulţămescu-ţi domniei tale, iubite al meu comise, a răspuns Vodă. Vă mulţămesc tuturor. Inima mea primeşte cu plăcere urarea şi darul ce văd că-mi aduceţi.

Măria sa părea înseninat şi zîmbea cu blîndeţă. Obrazul său încununat de cărunteţă răzăşii l-au văzut ca într-o lumină de sfinţenie şi s-au bucurat în inimile lor, bănuind că măria sa are de la Dumnezeu nădejde de biruinţă.

Voievodul a avut o înclinare a frunţii către signor Guido şi l-a poftit c-un semn al mînii să vie lîngă măria sa. Signor Guido a descălecat în pripă, a aruncat slujitorului său frîul, şi a trecut către Domn.

— Apropie-te, comise Simioane, a urmat Vodă Ştefan. După cît înţeleg, aceştia sînt prinşii de la Voineasa, de care mi-a trimes înştiinţare jupîn Manole Păr-Negru.

— Da, luminate Doamne.

— Se află cu ei şi Hrana-Beg?

— Pe Hrana-Beg, măria ta, îl înfăţişează fratele meu, comisul Onu.

— Porunceşte să mi se înfăţişeze toţi. Vorbirea măriei sale se asprise o clipită.

Comisul Simion şi-a întors calul spre aripa stîngă a răzăşilor. Trăgînd săbiile, o roată de călăreţi i-a împins pe năvrapi către Domnie. Călăreţii ismailiteni erau în număr de cincisprezece duzini, după socoteala lui Simion şi a lui Onu, înşiraţi în cincisprezece rînduri. Potrivit cu poruncile date şi rînduiala ştiută, navrapii au făcut călări cîţiva paşi, după asta au descălecat cu grăbire şi au venit buluc să se supuie în genunchi măriei sale, dinaintea cerdacului.

Hrana-Beg a coborît din şa domol, a păşit pînă la scara

palatului şi acolo, pe cea dintîi treaptă, şi-a plecat un genunchi. Comisul Onu şi Botezatu au descălecat şi ei, venind şi aşezîndu-se îndărătul lui Hrana-Beg.

— Pînă ce Dumnezeu va hotărî dreptatea noastră, a rostit cu blîndeţă măria sa către bei, te ţin oaspete al meu, Hrana-Beg, şi te dau în sama slujitorului meu, comisul Onu Păr-Negru.

Gheorghe Botezatu a tălmăcit beiului ismailitean vorbele bune ale măriei sale. Hrana-Beg şi-a ridicat fruntea şi a făcut salutarea răsăritenilor, ducîndu-şi mîna la inimă, la buze şi la frunte, după care a înclinat iar nasul spre treptele pe care sta.

— Acest mare căpitan de răufăcători, a suspinat postelnicul Ştefan către comisul Simion, nu se mai poate întoarce la Domnul său, căci acolo îl aşteaptă poate ştreangul muţilor, însă aici, la măria sa, se bucură de milă, căci măria sa îşi sărbătoreşte în felul său ziua numelui.

— Robii de rînd să fie întîi cercetaţi, apoi duşi la Suceava, a poruncit măria sa. Rînduiala lor are s-o facă în chip anumit părintele Amfilohie. Iar pe Hrana-Beg, comise Onu, să-l trimeţi la Timiş.

După ce Vodă s-a dus, iar comisul Simion a trecut căpitanului din acea zi al curţii atît poruncile măriei sale cît şi robii aduşi, a venit înştiinţare de la părintele Amfilohie pentru găzduire şi masă. Solul veneţian s-a dus să găsească pe signor Giuseppe; postelnicul şi comisii au fost poftiţi la prînz la palat, în cămările Domnului. După ce şi-au schimbat straiele şi s-au odihnit şi au ospătat, au trecut la sfinţitul arhimandrit.

L-au găsit cu obrazul pălit de veghere şi îngrijorare.

— Am primit toate înştiinţările de la comisul Manole, a zis cuvioşia sa, şi toate le-am lămurit măriei sale. Faptele răzăşilor săi şi isprăvile domniilor voastre i-au adus măriei sale oarecare bucurie. Nădăjduim pînă la sfîrşit în ajutorul lui Dumnezeu.

La aceste vorbe comisul Simion a tăcut, cum îi era obiceiul. Jder n-a cutezat să ridice cuvînt înaintea fratelui său mai mare, aşa că i-a fost tălmaci postelnicul. Şi a spus domnia sa Ştefan Meşter unele lucruri pe care le socotea mai vrednice de amintit, lăudînd cu vorbe iscusite pe prietinii săi şi mai ales pe comisul cel bătrîn.

— Măria sa e prea mulţămit de slujba lui Păr-Negru şi a feciorilor săi, a zis iar părintele arhimandrit. Dacă treburile se aşează după dorinţa şi nădejdea noastră, apoi toţi aceştia – spune însuşi măria sa, cu chiar aceste vorbe ale măriei sale –

apoi toţi aceşti vrednici slujitori ai noştri vor sta lîngă noi ca nişte prietini iubiţi. Auzind asemenea cuvinte ale măriei sale, mult m-am bucurat.

— Aş fi poftit să le afle întîi părintele nostru… a rostit cu voce domoală şi cu un surîs slab comisul Simion.

— I le-am adus la ştiinţă comisului celui bătrîn, jupîne Simioane, a răspuns cu bunătate arhimandritul.

— Să nu afle cumva maica noastră comisoaia Ilisafta, s-a amestecat cu jumătate de glas Jder, c-apoi mă chiamă de la oaste să mă ducă undeva în peţit.

Ochii cuvioşiei sale arhimandritului s-au subţiat, semn că înlăuntrul său se veselea; dar îndată i s-a încreţit iar fruntea şi a privit pe oaspeţii săi ca din adîncimea unei nopţi de gînduri.

— Prietinilor mei, a grăit cuvioşia sa, aflaţi că eu nu mai am stare de pace. Acuma înţeleg cît sînt de puţintel pe lîngă măria sa. Căci măria sa Ştefan se împietreşte ca o stîncă, pe cînd eu slăbesc, ca un biet suflet ce mă aflu. De cînd ţin oamenii minte şi au însemnat monahii în cărţi, de puţine ori asemenea valuri au bîntuit ţara. Năvălirile tatarilor se fac vara, după ce gospodarii şi-au strîns oarzele şi grîiele. Singuri aceşti păgîni bagă de samă să se învîrtejească asupra creştinilor la vreme de secetă; aşa li-i lor mai cu priinţă. Pălesc trei zile ş-apoi se trag în pustia lor. Omenirea face ce poate, ferindu-se din calea prădalnicilor, ca să-şi cruţe măcar vieţile. Bejenia însă e la vreme bună cînd creştinul găseşte orişiunde un adăpost; îşi aşează muierea şi copiii într-un ponor, vitele într-o rîpă. Găseşte un fruct ori o rădăcină de mîncare. Repede a venit navala, repede se duce, omul se întoarce la ale sale. Dar acum o urdie ca asta, cum nu s-a mai pomenit, umblă cu încetineală, zdrobind tot, mîncînd şi păscînd tot; iar fugarii, la o vreme de iarnă, pînă ce ajung subt un acoperămînt, îşi văd copiii rebegind şi vitele pierind de foame. Aşezîndu-se astfel asupra ţării, eu îi văd pe aceşti păgîni ca o omidă care umblă şi roade cîmpurile şi pădurile, suie dealuri, coboară văi, trece ape şi nu se opreşte decît la o poruncă mai presus de noi. Eu aud de pretutindeni plîngerile şi suspinurile care vin şi-mi sîngerează inima. În fiecare zi, în fiecare noapte, alergătorii sosesc aici la curte şi arată unde au fost prădăciuni, pojaruri şi tăieri. Porunca mea este să nu întîrzii nici o clipă şi să intru în orice ceas la Vodă; noaptea, să-l scol din somn şi să-i spun tot. Măria sa ascultă în tăcere şi-şi face numai socoteală unde au ajuns ismailitenii şi în ce chip se mişcă spre Vaslui.

Parcă nu l-ar durea nimic din cîte află; dar îl doare şi cunosc eu în ochii măriei sale cît de afundată îi este durerea. Atuncea sloboade acele porunci la căpitanii săi pe care îi are trimeşi în preajma urdiei. Şi-l văd, după puţine vorbe, cît se bucură, cînd îi vin şi veşti bune, ca acele pe care i le trimete comisul cel bătrîn.

— Ţara are credinţă în măria sa, a zis cu voce neaşteptată comisul Simion.

— Într-adevăr, a adăogit postelnicul. Ţara crede în izbîndă, după cum cred şi eu. După grindini şi vîrtejuri de vînt, am văzut de multe ori cum se deşteaptă şi se ridică la soare holdele culcate. Să ştiţi că şi asta-i o izbîndă şi Dumnezeu a mai dat-o şi în alte rînduri acestor pămînteni.

Arhimandritul a întors cuvînt cu glas schimbat:

— Altfel de izbîndă vrea măria sa.

— Tătuţa spune... s-a amestecat cu aţîţare Jder; apoi, fără nici o pricină s-a oprit.

— Ce spune tătuţa domniei tale? l-a îndemnat arhimandritul.

Mezinul Jderilor stătea încă la îndoială, rînduindu-şi oarecum în sine vorbele şi înfăţişările de la popasurile trudnice pe care le avusese cu părintele său. La focurile de popas din acele seri, umblau poveştile şi prorocirile, împletindu-se prin flăcări şi fum spre stele. Acele poveşti şi prorociri erau ca un suflet al pămîntului Moldovei.

— Spunea tătuţa... spunea tuţa într-o sară, pe cînd sta de vorbă cu căpitanii de steag şi alţi răzăşi vîrstnici, cum că, dacă Antihrist a cuprins Cetatea Împărăţiei şi tot bate şi cuprinde ţările şi noroadele, apoi, după vorba părintelui Nicodim, aşa i-i scris şi rînduit. Să se întrebe creştinii: cît îi poate fi scris şi rînduit lui Antihrist să bată şi să cuprindă? Dacă nimeni nu s-a ridica în acest veac cu sabia să taie capul fiarei, să ştiţi că domnia ei va fi de o mie de ani asupra lumii. Dar iată că de la Moldova iese luptător cu sabie ageră, zice bădiţa şi părintele Nicodim. Atuncea bătrînul nostru adaogă aşa: Degeaba mă tot ciocăneşte la cap şi mă îndeamnă jupîneasa Ilisafta să-i aduc noră; noi bărbaţii cei bătrîni şi cei tineri, avem altele de făcut. Noi n-avem alta de făcut decît să murim pentru legea noastră: a fi să fie domnia de o mie de ani a fiarei, ori doborîm fiara şi măria sa Ştefan îi ia capul. Noi ne-om înfăţişa la scaunul Împărăţiei celei ce stă deasupra veacurilor şi lumilor şi ne-om da samă cu sufletul. Cînd a auzi de asemenea vorbe muţa, apoi are ce se mira; căci asemenea vorbe nu s-au mai spus. Iar eu, cuvioase părinte

Amfilohie, mă uitam la răzăşii care ascultau şi-i vedeam lăcrămînd. De ce să spun că n-am plîns şi eu? Am plîns şi eu; deasemenea a plîns şi bădiţa Simion, care-i de faţă; să spuie bădiţa Simion dacă n-a plîns şi domnia sa...

Bădiţa Simion sta încruntat şi şi-a întors obrazul spre un ungher al chiliei.

— Acum eu să vă spun domniilor voastre, a urmat Jder; toate acestea au ieşit din sfaturile tătuţii cu părintele Nicodim. Dimineaţa şi sară părintele Nicodim stă în sfat cu părintele nostru; iar uneori părintele Nicodim îl îndeamnă la mărturisire pe comisul Manole şi-i cîntă nişte rugăciuni ale lui. De cînd am fost la cuvioşia sa la învăţătură, am aflat eu că părintele Nicodim scorneşte din inima lui asemenea rugăciuni pe care nu le-am mai auzit. Iar acuma, stînd noi toţi în popas, comisul Monale îl tot roagă să-i cînte una care-i place domniei sale...

Jder se opri dintrodată din vorbire. Urechea lui mai ascuţită auzise paşii Voievodului sunînd pe pardoseala de piatră a sălii de afară. Măria sa venea în paraclis, să se închine. În acea zi, încă de dimineaţă, toate făcliile erau aprinse. Şi era poruncă să fie lăsate necontenit aprinse, deoarece Vodă se întorcea din trei în trei ceasuri la rugăciune.

Toţi cîţi se aflau în chilia părintelui arhimandrit Amfilohie au stat în tăcere neclintită, privind prin geamul care răspundea în paraclis. Însă măria sa a împins uşa chiliei arhimandritului şi a intrat, găsind sfatul amuţit. Oaspeţii s-au ridicat, ca să se ducă şi să lese pe măria sa singur cu sfetnicul său de taină; dar măria sa le-a făcut semn să rămîie. S-a aşezat în jilţ, şi-a sprijinit tîmpla dreaptă şi a rămas un timp cugetînd. Apoi a zîmbit spre cei de faţă.

— Prietinilor, despre ce vorbeaţi? a întrebat cu blîndeţă măria sa.

Arhimandritul a dat lămurire:

— Luminate stăpîne, comisul Onu ne povestea ce se spune în popasurile răzăşimii pe care o călăuzeşte comisul Manole Păr-Negru.

— Ce se spune?

— Se spun vorbe bune, măria ta, pentru lauda şi pentru izbînda măriei tale. Iar mai cu samă ne vorbea comisul Onu despre părintele său şi despre o rugăciune pe care a alcătuit-o, pentru bătrîn, părintele ieromonah Nicodim.

— A alcătuit o cîntare părintele Nicodim? Nu mă mir şi-mi

aduc aminte că mi-a spus şi mie odată, la mănăstire la Neamţu, nişte stihuri cu vedenia sfîntului Ioan Evanghelistul. Acele stihuri se adeveresc acuma, părinte Amfilohie. Şi ce mai spune acest prietin al meu comisul Onu?

Aşa a zîmbit măria sa şi cu aşa glas a rostit aceste cuvinte încît Jder a pus genunchiul în pămînt şi a sărutat dreapta măriei sale.

— Luminate Doamne, a zis el cu glas tulburat, tatăl meu crede în izbîndă, după cum se arată în cîntarea părintelui Nicodim.

— Ai învăţat şi domnia ta acea cîntare?

— Am învăţat-o şi eu, după cum au învăţat-o mulţi din răzăşii măriei tale.

— Atuncea să ne-o spui şi nouă, comise Onu, a poruncit măria sa. Avem gînduri şi griji; şi în asemenea gînduri aspre şi griji grele, obişnuim a sta singuri. Totuşi, într-o zi ca asta, am vrut să mai văd un semen al meu şi să-i ascult glasul; aşa e blăstămată firea noastră omenească, să ne căutăm unii pe alţii. De aceea am intrat la părintele Amfilohie, şi m-am bucurat găsindu-vă. Binevoiţi a veni cu mine la rugăciune; după aceea mă duc iar la singurătate, şi nu doresc alta în noaptea asta care vine decît să-mi aducă părintele Amfilohie şi veşti bune.

— Nădăjduiesc să fie bune, luminate stăpîne.

— Dumnezeu să ne bucure şi să ne întărească cu milosîrdia sa.

Voievodul a făcut semn de îndemnare. La porunca măriei sale, arhimandritul, postelnicul şi comişii l-au urmat în paraclis. Luminăţia sa a îngenunchiat; au îngenunchiat şi ei. A început clopotul în turn. Au stat neclintiţi cît a bătut clopotul. S-a făcut tăcere şi Jder a mai simţit un timp tremurul zidăriei pînă în inima sa. Se aştepta parcă la un cutremur, aşa încremenirea de icoană a măriei sale se prelungea. Prin ferestrele nalte pătrundea cenuşiul zilei de afară; făcliile dădeau o lumină dulce ca a unei zile de toamnă în asfinţit.

Vodă şoptea singur, în sine; numai buzele i se mişcau; nu s-auzea nici un sunet. Cînd măria sa a întors fruntea, comisul Onu era plin ca un fagure; mila şi dragostea îi covîrşeau sufletul; cîntarea părintelui Nicodim îi era pe buze şi a rostit-o măriei sale fără nici o greutate, ca şi cum i-ar fi închinat o oraţie în acea zi a Sfîntului Ştefan.

Doamne, suflet neprihănit mi-ai dat:
Ca flacăra de lumînare de trup l-ai legat.
În mîna ta sufletul mi-l încredinţez, Hristoase.
Întru credinţa ta lămurit a fost;
Laolaltă cu al păcătoşilor nu-l pune, Doamne.
Dă-mi, Dumnezeule, moartea drepţilor,
A celor căzuţi pentru lege;
Doamne, adaogă sufletul meu
În ceata oştenilor tăi, lîngă tine!

Vodă a stat încă un răstimp destul de lung neclintit, cu faţa întoarsă către icoana Fecioarei prea curate cu pruncul. A suspinat apoi şi s-a ridicat. A zîmbit ca dintr-un vis credincioşilor săi şi s-a dus iar la singurătate.

Treburile războiului au urmat în acelaşi chip pînă în ziua de 9 ianuarie; înaintarea nebiruită a urdiei a pătruns în valea Bîrladului spre Vaslui. Toată vremea, steagurile de răzăşi se hărăţiseră cu navrapii şi cu deliii, pricinuindu-le multă nelinişte şi prăpădind şi ele destul sînge. Acuma, din porunca lui Vodă, se strîngeau către taberile curtenilor.

În dimineaţa de 9, luni, a plouat pînă spre amiază: o ploaie călduţă, ca în vremea verii. Cît omăt mai fusese în rîpi, l-au spălat puhoaiele. Îndată ce pămîntul s-a zvîntat puţin, Alexandru-Vodă, coconul domnesc, care se afla ieşit cu patru steaguri ale sale în lungul pîrăului Chiţoc, a socotit că poate păşi cu îndrăzneală spre urdie. Vremea urma să fie prielnică moldovenilor; măria sa de mult poftea să se înfăţişeze lumii cu o faptă de arme care să umple de bucurie inima părintelui său.

Avea sub mîna măriei sale buni oşteni, între alţii pe jupîn Cristea Păr-Negru, vistiernic, şi pe starostele Nechifor cu feciorii săi. Deasemenea îl avea pe Calistrat Mînzatu, sabie tare care stătuse la învăţătura comisului Manole. Acest Calistrat Mînzatu era căpitan al steagului de la Bacău.

Urmînd malul drept al pîrăului Chiţoc, măria sa Alexandru şi-a împins steagurile pînă la un loc ce se chema Dumbrava Mestecănişului. Acolo, după o desime de mesteceni bătrîni şi plopi, se afla un iezurcan al brebilor. Ocolind dumbrava şi iazul, au dat către apa Bîrladului şi au umblat aşa pînă la altă dumbravă. Răzăşii ce umblau înainte cercetînd s-au întors dînd ştire că, în şes, în nişte poieni ale luncii Bîrladului, s-ar afla descălecat un stol de delii. Răzăşii îi cunoşteau după înfăţişare,

căci deliii umblau îmbrăcaţi şi încuşmaţi cu piei de pardos şi rîs.

Dîndu-şi cu grăbire poruncile, măria sa Alexandru a împărţit steagurile sale în două: pe Calistrat Mînzatu l-a trimes să ocolească pe la deal, iar măria sa, păstrînd pe jupîn Cristea lîngă sine, cu starostele Nechifor şi feciorii starostelui, a ţinut tot înainte, ca dintr-o săgeată, izbindu-i pe delii şi punîndu-i în scurtă vreme sub sabie pe cei mai mulţi.

S-a întîmplat însă că deliii să nu fie singuri în acea parte a şesului. Dincolo de poiana popasului lor, mai erau alte poieni ale altor popasuri. Şi la zvoana de război, s-au sculat de acolo alţi delii, sprijiniţi de navrapi, spahii şi akingii, care au venit ca un vîrtej de săbii, izbind în călărimea lui Alexandru-Vodă.

Atunci s-a văzut vrednicia acestui cocon domnesc, căci nu s-a înfricoşat, nici n-a dat îndărăt; ci, înţepenindu-se în scări, a mers înainte numai cu sabia goală. Iar starostele Nechifor, ca un bătrîn mai cuminte ce se afla, l-a sprijinit numaidecît cu suliţi lungi de carpăn cu bold de fier. Cu acele suliţi, atît bătrînul cît şi Samoilă şi Onofrei, feciorii starostelui, cînd s-au repezit cu caii, au împuns ca în frigare cîte doi şi cîte trei din călăreţii ismailiteni. Abia atuncea, lepădînd suliţile, Căliman bătrînul împreună cu Strîmbă-Lemne şi Sfarmă-Piatră au apucat în mîni toporaşele cu coadă lungă pe care le aveau atîrnate la oblîncuri. Îndată s-a limpezit împrejurimea în locul unde se afla Alexandru-Vodă.

Cristea Păr-Negru a trecut înainte; toţi răzăşii săi şi-au scînteiat săbiile şi au început a bate. Dar abia atunci a năvălit în acel loc grosul acelor pilcuri de călăreţi osmanlîi. Cu aşa putere au venit, strînşi în rînduri dese şi cu suliţile între capetele cailor, încît răzăşii lui Cristea au fost străpunşi şi împărţiţi. În avîntul lor ismailitenii au trecut pînă la Alexandru-Vodă, fără a-l cunoaşte. Atunci au ieşit unii din răzăşi cu suliţile, iar starostele Neehifor şi feciorii săi cu topoarele, ca să apere fiinţa scumpă a coconului domnesc. Pînă atuncea nimene nu se gîndise că unui cocon domnesc i se poate întîmpla asemenea poznă. Atuncea au văzut; şi unii dintre dînşii s-au înfricoşat, căci dacă pică Alexăndrel-Vodă, pică din umăr un braţ al lui Ştofan-Vodă.

— Ptiu, drace! s-a mirat starostele. Daţi cu tărie, feciorilor.

Onofrei şi Samoilă dădeau cu tărie, ca şi părintele lor. Într-o clipă de răgaz, ca să le fie mai îndămînă, s-au pedestrit şi au făcut scut de trupuri măriei sale.

Atuncea a mai rostit cîteva cuvinte obişnuite ale sale Căliman bătrînul:

— Oameni buni, mare poznă!

N-a mai auzit decît Onofrei şi a întors capul, mirat că acele vorbe nu sînt rostite în rînduiala lor. Bătrînul căzuse cu Samoilă Strîmbă-Lemne alături. Erau sîngeraţi şi amestecaţi cu mîzga. Chiar în acel răstimp a stat o clipă harţul, parcă s-ar fi cumpănit, şi a sosit dintr-o lături, cu mare putere, Calistrat Mînzatu cu steagul său, dînd spaimă unora şi nădejde altora. Cum au lovit, călăreţii lui Mînzatu au şi lunecat înainte, luînd după ei pe navrapi, pe spahii şi pe delii.

Jupîn Cristea Păr-Negru şi-a văzut săbiile sale slobode şi s-a grăbit să-şi scoată stăpînul la lărgime înapoi, spre tabăra lui Vodă.

Onofrei s-a dus cătră ai săi şi i-a căutat de lovituri, întorcîndu-i cu faţa în sus. Samoilă fusese străpuns de patru suliţi. Bătrînul fusese lovit de fier la grumaz şi vărsa sînge din rana largă, dar tot mai sufla şi a deschis ochii asupra feciorului său.

— Tu eşti, Onofrei?

— Eu sînt, tătucă.

— Adă-ţi aminte de cele rînduite.

— Da, tătucă, n-om mai avea în ce da orz cailor... Dar eu te-oi pune în sicriul domniei tale, cum mi-ai poruncit.

Bătrînului i s-au înegurat ochii. Onofrei s-a aplecat şi l-a prins de subsuoara stîngă; s-a opintit şi l-a ridicat la subsuoara dreaptă şi pe Samoilă, şi s-a grăbit să-i aşeze pe cîte-un cal, cu pîntecele în tarniţi şi cu braţele şi picioarele atîrnînd. Le-a înodat la spate scările; a încălecat şi el, între morţi, călăuzind caii cu poverile după pîlcul lui Cristea. Unii din răzăşi, văzîndu-l la o treabă aşa de grea, i-au dat ajutor, venind împrejurul său, şi astfel a hălăduit şi Onofrei cu morţii pe urmele lui Alexăndrel-Vodă. De mirare le era răzăşilor că acel fecior nici nu grăieşte, nici nu plînge. El îşi ducea morţii săi, după o poruncă pe care o avea.

În după-amiaza aceea de luni, pînă ce s-a făcut noapte, harţurile şi împunsăturile n-au contenit din partea unora dintre bulucurile răzăşimii. Numai cele şaisprezece steaguri ale lui jupîn Manole Păr-Negru nu s-au arătat nicăieri. Îi venise comisului celui bătrîn anumită poruncă de la măria sa şi îşi ţinea oamenii feriţi în văi şi între păduri pe care nu le ştia nimeni. Noaptea, s-au spălat nourii de pe cer, iar la revărsarea zorilor de marţi s-au umplut văile Bîrladului, între codri, ca de un abur de lapte. Era deasă pîcla, s-o tai cu cuţitul, cum spuneau pămîntenii. „Hadîmbul nu

vede nimica şi-şi dă cu degetele în ochi”, prujeau oamenii de la munte, după năravul lor cel rău. N-a fost ceată de slujitori, de la nemţi, pînă la hînsari şi dorobanţi; şi n-a fost îmbulzeală de om către dealul lui Mirenilă, unde se adunaseră gloatele cu îmblăcie şi coase; n-a fost răzăş, ori călare ori descălecat, dar treaz în toată vremea nopţii, care să nu vadă în pîcla care acoperise văile un semn şi o ocrotire de la Dumnezeu.

Urdia se mişcase toată noaptea. Cînd s-a oprit frămîntarea, la dezvălirea dimineţii, s-a întins tăcere către mlaştinile ce se chiamă Trei Ape şi s-au auzit glasurile tînguitoare ale hogilor şi ulemalelor. După ce au proslăvit pe Alah şi pe Mahomed proroc, acele glasuri neînţelese ale oamenilor străini au contenit, şi foirea urdiei a pornit din nou, ca a unui balaur cu multe capete şi labe care se tîrîia prin mlaştină. Într-un timp iar s-a făcut o oprire şi atunci au sunat pe mare întindere strigările crainicilor, care făceau cunoscute bulucurilor înşirate în lungul văii, ori răsfirate pe aripi, poruncile beiului Soliman. Străjile măriei sale Ştefan-Vodă, care băgau de samă la toate din locurile lor din ponoare, au înţeles că ar fi ajuns într-o vreme şi puştile urdiei dincolo de vărsarea Chiţocului. Se auzeau îndemnurile bouarilor, pocnetele harapnicelor şi opintirile robilor la roţile înglodate.

Cînd a căzut de la Domnie porunca aşteptată, surlaşii şi trîmbiţaşii de dincolo de lunca Bîrladului au dat zvoană mare, iar alţii au bătut din tobe şi au slobozit sacaluşuri.

Asemenea zvoană repezită pînă la cer a părut a fi dintrodată o strămurare năprasnică dată urdiei. Akingii şi spahiii s-au repezit prin ceaţă înainte. Au dat în mlaştină, au descălecat; au trimes numaidecît ştire în urmă să înainteze la harţ pedestrimea cu baltagurile, să taie lunca şi să deschidă drumuri oştii. În zvoana şi în neorînduiala acestui început, capetele urdiei au înaintat singure la pieirea lor, către larma înşelătoare de război; s-au adaos şi carăle cu pive care s-au înglodat în mlaştină şi s-au pus apoi de-a curmezişul. Îndată ce s-a înţeles asemenea lucru, măria sa a mişcat către coarnele dinainte ale armiei încă neînglodate pe unii dintre curtenii săi şi pe secui.

Pe loc s-a cunoscut care-i înţelepciunea şi cumpăna acelei bătălii. Şi măria sa a repezit alte porunci.

Atunci s-a mişcat comisul Manoie cu cele şaisprezece steaguri. Fruntea urdiei se îmbulzea în mlaştină, cercînd să treacă dincolo, la lărgime. Nu putea trece ş-o călcau din urmă alţii care se repezeau cu nerăbdare aprigă. Prin dimineaţa

nedesluşită două tovărăşii de steaguri au pălit mai la vale sila ismailitenilor, din două laturi. Din laturea stînga a apei Bîrladului, de cătră Bobriac, au pălit Jder şi Nicoară Păr-Negru. În acelaşi timp de pe Chiţoc au intrat în cealaltă coastă a urdiei Manole bătrînul şi comisul Simion. Aşa de tari au fost aceste lovituri şi atît de neînduplecate, cu mare pieire şi jertfă din partea răzăşimii, încît trupul balaurului a fost curmat în două. Jder şi Nicoară au prins a bate şi a mîna înapoi coada, prăvălind-o spre căruţele şi saivanele hadîmbului, iar Manole Păr-Negru şi Simion Păr-Negru, împingînd bătaia în răspăr, au pripit acea înfricoşătoare izbîndă a lui Ştefan-Vodă, care s-a vestit îndată cu faimă în lume şi s-a pomenit în veac. La loviturile de berbece ale steagurilor comisului celui bătrîn, ieşeau şi într-o parte şi în alte viermete de oameni negri, în care spaima izbucnise ca pulberea de puşcă. Osmanlîii au pornit în risipă mînaţi de biciul de foc al acelui arhanghel înfricoşat, care vine îndată asupra oamenilor după descumpănirea minţii.

O clipă s-a arătat lumină asupra învălmăşelii. Atunci cînd s-a arătat acea rază de soare, au căzut unul lîngă altul, cu arma în mînă, străpunşi de multe suliţi, Simion Jder şi părintele său Manole Păr-Negru. Tot atunci cei dintîi fugari ismailiteni au năboit prin văile de sub Bobriac şi pe sub dealul lui Mirenilă, iar gloatele s-au îndemnat asupra lor, stupind în palme şi pregătindu-şi topoarele şi coasele. Unii întrebuinţau îmblăciul, pălind pe fugari din goană după cap. S-a înşirat urdia la mari depărtări, prigonită astfel de pămînteni. În vremea asta curtenii şi răzăşii au pisat pe cei din mlaştină pînă ce li s-au trudit braţele. Măria sa a trimes steaguri proaspete cătră vremea amiezii ca să împresure şi să ia în stăpînire ce mai rămînea. Jder şi Nicoară au muşcat şi au hărţuit o poştă pe hadîmb cu curtea lui; apoi au oprit şi au poruncit răzăşilor să descalece şi să caute în desagi pită şi brînză, ca unii ce se osteniseră şi flămînziseră cu folos.

După ceasul al cincilea, au fîlfîit perdelele ceţii şi au prins a fi mînate de un vînt din răsărit. Se părea că acel vînt le învăluie în sus, amestecîndu-le cu nourii coborîţi. Spuneau bătrînii că niciodată nu s-ar fi văzut astfel amestecate ceţele de jos cu nourii de sus, şi a binevoit Domnul Dumnezeu să fie asta tocmai în acel răstimp de greu cumpăt. Se vedea împrejurimea umplută de spaimele morţii şi risipiri, puştile intrate ca în sorb, cu vitele şi omenirea care le slujeau, cai şi călăreţi căzuţi cît n-ar fi fost chip să-i numeri. Cît vedeau ochii în josul mlaştinei şi apei, se afla

lume şi dobitoc măcinat în vărtejul urgiei şi risipit grămezi ca de o mînie sfîntă. Zdrobirea aceea a balaurului se încreţea încă de zvîrcoliri şi tresărea de gemete. Pe sub nouri au trecut două învăluiri de corbi.

Atunci s-a arătat pe un pripor măria sa Ştefan călare, sub prapor, privind. Veneau vestitori, descălecau, se închinau şi-i aduceau ştirile. În jurul măriei sale se aflau stînd cu încremenire şi cu inimile îngheţate unii dintre boieri. Măria sa a aflat nu tîrzie vreme de pieirea unora dintre slujitorii săi iubiţi şi a poruncit să fie aleşi din nomoluri. Mai cu samă dorea să se aleagă comişii: bătrînul şi tînărul. Locul unde căzuseră ei şi cei care luptaseră împreună cu dînşii se cunoştea, subt un val mort de pedestrime a ismailitenilor.

— Acolo sînt şi să-i scoateţi, a poruncit măria sa înălţînd privirile spre nouri. Apoi a adăogit cu un suspin, mai mult către sine: Acolo s-au trudit secerătorii din Apocalipsis.

Curtenii şi răzăşimile s-au muncit toată după-amiaza ca să aleagă pe creştini, pe cînd alte steaguri ale măriei sale, cu gloatele ce se aţineau pe drumurile văilor, spîrcuiau pe fugarii lui Soliman-Beg. Unele bulucuri au fost tăiate de pămînteni tocmai la apa Smilei, în ziua a treia după război.

Voievodul a poruncit slujbe la bisericile tîrgului şi însuşi măria sa a intrat în paraclis, stînd îngenunchiat îndelungată vreme, ca şi cum şi-ar fi uitat trupul său acolo, înălţîndu-se numai cu sufletul la Izvorul tuturor nădejdilor. Cînd s-a trezit, înegura sara cu cele dintîi ceasuri de alinare după biruinţă. De pretutindeni îi veneau veşti bune de topirea năvălitorilor osmanlîi, amestecaţi cu zăpezile vremelnice ale acelei ierni şi căzuţi în puhoiul care curgea la rîpă. În chilia arhimandritului, luminăţia sa a rostit vorbe ce urmau a fi însemnate pe cartea domnească, vestind domnilor şi crailor fapta de la Vaslui. La tălmăcirea acestei cărţi a fost apoi meşter cu mare osîrdie părintele Geronimo dominicanul.

Cuprinsul cărţii domneşti a fost acesta:

„Noi Ştefan-Voievod, din mila lui Dumnezeu Domn al Ţării Moldovei, ne închinăm cu prietinie domniilor voastre tuturor cărora vă scriem; şi vă dorim tot binele. Domniile voastre cunoaşteţi că Împăratul cel necredincios al turcilor a fost şi este prigonitorul creştinătăţii şi zilnic cugetă cum ar putea supune şi zdrobi pe creştini. Vă facem cunoscut că pe la Boboteaza trecută

a intrat de la împărăţia Ismailiteanului în ţara noastră şi asupra domniei noastre mare oaste, în număr de o sută douăzeci de mii de oameni, avînd căpitan de frunte pe Soliman-Paşa Beglerbegul; împreună cu dînsul avînd pe toţi curtenii Păgînului şi seminţiile din Rumelia şi pe Voievodul Ţării Româneşti cu oastea.

Auzind şi văzînd noi asta, am luat în mînă sabia şi, cu ajutorul Dumnezeului nostru atotputernic, am ieşit împotriva duşmanilor creştinătăţii, i-am biruit şi i-am călcat în picioare şi pe toţi i-am trecut subt ascuţişul săbiei; pentru care lucru dăm laudă lui Dumnezeu.

Aflînd de asta, Împăratul păgîn va pofti să-şi răscumpere înfrîngerea şi va să vie el însuşi împotrivă-ne cu toată tăria, ca să supuie Ţara. Pînă acuma feritu-ne-a Dumnezeu de asemenea cădere. Ci dacă această poartă a creştinătăţii, ţara noastră, ar fi să fie, ferească Dumnezeu, pierdută, atunci creştinătatea întreagă ar fi în primejdie. De aceea vă îndemn pe domniile voastre să ne trimeteţi căpitani şi oaste într-ajutor cît mai este vreme, împotriva duşmanului nostru al tuturora. Acuma e ceas potrivit, avînd Ismailitieanul mulţi potrivnici, care stau în toate părţile asupra lui cu sabia. Iar noi făgăduim, pe credinţa noastră, sub jurămînt al Domniei noastre, să luptăm pînă la moarte pentru legea creştinească. Faceţi şi domniile voastre aşa pretutindeni, după ce noi, cu ajutorul Domnului, i-am retezat mîna dreaptă; şi fiţi gata fără întîrziere.”

După ce a rostit măria sa aceste vorbe, a rămas visînd îndelungă vreme cu fruntea plecată în palme şi cu coatele pe genunchi şi a oftat, cugetînd la toate cîte se petrecuseră în acea zi ca într-un spulber de furtună.

— Părinte Amfilohie, a vorbit măria sa într-un tîrziu, după ce s-a trezit c-un suspin din gînduri; să dai vestire curţii şi Ţării că mîni e zi de post şi de rugăciune pentru morţii noştri.

A doua zi, în ceasul cel dintîi, a prins a ninge domol. Peste noapte se înseninase cerul şi amorţise pămîntul de îngheţ uşor; după asta veniseră, cu vîntul răsăritean, alţi nouri cu fulgi. Abia acuma, ca după o silinţă grea a stihiilor, năştea începutul adevărat de iarnă.

Călare pe Vizir, şi împresurat de curteni, măria sa a făcut în pas ocolul bătăliei; apoi s-a oprit în locul unde morţii Moldovei fuseseră adunaţi. Se oprea ici-colo căutînd cu privirile, pînă ce deodată a simţit la harmasarul său, încăpestrit cu surguci si fuior

de barbă, o nelinişte. Vizir a ferit în laturi, forăind. Măria sa a descălecat şi a cunoscut la cîţiva paşi pe comişii săi, şi mai încolo pe bătrînul Căliman starostele. Lepădînd frîul, a trecut spre altarul ce se ridicase sub cerul liber şi sub ninsoare şi a îngenunchiat. S-au supus în genunchi steagurile de răzăşi, curtenii şi toată suflarea cîtă era de faţă, iar vlădica Tarasie a început a ceti între clericii săi, sub prapori, stîlpu morţilor.

Din îngenuncherea sa, Voievodul ridica în răstimpuri privirile, chemat de acea tăcere îngheţată a oştenilor săi. Stăteau cu faţa spre cer, înseninaţi de alinarea din urmă şi luminăţia sa îşi simţea inima înegurată de jale. După ce s-au cetit stîlpii şi preoţii cu psalţii au cîntat cu frumoase glasuri veşnica-pomenire a căzuţilor, Domnul nu şi-a putut stăpîni tulburarea şi a rupt din sufletul său aceste vorbe în auzul celor din juru-i:

— Cînd răsare soarele avem să ne aducem aminte de ei. Şi avem să-i jelim deasemeni cînd soarele asfinţeşte. Şi cînd ne vom trezi la bătaia miezului nopţii, avem să-i simţim în jurul nostru şi ne vom afla nemîngîiaţi de pieirea lor.

După ce a tăcut măria sa, a sunat vîntul mai cu tărie în mlaştini şi păduri şi au plutit din ceea parte de ape pînă la auzul măriei sale bocete ale muierilor, care se şi înfăţişaseră să-şi petreacă morţii.

*

În aceeaşi zi, la ceasul amiezii, domnia sa postelnicul Ştefan Meşter a purces din porunca Voievodului către Neamţu şi Suceava. La Cetatea Neamţului se aflau ocrotite Doamna şi Domniţa Radului-Vodă; iar la Cetatea Sucevii aştepta vestea izbîndei împărătiţa Maria Comneanca. Cu slujitorii domneşti ce-i făceau alai şi cu slujitorul său Gore Doda, postelnicul a străbătut repede calea. A doua zi dimineaţă s-a abătut din drum, după făgăduinţa dată unor prietini, şi a intrat la curtea Jderilor devale la Timiş.

Cum s-a arătat domnia sa la poartă, jupîneasa Ilisafta l-a văzut din cămara sa. Trăgîndu-şi repede pe mînici scurteica de vulpe a ieşit cu grabă mare în pridvor, strigînd cu glasu-i frumos către oaspete:

— Lume nouă, cu iarnă nouă! Bine ne-ai sosit, jupîne postelnice!

— Bine te-am găsit, dragă jupîneasă Ilisaftă... a răspuns

boierul muntean.

— Apoi aşteptam oameni şi veşti de la bătălie, cinstite postelnice, a strigat cu hărnicie jupîneasa Ilisafta, pe cînd postelnicul descăleca. Pofteşte înlăuntru şi ne spune cum stau treburile prin acea parte de lume. Se aude că măria sa a avut mare izbîndă asupra păgînilor. Mulţămesc lui Dumnezeu şi Maicii prea curate. Stăi colea în scaunul ista larg, jupîne postelnice Ştefane, şi-mi spune te rog. Spune-mi veşti bune de la toţi ai noştri. Nici o clipă să nu întîrzii şi să-mi spui toate. Dar să-mi spui întîi dacă nu ţi-i foame. Eu numai am spus vorba, iar nana Chira s-a gîndit mai înainte decît mine şi a aduce numaidecît toate cîte îi fac trebuinţă unui călător, flămînd; şi n-a uita nici pe slujitorii domniei tale. Vai, jupîne postelnice Ştefane, dacă ai şti ce năcaz am cu acel Hrana-Beg pe care nu ştiu de ce mi l-a trimes pe cap măria sa. Adevărat că-i robul lui Ionuţ, dar de ce să mi-l deie mie pe samă? Nu-i place nimica. Îi trimet carne de porc, – nu! că el carne de porc nu mînîncă. Îi trimet carne de viţel, ori de pasere, – strîmbă din nas. Îi fac scrob cu unt: nici asta nu-i place. Dar crezi domnia ta că de plăcinte s-atinge? Da’ de unde! Şi-n loc de unt, lui să-i dai numai seu de oaie! Doamne Maica Domnului! Asemenea pacoste îmi trebuie mie? Şi nu pricepe boabă din ce spunem noi; nici noi nu ştim ce bolboroseşte el. Altfel, ce să zic? E om ca şi noi şi nu-i bărbat urît. Spune-mi numaidecît, jupîne postelnice, ce fac ai noştri. Şi dacă te-ntorci la tabără, să nu cumva să uiţi a-i hotărî din partea mea comisului Manole, că de-acuma toate s-au isprăvit, şi-i caut noră. Dacă nu-l aşezăm pe Ionuţ, nu mai are din partea mea stare de linişte şi pace…

Băgînd de samă în acea clipă ochii postelnicului şi zîmbetul său pierit, jupîneasa Ilisafta s-a oprit.

— Dragă jupîneasă Ilisaftă, a rostit cu glas blînd postelnicul, prietinul nostru comisul Manole şi-a găsit liniştea şi pacea.

Obrazul comisoaiei s-a albit de năvala sîngelui la inimă; i-au crescut ochii: şi-a dus palmele la tîmple şi s-a întors cătră colţul întunecat al cămării.

— Hah! A suspinat domnia sa, ca şi cum ar fi cuprins-o pe neaşteptate un val rece.

S-a întors, cu privirile uscate si cu buzele tremurînd:

— Cînd?

— Alaltăieri dimineaţă, dragă jupîneasă Ilisaftă. Cu el s-a prăpădit şi comisul Simion.

— Hah! a suspinat a doua oară comisoaia.

De la inimă i s-a întors sîngele în faţă.

— Nană Chiră! Nană Chiră! a prins dumneaei a striga. Nană Chiră. Vină repede aici, ca să afli că s-au prăpădit doi dintre iubiţii noştri. S-a prăpădit soţul nostru şi fiul nostru cel mai mare. Să-mi chemaţi numaidecît aici pe jupîneasa Maruşca noră-mea. Dar să nu-i suflaţi o vorbă pînă ce n-oi vedea-o eu; să-i spun cu această gură a mea şi cum ştiu eu. Şi în acesta ceas să pregătiţi sanie, slujitori şi merinde, ca să ne ducem amîndouă la Vaslui, să facem pomenire şi praznic morţilor, după rînduială.

Astfel a rămas singur, numai cu dădacele, în cuibul de la Timiş, Manole cel nou Păr-Negru; iar bunică-sa şi maică-sa au pornit cu sania în aceeaşi zi la Vaslui, avînd în spate viscol din miazănoapte.

Mai tîrziu, după ce s-a întors la ale sale cu slujitorul său Gherasim, în chilia de la sfînta mănăstire Neamţu, părintele ieromonah Nicodim n-a uitat să scrie în ceaslov întîmplările:

„Anul de la Hristos 1475, iar de la facerea lumii 6983, în ziua de marţi, patru zile după sfînta Bobotează, fost-a mare războiu cu turcii la Vaslui şi i-a biruit luminăţia sa Ştefan-Vodă pe păgîni.

Pierit-au în acest războiu părintele nostru după trup comisul Manole Păr-Negru şi fratele nostru după trup comisul Simion şi alţi mulţi, Dumnezeu să-i miluiască întru iertarea sa.

Iar mai înainte de aceasta, s-a fost întors mezinul nostru comisul Onu de la Sfîntu Munte şi de la Brăila, cu barbă, de nu l-a mai cunoscut nimeni; ş-a zîmbit măria sa cînd l-a văzut şi l-a cunoscut.”

Sfîrşitul volumului al treilea

Cuprins

Cap. I – Pe bătrînul Manole Păr-Negru îl dor şalele.....4
Cap. II – Aicea şi comisul Manole dă sfaturi mezinului său.....19
Cap. III – În care se arată ce fel de om e dumnealui postelnicul Ştefan Meşter.....35
Cap. IV – Călătorii de noapte.....46
Cap. V – În tabăra şi paraclisul măriei sale de la Vaslui.....61
Cap. VI – Istorisirea unui vechi om de ispravă.....77
Cap. VII – Întîlnirea cu al doilea om de ispravă şi cunoscut vechi al lui Jder.....93
Cap. VIII – Unde comisul cel bătrîn şi monahul ies la lume. .110
Cap. IX – Se înmulţeşte neamul comisului.....128
Cap. X – Întîmplări de mirare ale comisului Jder pe drumurile Împărăţiei.....146
Cap. XI – Alte întîmplări şi mai de mirare.....164
Cap. XII – Cînd a fost botezat un păgîn la Vaslui şi a sosit un bărbos la cetatea Crăciuna.....181
Cap. XIII – Avem hodina vîntului şi tihna apelor.....205
Cap. XIV – În care se arată ce spun solii; iar la urmă ne întîlnim cu Hrana-Beg.....223
Cap. XV – Genunea pe genune o chiamă.....241